

La biblioteca, el cor de l'escola

Jaume Centelles Pastor

Curs escolar 2003-2004

Índex

1. La biblioteca, el cor de l'escola o la relació entre un llibre, una cullera i un martell	
Una miscel·lània de la pràctica educativa, a tall de presentació	6
Un dia qualsevol (anotacions del diari del mestre)	6
El cor de l'escola o de la comunitat?	9
2. La Pedagogia dels Sentiments i la seva implicació en el procés de creació de contextos d'aprenentatge	
El Programa d'Invitació a la Lectura (PIL) i altres consideracions al voltant del fet lector	18
Què és llegir?	19
El procés de la lectura	22
Llegir, per a què?	26
La invitació a la lectura	26
3. De l'<i>Orbis pictus</i> a <i>No és fàcil, petit esquirol!</i> o un viatge succint per la literatura infantil dels darrers tres segles i mig	
Algunes lectures recomanades per a l'educació infantil i primària.....	30
Lectures per als alumnes de cicle infantil i cicle inicial d'educació primària....	33
Lectures per al cicle mitjà d'educació primària	37
Lectures per al cicle superior d'educació primària.....	39
4. En aquell temps dels catorze vents... o perquè les orenetes fan el seu niu al ràfec de les cases	
La influència de la biblioteca escolar en l'evolució personal de l'alumnat de cicle infantil	49
El rituel del conte	49
A. Coneixem el fons de l'escola	53
B. La narració	55
El decàleg	57
C. Mirem llibres	59
Les mulettes familiars	60
Altres mulettes especials	61
La 345	61
El servei de préstec	62
Cafè i llibres	63
5. Castanyes, neules, esparrats i dracs o quan les ones quotidianes s'alteren i es projecten més enllà dels marges, fiiuu!	
La participació de la biblioteca escolar en el cicle festiu	71
1. La Castanyada	72
• Contes sobre la Castanyada i estacions	73

• Rondalles funeràries	74
2. El Nadal	75
3. El Carnaval	78
4. La diada de Sant Jordi	82
6. Entendre la biblioteca o què poc importa si abans vas ser monstre o bandoler	
La biblioteca escolar i la formació d'usuaris autònoms	88
Descobrim la biblioteca escolar	94
Orientar-se a la biblioteca	96
Joc de pistes	98
Tipus de llibres	98
El joc trivial dels exploradors	101
7. Les exposicions creatives al voltant d'un llibre o quan les xiroies cueretes ens alegren l'existència	
La biblioteca escolar es transforma, àdricament, en un museu	107
Exposició: el rei dels ocells	110
Exposició: el cant de les balenes	114
Exposició: de ratetes i ratolins	116
Exposició: la lluna	119
Actuació 1: Recerca de documents gràfics i escrits, material base per iniciar l'activitat	119
Actuació 2: Organització de les diferents activitats per àrees educatives.....	121
Actuació 3: Muntatge de l'exposició i preparació de les visites	122
Actuació 4: Recollida dels materials elaborats: la revista	124
Actuació 5: Maquetació i tiratge de la revista	125
8. Estimar la poesia o com llegir els versos escrits sobre la pell d'una gota d'aigua	
Biblioteca i poesia, un binomi indestricble	131
Ens emocionem llegint poemes	132
Lectura en veu alta	133
Poesia amb els braços	133
Poesia amb forats	133
Poesia amb cors	134
Música i poesia	134
Altres activitats de lectura	136
Fem les nostres pròpies poesies	137
Llibre de vàlies, laquidambres i altres espècies	137
Poemes pard-lers	139
Capses de poesia	139
Aques	139
A la manera de... ..	140

9. Recordant Rodari

Un capítol que ens vol acostar a la figura i a l'obra de l'autor de la <i>Gramàtica de la fantasia</i>	144
1. Què passaria si... ..	146
2. El binomi fantàstic	147
3. Vint rondalles més una	148
4. La guia telefònica	149
5. Els nans de Màntua	150

10. L'aventura d'escriure un llibre o de les herbes màgiques que creixen dalt dels núvols

La biblioteca escolar com a impulsora de la creació de llibres col·lectius	162
Desenvolupament de «l'aventura d'escriure un llibre»	164
Les fases de l'experiència	165
El text	166
La il·lustració	168
Història d'un cerde vermell	171
El somni de Fellini	173

11. «De rana a rana y tiro porque...» o com saber si dins la gàbia hi ha un kiwi au o un kiwi fruita

La biblioteca escolar com a afavoridora de les possibilitats educatives del joc	179
L'Òscar i el lleó de Correus	181
Mites	184
Manual de monstruos domésticos	186
Hasta (casi) 100 bichos	188
Qui sóc?	190
Els jocs de la lliga dels llibres	191
• Relacionar portades amb text	192
• El Bingolibre	192
• Els personatges perduts	193
• El saber perdut	195

12. Vine amb mi a la biblioteca, dubi, dubi, dubi, dubi, dubi, dubi, dubi

Dotze accions d'invitació a la lectura a l'educació primària	198
<i>¡Ahora no, Fernando!</i>	201
<i>L'estrella de la Laura</i>	203
<i>La guerra i la pau</i>	204
<i>Las primeras frescas</i>	206
<i>El secret dels núvols</i>	208
<i>La patxanga de la biblio</i>	210
<i>L'Endrapasomnis</i>	212
<i>Los misterios del señor Burdick</i>	214
<i>El barret de l'avi</i>	216
<i>Operación Dragón Amarillo</i>	218
<i>El col·ligrama</i>	219
<i>Cuando los gigantes aman</i>	220

13. Cafè i llibres o quan la biblioteca fa olor de berbena	
Una interacció de les famílies amb l'escola a partir de la biblioteca escolar .	225
Llegir, per a què?	229
Novetats editorials	230
Les relacions amb la xarxa de biblioteques públiques de la ciutat	232
14. Sísif, el mite de l'esforç inútil o quan el voluntarisme, la tenacitat i la constància es dilueixen inevitablement per insuficiència de cobertura legal	
La (no) normativa que regula el funcionament de les biblioteques escolars	238
La Constitució Espanyola	240
L'Estatut de Catalunya	240
La LOGSE	240
La LOCE	241
La Llei de biblioteques de Catalunya	242
Lleis de les comunitats autònomes	244
Agraïments	258
Bibliografia	261

La biblioteca, el cor de l'escola o la relació entre un llibre, una cullera i un martell

Una miscel·lània de la pràctica educativa, a tall de presentació

No s'obtiniran resultats en lectura si no es proporciona als infants el gust de llegir, el gust de les paraules. L'escola tota sola no ho pot fer. Tots sabem com el medi, en particular el medi familiar, genera una fundació important en aquest domini (...) però és a l'escola a qui correspon plantar les bases d'aquesta pràctica de la lectura. La biblioteca és el cor de l'escola.

LI ONEL JOSPIN¹

Un dia qualsevol (anotacions del diari del mestre)

A tres quarts de tres de la tarda de divendres el mestre està a la biblioteca de l' escola preparant una sessió de contes per als nens i les nenes de cinc anys. Com cada setmana, trenta-dos divendres cada curs. Col·loca les cadires en semicercle, vint-i-sis cadires. És una manera còmoda i pràctica d' estar quan s' escolta una narració. El semicercle fa possible que tothom pugui veure el narrador i d' hora permet compartir plegats la mateixa sensació i que els infants es puguin sentir propers els uns amb els altres, les mirades còmplices, els riures i les emocions comunes.

Encén el llum vermell que s' amaga en un racó, sota els troncs de la llar de foc. L' ambient es torna més càlid i calmós. Tot és a punt: les cortines tancades, el terra net, els llibres del dia al seu lloc i a punt per ser redescoberts...

A l' altra banda de la sala hi ha un espai amb taules i cadires. És la zona dels llibres de no-ficció i habitualment l' ocupa l' alumnat gran quan cerca dades per a les seves investigacions o llegeix. Avui hi ha una mestra que remena entre els documents de la col·lecció local buscant una informació sobre el creixement de la població de l' Hospitalet per preparar unes classes amb els nois i les noies de cinquè de primària — l' Escola sempre s' ha esforçat per anar fornint aquest fons i en l' actualitat hi ha més de tres-centes entrades sobre la ciutat.

Se senten unes passes. És el grup dels pingüins, els nens i les nenes de P-5. El mestre surt a rebre'ls al passadís i els convida a entrar. Van seient en ordre i en silenci. Miren la taula que ha preparat, es miren entre ells, busquen el follet, comproven que tot és al seu lloc. Un pensament en forma de *flash-back* creua per davant de l'adult que els observa i pensa en com han crescut. Recorda les primeres sessions, ara fa dos anys, el xivarri que s'organitzava, la de llibres que havien malmès—el tribut de cada any amb els de P-3—i les bones estones que van passar amb els contes del mar.

Observa l'Antoni i el seu jersei carbassa atrotinat. No falla mai, cada divendres se'l posa perquè el jersei carbassa és el passaport que li permet tenir entre els seus braços el follet Sentadillo, la mascota de la biblioteca, que només es deixa tocar per qui porti una peça de roba d'aquest color.

També mira la Mercè, que l'any passat li va definir perfectament el lloc on estan. La Mercè tenia dificultats per saber els dies de la setmana, com molts altres companys, i sovint preguntava, quan es topaven pels passadissos de l'escola o coincidien al pati:

—Avui hi ha «viruteca»?

—No, Mercè, encara falten tres dies—li responia

—Avui hi ha «viruteca»?—insistia l'endemà

—No Mercè, avui és dimarts. I es diu biblioteca, bi-bli-o-te-ca, a veure com ho dius?

—«Vi-ru-te-ca»—deia i marxava corrents.

El diàleg es repetia sovint. El mestre somreia i ella se'l mirava com pensant «Que no ho entens?». Finalment ho va comprendre. La Mercè tenia raó. L'espai de l'escola on són la major part dels llibres, més o menys ben classificats i catalogats, no és encara una autèntica biblioteca, està en el procés, això sí, però no es pot considerar més que un projecte engrescador, viu, al qual es dediquen moltes hores i molts esforços, però que no és més que una *viruteca*, quelcom que algun dia serà una veritable biblioteca escolar.

Es fa el silenci i la sessió comença. Sobre una capsa i apareix un petit llibre. És de Taro Gomi i es diu *Hay un ratón en la casa*³. Van passant les pàgines i es va narrant la història. S'ho miren i riuen. Després el mestre comenta que està escrit en castellà i que si volen el poden tornar a mirar i poden jugar a endevinar les paraules.

—Sí, sí!—diuen.

—Comencem, doncs; mireu, diu així: «sin ninguna invitación, entra en la casa un...»

—Ratón!—comenta un.

—Ratón!—afirma un altre.

—Això mateix—els diu—«sin ninguna invitación entra en la casa un ratón»

Aplaudeixen i continuen fent rodolins i rient com bojos.

En acabar els anuncia que el pròxim dia escoltaran i aprendran la cançó d'aquesta història.

El segon llibre que es presenta també és de ratolins: *Rufus i les pedres màgiques* ⁴. El miren i escolten l'aventura amb deteniment i, quan s'acaba, parlen de la natura i del que cal fer per a la seva conservació.

Tot seguit arriba el moment important, **el quart d' hora del conte** Avui s'explicarà *La rateta presumida* ⁵. És un llibre publicat per Kalandraka, una de les editorials que més bé està treballant darrerament, amb idees innovadores i un disseny molt modern i arriscat. El llibre és de José Antonio López Parreño. Es tracta d'un àlbum il·lustrat diferent: els personatges estan fets amb algun element musical i en un primer moment sembla que llegir les imatges pot costar a l'alumnat del cicle infantil.

Quan es preparaven les sessions trimestrals el mestre va dubtar a l'hora d'indoure aquest àlbum perquè no coneixia l' autor. Llavors va trucar a l' editorial per demanar-ne informació i li van comentar que es tractava d'un titellaire de Madrid. Una segona trucada als companys del Seminario Permanente de Bibliotecas Escolares de Fuenlabrada ⁶ el va situar sobre la pista definitiva. Li explicaren que aquest llibre són les fotografies d'una de les històries que es naraven al Parque del Retiro, a les sessions de titelles que s'hi fan habitualment.

La idea va semblar adequada i el mestre, amb l'ajut de l'equip de biblioteca i algun pare traçut, va muntar els personatges a la manera del llibre.

Avui l'explica amb els personatges i els instruments musicals. L'entenen prou bé, sobretot quan després es mostren les il·lustracions del llibre.

—Ah! Sí, mira, és la rateta!
—Aquest és el gat, és clar!

Està content perquè l' aposta era difícil. No sempre tenim clar que els nois i les noies puguin entrar en el joc de símbols i en els diferents llenguatges visuals que se'ls presenten. Però en aquest cas, sí.

—Saps?— s'acosta discretament un nen— *m' ha agradat el conte, sobretot el final quan el ratolí es casa amb la rateta. A casa tinc dues companetes petites que te les portaré perquè facis que són els seus filllets, vale?*
—D'acord!

L' última estona de la sessió es dedica a mirar lliurement els llibres que s'han preparat per avui. Uns infants s'agrupen per parelles, uns altres s'asseuen a la catifa a mirar el seu àlbum, molts s'acosten als mestres i demanen que se'ls llegeixi tot el conte o tot altre.

—Pots explicar-me aquest?
—El túnel? ⁷ Una altra vegada? Però si ja l'hem llegim més de deu cops!
Bueno, però m'agrada...

I li torna a llegir *El túnel*. S' atansen tres més, s' arraulixen ben a la vora, miren els dibuixos, imaginem la por del germà gran i el neguit de la germana petita.

—Uï, mira aquest arbre, si sembla una guineu!

—+ aquesta caseta petita que està enmig del bosc, lluny...

—El túnel és humit!

—+ fosc

—+ llarg!

Passa l' hora i han de tornar a classe. Comencem a recollir i a endregar els llibres als prestatges.

La mestra que els acompanya mira el mestre i li pica l'ullet com dient «ha anat prou bé»:

—El poder la paraula. Saps? L' altre dia van venir els de cinquè i vaig explicar-los unes quantes històries de misteri i abans de marxar en Marc em va dir que s' ho havia passat bé i que li agradava que els contés històries, que llegir està bé però que si t' ho expliquen és més emocionant. Deu ser això, no?

—M' ho crec, m' ho crec. Només cal veure la cara que fan els nens. A més és una experiència tan rica i educativa... no?

—Sí.

El «regalet» del follet a una mà, el aroma a l' altre i la ridla als ulls. Fins la propera setmana.

És probable que, mitjançant accions com la descrita, els alumnes arribin a comprendre que en els llibres dormen el saber, les il·lusions, els somnis,... i que a través de les narracions i de les lectures personals, poden trobar-se ells mateixos, poden ser feliços, poden obrir un boç de llibertat.

El cor de l'escola o de la comunitat?

La biblioteca és el cor de l'escola. Està situada en un lloc accessible, principal i amb una funció clara de suport a l'ensenyament. És el centre gravitatori sobre el qual desconsen bona part dels materials que ajudaran al creixement intel·lectual del nostre alumnat.

El que teniu a les mans és el resultat de la voluntat d'un grup de mestres compromesos amb una escola, un barri, un alumnat i unes famílies que confien en el projecte pedagògic i el tarannà particular del centre on s'eduquen els seus fills i filles.

Un projecte esdevé reallitat quan al darrere hi ha un fonament teòric que ho sustenta i unes persones que hi creuen. Sembla que el camí iniciat fa uns quants anys i els esforços que s' han esmerçat han fet de la nostra experiència un petit referent. La nostra particular transmutació bibliotecària està fonamentada i altres factors externs

que poden ser determinants estan acostant posicions cap a la nostra idea de fer de la lectura una prioritat.

Moltes veus apunten que aprendre a llegir i a escriure —i fer-ho freqüentment i amb plaer— és la base de tot aprenentatge posterior, fins i tot aquells que fan referència als valors i a les conductes. És clar que no n'hi ha prou en saber llegir correctament, però sense aquest saber tot és més difícil i complicat.

Les experiències i els pensaments que presentem són una part de les reflexions que com a escola hem anat generant en els darrers vint anys, equivocant-nos de vegades, reeixint en d'altres.

Comptem amb un col·lectiu de mestres estable, entusiasta i divers. Comptem amb el suport incondicional del servei de biblioteques de l'Ajuntament de la ciutat que ens ha assessorat sempre que els ho hem demanat, i comptem amb unes famílies obocades fidelment al projecte.

L'objectiu principal, l'objecte dels esforços, és ajudar el nostre alumnat en la seva formació posant al seu voltant tots els elements necessaris perquè se'n surtin, tot i que, tal com explica Philippe Meirieu⁸, no sempre s'aconsegueix (és clar!):

Hem d'admetre que allò que és «normal» en educació és que la cosa «no funciona»: que l'altre es resisteixi, s'amagui o es rebel·li. Allò que és «normal» és que la persona que es construeix davant nostre no es deixi portar, o fins i tot, s'oposi, a vegades, senzillament, per recordar-nos que no és un objecte en construcció sinó un subjecte que es construeix.

La biblioteca és lloc on recerca informació però també és lloc de trobada, lloc d'allament per a un mateix, lloc on estudiar, compartir, evadir-se. La funció tradicional de la biblioteca escolar no ha perdut el seu sentit, però cal una adaptació als nous temps. Darrerament hem sentit qualificatius com *mediateca*, *centre d'informació*, *centre de documentació* o *centre de recursos*, potser perquè l'arribada de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) a les escoles ens està fent replantejar l'accés i la recerca d'informació. A nosaltres ens agrada la paraula *biblioteca* —del grec *biblíon*, llibre— i és la que fem per definir l'espai objecte del present assaig, malgrat que els prestatges s'estan emplenant de CDs, DVDs i vídeos, que hi ha ordinadors connectats a diferents xarxes (intranets, internet) i que les noves possibilitats que se'ns ofereixen provoquen tota mena de reflexions. La connexió en xarxa amb altres escoles i biblioteques públiques, per exemple, multiplica l'oferta de recursos d'una manera exponencial, si hi ha una bona coordinació.

Tradicionalment el mot *biblioteca* ha estat associat al llibre. Deia Sartre⁹:

Un instant després ho vaig comprendre: era el llibre qui parlava. D'ell sortien frases que em feien por: eren veritables centpeus, bullien de síl·labes i lletres, estiraven els diftongs, feien vibrar les consonants dobles. De vegades desapareixien d'abans que les pogués comprendre, d'altres...

Un altre aspecte que cal considerar és l'enfocament que es dona a l'ensenyament. Fins no fa gaire, l'escola (i l'Institut i la universitat) tenia l'obligació de preparar l'alumnat per a la incorporació al món del treball en les millors condicions. Ara sembla que aquesta formació no s'acaba a les aules i, en molts treballs, es parla de formació contínua. Les tecnologies ens fan pensar en un punt d'accés al saber i la biblioteca esdevindrà probablement això: un punt de partida dinàmic i canviant més que no pas un magatzem de llibres. ¿Podríem pensar, doncs, que la seva funció actual s'està perdent? Si, ara, des de qualsevol lloc i a qualsevol hora podem accedir a la informació, tindrà sentit la biblioteca en un futur no gaire llunyà?

Creiem que sí, que la biblioteca seguirà sent, probablement, el cor de l'escola però s'haurà de considerar la incorporació de les TIC i sembla necessari ressaltar que caldran mestres bibliotecaris preparats per ajudar els infants a moure's tant pels llibres com per la xarxa i, a més a més, les escoles hauran d'emprar els mitjans informàtics per difondre les seves especialitzacions i la seva tasca a la resta de la comunitat educativa.

Imaginem una escola de Tarragona que elabora un material didàctic sobre la ciutat romana o imaginem una escola de la Garrotxa que té uns materials valuosos sobre el vulcanisme. Si ho pengem a la xarxa i totes les escoles estan connectades, qui vulgui podrà baixar aquesta informació al moment, des de l'escola però també des de casa, perquè qualsevol noi o noia tindrà accés a la biblioteca del seu centre i, de retruc, a totes les bases de dades i documents de la resta d'escoles del país (del món!).

Se'ns obren noves reflexions: quin horari tindrà el servei de biblioteca? qui ha de treure'n profit? només l'alumnat? tota la col·lectivitat?

En aquest sentit, actualment alguns centres que depenen de l'Ajuntament de Barcelona —les escoles municipals— ja estan interconnectats amb un programa de gestió de biblioteques, l'Absys, que els permet conèixer tot el material que hi ha als diversos centres.

Les tecnologies són aquí i el procés és irreversible. Les TIC ens permetran l'accés a tota mena de serveis educatius i de lleure, la possibilitat de publicar i difondre els coneixements generats d'un centre o d'una aula determinada i establir contacte immediat amb altres escoles, grups d'alumnes o mestres d'arreu del món. Per facilitar aquest accés caldrà obrir la biblioteca més hores, aconseguir maquinari i programes específics amb punts de connexió a la xarxa i una certa especialització.

Probablement, la biblioteca escolar esdevindrà una biblioteca tradicional en horari lectiu i estarà oberta les vint-i-quatre hores del dia per a les persones que s'estan formant contínuament.

Les màquines ens ajuden però les màquines per si mateixes no canviaran l'escola. Quan es va inaugurar la nova Bibliotheca Alexandrina, Umberto Eco

apuntava¹⁰ que malgrat els ordinadors, internet i els hipertextos, els llibres van ser, són i seran imprescindibles per a les persones:

Si naufraguem en una illa deserta, on no hi ha possibilitat de connectar l'ordinador, el llibre continua essent un instrument valuós. Encara que tinguéssim un ordinador portàtil amb bateria solar, no ens seria fàcil llegir la seva pantalla mentre descansem estirats sobre una hamaca. Els llibres segueixen sent els millors companys de naufragi. Els llibres són d'aquesta mena d'instruments que, un cop van ser inventats, no s'han pogut millorar, simplement perquè són bons. Com el martell, el ganivet, la cullera o la tisora.

Les experiències que presentem en els capítols següents són fruit de les reflexions de l'equip del servei de biblioteca del CEIP Sant Josep-El Pi. Es tracta d'un centre públic situat al barri de Sant Josep de l'Hospitalet, amb unes connotacions similars a moltes escoles de Catalunya i, per tant, bona part del que expliquem podria prolongar-se fora dels límits de l'escola.

Estem assistint a una propagació extraordinària de l'interès per crear marcs teòrics que fonamentin el funcionament de les biblioteques escolars. Des de la dècada dels vuitanta del segle passat s'ha manifestat una preocupació dels mestres per assistir a cursos i jornades, formar part de grups de treball i llegir els articles i els llibres que s'han anat publicant. Amb motiu de l'aprovació de la Llei de Biblioteques de Catalunya, aprovada el 1993, aquest interès ha augmentat i, ara, ens trobem davant l'oportunitat històrica de concretar el model ideal de biblioteca escolar. Caldrà les aportacions de molts estaments, de persones que hi hagin reflexionat, de les referències d'altres països que, potser, van unes passes més endavant, de les experiències del Col·legi de Bibliotecaris i Bibliotecàries, i també caldrà la implicació dels docents, mestres que tenen un bagatge important i que han experimentat, amb més o menys èxit, tractant de trobar els arguments que ajudin els nens i les nenes de les nostres escoles a gaudir dels beneficis que proporciona la lectura, a gaudir d'una lectura que dona accés al saber, que afavoreix el coneixement de la nostra llengua, que ens enriqueix el vocabulari, ens dona la possibilitat de criticar i de pensar i ens eixampla els horitzons.

El nostre cas no és diferent. Fa anys que venim dedicant hores i esforços a fer possible el funcionament de la biblioteca escolar. Any rere any, setmana rere setmana, hem anat fent accions de tot tipus: amb alumnat, amb mares i pares, publicacions internes, assistència a jornades, intercanvis amb altres escoles de Catalunya i de fora, assessoraments, etc. La biblioteca s'ha convertit en un element indispensable, un element fonamental del que fer diari i de les relacions del centre educatiu.

S'han impulsat una sèrie d'accions que ens han de conduir a fer dels nostres alumnes uns lectors que siguin capaços d'entendre, de relacionar, de trobar i de comparar les informacions, d'hora que es van afecionant a la lectura recreativa i com a font de plaer.

D'entre les **funcions de la biblioteca** de l'Escola Sant Josep-El Pi, que desenvoluparem en els capítols posteriors, n'assenyalem les següents:

- ♣ Promoure la lectura.
- ♣ Ajudar a desvetllar la curiositat pels llibres; oferir novetats.
- ♣ Orientar l'alumnat, pares i mestres en la tria dels seus llibres.
- ♣ Facilitar bibliografia seleccionada.
- ♣ Ensenyar a tenir cura i respectar els llibres.
- ♣ Formar l'alumnat en el maneig de la informació.
- ♣ Afavorir l'accés a diverses fonts de documentació.

Són **objectius generals** de la biblioteca escolar:

- ♣ Proporcionar un continu suport al programa d'ensenyament-aprenentatge.
- ♣ Impulsar el canvi educatiu.
- ♣ Assegurar l'accés a tota mena de recursos i serveis.
- ♣ Dotar l'alumnat de les eines bàsiques per obtenir informacions.
- ♣ Habituar l'alumnat a emprar la biblioteca amb finalitats recreatives, informatives i d'educació permanent.

Per donar resposta a un dels objectius generals de l'àrea de llengua —*emprar la lectura com a font de plaer, d'informació i d'aprenentatge, i com a mitjà de perfeccionament i enriquiment lingüístic i personal*— durant els darrers anys d'implantació del Programa d'Invitació a la Lectura a l'Escola, s'han generat múltiples propostes d'accions als diferents nivells. Aquestes accions aborden els conceptes bàsics del currículum escolar relatiu a la lectura, insistint en *l'adquisició de procediments com la lectura crítica i comprensiva, l'ús de fonts d'informació variades i documents i el desenvolupament d'estratègies de recerca, recuperació i transmissió d'informació*.

S'han programat noranta-sis sessions per a l'alumnat d'educació infantil —trenta-dues per nivell— que s'han experimentat setmanalment.

Per als nois i noies d'educació primària s'han programat cent noranta-dues activitats —trenta-dues per a cada nivell— algunes de les quals són accions col·lectives que impliquen tota l'escola.

El model de biblioteca escolar que defensem vol centrar-se en la seva finalitat, en un *per a què*, defugint d'entrada una concepció més instrumentalista que fixa el seu interès en un *com*. Per aquest motiu, al present treball no trobareu cap capítol que expliqui com estructurar l'espai ni quin és el procés de catalogació del llibre; no busqueu tampoc com seleccionar i ordenar els fons, quins horaris són els més indicats, ni altres qüestions d'organització. Hem centrat les explicacions en les accions o activitats concretes que fem habitualment, intentant oferir idees pràctiques i solucions pedagògiques concretes. De vegades, hem fet algunes indicacions teòriques.

El treball està estructurat en capítols que aborden cadascun d'ells un aspecte de la vida de la biblioteca. Trobareu:

Un capítol, el segon, en el qual fem unes consideracions al voltant del fet lector i valorem els elements que intervien en el procés de la lectura i en les etapes per les que passen els infants a l'hora d'aprendre a llegir i a escriure.

Assenyalem, també, la importància de fornir un bon programa d'invitació a la lectura des de la biblioteca general, insistint en la necessitat d'implicació del Claustre de Mestres a l'hora d'aconseguir transformar aquest espai en un veritable motor de l'activitat docent.

El capítol número tres fa una repassada pels bons llibres que des de fa tres segles han acompanyat la mainada proporcionant-li coneixements i entreteniment. Ens aturem en els llibres que es poden trobar al mercat i fem una classificació de lectures adreçades a l'alumnat dels diferents cicles educatius atenent a les orientacions piagetianes del creixement mental i social dels infants. No és una tria exhaustiva però creiem que la mostra és prou significativa per *pistar* i donar a entendre per on es mouen en l'actualitat els materials dels diferents corrents literaris.

El capítol quatre se centra en com organitzar les sessions amb l'alumnat de cicle infantil i en quins efectes beneficiosos reporta a aquests nens i nenes el contacte setmanal amb la biblioteca. Es valora especialment l'èstona del conte i es donen indicacions sobre com explicar les narracions i quines són les accions per aconseguir que aquest acte comunicatiu sigui realment màgic.

La lectura dels capítols que segueixen, del cinquè al dotzè, no és precis que vagui en l'ordre de numeració. Cadascun d'ells presenta un aspecte puntual de l'activitat que es desenvolupa a la biblioteca en diversos moments del curs escolar. Així, trobareu un capítol, el cinquè, que planteja les sessions que s'organitzen quan l'escala es veu immersa en les festes del cicle escolar, aturant-nos en les quatre festes principals: la Castanyada, el Nadal, el Carnaval i la diada de Sant Jordi.

El capítol sisè presenta unes activitats concretes de formació d'usuaris i també comenta la necessitat de dedicar alguns moments a fer dels alumnes persones autònomes que puguin gestionar l'accés als materials de la biblioteca i puguin trobar les informacions amb garanties d'èxit.

El capítol setè està dedicat a una de les accions més espectaculars i que requereixen més esforços, a la vegada que impliquen tota la comunitat escolar: són les exposicions creatives al voltant d'un llibre i representen la culminació d'un procés de mesos. És potser l'activitat de la qual ens sentim més cofais. Concretament s'expliquen les darreres quatre exposicions i d'una d'elles, la dedicada a la Lluna, se'n fa una pormenorització detallada de cadascuna de les actuacions.

No volíem estar-nos d'indoure un capítol dedicat a la poesia, encara massa oblidada a la vida escolar, tot i que per la seva brevetat i immediatesa pot ser una eina valuosíssima per ajudar els nois i les noies a reflexionar i entendre el món que els

envolta. Plantegem dos tipus d'acions: una referida a la lectura de poemes i la segona dedicada a ajudar els infants en el seu procés creador. De poesia, en parlem al capítol número vuit.

Gianni Rodari ens serveix, al capítol següent, per exemplificar com treballar un autor de literatura infantil i juvenil. Comentem cinc activitats possibles, algunes relacionades directament amb la *Gramàtica de la fantasia* i d'altres relacionades amb llibres de Rodari. Aquest autor, premi Andersen l'any 70, ens dóna la possibilitat d'empènyer mitjançant tècniques concretes la creació de narracions literàries. No és l'únic autor que ens ho permet, però sí un dels més fàcilment adaptables. Naturalment hi ha d'altres noms interessants que permeten un aprofundiment que esdevindrà riquíssim, sens dubte.

El capítol desè enllaça amb l'anterior i reflexiona sobre la creació col·lectiva de llibres, atenent tant als aspectes relacionats amb la creació pròpiament dita, com als aspectes formals d'il·lustració, maquetació, enquadernació, etc. Al final del capítol afegim dos exemples de llibres elaborats per l'alumnat de cicle inicial a partir de dues lectures: *Història d'un cerde vermell* i *El somni de Fellini*.

L'actitud de joc amb què encarem sovint les activitats es pot entendre molt millor amb els exemples que proposem al capítol onzè. A partir de normes de jocs populars coneguts per tothom, podem fer lectures en veu alta, descobrir títols, conèixer els elements d'un llibre, obtenir coneixements diversos, etc. Les normes del joc de l'oca, del trivial pursuit, dels mots encadenats ens ajuden a difondre els títols que volem potenciar.

El capítol dotzè condou aquesta part dedicada a l'alumnat i és com una mena de col·lecció de sastre on comentem dotze accions de les anomenades *habituds*. És un ventall que pretén oferir diversos enfocaments d'allò que es pot fer a la biblioteca. Hi ha accions relacionades amb l'activitat musical, amb l'expressió plàstica, generadores de debats sobre temes controvertits, polèmiques, etc.

Al penúltim capítol volem explicar el funcionament d'unes tertúlies molt especials que s'organitzen amb els pares i les mares de l'escola i que tenen com a finalitat oferir un espai de discussió i debat que pugui servir per orientar i enriquir les persones que hi assisteixen. L'anomenem *Cafè i llibres* i té una periodicitat mensual. Shi indouen tres resums de tres tertúlies concretes.

El darrer capítol és informatiu i presenta l'estat de la qüestió legal en aquests moments. Es parla en les normatives i lleis que teòricament haurien de sustentar l'objectiu llargament redamat i desitjat d'aconseguir un suport legal real i efectiu per al bon funcionament de les biblioteques escolars.

Estem vivint en un país tecnològicament avançat, plural, democràtic, en el qual la cultura, la formació i la informació són fonamentals per al creixement i la integració de l'alumnat. La biblioteca escolar, tot i que ha d'estar dotada de tecnologia, ha de donar resposta a una visió més àmplia, humanista, crítica fins i tot, de la societat.

Un funcionament adequat de la biblioteca escolar incideix i ajuda positivament a adquirir les competències bàsiques per part de l'alumnat en els diferents nivells educatius, especialment a les àrees de llengua i de coneixement del medi social, però també, en menor proporció a les àrees de matemàtiques, medi natural, educació artística i musical i educació visual i plàstica.

Molts dels continguts i objectius didàctics del segon i tercer nivell de concreció tenen a veure amb el desenvolupament del gust per la lectura, la recerca i el tractament de la informació i el coneixement de la biblioteca.

La biblioteca escolar possibilita, de manera global, el treball en l'educació, en valors i la convivència perquè permet la democratització dels mitjans i dels materials d'aprenentatge, els quals posa a disposició de tots els seus usuaris.

La biblioteca escolar, a més, és compensadora de les desigualtats perquè proporciona els recursos de què disposa els alumnes i a les famílies amb menys capacitat cultural i econòmica.

Les biblioteques com a institucions flexibles i adaptades a les necessitats de la seva comunitat, esdevenen part activa per a la construcció d'una societat cívica. El fet que siguin llocs oberts a tot el món i que s'hi pugui entrar sense haver de demanar permís, les converteix en llocs ideals per a la socialització.¹¹

La biblioteca escolar és un espai de convivència perquè pot oferir un ambient relaxat, de reflexió i d'aprenentatge. És un bon lloc per practicar la cooperació, un lloc on els infants comparteixen treballs, temps, esforços i lectures.

La biblioteca escolar conté molts materials que ajuden a la reflexió. Contes, escrits que ajuden a pensar, a reflexionar, a créixer, a estimar el món que ens envolta, a comprendre les persones, a saber de la diversitat.

Hem encetat un nou mil·lenni i una revolució tecnològica que no s'atura i permet que la informació viatgi més de pressa. Estem interconnectats, sí, però les desigualtats socials persisteixen i hem de trobar els mitjans per trencar les barreres de pobresa, d'aïllar el nord al sud, de lluitar contra les diferències. Tenim mitjans per fer la vida millor, tenim capacitat per construir hospitals, tenim escoles, parcs públics, transports per a tothom, aigua potable, aire pur, parcs. Hem de tenir mitjans per dissenyar i per dotar a les escoles de bones biblioteques.

Totes les biblioteques (les municipals, les de la diputació, les escolars) són necessàries, són una part activa en la construcció de la societat, són llocs privilegiats per a la socialització, estan obertes a tothom, són espais on els infants poden trobar llibres, uns llibres que activen la seva ment, la seva imaginació i la seva creació.

A la biblioteca, els infants poden trobar autoestima, comprensió, seguretat i atenció. Allà es poden escoltar històries, fullejar llibres, llegir tranquil·lament, cultivar la llibertat de pensament.

Les biblioteques són un dret elemental, fonamental, dels infants.

NOTES

1. Lionel Jospin, ex-ministre socialista francès, en un discurs de l'any 1990.
2. Hem canviat els noms dels nens i de les nenes per preservar-ne la seva identitat, però les opinions que expressen són reals.
3. GÓMI, Taro. *Hay un ratón en la casa*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1993. Hi ha un cd editat per FCE amb les cançons d'alguns dels llibres de la col·lecció «A la orilla del viento», com *Hay un ratón en la casa*.
4. PFISTER, Marcus. *Rufus i les pedres màgiques*. Barcelona: Montena, 1998.
5. LÓPEZ PARREÑO, José Antonio. *La rateta presumida*. Barcelona: Kalandraka, 2002. «Llibres per somiar». Aquest conte l'expliquem a la manera de López Parreño amb el suport visual dels instruments musicals, que són els personatges del conte.
6. El Seminario Permanente de Bibliotecas Escolares de Fuenlabrada és un col·lectiu de mestres i bibliotecaris que es troben quinzenalment per assessorar-se mútuament sobre l'organització i el fonament de les seves biblioteques. Organitzen cada any unes Jornades —l'any 2004 han organitzat les desenes— el mes de setembre en les quals participen molts mestres. De grups com aquest n'hi ha uns quants. Són mestres que dediquen hores fora de l'horari escolar a trobar-se i a intercanviar opinions al voltant de les biblioteques escolars.
7. BROWNE, Anthony. *El túnel*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1993. (A la orilla del viento)
8. MEIRIEU, Philippe. *Frankenstein educador*. Barcelona: Alertes, 1998.
9. SARTRE, Jean Paul. *Escritos sobre literatura*. Madrid: Alianza, 1985.
10. ECO, Humberto. Extret de la revista electrònica *Imaginaria* que a la seva edició 118 publicava íntegrament el text de la conferència que Humberto Eco va oferir l'1 de novembre del 2003 amb motiu de la reobertura de la mil·lenària Biblioteca d'Alexandria.
11. PÉREZ IGLESIAS, Javier. «Las bibliotecas como bien público: el factor humano». Article publicat a la revista *Educación y Biblioteca*, núm. 97, gener del 1999.

La Pedagogia dels Sentiments i la seva implicació en el procés de creació de contextos d'aprenentatge

El Programa d'Invitació a la Lectura (PIL) i altres consideracions
al voltant del fet lector

—El senyor Hemingway diu moltes coses que no entenc—li va dir Matilda—
Sobretot sobre els homes i les dones. M'agrada igualment. La manera com ho
explica em fa sentir com si jo fos allà mateix mirant com passa.
—Un bon escriptor et farà tenir sempre aquesta sensació—va dir la senyora
Phelps—. I no pateixis per les miques que no entens. Fes-te enrere i deixa que
les paraules et submergeixin, com si fos música.

ROALD DAHL¹
Matilda

L'aprenentatge de la lectura és una de les preocupacions històriques dels mestres. A les reunions o converses, la constant inquietud sobre els progressos de l'alumnat en aquest àmbit és motiu de debats i d'interrogants múltiples.

A l'escola es dediquen abundants esforços personals i materials a atenuar les mancances que sovint es generen en l'alumnat per les deficiències de comprensió lectora, la pobresa del llenguatge oral i escrit o la ineficàcia de certs mètodes d'aprenentatge. Són hores i més hores les que es destinen a l'ortografia, als dictats, a les descripcions, etc., amb uns resultats exigus, desesperants.

Les mestres i els mestres som professionals que mirem d'estar al dia, ens lliurem a buscar el bo i millor perquè l'alumnat aprengui a llegir, programem reforços de tota mena, preparam fitxes de comprensió, jocs de llenguatge i quaderns, fem cursets i llegim les revistes especialitzades..., però sembla que no ens en sortim. L'encaparrament ens porta a plantejar-nos solucions fàcils del tipus «els nens d'avui dia estan poc motivats», «veuen massa la televisió i no llegeixen», «no estan atents a classe», «estan a la lectura mecànica i ja maduraran».

Si preguntem a qualsevol mestre o mestra pel sistema de lectoescriptura que empren al seu centre la resposta serà similar, si fa no fa. No hi ha un mètode definitiu, únic. Els mestres i les mestres, especialment els d'educació infantil i de cicle inicial d'educació primària saben que segons l'etapa i el moment, cal tenir presents les orientacions montessorianes, les instruccions decrolyanes o les indicacions freinetianes pel que fa al «text lliure». Aquests tres pedagogs ens donen la possibilitat d'avançar —i molt— en la mecànica i la comprensió lectora. Però potser no n'hi ha prou i cal que ens fem la pregunta correcta. Més que demanar-nos «quin és el millor mètode?» o «com puc ensenyar a llegir l'alumnat?», la qüestió és anterior: què és el llenguatge?, què és parlar?, què és llegir?, què és escriure?

Què és llegir?

Aquesta seria la pregunta. Tres senzilles paraules i un interrogant que haurien de tenir una resposta també senzilla, en principi.

Al *Diccionari de la llengua catalana*² hi trobem: *llegir és distingir en un escrit els sons figurats per les lletres*. També hi diu: *llegir és distingir, interpretar, allò que és figurat per qualsevol signe gràfic*. I encara una tercera definició: ***llegir és entendre***.

Llegir, aprendre a llegir, suposa un esforç considerable per a l'alumnat, per a qualsevol persona. Llegir costa. En l'acte lector es posen en marxa uns mecanismes mentals i unes operacions físiques redment complexes, però els esforços que dedica l'infant a aprendre a llegir, ja són per se les primeres passes per aconseguir l'hàbit lector. Sovint aquest hàbit és anterior a tenir automatitzat el mecanisme. Podríem dir que el procés va en paral·lel: a mesura que va llegint, l'infant va agafant una rapidesa i una agilitat, va automatitzant i li és més fàcil comprendre el text.

És en aquest «entendre» on hem d'insistir. Isabel Solé³ va escriure: *quan un alumne es submergeix en la lectura fa quelcom de molt diferent a «dir» allò que està escrit al text*.

Un dels nostres objectius com a educadors hauria de ser aconseguir que els alumnes no siguin uns simples *llegidors* —com diria Borges— sinó que esdevinguin autèntics *lectors* capaços d'emocionar-se amb la lectura d'un poema de Martí i Pol, de llegir a qui tremolin les mans quan llegeixin *La història interminable*, que s'entendrexin amb l'elefantet Babar, que s'enamorin d'Àfrica, que desitgin fer un passeig bucòlic pels prats de la vaca Mo, que s'alliin descaradament amb en Fabià contra la guerra, que es facin grans i trobin els arguments i criteris que els permetin comprendre la vida, conèixer-la i viure-la millor.

En el fet lector cal considerar dos protagonistes: *el text i el lector*.

El **text** és el conjunt de signes i de símbols gràfics que trobem arreglats com formiguetes sobre el fons blanc del paper —o de la pantalla de l'ordinador— i és el

que aporta la informació. Ho explica molt bé en Bradley, el protagonista de *Hi ha un nen al llavabo de les nenes*⁴:

—(...) És d·ludinant, no?

—El què?

—La biblioteca. Tants llibres. I tots són diferents, oi?

La Carla va fer que sí tot bevent el suc d'en Bradley amb una palla.

—No pensava en res més, tota l'estona que he estat d·là—va dir ell—. Tots són diferents, però tots fan servir gairebé les mateixes paraules. Simplement en convien l'ordre.

—Has...?

—Amb només vint-i-sis lletres —li va dir—. L'única cosa que fan és combinar aquestes lletres de maneres diferents i llavors diuen tot de coses diferents!

—Has...?

—Al cap d'una estona et pot semblar que sels han acabat les maneres de combinar-les—va dir en Bradley.

—Has tret cap llibre?

—No, la senyora Wilcott no me'n deixa treure. Abans, fa molt de temps, abans de conèixer, sí que en treia, però no els tornava. Els guixava i els estripava. Per això ja no me'n deixa treure.(...)

Bé, només tenim aquestes escasses dues dotzenes de lletres —si fóssim a la Xina d'abans de la revolució cultural tindríem 20.000 signes diferents. Aquests indicadors, paraules, sí·l·labes o lletres, posen la informació davant nostre i llavors, si volem, es produeix un mecanisme fisiològic mitjançant el qual un seguit de músculs allargats que tenim als costats dels ulls es contrauen, es relaxen i s'aturen durant unes mil·lèsimes de segon perquè puguem descodificar el que hi ha escrit.

Per entendre el que llegim cal que el cervell pugui comparar la informació que li arriba, procedent dels globus oculars, amb els registres que té arxivats. Si llegim, per exemple, *baina nik oraindik ez dakit irakurtzen*⁵, ho llegirem, sí, però podria passar que no ho compreguéssim.

Aquí és on entra en joc el segon protagonista, **el lector**, que aporta, d'una banda, els coneixements particulars que té del món i que emmagatzema a la seva memòria, la seva sensibilitat, els seus gustos i els seus prejudicis; i de l'altra, els coneixements sobre l'estructura del text, la seva identificació com a gènere. No és el mateix una notícia de diari que una novel·la. En el cas de la literatura infantil el nen lector sap o pressuposa uns personatges, uns temes i una estructura que passa per unes fases, si fa no fa, similars: situació i presentació dels actors, desenvolupament fins a arribar al conflicte o nus i resolució final.

No es defensa que la lectura sigui fàcil, ans al contrari, la lectura ha de significar descoberta, emoció. La lectura ha d'arrossegar el nen o la nena a un esforç per comprendre, per desemmascarar misteris. Els bons llibres actuen tibant la corda sense que s'arribi a trencar. Hem de posar en mans del nostre d'innat lectures que els submergeixin en l'aventura, el misteri; lectures que propiciïn el contacte directe amb

un text que ha de ser recreat, creat de nou, imaginat, viscut, emocionat d'ap i a la fi. Això no sempre és possible. Les lectures són un fet individual, silenciós i misteriós. De vegades et recomanen un llibre adduint que t'emocionarà i després no ets capaç d'entrar en la història, la trobes pobre, o no et provoca les mateixes sensacions que a d'altri —les persones que participen als llibre-fòrums ho saben perfectament.

Tornem a la definició del diccionari: *llegir és comprendre, llegir és entendre*. A les escoles, independentment del «mètode» d'aprenentatge de la lectoescriptura, se segueixen —històricament s'han seguit— uns models de l'acte lèxic.

Un és el *model ascendent*. Va ser el primer a aplicar-se i pressuposa o ha pressuposat una concepció tradicional de la lectura. El seu fonament es basa en l'ànàlisi, en la decodificació. Llegir és decodificar, és a dir, d'illar les lletres i extreure'n el seu so; saber llegir és, doncs, transformar un seguit de signes gràfics en la seva cadena sonora. Aquest aprenentatge es basa, sobretot, en l'òrdit: l'alumne comprèn allò que sent quan ell o un altre pronuncia les paraules més que no pas comprendre allò que veu escrit. El model ascendent se centra en els petits elements que han de construir els més grans (de la lletra o la síl·laba a la paraula, la frase i el text). És el model que empenen els mètodes sil·làbics.

El segon model és el *model descendent*. Considera que llegir és construir i donar sentit, i la unitat que dóna sentit al que llegim és el text. A partir de les experiències i dels coneixements previs del lector, juntament amb el que es pot inferir del text en si, s'avança unidireccionalment, però aquesta vegada en sentit descendent, del text a les unitats més petites, «de dalt a baix». El nen que llegeix, el lector, és algú que crea el text més que no pas l'ànàlitz. D'alguna manera s'argumenta que la informació aportada pel lector té més importància que la que el propi text aporta al lector. S'emfasitza el reconeixement global de les paraules més que les habilitats de decodificació. La comprensió es reditza per la identificació directa de les paraules memoritzades pel lector, anticipades.

El model descendent posa l'accent en el sentit de la lectura, en el «llegir és comprendre», i ens porta a una reflexió sobre els textos que empenen a les escoles i la necessitat d'introduir textos reals, significatius, literaris o funcionals, més que no pas textos elaborats per ensenyar tal lletra o tal altra, segons el programa del dia. Sovint empenen un fragment d'un capítol d'un llibre determinat per millorar la tècnica lectora, però aquesta tècnica (comprensió, velocitat, etc.) no s'aprèn, no s'exerç amb aquests fragments sense lligams amb la realitat del nen, sense sentit. En el «llegir per llegir» el que fem és perdre el temps. Com a mínim s'hauria de presentar el llibre original d'on prové la lectura, explicar-lo, referenciar-lo i convidar a la seva posterior lectura. És a dir, si anem a llegir un fragment d'*El saber perdut*⁶, posem per cas, hauríem de poder mostrar el llibre i poder dir: bé, *aquest és un fragment d'aquesta novel·la d'aventures medievals que explica...* (això com a mínim!).

El tercer model, el *model interactiu* parteix del principi establert pel model descendent del qual parlàvem unes línies abans i que diu «llegir és comprendre». Quan llegim es posen en marxa nombroses activitats intel·lectuals d'hora, interaccionant, com són la interrogació sobre el seu contingut (de què deu parlar?), l'observació del suport físic (una revista, un diari, un àlbum il·lustrat, un diccionari), la mena d'escrit (un conte, una notícia, una recepta, un anunci publicitari, etc.), el processament de les informacions gràfiques i la deducció a partir dels indicadors escrits (paraules, lletres, puntuació, etc.)

El lector processa a diferents nivells, induint el que sap *a priori* sobre el que aporten les informacions gràfiques, sintàctiques, etc. i interacciona les informacions amb les activitats mentals que calen per tractar-les, allò que constitueix la lectura (entesa com a comprensió). Per això se li diu model «interactiu», perquè el codi és una competència que cal adquirir, però ni més ni menys que altres competències. Cal avançar d'hora en tots els aspectes.

L'adquisició del codi no és una condició prèvia ni ha de ser el resultat final de l'acte de la lectoescriptura. El codi i els altres elements que intervenen en el procés formen com una mena de trencadossos, cada peça és necessària.

El llenguatge —ho diu Noam Chomsky⁷— és una dotació i una capacitat que tenim. En el nostre cervell es produeixen uns mecanismes que ens permeten fer representacions simbòliques i generar normes. Hi ha un llenguatge natural, un primer llenguatge que serveix per comunicar-nos, per transmetre les idees, els pensaments. És el llenguatge oral. Hi ha, també, un segon codi que és la lectura.

Si som capaços d'entendre el funcionament neurolingüístic i psicolingüístic de l'adquisició de la lectura i l'escriptura podem, naturalment, *facilitar* els aprenentatges del nostre alumne. Es fa necessari saber el bagatge amb el qual arriben a l'escola i els lligams socials i personals afectius, imitatius i de reciprocitat que intervenen en el procés.

El procés de la lectura

Cal entendre que llegir i escriure no és fruit d'un «mètode» en concret. Arribar a llegir és un procés obert i creixent per on passen tots els infants i allò que hem de conèixer són els estadis successius pels que va passant aquest infant al llarg de la seva maduració, del seu creixement personal. Tots tenen les mateixes capacitats i només canvia el moment en què les assoleixen durant la seva evolució.

Respecte a l'adquisició de la lectoescriptura és precís recordar que intervenen tres aspectes:

1. La maduració. Pertany al camp d'estudi de la *neurolingüística* i les lleis que regeixen el creixement del cervell.

El cervell madura per si mateix. La **primera maduració** es produeix amb la gènesi del fetus i és tal la seva magnitud que en el moment de néixer ja hi ha formades cent mil milions de neurones, pràcticament la totalitat. Un simple càlcul ens dóna la velocitat a què es generen: dues-centes cinquanta mil cada minut! Posteriorment al naixement no se'n formen de noves.

Aquestes neurones que conformen el cervell tenen una **segona maduració** que consisteix en la formació de circuits entre elles que han de permetre el desenvolupament de les funcions (la funció auditiva, la funció succionadora o la funció visual, per exemple).

Encara hi haurà una **tercera maduració** que interconnectarà els circuits de les diverses funcions a manera de xarxa.

Conèixer com evoluciona el cervell i quin procés segueixen les *maduracions neuromotors* que tindran relació directa amb el desenvolupament de la grafomotricitat (espai, lateraditat) i les *maduracions perceptivomotrius* que tenen a veure amb les discriminacions auditiva i visual ens ajudarà a entendre el procés de l'adquisició de la lectura perquè la naturalesa del llenguatge és, a més d'un procés cognitiu i comunicatiu, un procés de desenvolupament.

2. Les emocions com a disciplina *psicolingüística* i les seves implicacions en la incidència del context comunicacional i la presència de models interactius. En aquest sentit, les aportacions de Vigotsky⁸ són clarificadores.

Segons aquest autor rus ensenyar a llegir és fer entendre a l'infant que amb els textos escrits es poden representar les paraules i que aquestes paraules li expliquen històries, molt millor que els dibuixos, d'una manera més ràpida i directa. Llegint, el nen pot entrar en móns imaginaris, conèixer realitats, llocs, pensaments diversos i escrivint pot, també, crear amb les paraules tot allò que li passi pel cap.

Vigotsky creu que el mestre ha de facilitar als infants el pas del llenguatge oral i de l'expressió dels seus dibuixos al llenguatge escrit, i ha d'organitzar estratègies que ajudin, que indueixin a la lectura i a l'escriptura de textos que puguin servir per explicar les coses quotidianes, les de casa o de l'escola.

La lectura ha de basar-se en textos significatius, que no esdevinguin una simple eina sinó una habilitat, un instrument per comunicar-se, un llenguatge.

El que hem de fer és despertar el desig de llegir de dins a fora. Tota activitat de lectoescriptura ha de basar-se, a més, en un ambient de confiança, on els infants se sentin segurs i desinhibits i ha de comptar amb una finalitat (no fer un treball de lectoescriptura que després quedi arxivat, sinó que sigui útil, funcional).

3. El coneixement relacionat amb la *lingüística* i l'*epistemologia*. Com a mestres hem de conèixer les operacions internes del pensament, establir models interrelacionats i esbrinar els nivells competents en continu desenvolupament.

Els estudis de Piaget⁹ són vàlids perquè tracten com són les idees dels nens, com és la seva concepció del món, com s' interrelaciona el seu llenguatge i la manera de pensar.

La lectura és un segon llenguatge i ve després del llenguatge oral, que és el llenguatge natural. Segons M. D. Rius¹⁰ el procés té tres etapes:

La primera etapa és la més important perquè és la que determina l'**adquisició del llenguatge escrit**. Abraça des dels 2 fins als 8 anys (per això a l'escola considerem que hem d'estar atents especialment als cicles infantil i inicial de primària). Dins d'aquesta primera etapa, l'infant passa per diverses fases:

Fase de **lectura perceptiva**. És on generen les regles cognitives i es produeixen els primers actes lectors. Entre els tres i els quatre anys i mig aproximadament, els infants són capaços de llegir pictogrames relacionats amb el temps (clima, matí-tarda, estacions, etc.), amb les normes (referides a l'organització de la classe, del material, d'higiene) i amb experiències (sortides, activitats), poden llegir ideogrames (fotografies dels companys de classe, de revistes, etc.), iconogrames (rètols de les botigues del seu carrer o localitat) i paraules relacionades amb el context, noms (de la classe, dels contes, publicitaris). En aquesta edat, les indicacions que proposava Decroly (mètode global) tenen el seu moment.

Fase de **lectura combinatòria** (4' 5 a 55 anys). Es produeix la descoberta dels significats. A finals del primer trimestre dels 4 anys ja tenen al voltant de 200 paraules adquirides, es tracta d'anar-se apropiant del codi.

Fase de **lectura alfabètica** (5' 5 a 6' 5 anys). És l' època de començar a llegir i de saber combinar les lletres. Cal fer lectures significatives, foncionds. És el moment d'introduir el mètode analític (lletra per lletra).

Fase de **lectura universal** (6,5 a 8 anys). Els infants ja poden agafar tots sols els llibres de la biblioteca. A segon de primària ja es pot introduir el mètode natural (Freinet).

Conèixer el procés que segueix un infant determinat ens permetrà crear els contextos i les activitats que li possibilitaran un accés a la lectoescriptura adequat al seu creixement.

La segona etapa abrega des dels vuit anys fins a la pubertat i és quan es produeix el **desenvolupament neurocognitiu i psicolingüístic de la lectura i l'escriptura**. Aquí es troben els infants de cicle mitjà i cicle superior de primària.

Hi ha un assentament en l'ús i el domini del llenguatge escrit i comencen a desenvolupar-se diversos mecanismes i estructures de la comprensió.

Posteriorment arriba una tercera etapa de **configuració dels sistemes propis de lectura i escriptura** que comprèn des de la pubertat fins a l'edat adulta i es caracteritza per la creació de sistemes propis de codificació, de comprensió i d'expressió. El subjecte pot crear llenguatges nous, interpretar codis i explicar el món i les relacions humanes.

Conèixer el procés permet adaptar les activitats al ritme evolutiu dels infants i saber quines són les pràctiques afavoridores d'una bona adquisició de la lectura. En les primeres edats hem de tenir clar quines són les funcions que condicionaran aquest aprenentatge i quines ens obliquen a una pèrdua de temps.

Hem de saber quins són els mecanismes d'accés al llenguatge, per exemple, quin tipus de **respiració** (abdominal, costal, diafragmàtica) posa en marxa els elements expressius que permeten ser competents en el llenguatge.

No n'hi ha prou amb saber respirar, cal que aprenguem a respirar. De vegades demanem als nens que relatin la seva història, que expliquin un fet o que dramatitzin un conte i potser són infants que estan en un procés anterior, que encara no saben inflar un globus, per exemple, o que les davícules s'encorben sobre el pit. No podem exigir qualitat en un joc expressiu quan els mecanismes estan encara sense desenvolupar.

Hem de conèixer el mecanisme de la **funció auditiva**, bàsic per al desenvolupament del llenguatge oral. L'escola ha d'oferir contextos comunicatius on sigui possible parlar i escoltar.

Cal saber, també, com s'accedeix a la parla, quina és la **funció fonadora**. Allò que cal remarcar és que aprendre a parlar no és incorporar formes externes sinó generar, mitjançant regles pròpies subjacents a l'estructura del pensament, un procés selectiu que permetrà al nen passar de la gramàtica universal a la gramàtica particular de la comunitat de parlants en la qual es mou, que l'envolta, tot assimilant la seva cultura, la seva llengua i els seus costums, que li donen pautes d'identificació personal i col·lectiva per entendre la realitat.

Llegir, per a què?

Els beneficis que ens proporciona la lectura són múltiples i prou evidents. Si féssim un llistat dels diferents profits que podem treure del fet lector obtindríem, sens dubte, respostes diverses:

-) Algunes farien incidència en aspectes de creixement personal: la lectura dóna accés al saber, afavoreix el coneixement de la nostra llengua, ens enriqueix el vocabulari, ens dóna la possibilitat de criticar, de pensar, eixampla els horitzons.
-) Hi hauria respostes més pragmàtiques i utilitàries: la lectura ens serveix per buscar el nom d'un carrer, per saber el número de telèfon del senyor ius, per entendre un formulari, per llegir el diari, per saber què diu el prospecte d'un medicament.
-) Finalment apareixerien els aspectes lúdics: la lectura ens proporciona plaer, ens distreu.

Hi hauria, encara, una quarta raó: la lectura ens posa davant d'un enigma, d'una endevinal·la. En realitat es tracta és d'emplenar un buit. La lectura entra com entra l'aire als pulmons. L'aire no entra i prou, no. L'aire entra perquè als pulmons hi ha un buit i aquest buit empeny l'aire a entrar. És aquest buit que s'ha d'omplir, és així com respira la lectura. Hi ha un buit que s'ha d'omplir i només es pot omplir llegint. Si no hi ha la necessitat de conèixer, de resoldre els enigmes, de poc servirà que a casa o a l'escola tractem d'empènyer les lectures cap endins.

La invitació a la lectura

Aquesta part important de la vida escolar necessita, a més, una implicació personal directa, una complicitat, una proximitat. A la nostra escola anomenem el programa amb les paraules **Programa d' Invitació a la Lectura** és en la paraula *invitació* on posem més èmfasi. Invitar vol dir fer partícip a algú d'allò que t'agrada. Invitar un amic al cinema pressuposa que hi anirem junts, invitar a berenar indica que conversarem en un cafè plegats, invitar a llegir vol dir ser còmplices d'un viatge meravellós. Kepa Osoro¹¹ ho defineix molt bé quan parla de *lectura compartida*.

A l'escola practiquem la **Pedagogia dels Sentiments**, i la nostra invitació, per tal que sigui possible, necessita d'un mestre o d'una mestra capaç d'emocionar-se amb les lectures, que tingui interès per conèixer. És l'única manera, la lectura de prop, de distàncies curtes. És el goig de llegir llibres que ens ajudin a trobar respostes, a resoldre enigmes que ens permetin explorar nous camins, a resseguir els noms de cada cosa, a créixer, a transformar-nos..., en definitiva, llibres amb tots els seus

suggeriments. Cal estar molt a prop dels infants, dels llibres. Hem de ser capaços d'encaminar el goig per la lectura.

El fet lector no es viu de la mateixa manera pels infants, pels mestres o pels pares.

Als pares i les mares cal tenir-los informats. És important que coneguin l'evolució dels seus fills, que coneguin que hi ha moments que poden semblar retrocessos però que en realitat són reordenacions del seu pensament, que estiguin tranquils i no comparin el seu nen amb el cosí que «és més petit i ja llegeix el seu nom i el dels germans»:

—Ai, senyoreta — diu una mare—vostè sí que en sap! No fa ni dos mesos que ha començat el curs i el meu nen ja llegeix. Jo que em pensava que no n'aprendria mai. Vostè sí que ho fa bé.

—Miri, senyora. El seu fill fa temps que va començar a llegir. No és d'ara. Ha passat per moltes fases, per moltes etapes. Abans de venir a l'escola feia una lectura perceptiva, mirava un conte, veia un gos i deia «gos». Després, als quatre anys, va fer una lectura combinatòria de descoberta dels significats, ara està en una fase de lectura alfabètica i més endavant entrarà en una etapa de lectura universal. Tindrà vuit anys i seguirà aprenent. De fet, jo encaraestic aprenent a llegir i el que hem de fer amb el seu fill és seguir estimulant el seu desig de llegir, que hi trobi plaer, que no perdi l'interès. La lectura serveix per a tot i és per a sempre.

Els nens i les nenes són uns altres actors amb interessos variables i diversos, amb possibilitats i medis també diferents.

Alguns viuen el fet lector d'una manera natural. Són nois que tenen llibres a casa, que veuen el pare o la mare llegint el diari o una novel·la i per a ells és normal entrar en la lectura, en el món dels adults. A aquests infants no els costarà, en principi, enganxar-se a la lectura.

D'altres viuen envoltats d'un ambient poc lector, amb molt pocs llibres a casa i sense models als quals imitar. A alguns d'aquests nois i noies els costa molt més entrar en l'aventura, no ho veuen com un fet habitual, quotidià.

Hi ha, evidentment, moltes altres tipologies d'alumnes. Els que tenen dificultats diverses, els que no volen créixer, etc.

Finalment, estem els mestres i les mestres. Cadascú amb les nostres possibilitats, amb els nostres interessos. Hi ha qui creu que la lectura col·lectiva és vàlida i dedica sessions a fer llegir el mateix capítol del mateix llibre a tota la classe, amb escassos resultats. A aquest mestre li costa d'entendre que tots els infants són diferents, li costa imaginar un altra manera d'apropar-se a la lectura. Està convençut que aquest sistema li ha funcionat i encara li funciona i dixí, any rere any, s'entesta a fer llegir el mateix llibre, sense tenir present que ni tan sols els grups són iguals.

Hi ha, en canvi, mestres que potendrien la biblioteca d'aula, que la forneixen amb materials de la biblioteca general d'escola i que dediquen estones cada dia a llegir en veu alta al seu alumnat, a comentar els llibres, a conèixer el nom de l'autor, a imaginar com deu ser. Són mestres que treballen a partir dels interessos del seu grup. Alguns s'inventen estratègies meravelloses amb pocs recursos i són capaçs d'avançar moltíssim. És clar que aquesta manera de fer requereix més dedicació, més implicació emocional i més hores de preparació. Però l'esforç sol ser recompensat.

Un element clau per assolir aquests objectius és el bon funcionament d'una **Biblioteca General d'Escola** i de les diferents biblioteques d'aula. Els esforços dels Claustres haurien d'anar en aquesta direcció. El model de biblioteca pública no serveix, no es pot extrapolar a la realitat escolar. Les aportacions de la biblioteconomia s'han de tenir presents, naturalment, perquè són imprescindibles en l'organització i el tractament dels fons, en les tècniques de difusió, en la concepció dels espais, etc., però les decisions pedagògiques pel que fa al funcionament de la biblioteca escolar han de sustentarse en uns altres supòsits perquè l'alumnat és, cada cop més, *el veritable protagonista del seu procés d'aprenentatge* i ha deixat de ser un receptor de missatges acadèmics. El concepte d'ensenyament-aprenentatge ha d'anar lligat a uns objectius que es concretin en les capacitats de l'alumnat i uns continguts que integrin tant els aspectes conceptuals com els procedimentals i els actitudinals, depassant el marc d'un ensenyament purament transmissor de coneixements localitzats exclusivament a l'aula.

En aquest sentit, els Claustres haurien de desenvolupar projectes de biblioteca que convertissin aquest espai en un dels eixos pedagògics del centre, en un lloc de trobada cultural i recreativa, en un punt d'ampliació dels coneixements autònoms dels infants.

NOTES

1. DAHL, Rodd. *Matilda*. Barcelona: Empúries, 1988. («L'Odissea», 40)
2. TORRAS, Josep (et al.). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1993.
3. SOLÉ, Isabel. *Estrategias de lectura*. Barcelona: Graó, 1997.
4. SACHAR, Louis. *Hi ha un nen al lavabo de nenes*. Barcelona: Cruïlla, 2003. («Vaixell de vapor», 134)
5. ZUBIZARRETA, Patxi. *Dibuixam una carta*. Bilbao: Desdée, 2001. La traducció és: «però jo encara no sé llegir...»
6. VILAR, Anna. *El saber perdut*. Barcelona: La Galera, 1992. («Els grumets», sèrie verda, 67)
7. CHOMSKY, Noam. *El programa minimalista. Els escrits de Chomsky*. Barcelona: Ariel, 1997.
8. MAURI, Maria Teresa. «Aplicar Vigotski». *Aguix*, núm. 228.
9. PIAGET, Jean. *El lenguaje y el pensamiento del niño*. Madrid: La lectura.
10. RIUS ESTRADA, Maria Dolars. *Lenguaje oral. Proyecto de metodología científica para el desarrollo de la comunicación en la escuela*. Madrid: Seo Olea, 1987.
11. OSORO, Kepa (coord.). *La biblioteca escolar: un derecho irrenunciable*. Madrid: Asociación Española de Amigos del Libro, 1998.

**De l'*Orbis pictus* a *No és fàcil, petit esquirol!*
o un viatge succint per la literatura infantil
dels darrers tres segles i mig**

Algunes lectures recomanades per a l'educació infantil i primària

... refiat d'aquells a qui agrada llegir, refiat d'aquells que porten sempre a sobre un llibre de poesies. Mirat amb malícia aquells que et diuen que no tenen temps, que la literatura és una cosa bonica, que quan ets jove pots llegir, però després... menteixen, tant sels en dona. Menteixen sabent que menteixen.

La producció actual de llibres per a infants i joves és extensa i variada. Mai els infants han tingut al seu abast una quantitat de títols —de bons títols— com els que ara disposen.

Aviat farà tres-cents cinquanta anys de l'aparició del que s'ha considerat el primer llibre per a nens. Va ser obra d'un mestre anomenat Johann Amos Comenius, nascut a la regió de Bohèmia l'any 1592. Circumstàncies polítiques l'obligaren a moure's per diversos països d'Europa on va escriure alguns llibres de pedagogia. L'any 1658 va publicar un llibret que pretenia ensenyar, mitjançant imatges del món i de la vida quotidiana, l'idioma matern i el llatí. El llibre en qüestió es deia *Orbis sensudium pictus*, però tothom el coneix per l'*Orbis pictus* (*El món pintat*) i es considera el primer llibre pensat per als infants.

Quaranta anys més tard apareixien les *Histoires et contes du temps passé avec des mordités* de Charles Perrault, un recull dels contes que es narraven als salons de l'aristocràcia, a París. D'entre les històries, n'hi havia una que tenia molt d'èxit: *La pell d'ase*. Eren uns contes carregats de mordidat i s'explicaven per alligorar i prevenir dels possibles perills. Per exemple, la versió primera del conte de *La Caputxeta* acaba amb un llop que es menja la nena i no hi apareixen ni caçador ni càstig per a la bèstia ni festa final.

Anys després, el 1719, veu la llum *Robinson Crusoe*. Una novel·la commovedora, escrita de la mà de Daniel Defoe. L'autor narra les peripècies d'un home que està trenta-cinc anys sol en una illa, un jove rebel i gandul que patirà

múltiples penditats fins a esdevenir una bona persona. Una història morditzant ben documentada en una època en la qual el comerç amb les colònies africanes i sud-americanes comportava encara l'intercanvi de quinqualla i ganivets per or i esdaus. *Robinson* tindrà una influència cabdal en Rousseau, que arriba a escriure en el seu *Émile*:

Aquest serà el primer llibre que llegirà l'Emili. Durant molt de temps constituirà tota la seva biblioteca i sempre ocuparà un lloc preeminent...

A partir de Rousseau es produeix un canvi fonamental en la visió de l'home. És l'època de la Il·lustració i el *Contracte Social*, de la recerca de les arrels, de la tradició popular, de l'autenticitat. És el Romanticisme que s'escomença a veure. A Alemanya seran els germans Grimm els encarregats de recollir tota la riquesa oral dels contes populars (1812) que han arribat fins als nostres dies i encara es continuen reeditant. Les històries de *Tan i Gida* o *La Blancaneus*, per citar-ne dos dels més coneguts, encara fascinen el nen o la nena que els llegeix o que els escolta de llavis dels pares o d'algun dels molts contacontes que visiten les escoles i les biblioteques.

Perrault a França, els Grimm a Alemanya, Afanasiev a Rússia i Basile a Itàlia van recollir les velles històries que anaven passant de boca en boca. A Catalunya també hi ha hagut grans folkloristes que van saber recopilar les llegendes i els contes tradicionals. Caldrà mencionar la tasca de Jacint Verdaguer, Esteve Casanoves, Joan Amades, Bertran i Bros, Enric Valor o Jordi d'és Rocaó, entre d'altres folkloristes, etnògrafs o erudits que han conservat en lletra impresa la memòria popular.

A part dels compiladors de contes populars, en el segle XIX apareixen alguns escriptors l'obra dels quals se l'han fet seva els infants i joves de les generacions posteriors. Entre els més destacats, convertits en clàssics, podem situar a Hans Christian Andersen (1805), autor danès de *L'aneguet lleig*, *La princesa i el pèsol*, *La venedora de llumins*, *La sirenetxa* o *El soldadet de plom*, alguns d'ells amb final trist; Charles Dickens (1812), que ens va deixar *David Copperfield* i *Oliver Twist*; Juli Verne (1828), autor de nombrosos llibres que han estat devorats pels joves com *La volta al món en vuitanta dies*, *De la Terra a la Lluna* o *Miquel Strogoff*; Lewis Carroll (1832) i la seva *Àlida en terra de meravelles*; i Carlo Collodi (1883), autor de l'entranyable *Pinotxo*.

El segle XX va ser el de l'esclat del binomi literatura-infants. Però aquest esclat no es va produir fins als anys seixanta. Abans, els períodes de guerres, les crisis mundials i —a Catalunya— les dictadures i les repressions culturals van escampar un paisatge més aviat escaadusser pel que fa a la producció literària per a infants i joves.

De l'escaassa producció dels primers cinquanta anys del segle vint podem destacar les novel·les d'aventures d'autors clàssics com Jack London (*Ulls blancs*),

Rudyard Kipling (*Kim*), Selma Lagerlöf (*El viatge meravellós d'en Nils Holgersson*) o J.M. Barrie (*Peter Pan*).

A casa nostra cal mencionar la tasca de Josep Maria Folch i Torres, el qual l'any 1904 fundà la revista *En Patufet* i engegà la col·lecció «Biblioteca Patufet», que aplegaria una bona quantitat de contes infantils catalans i europeus. També les obres de Josep Carner, Carles Riba o Lola Anglada impulsaren les lectures per a nens i nenes fins que tot quedà aturat l'any 1923, amb la dictadura de Primo de Rivera.

Anys més tard, el 1931, amb la proclamació de la Segona República, semblava que s'iniciava una nova època per a la producció editorial. Però va ser un petit miratge. La guerra civil, la guerra mundial i la dictadura franquista van tornar a sumir el panorama en un semidesert cultural.

Els anys seixanta van canviar les coses i es va iniciar un camí que, finalment, ha estat imparcible. Els primers llibres de la nova editorial La Galera i el naixement d'una revista infantil de gran tirada, *Cavall Fort*, coincidiren en el temps. Llibres com *El zoo d'en Pitus* de Sebastià Sorribes, *La casa sota la sorra* de Joaquim Carbó o *El mecanoscrit del segon origen* de Manuel de Pedrolo, combinen elements de realisme amb fantasia i aventura i obren les portes a altres autors.

Al costat dels autors catalans arriben les traduccions d'*El petit Príncep* de Saint-Exupéry; *Els Babar* de Jean de Brunhof; els llibres forassenyats i divertits d'Erik Köstner com *El 35 de malg*; la *Pippi Calcesllargues* d'Astrid Lindgren i d'alguns més. En qualsevol cas, encara eren pocs.

També en aquella època comencen a sortir els primers àlbums il·lustrats, adreçats als més menuts i als quals ens podem acostar des de la vessant del text i des de la vessant de la imatge.

De mica en mica es van anar creant noves editorials —algunes especialitzades en literatura infantil i juvenil— que han anat posant en mans dels infants un bon grapat de bons autors i autores. En aquests moments podem trobar un ventall extraordinari de llibres meravellosos (i d'altres que no ho són tant, és clar!), tot i les queixes de part del sector editorial quan fan comparacions amb altres països com França o Suècia².

Seguidament presentarem alguns dels llibres que estan a la biblioteca de l'escola i que proporcionen moments d'entreteniment i de reflexió individual i col·lectiva. No és la tria definitiva ni la millor. Simplement són alguns dels bons llibres que, a tall d'exemple, ens poden servir per il·lustrar els criteris emprats a l'hora de facilitar el contacte nen-llibre.

Lectures per als alumnes de cicle infantil i cicle inicial d'educació primària

Per a les primeres edats lectores buscarem àlbums il·lustrats en què les històries siguin senzilles, que continguin repeticions o encadenaments (com passa a *La talpeta que volia saber...* o a *Quin gust fa la lluna*, etc.), o històries d'animals que representin tipus «humans» i permetin la identificació amb els personatges (*Sopa de pedra*, *El conillet blanc*, etc.)

Als àlbums trobem els mateixos elements que als altres llibres però amb característiques pròpies: la proporció de les imatges (en quantitat i en intensitat) és superior al text i es prioritza el missatge visual.

L'àlbum és diferent **peque** diu, per **com** ho diu i també per **qui** ho diu i **per a qui**. L'àlbum no deixa indiferent al lector, tingui l'edat que tingui, perquè la gràcia d'aquest tipus de llibres està en el conjunt, en la manera com el text i la il·lustració es troben. Els relats poden ser fantàstics, quotidians o clàssics i poden anar adreçats a qualsevol tipus de públic (vegem sinó els exemples de *Juul*, *Els últims gegants*, *La comarca fèrtil* o *La composición*), tot i que tradicionalment es fan pensant en els infants d'edats entre els 0 i els 6-7 anys.

Segons T. Duran³, quan un infant mira un àlbum il·lustrat està *reconeixent* i aprenent el que representa aquella il·lustració o imatge que, a més, li serà familiar i li produirà una *implicació afectiva*. D'aquesta implicació, el nen o la nena que mira l'àlbum podrà passar a *imaginar* el que ens vol mostrar el llibre i podrà llegir les imatges. També l'estem educant en la **sensibilitat estètica**, la percepció plàstica o artística i en la **sensibilitat emotiva**. Els llibres il·lustrats en mans dels nens són objectes afectius i molt més si és l'adult qui li passa les pàgines i li explica. S'estableix una relació triangular entre el llibre, l'infant i l'adult on cadascú té un paper a jugar. El llenguatge visual és particularment adequat per transmetre sensacions, emocions i afecte.

En els llibres infantils les il·lustracions tenen moltes possibilitats comunicatives. Ho fan a través de diversos elements com el format, la composició, la llum, el traç, etc.

Els infants de cicle inicial estan immersos i molt interessats en l'adquisició de la lectoescriptura. Entre els cinc anys i mig i els sis i mig aproximadament són al final de la fase de lectura *alfabètica*, una època per començar a llegir amb certa fluïdesa, i entrant de ple en la fase de lectura *universal*, entre els sis i mig i els vuit anys, moment en què seran capaços d'enfrontar-se amb textos senzills, curts, amb diàlegs, els quals indueixin repeticions i frases senceres que es puguin captar d'un cop.

Haurém de considerar, doncs, el llenguatge en les seves dues manifestacions: d'una banda, el llenguatge de les imatges, i de l'altra, l'entrada progressiva en el llenguatge escrit.

A l'escola, a través de la biblioteca, haurem d'oferir aquells àlbums il·lustrats que tinguin «vida», que traspuïn bellesa plàstica quan es contemplin les seves imatges. Ens interessa tant l'educació estètica com la rendibilitat pedagògica.

Els llibres, els bons llibres, ens permeten reinterpretar el món que ens envolta. Aquesta recerca personal és per a totes les edats, naturalment. Allò que importa és com veiem, com caminem, com som després de la lectura.

Un llibre que ens fa entrar en la seva pròpia història és *Allà on viuen els monstres*⁴, un àlbum d'èssic, una obra mestra de la literatura infantil que l'editorial Kalandraka ha tingut el gran encert de reeditar en un format molt acurat. Ens parla d'un nen que està descobrint el món exterior i que es mostra agressiu per la pròpia inseguretat. Un dia, la seva mare l'enxampa matrant el gos i l'envia a la seva cambra, castigat sense sopar. Allà, el nen dona voltes al que li ha dit la seva mare (*ets un monstre!*) i nota com l'habitació pren vida i les parets es transformen. A mesura que les planes avancen també creix la il·lustració —que no és altra cosa que el propi somni del nen— i apareix el viatge, un viatge que el porta a una illa, al país dels monstres, on serà nomenat «rei dels monstres» i organitzarà una «festa monstruosa». És com el dímax, la catarsi del somni. Després vindrà la tornada a la realitat, com passa amb tots els somnis, la il·lustració es farà més petita i el text anirà omplint l'espai.

En aquestes edats en què la maduració i el creixement personal avancen de pressa poden sorgir alguns problemes, alguns neguits que es poden resoldre, tal com hem precisat unes línies més amunt, mitjançant històries en les quals els protagonistes són animals. Més o menys com ho feien les faules però defugint els aspectes morditzants. A l'infant li serà més fàcil entendre la realitat referida a un altre ésser, sense deixar de ser-li propera. És el cas del llibre *No és fàcil, petit esquiral!*⁵, en el qual una narració directa

l'esquiral petit estava trist. Sentia una pena molt fonda perquè la seva mare s'havia mort i pensava que mai més tornaria a ser feliç

planteja un tema tan difícil d'explicar com és la mort. És probable que a l'escola ens trobem amb nois i noies que durant el curs pateixen la pèrdua d'un avi o d'una àvia. En aquests casos tenim recursos literaris de tot tipus per explicar aquest procés natural, però la mort de la mare és molt més complicada d'explicar. Per això, llibres com *No és fàcil, petit esquiral!* poden ser d'utilitat. El treball gràfic és espectacular per la quantitat de suggeriments i detalls que ens aporten unes il·lustracions molt elaborades de Rosa Osuna.

Un altre tipus de situacions que convé citar són les referides a l'entorn familiar perquè el nen reconeix situacions properes, que ell mateix viu i que l'ajudaran a créixer, a resoldre els petits conflictes i a trobar sortides gràcies a aquesta identificació.

És el que pot passar amb les pors nocturnes. Hi ha un àlbum que ho explica perfectament: *Un monstre sota el llit*⁶. És un llibre que ens parla de les pors que alguns infants tenen a la nit i a la foscor i de les reaccions inicialment comprensives de l'adult (la mare). Té unes il·lustracions de gran format i la tipografia és molt acurada. Hi ha un moment àlgid en la història quan la mare finalment troba el «monstre» sota el llit.

Amb la mateixa intenció d'explicar les relacions familiars es troba *El regal*⁷, un llibre que és una joia. Explica la història d'un nen que demana un regal molt especial als seus pares per celebrar el seu aniversari però no li serveix qualsevol cosa, ha de ser un regal gran, dolç, fort, suau, que el faci volar, etc. Hi ha dues històries: d'ell que demana el nen i d'ell que imaginem els pares que pot ser.

Respecte al text cal considerar les històries lineals, amb un vocabulari assequible a l'infant, sense noms abstractes i sense ambigüitats. És preferible que s'emprin les paraules amb el valor real, tot i que es poden anar introduint petits elements figuratius o poètics. És important vigilar la tipografia—que sigui generosa—i que les frases, senzilles, estiguin ben distribuïdes a les pàgines.

L'estructura narrativa ha de ser tancada, que no deixi l'infant amb dubtes ni gaires opcions, perquè el nen necessita sentir-se segur d'allò que llegeix, necessita saber com actua cada personatge. Això ho entén molt bé l'àlbum *Sopa de pedra*,⁸ un conte popular molt antic que a Catalunya era protagonitzat per un soldat que tornava de la guerra i aquí és un llop afamat que arriba a un poble on viuen els animals de la granja. El format és gran i les imatges a doble pàgina, amb un fons pla que ens convida a centrar-nos en els personatges, uns animals, alguns dels quals tenen petits elements humans (una gorra, un collar). És remarcable el tractament donat als ulls de les bèsties, unes mirades molt expressives.

Els llibres poden ajudar els infants a entendre el món i actuar, sovint, com a identificadors. L'infant es pot reconèixer, a nivell inconscient, amb el protagonista i pot copsar com els problemes que els són comuns tenen solució. Aquesta és una de les finalitats dels contes —elertal no sempre hem de cercar llibres amb finalitat educativa.

El conte o l'àlbum pot servir per passar una bona estona, gaudint d'una història bonica i educant els sentits plàstics, el gust artístic, com passa, per exemple, amb *Dos amigues*⁹, un àlbum que ens parla de l'amistat entre dos sers diferents, un ocell i un peix que un dia es troben i s'expliquen mútuament les excel·lències del seu hàbitat. Amb l'ajut de personatges màgics, el peix aconseguirà unes ales per volar fins al bosc i l'ocell aconseguirà unes cletes per poder nedar pel riu. Aquell dia, però, no es troben perquè cadascú està visitant la casa de l'altre i haurà de passar molt de temps fins que no es retrobin i comprenguin com són de necessaris l'un per l'altre. Aquest llibre ens parla de les coses importants, de l'amistat per sobre de tot, i ho fa amb un tractament plàstic molt original, amb tons daurats i unes il·lustracions molt suggeridores i úniques.

Els àlbums ens permeten copsar la realitat. Hi ha un llibre que explica el cicle de l'any d'una manera fantàstica, genial. Es diu *La cuca i la marieta*¹⁰ i, com l'anterior, *Das amigos*, és la història d'una amistat, en aquest cas, entre una cuca i una marieta. La cuca està aterrorida del que pot trobar en el món si baixa de la seva branca i la marieta té una cua trençada i no pot volar. Junes i complementant-se arribaran al jardí, coneixeran altres animals i totes dues veuran com els seus somnis es realitzen: la cuca esdevindrà papallona i la marieta finalment podrà volar fins ben amunt. Les il·lustracions, a doble plana i molt naturals, presenten la vida dels insectes que habiten un jardí i tot allò que els passa al llarg d'un any.

Encara una altra autora, Jannell Cannon, a *Steldluna*¹¹, planteja els costums dels ratpenats a partir d'una història de separació d'una petita ratpenada de la seva mare i del viatge iniciàtic que la portarà a conèixer els ocells d'urns i els seus costums. Amb un tractament molt científic i unes il·lustracions majestuosos, l'aventura de l'*Steldluna* captiva els infants, i de quina manera!

Molt sovint els autors i les autores se serveixen dels animals humanitzats per compondre faules i alegories de la vida i de l'entorn que ens envolta. Un d'aquests llibres que aporten múltiples lectures, per a diverses edats, és *Valentí granota i el seu descapotable vermell*¹². Valentí és una granota que es pensa que no és una granota perquè la seva mare només li diu «ets un príncep» o «el meu príncep», fins que arriba un moment que es pensa que realment no és una granota sinó un príncep i que el que ha de fer és anar a buscar una princesa per casar-s'hi. El viatge el portarà a viure un munt d'aventures en companyia de la Isabel, una petita cigonya perduda a qui recull i acompanya amb el seu cotxe descapotable vermell. El conte explica els costums de les granotes i els perills que les envolten però també té moltes altres lectures sobre l'amistat, les relacions familiars i el creixement personal.

*La zebra Camil·la*¹³ és una aventura que invita a la imaginació i al riure. És un conte acumulatiu que té les característiques dels contes per a infants més menuts, amb imatges que es van encadenant una rere l'altra i d'hora té un punt de fantasia i de *non-sense*. La possibilitat que el vent s'endugui les ratlles de la zebra és un punt de partida esbojarrat i divertit. Un grill que toca el violí, una serp, l'arc de Sant Martí, una aranya o un cargol són els personatges que ajudaran la zebra en la recerca i la recuperació de les ratlles perdudes.

Per als infants de més edat hi ha un seguit de llibres que tracten temes socials com la guerra, les diferències, les separacions dels pares, etc.

Un element que contenen molts d'aquests àlbums i que cal valorar positivament és l'element repetitiu, encadenat o acumulatiu de les seqüències. És important perquè relaxa i prepara per a la vida. Pertanyen a aquest tipus de llibres:

*La talpeta que volia saber qui li havia fet allò al seu cap*¹⁴. És molt divertit perquè parla de caques. Els dibuixos estan ben proporcionats —els animals molt grans com el cavall només apareix el cap i la pota.

*De què fa gust la lluna?*¹⁵. Els personatges, com el llibre comentat anteriorment, són animals i la seqüència sempre és la mateixa, repetida. És una bona història per narrar.

Un criteri que com a mestres ens pot anar bé a l'hora de triar els llibres per a l'alumnat és el criteri editorial. D'editorials n'hi ha de totes menes. Moltes treballen amb rigor i amb criteris de qualitat i fan apostes valentes. En destaquem algunes:

- ♣ Kókinos, una aposta segura. Els seus llibres sovint parlen de l'amor dels adults envers els infants. Han editat llibres com *Inés del revés*, *Dorms, petit ós?*, etc.
- ♣ La segona, Kalandraka, és potser la més innovadora quant a il·lustracions. De vegades costa entrar en les seves propostes.
- ♣ Una altra recomanació és FCE (Fondo de Cultura Económica), mexicana. Té col·leccions molt bones com per exemple «A la orilla del viento».
- ♣ Corimbo és una editorial que tradueix del francès, bàsicament de «l'Ecole des Loisirs» i els seus àlbums il·lustrats són molt acurats.

Lectures per al cicle mitjà d'educació primària

Els nois i les noies de cicle mitjà, d'edats compreses entre els 8 i els 10 anys, es caracteritzen, en general, per la necessitat d'afirmació del seu propi ser i per l'exigència de conèixer-se a ells mateixos. Aquesta recerca interior particular no impedeix que busquin col·laboracions, afinitats i lligams amb els altres; al contrari, és en aquestes edats quan comencen les amistats o primeres relacions «de colla» en les quals cadascú busca, d'una banda, refermar-se, i de l'altra, la valoració de la resta del grup. Aquests infants que s'estan obrint al món ja no depenen tant de l'opinió dels adults; fins i tot es podria pensar que semblen predisposats a confiar més en els companys.

En aquest cicle trobarem nois lectors d'obres que corresponen al cicle inicial així com altres infants capaçs de llegir obres classificades per al cicle superior. Cal considerar aquesta heterogeneïtat de ritmes i no caure en encasellaments rígids d'edats perquè cadascú vagi al seu propi ritme lector i de creixement personal. A l'escola, a la biblioteca d'aula o a la biblioteca general, haurem de posar en mans dels escolars les històries que els agradin i que siguin coherents amb la seva evolució individual —el progrés de cada infant és diferent i això pressuposa que cadascú té unes necessitats concretes. Considerar l'edat cronològica com a taula o nivell seria un error. Si pensem que llibres dels anomenats àlbums il·lustrats no corresponen a la seva edat, els estarem privant de conèixer i de gaudir de les emocions que ens proporciona, per exemple, *Si la lluna pogués enraonar*¹⁶, un àlbum amb poc text on unes frases breus, molt poètiques, complementen el que podem veure amb els ulls de la lluna, des del seu angle. El llibre plana per dues situacions paral·leles: la primera, l'espai interior de l'habitació d'una nena que es prepara per anar a dormir; i la segona, l'espai

exterior, amb tots els seus paisatges —el desert, la platja, el bosc, etc.— És un àlbum per mirar i anar descobrint detalls constantment.

En el moment evolutiu en què es troben aquests infants s'estructura la reditad, no només a partir de les seves pròpies experiències sinó també per l'explicació més objectiva d'una societat en la qual no tothom pensa igual i on cal acceptar les diferències. En aquestes edats ja poden entendre judicis de valor com justícia i injustícia, ja poden entendre que allò que per a uns és absurd o negatiu per a uns altres pot ser bo i divertit. És el cas de les guerres i de les postures que prenem davant els conflictes. Un llibre que expressa molt bé aquesta dualitat entre el bé i el mal és *Els tres bandits*¹⁷, un clàssic de Tomi Ungerer. Els tres bandits són uns éssers molt dolents que canvien d'actitud quan es troben amb l'Úrsula, una nena que els fa pensar en el perquè de les seves accions. L'autor es val de la via humorística i la ironia per ajudar a reflexionar sobre la condició humana.

En aquesta línia en què l'infant comença a tenir una certa capacitat d'assimilació de la reditad i pot entendre la diversitat cal situar els llibres amb contingut ideològic (pacifistes, feministes, ecologistes, etc.). Per exemple, un llibre de contingut pacifista és *Ferdinando*¹⁸, un toro que viu tranquil passejant i ensumant les flors del camp mentre que la resta de braus corren i es barallen per demostrar qui és el més fort. Ferdinando no; ell es dedica a flairar l'olor de les roselles. Però un dia li pica una vespa just quan arriben els homes que venen a seleccionar el toro més valent per a la *corrida*. El trien a ell perquè en aquell moment està enfurismat, però quan arriben a la ciutat la picada ja no li cau. Quan surt a la plaça veu una margarida. Això li salva la vida. És un llibre interessant, editat fa uns quants anys —escrit inicialment als anys 30.

Uns altres llibres que se situen dins del corrent ideològic són els feministes. Vénen d'Itàlia, de la mà d'Adela Turin. No expliquen grans històries, es limiten a qüestionar problemes concrets. Solen estar molt ben dibuixats i són una eina perfecta per treballar a l'escola. *Artur i Clementina*¹⁹ és un dels títols que plantegen la relació home-dona, personitzada en dues tortugues. *Rosa Caramel*²⁰ és un altre àlbum d'aquesta col·lecció i ens parla d'un país on les elefantes eren de color rosa i els elefants eren grisos. Fins que un dia una elefanta neix grisa. Els pares no saben ben bé què fer, li posen robes de color rosa, li fan menjar les flors que hi ha en el tancat on viuen totes les elefantes, però no aconsegueixen canviar el color de la seva pell. Un dia l'elefanteta surt del tancat i marxa on viuen els elefantets i allà descobreix el que val viure en llibertat, en llibertat per decidir on banyar-se, què menjar, amb qui jugar, etc.

Una línia oberta dins d'aquest corrent són els llibres ecologistes. N'hi ha moltíssims i el seu missatge és bastant directe i clar. Es tracta de respectar la natura, entendre-la com li passa a *En Benet i el seu roure*²¹.

Un altre àlbum adequat per al cicle mitjà és *Avis*²², premi Llibreter de l'any 2003, un llibre de relacions personals entre un matrimoni de vellets que, amb l'arribada d'una orquestra al poble i davant la perspectiva d'anar a ballar o de no anar-hi, es

plantegen com els ha canviat el pas del temps. L'amor i l'autoestima són interpretats amb un vocabulari senzill però molt suggeridor.

El desig d'aquests infants de conèixer coses dels pobles llunyats, dels seus costums, de la seva manera d'entendre la vida, els farà interessar-se pels llibres d'aventures. Llibres d'aventures que poden ser molt variats. N'hi ha que tenen un esquema de gènere poliàc, d'altres enfoquen el misteri, la por, i n'hi ha que renoven l'aventura clàssica i els personatges robinsonians. És el cas de *Germà dels óssos* ²³, una narració que explica l'abandó d'un jove indi enmig del bosc i l'acolliment que rep per part dels animals que viuen allà. És un conte preciós que ens embolcalla, ens sedueix i ens transporta, dos segles enrere, als boscos americans inexplorats, quan els únics habitants eren els indis. Són remarcables les il·lustracions en blanc i negre que acompanyen el text.

Els llibres ja poden presentar-se amb una estructura narrativa per capítols i convé mantenir encara força definit l'esquema d'inici-nus-desenllaç, com si d'un conte tradicional es tractés.

Lectures per al cicle superior d'educació primària

En aquestes edats, entre els 10 i els 12 anys, els nois i les noies estan al·lunyats de la infància, en un moment de plena expansió i això es veu reflectit a través de la seva determinació, la seva voluntat creixent de control, el seu equilibri i la seva seguretat i desimboltura.

Respecte al cicle anterior no hi ha un trencament important i l'alumnat de cicle superior va superant etapes, tant des del punt de vista afectiu —s'amplia la capacitat d'estima cap als altres amb un compromís més íntim d'amistat i d'afecte— com des del punt de vista intel·lectual i social. Aquest conjunt de característiques es noten en l'ampliació de les seves relacions i en un domini més ampli dels seus sentiments.

La colla té la seva importància i les lectures d'aventures misterioses i poliàcques seran el lligam que enlligarà amb l'etapa anterior, especialment a cinquè de primària. Un llibre d'aventures amb molta acció i amb protagonistes actius és *El secret de l'andana 13* ²⁴. Aquesta novel·la, molt en la línia del conegut Harry Potter, narra l'odissea d'uns personatges màgics que arriben a Londres. Cada nou anys s'obre una porta secreta que hi ha a l'andana 13 de l'estació de King Cross a Londres. Mentre roman oberta —nou dies— hi ha la possibilitat d'accedir a través d'un túnel a l'illa, un món habitat per tota mena d'éssers fabulosos. És en un d'aquests períodes quan el *gump* (així es diuen aquestes portes) està obert que les mainaderes del príncep (un nadó de dies) passen una estona a la banda de Dart (Londres) i la desgràcia vol que els sigui robat el príncep.

Hauran de passar nou anys fins que la porta es torni a obrir. Aquesta vegada, un grup particular de «rescatadors» creua el *gump* amb la intenció de trobar el

príncep, que ara té nou anys i convèncer-lo per tornar a l'illa amb els seus pares de debò.

El grup de rescatadors està format per un vell mag, una fada, una petita bruixa i un ogre que es pot tornar invisible. Junts viuran episodis fantàstics i aventures d'allò més divertides per mirar de trobar el príncep. Només tenen nou dies i la missió no és senzilla.

El creixement personal portarà a establir noves relacions i vivències amb els companys i companyes —a sisè, per exemple, és habitual que apareguin els primers enamoraments—, i amb la família, el seu nudi més proper que sovint és motiu d'enfrontaments domèstics i on cal anar adaptant-se al model social predominant. Una autora de casa nostra, la Maite Carranza, planteja aquests dos aspectes —l'enamorament i la relació amb els pares— a la seva novel·la *Vols ser el nòvio de la meua germana?*²⁵. Aquesta novel·la ens narra la vida de l'Àlícia, o més concretament, l'estiu que va passar amb la seva família a la platja de Torredembarra, quan ella tenia onze anys. L'acció se centra especialment en la relació amb la seva germana Sònia, tres anys més gran, una adolescent que, segons l'Àlícia, la maltracta.

La solució que s'empesca consisteix a trobar-li un nòvio per tal de veure si la deixa tranquil·la. Les estratègies que s'inventa són d'allò més originals i variades —si es vol, poc correctes— per tal d'aconseguir el seu propòsit.

Està narrat en primera persona, amb un estil i un vocabulari ben adaptat i entenedor per als nois i les noies, ric en pensaments propis d'aquestes edats. Per exemple, a la segona pàgina, quan ens parla de la mare i la seva forma de conduir diu:

la mama corre la tira, agafa els revolts sense frenar, toca la botzina i insulta els altres conductors per desmoralitzar-los. Amb la mama guanyem de correr. Té molts fans. Els meus amics diuen que és una passada i sempre volen anar amb el nostre cotxe, encara que vomitin, perquè és com pujar al Dragon Khan sense pagar entrades ni fer cua

L'autora narra situacions quotidianes, tan normals com els embotellaments a la sortida de vacances, les gelosies entre les germanes, la segona residència, els capris de la germana gran, etc., d'una manera redista, defugint d'allò que s'anomena «políticament correcte» i presentant uns personatges amb tots els seus defectes i les seves virtuts.

Altres llibres que plantegen relacions familiars, de vegades atípiques, són *Kar de parallamps* i *Danny, el campió del món*:

A *Kor de pardlamps* ²⁶, la protagonista és una nena xinesa d'onze anys, adoptada, que ens explica, amb molta naturalesa, sense raonaments preconcebuts ni maldats pedagògics, les històries que li passen i que són importants per a ella. Són les coses que tenen a veure amb les persones que l'envolten. El llibre ens parla de temes d'actualitat com són l'adopció, la família amb estructura no convencional, les residències d'avis, etc.

Una part important del llibre se centra en la relació que la noia manté amb el seu germanastre, a qui ella anomena Kor de pardlamps i al qual té identitat. És un noi a punt d'acabar els estudis de Medicina, compromès amb la causa okupa, primer, i amb una ONG que treballa a l'Àfrica, després.

L'altra novel·la, *Danny, el campió del món* ²⁷, és una història d'amistat i bona entesa entre un pare i un fill. Un pare fantàstic que construeix globus i estels, que explica contes i històries plenes d'emoció, que és capaç d'entendre la natura com ningú, etc. Tots dos habiten en una caravana, no de les actuals sinó d'aquelles que antigament anaven tirades per cavalls. El pare treballa de mecànic i té una passió secreta: la caça furtiva. I el millor lloc per practicar-la és al bosc del senyor Hazell, un nou ric que es comporta despòticament amb tothom fent valer la pressió del seu estatus. La pràctica d'aquesta passió secreta comportarà força embolics, però l'amistat, la sana confabulació i l'enginy encaminaran a bon port tot l'entrellat.

És un llibre que, per damunt de tot, és un cant a l'amistat i a la natura, una crida a estimar les coses petites, de cada dia.

Stone Fox y la carrera de trineos ²⁸ presenta la relació de Willy amb el seu avi. Amb ells viu Centella, una gossa negra molt gran. Junts viuran una aventura extraordinària el dia que l'avi es posa malalt i no pot pagar els impostos de la seva granja.

Decideixen participar en la cursa de trineus per tal de guanyar el premi i poder ajudar l'avi. Es presenten amb molta il·lusió, però a la cursa també hi participa Stone Fox, un indi campió que sempre guanya.

Una narració que es llegeix d'una tirada, escrita amb un estil ple de força i sensibilitat. El final és fascinant.

Els canvis físics, emocionals i de conducta són freqüents i la possibilitat de ser millors sempre s'ha de tenir en compte. Una novel·la que ho explica perfectament és *Hi ha un nen al lavabo de les nenes* ²⁹. Al·ludint al llibre se'n presenta un noi que és el pitjor alumne de l'escola, rebutjat per la mestra i pels companys de classe perquè no fa res de bo: no estudia, és malparlat i desobedient. L'arribada d'una mestra nova tindrà una influència molt positiva sobre la seva persona. De mica en mica, el noi anirà canviant el comportament, se sentirà estimat i acabarà essent un bon alumne.

Les relacions amb les persones grans no són gaire freqüents. Haver de conviure amb un avi o amb una àvia sovint trastoca la quotidianitat, pels diferents ritmes de vida, de pensaments o de costums. Però també hi ha una part molt positiva i

enriquidora fruit d'aquesta convivència. Hi ha pocs llibres de literatura juvenil que tradin la relació avis-néts. Un que ho explica molt bé és *El jugador de frontó*³⁰. En aquesta obra, un noi va a passar l'estiu al poble, a casa de l'avi. L'avi viu sol en una masia allunyada del poble i tothom el considera una persona estranyota, amb fama de rondinaire. A mesura que transcorre la novel·la, la relació entre ells dos s'anirà enfortint malgrat les diferències d'edat, d'interessos i culturals que els separen. És una història realista explicada amb una tendresa particular.

Els nois i les noies comencen a preocupar-se pels canvis socials i tenen interessos tant en el vessant ideològic com en l'ideològic, en la recerca de la transformació de la societat i d'uns valors que ajudin a entendre el món, a canviar-lo. Hi ha autors que empren la via històrica per explicar esdeveniments o situacions que opunten en aquest sentit, en la idea de justícia i de llibertat. És el cas de Miquel Rayó, que al seu llibre *El camí del far*³¹ explica amb un missatge molt entenedor els patiments i les il·lusions d'unes persones que van perdre la guerra i són condemnades a treballar construint un camí que va des del poble fins al far.

Sortosament es poden trobar molt bones lectures que expliquen de manera directa fets dramàtics que han passat i que encara passen. De vegades aquestes lectures presenten llocs indefinits com a *La composición*, o són escenaris clarament identificables com els camps d'extermini nazi que apareixen a *Rosa Blanca*.

*La composición*³² ens parla de la repressió militar. La trama gira al voltant d'un infant que menteix perquè sospita que la *composición* escrita que li demanen a l'escola, on ha d'explicar què fan els pares a casa a la nit, els pot perjudicar. Les il·lustracions són molt expressives, dins de la duresa del tema.

Aquest llibre ens ajuda a trencar el mite dels temes tabú en la literatura infantil i juvenil. Amb sinceritat, respecte i sensibilitat, és possible parlar de qualsevol cosa, fins i tot de la més difícil.

*Rosa Blanca*³³, amb poc text i unes imatges hiperrealistes, ens presenta el drama de la segona guerra mundial, vist amb els ulls d'una nena.

*Un cargo por a Emma*³⁴ també planteja situacions que es veuran alterades per la guerra. Aquí és un noi de nou anys, Marcel, que viu en un poble amb la seva mare, vídua, i amb el senyor Fabrizio, un refugiat italià que s'encarrega de l'hort. Tot està bé, Marcel és feliç, però ben aviat esclata la guerra...

Les guerres, les injustícies, la fam, són problemes reals i els nens i les nenes han de saber que existeixen. La lectura de novel·les facilita aquest coneixement perquè permet mantenir certa distància i d'hora els obre els ulls a realitats que sovint no apareixen als programes de televisió o simplement són deixades de banda. És possible que a l'escola hagin de conèixer companys o companyes que han patit situacions dures, extremes. És aquí on la lectura els farà reflexionar, per exemple, sobre els infants que han d'abandonar el seu país i els seus pares per poder sobreviure tal com passa a *Kasá, vas arribar per l'aire*³⁵. En aquesta breu història, quan la mestra

parla del cucut —i de com aquest ocell és abandonat per la seva mare—, la protagonista, una nena africana, se sent colpida perquè ella també va ser deixada en un avió camí d' Europa i adoptada per uns nous pares.

El llibre està escrit com si fos una carta, en segona persona, i fa que les paraules ens vagin directes al cor; és com si ens parlessin a nosaltres, i d'hora nosaltres ens posem a la pell de la Kasai i captem molt millor aquests moments difícils, que fan mal i bé d'hora.

També passa sovint que es creen prejudicis envers les persones d'altres religions, cultures i races, per desconeixement d'aquestes maneres diverses d'entendre la vida. A *En Maíto Padur*³⁶ es tracten les relacions de la comunitat gitana amb el món dels països des d'un punt de vista que fuig de la sensibleria i l'obvietat.

El protagonista és un noi de deu anys que viu en un barri de xaboles amb els seus pares i els seus sis germans. Es diu Maíto Padur i és gitano. Un dia empresonen el seu pare i el noi, ajudat per la seva mestra, inicia una correspondència molt particular. A les seves cartes intercanvien dibuixos perquè el pare no sap llegir. A través dels dibuixos, el pare i el noi expressen els desigs de llibertat i d'una vida futura millor.

L'autor descriu el poble gitano tal com és, amb les seves tradicions, la seva forma de vida, les dificultats de relació amb els països, etc.

Als alumnes que tenen més dificultats lectores convé ajudar-los a entrar en aquest món meravellós de descoberta i de goig. Una bona manera és posar al seu abast lectures més curtes (epí no més fàcils ni més carrindones!), lectures que els animin a agafar-ne d'altres i els generin una sensació d'èxit.

Alguns llibres que presenten aventures curtes (de misteri, humorístiques, de por, detectivesques) estan força bé. Destaquem:

*Històries de por*³⁷. Florià s'avorreix molt perquè ha de fer lliç durant una bona colla de dies. La seva dèria són les històries de por i tots els familiars que li fan companyia li n'han de contar. Ell també decideix escriure'n. Els seus temes predilectes són les aparicions de personatges que han passat a millor vida, els draculets, el nen llop, temes tots ells que se succeeixen com si formessin part de l'entorn «natural» de tots els contistes.

L'estil de l'autora s'allunya voluntàriament de les sèries de terror que inunden el mercat de la literatura infantil i sorprèn per la qualitat de cada narració.

*Relats de fantasmes*³⁸. Steven Zorn ha fet una selecció de relats escrits per autors de prestigi com Conan Doyle o Washington Irving, entre d'altres, en els quals el misteri i la fantasia s'apleguen per transportar-nos, de la mà dels fantasmes, a situacions inquietants i a personatges estranys.

L'estructura del llibre segueix l'esquema dels contes de por, dels contes amb què sempre hem gaudit, de fantasmes que vagaregen per llocs encantats, de successos misteriosos no resolts i també d'històries que fan riure.

Sigue estando bien ³⁹. *Aquest llibre, com el seu antecendent —Está bien, a la mateixa col·lecció— recull vint situacions escrites en primera persona per un noi que reflexiona sobre aquells moments quotidians que representen un petit plaer per a ell com triar el gust d' un gelat, mullar-se les espatenyes després d' una tempesta, jugar a boles, anar al cinema o fer bivac al jardí.*

Històries secretes de l' espai⁴⁰. *Un cop l' any, tres antics astronautes es troben en un hotel de muntanya a Suïssa. Un és rus, l' altre xinès i el tercer americà. Les seves reunions són secretes, privades.*

Després de sopar, s' expliquen històries sorprenents, triades entre els seus records de viatges. La seva amistat és molt forta perquè junts han passat situacions difícils a l' espai, en transbordadors espacials i estacions orbitals. En aquestes trobades anuds les paraules assoleixen un valor incomparable i es pot contar tot: el fet més insòlit, el més estrany, el més extraordinari. Però aquesta nit hi ha un oient més. En Thomas, el fill de l' amo de l' hotel tindrà l' oportunitat de sentir les tres històries més sorprenents que mai hagi sentit, amagat en la penombra, a la vora dels tres amics.

La màquina dels contes ⁴¹. L' argument de la novel·la ens situa a la plaça d'un poble petit i avarrit, Benipoquet, on un dia apareix un artefacte estrany, una màquina de fer contes. La màquina fa contes a mida de l' usuari, però no de qualsevol usuari. Amb aquesta premissa, en Carles Cano obre un ventall de possibilitats enorme. Així la màquina pot oferir històries diverses com una versió molt particular d'*Els tres porquets* o la història d' amor d' un elefant trapezista.

També els llibres d'aventures a l'estil dels clàssics julesvernians han de tenir cabuda en la tria que fem per a l'alumnat. Per exemple *El saber perdut* ⁴². Aquest llibre narra les peripècies d' un jove cavaller i el seu savi protector per tal d' aconseguir el llibre *El saber* i preservar-lo del mal ús que se'n podria fer.

Narra, també, les reflexions que es deriven de la lluita pel saber i la guerra inevitable si es vol ser lliure. Lluitar per ser lliures o no lluitar, és el dilema. Lluitar per un futur millor, lluitar per fer un bon ús del saber, del coneixement, de la ciència. El llibre parla, també, del coneixement que els homes tenien del saber científic en l' època medieval i de l' ús que en feien.

Més aventures trobem a *El mensaje de los pájaros* ⁴³. El rei Gradón sempre ha gaudit molt sentint cantar els ocells i veient-los volar pel bosc, però ara és vell i no pot sortir del castell.

Un dia, li ofereixen una xarxa de plata molt especial per caçar ocells. A la xarxa, hi cauen tres ocells màgics que li ofereixen la possibilitat d' un missatge secret a canvi de la seva llibertat. A partir d' aquest moment un seguit de personatges estranys tractaran de fer-se amb els ocells. Entre aquests personatges hi ha el Duc Negre, enemic del rei; un monjo que no ho és; dues bruixes, etc.

És un relat fantàstic, una bonica llegenda de màgia i misteri on es conta la lluita del bé contra el mal i la recerca de la saviesa.

Finalment no podem oblidar els llibres de col·les:

*Cuatro amigos y medio en ... «El caso de la profesora desaparecida»*⁴⁴. Tot i que li costa de creure, en Fede sospita que la seva mestra de naturals té una doble vida: al matí dóna classes a l' escola i a la tarda roba banes. Sembla una bestia però en Fede i els seus amics —la colla dels quatre i mig, que formen una agència de detectius— comencen a seguir la mestra i el que veuen els sobta i els desconcerta d' al·lò més.

Novel·la narrada en primera persona, en dau de comèdia, que manté la intriga fins al desenllaç. El misteri i els equívocs estan ben plantejats.

A més de la trama detectivesca hi ha un bon plantejament de les relacions entre els quatre amics i el llenguatge emprat és proper als nois i noies però sense excessos.

*La nit de les dues-centes mil llunes*⁴⁵. Una masia habilitada per al turisme rural i els seus voltants són el marc on la Zita, en Fred i en Kevin, tres nois que hi estiuegen, descobriran de la mà d' en Val, el noi de la casa, les diferències entre la vida a la ciutat i al camp. Entremig, un fet freqüent, l' abandonó d' animals quan arriba l' estiu, servirà a l' autora per crear un clima d' intriga amb tocs màgics, sobretot quan els nois en facin una de ben grossa per tal que la Lluna, una gossa abandonada i morta, sigui recordada.

*Las raíces del mar*⁴⁶. L' acció transcorre en una ciutat de l' interior, molt lluny del mar, on tot té referències marines: els restaurants s' anomenen Marejada o Barlovento, i els seus habitants tenen noms que comencen amb la paraula «mar» com Marcelo, Marco o Margot.

Els protagonistes són un grup de nois de deu anys que anant d' excursió pels voltants fan una troballa que els porta a buscar en els llibres i documents de la biblioteca la relació de la seva ciutat amb el mar i el passat misteriós que alguns adults pretenen amagar.

Las raíces del mar és una novel·la que es mou en dos plans: el real amb les aventures del grup d' amics i el màgic que ens presenta els misteris del mar. En aquesta novel·la es podrien trobar molts valors com la amistat, l' amor, la saviesa, l' ecologia o el respecte a la diversitat.

Les lectures per aquestes edats han de tenir unes característiques concretes. Haurien de ser llibres amb frases d'estructura senzilla —encara que ja no és cap problema que hi apareguin subordinacions, per exemple— i amb predomini dels diàlegs perquè encara no és el moment de descripcions minucioses ni d'amples exposicions psicològiques. Respecte a l' estructura narrativa, caldrien arguments amb accions de gran dinamisme, amb protagonistes actius i que trobin solucions als conflictes.

NOTES

1. COTRONEO, Roberto. *Si un matí d'estiu un nen (carta al meu fill sobre l'amor als llibres)*. Barcelona: Edicions 62, 1995. («Llibres a l'abast», 286).
2. L'últim estudi elaborat l'any 2001 pel Consell Català del Llibre per a Infants i Joves sobre la situació del llibre infantil i juvenil en català s'estructurava en tres grans blocs temàtics:
 - l'oferta de llibre infantil.
 - la demanda i consum de llibre infantil i juvenil.
 - les polítiques de foment del llibre infantil i juvenil.
 L'estudi planteja consideracions basades en comparacions amb França i Suècia, països que avui dia estan una mica per davant nostre i assenyala, entre d'altres aspectes, que «percentualment es produeixen més títols de llibre infantil i juvenil en català que en castellà, en francès o en suec, però amb tiratges força més curts que en aquestes altres tres llengües» i «es constata els greus dèficits d'infraestructura quant a xarxa de biblioteques escolars a Catalunya».
3. DURAN, Teresa. «La imatge en el llibre il·lustrat per a infants». *A Estudis baleàrics*, 52 (juny-setembre, 1995).
4. SENDAK, Maurice. *Allà on viuen els monstres*. Pontevedra: Kalandraka, 2000.
5. RAMÓN, Elisa. *No és fàcil, petit esquirol!*. Barcelona: Kalandraka, 2003.
6. GLITZ, Angelika. *Un monstre sota el llit*. Barcelona: Timun Mas, 2001.
7. KESELMAN, Gabriela. *El regal*. Barcelona: La Galera, 1996.
8. VAUGELADE, Anais. *Sopa de pedra*. Barcelona: Corimbo, 2001.
9. RODERO, Paz. *Dos amigos*. Madrid: Kókinos, 1998.
10. CAMPBELL, Lisa. *La auca i la marieta*. Barcelona: Joventut, 1998.
11. CANNON, Jannell. *Steldluna*. Barcelona: Joventut, 1994.
12. BOS, Burny. *Valentí granota i el seu descapotable vermell*. Barcelona: Lumen, 1993.
13. NÚÑEZ, Marisa. *Lazebra Camil·la*. Pontevedra: Kalandraka, 2000.
14. HOLZWARTH, Werner. *La talpeta que volia saber qui li havia fet d'ò d seu cap*. Pontevedra: Kalandraka, 1999.
15. GREJNIEC, Michael. *De què fa gust la lluna?*. Barcelona: Kalandraka, 1999.
16. BANKS, Kate. *Si la lluna pogués enraonar*. Barcelona: Joventut, 1999.
17. UNGERER, Tomi. *Els tres bandits*. Barcelona: Kalandraka, 2001.
18. LEAF, Munro. *Ferdinando, el toro*. Salamanca: Lóguez, 1987.
19. TURIN, Adela. *Artur i Clementina*. Barcelona: Lumen, 2001.
20. TURIN, Adela. *Rosa Caramel*. Barcelona: Lumen, 2001.

21. LEVERT, Claude. *En Benet i el seu roure*. Valladòlid: Miñón, 1979.
22. HERAS, Chema. *Avis*. Barcelona: Kalandraka, 2002.
23. RECHEIS, Kätthe. *Germà dels óssos*. Barcelona: Barcanova, 2001.
24. IBBOTSON, Eva. *El secret de l'òndana 13*. Barcelona: Cruïlla, 2002. («Vaixell de vapor», 122).
25. CARRANZA, Maite. *Vols ser el nòvio de la meua germana?*. Barcelona: Edebé, 2002. («Tucan Verd», 88).
26. SOTORRA, Andreu. *Kor de pardillamps*. Barcelona: Edebé, 2003. («Tucan Verd», 93).
27. DALH, Rodd. *Danny, el campió del món*. Barcelona: La Magrana, 1989. («El Petit Esparver», 35).
28. REYNOLDS GARDINER, John. *Stone Fox y la carrera de trineos*. Barcelona: Noguer, 1996. («Cuatro Vientos», 113).
29. SACHAR, Louis. *Hi ha un nen al lavabo de les nenes*. Barcelona: Cruïlla, 2003.
30. SAINZ DE LA MAZA, Aro. *El jugador de frontó*. Barcelona: La Galera, 2001. («Els Grumets de la Galera», 125).
31. RAYÓ, Miquel. *El camí del far*. Barcelona: Edebé, 2001.
32. SKÀRMETA, Antonio. *La composición*. Caracas: Ekaré, 2000. («Así vivimos»)
33. INNOCENTI, Roberto. *Rosa Blanca*. Salamanca: Lóguez, 1979.
34. ROCA, Albert. *Un cargol per a l' Emma*. Barcelona: Edebé, 1998. («Tucan Verd», 70).
35. ZUBIZARRETA, Patxi. *Kasá, vas arribar per l' aire*. Barcelona: La Galera, 1999. («Peripècies», 13).
36. MOURE, Gonzalo. *En Maño Padur*. Barcelona: Baula, 2003.
37. SOMMER-BODENBURG, Angela. *Històries de por*. Alzira: Bromera, 1996. («El Micalet Galàctio», 49).
38. ZORN, Steven. *Relats de fantasmas*. Barcelona: Vicens Vives, 1998. («Cucaña», 2).
39. DELERM, Philippe. *Sigue estando bien*. Saragossa: Edelvives, 2000. («Ala Delta Internacional», 32).
40. GISBERT, Joan Manuel. *Històries secretes de l' espai*. Barcelona: Edebé, 1992. («Tucan», 11).
41. CANO, Carles. *La màquina dels contes*. Alzira: Bromera, 2002. («L' Elefant», 4).
42. VILAR, Anna. *El saber perdut*. Barcelona: La Galera, 1992. («Els Grumets»).
43. GISBERT, Joan Manuel. *El mensaje de los pájaros*. Madrid: SM, 2001. («El Barco de Vapor», 138).
44. FRIEDRICH, Joaquim. *Quatro amigos y medio en ... «El caso de la profesora desaparecida»*. Barcelona: Edebé, 2000. («Tucan verd», 151).

45. GARCIA I CORNELLÀ, Dolors. *La nit de les dues-centes mil llunes*. Barcelona: La Galera, 2001. («Els Grumets», 126).
46. ALONSO, Fernando. *Las raíces del mar*. Madrid: Anaya, 1997. («Sopa de Libros», 12).

Capítol 4

En aquell temps dels catorze vents... o perquè les orenetes fan el seu niu al ràfec de les cases

La influència de la biblioteca escolar
en l'evolució personal de l'alumnat de cicle infantil

—Mama, quan passis avui, tinc biblioteca?

Aquesta és una pregunta que se sent molt sovint a casa nostra. L' Adrià no sabia com qui diu, els dies de la setmana però ja tenia molt clar dintre del seu caparronet desordenat que sempre arribava un dia que li tocava biblioteca. Després, un matí, camí de l' escola, em va començar a parlar del Sentadillo, «follet de la biblioteca. Jo, primer vaig pensar que s' ho estava inventant. Però no existia. I per a l' Adrià era tan real com els altres nens de la classe o com la seva mestra. Per tot això i per la gran il·lusió amb què el nostre fill segueix totes les activitats relacionades amb la biblioteca us agraïm l' oportunitat que ens doneu a sentir com si la vostra «biblioteca màgica» s' hagués instal·lat a casa nostra amb els llibres que podem agafar.

MARE DE L' ADRIÀ

El ritual del conte

Al voltant del fet lector hi ha diversos punts de vista. Llegir, aprendre a llegir, no té, necessàriament, el mateix significat per als vèrtexs del triangle *infant-família-mestre*. L' aprenentatge de la lectura és una activitat mental que requereix un esforç considerable, de vegades extenuant, però que, ahora, resulta una activitat apassionant. És en aquesta dicotomia entre la pressió i la passió per on es mou la vida escolar al cicle infantil. Una de les nostres funcions és arribar a fer que l'alumnat compregui la utilitat de la lectura i la diversitat de les seves formes, dels seus suports i dels seus objectius. La nostra tasca consisteix a emprar totes les estratègies de què disposem per desvetllar l' interès, el desig de saber llegir dels nois i de les noies.

Una de les eines més importants —però no l'única— de què disposem és, sens dubte, la biblioteca.

La biblioteca de l' escola Sant Josep-El Pi, situada en un espai ampli i acollidor, permet sentir i experimentar múltiples sensacions, com un pal·liedre que irradia llum i escalfor per cadascuna de les seves cares. Els nens i les nenes del cicle infantil, les seves mestres i els seus pares i mares l' espremen en diverses ocasions. Una de les

accions programades, potser la més reeixida, esperada i valorada és **L'hora del conte**.

El cuento necesita del reposo, de un detenimiento en el trabajo, un órdo grupal, un narrador. La palabra se despoja del cuerpo-espacio-ritmo, se desnuda en el órdo-agrupado. Lo ord se esparce, se difumina; lo ord, como lo recuerda el diccionario, también es «viento fresco y suave»².

ANA PELEGRÍN

Aquest moment màgic ocupa una tarda a la setmana. És l' hora del somni, l' hora en què la càlida presència dels altres ens tranquil·litza, l' hora en què anem a viure, calze amb calze, una mateixa emoció. Aquesta tarda esperada ens traiem les bates, fem el viatge des de la nostra classe fins a la biblioteca i entrem en un món meravellós on tot és possible. Seiem a les cadires o als coixins, al voltant del mestre, s' atura el temps i es fa el silenci. Dolçament les cortines es tanquen, els ulls guspiregen i les primeres paraules *Vet aquí que en aquell temps dels catorze vents, que set eren bons i set eren dolents...*, ens transporten a través del temps i de l' espai. L' atmosfera de calma, de vida interior intensa, ens permet la reflexió, ens ajuda a alliberar les formes d' expressió, alimenta la satisfacció de reaccionar com els altres i concedeix la possibilitat de multiplicar les emocions en contacte amb els companys.

*Si us plau, explica'm una història!
No m'importa quina, ni com. Que sigui tan lluminosa com
incomprensible, que sigui tan familiar com estranya, que sigui
nova, que sigui coneguda.
Explica-me-la i diré tornaré a somniar.*

Somnis. L'infant dialoga amb les fades i ell mateix és en Patufet o la Caputxeta, és el llop i la bruixa, s'amaga en una cova de la muntanya misteriosa, entra en un palau o en un bosc estrany i conegut. Les ones simbòliques prenen cos... el valor de la paraula com a so i com a impressió sensorial, provoca que, en dir una cosa, invoquem la seva presència.

Sigui com vulgui, la paraula, com a transmissora de percepcions, exerceix una acció poderosa i excitant sobre la imaginació de l'infant, perquè fa sorgir, per art d'encantament, imatges extraordinàriament viscudes dels objectes anomenats. Paraula de gegant, de bruixa o de qualsevol objecte inanimat.

Ja ho deia Andersen³:

Quan un infant comença a parlar, comprèn d'allò més bé el llenguatge de les gallines i dels ànecs, dels gats i dels gossos. Ens parlen tan clarament

com el pare i la mare. Arribem a sentir el renill del bastó de l'avi que hem convertit en cavall i li veiem perfectament el cap, les potes i la cua.

El conte aconsegueix una funció ben clara. Els psicòlegs el defensen adduint que allibera de les pors i ajuda al desenvolupament de la fantasia; els folkloristes l'entenen com la manera de transmetre els sentiments i les il·lusions col·lectives d'un poble; hi ha qui el fa servir com a teràpia; els pares i les mares l'expliquen, senzillament, com un entreteniment; en cultures més primitives s'explicava per transmetre els coneixements.

El rituel de l'hora de conte és sempre el mateix. Ha de ser així. A l'edat infantil les rutines tenen la seva importància. Recordeu el fragment de la carta de la mare de l'alumne que encapçala el present capítol. Torneu-lo a llegir. El referent principal d'un nen de cinc anys que no sabia els dies de la setmana era l'estona de la visita a la biblioteca. Visita esperada i desitjada sobre la qual girava el seu pensament

—És clar!— devia pensar aquest nen—si diríem vam estar a la biblioteca, avui és quan anem a la piscina. O potser: falten dos dies per anar a sentir contes i això vol dir que aquesta tarda ens hem de posar la bata de pintura

És només un exemple de la importància dels rituals.

Al llibre d'Antoine de Saint-Exupéry⁴, en un dels capítols, el petit Príncep i la guineu queden per trobar-se l'endemà però quan arriba el moment el noi s'antipa i es presenta d'abans d'hora.

Llavors la guineu s'enfada moltíssim:

—Hauria estat millor venir a la mateixa hora— diu la guineu—. Si véns, per exemple, a les quatre de la tarda, des de les tres començaré a ser feliç. Quan més temps passi, més feliç em sentiré. A les quatre ja em posaré anguniosa i plena de neguit; des cobriré què val la felicitat!

Però si véns a qualsevol hora, mai no sabré a quina hora d'illar-me el cor... Calen ritus...

—Què és un ritu?— diu el petit Príncep.

—També és una cosa massa oblidada— diu la guineu—. És el que fa que un dia sigui diferent dels altres dies, una hora diferent de les altres hores.

És la importància d'un rituel que fa possible que cada dia sigui diferent. El plaer d'esperar el moment de la visita setmanal a la biblioteca té la seva significació, naturalment.

El dia arriba i el grup es prepara. A classe, ja ho hem dit, els nens i les nenes es treuen les bates, fan les fileres i, en silenci, enfilen el camí de la biblioteca.

Quan creuen la cortina que separa el passadís de l'espai que anomenem *biblioteca*—eixí, amb be baixa—és com si entressin en un altre món, un altre món on tot és possible.

Noteu que hem escrit *cortina* en comptes de *porta*. L'escola és un lloc de trobada i la biblioteca és un espai obert a tothom. Obert en sentit figurat però també en sentit físic: un espai que es comunica directament amb el passadís, accessible en qualsevol moment, sense barreres, sense obstacles, sense porta.

Els infants seuen en rotllana al raó dedicat a la narració. La festa comença. Però perquè aquest moment màgic sigui una veritable *festa* cal crear l'atmosfera necessària i s'ha de disposar una instal·lació material que faciliti la llibertat d'exercir plenament la funció d'imaginació.

Hem de preparar:

En primer lloc, el **confort material**: cadres apropiades, baixes, situades en semicercle, que permetin als infants veure el narrador. Ben asseguts, els peus recolzats a terra, les esquenes ben estirades. Ni apretats en un banc ni estirats en una catifa, on les molèsties i les empentes són inevitables.

En segon lloc, el **silenci**: dolçament es tanquen les cortines i es crea la penombra propícia per a tots els somnis. Llavors, el mestre o la mestra atura el xivarri cantant o acomplint qualsevol altre petit gest o frase específica reservada per a aquest preludi. La sessió comença amb el silenci.

En tercer lloc, el **decorat**: senzill, ha estat previst. Normalment és un objecte simbòlic que està d'allà, present, vetllant la festa; pot ser un instrument de música, una flor, un barret, una espelma o qualsevol estri que presideixi la cerimònia. També hi és present el follet, en Sentadillo, la mascota de la biblioteca que té una funció cabdal a cada sessió.

Aquest decorat va variant. No és del tot necessari perquè l'interès pel conte és suficient per aconseguir l'atenció des del primer moment. La seva funció és simbòlica. En algunes sessions *especials* que coincideixen amb dates significatives usem robes per *vestir* el raó dels contes d'una manera més notable. Per exemple, si som al mes de juny i fem contes de mariners el terra s'encatifa amb fulls de diari que simulen l'aigua del mar: les cadres en forma de quilla de vaixell i una bandera pirata ambientaran —i de quina manera!— la jornada. Si és el dia de les llegendes dels indis americans, llavors traurem un tòtem, un tipi i un

cerde d'espelmes ens envoltarà; si cal, una música adequada ens embolcallarà, etc.

En darrer lloc, la **narració**: el conte s'ha d'atacar amb simplicitat i amb seguretat. L'hauréu rellegit o escrit un petit guió abans de narrar-lo. El narrador no és qui té l'encant. L'encant són les paraules, la narració en ella mateixa. *Narrar és viure una història i fer-la viure*, deia Marc Soriano⁵.

El temps s'atura. El mestre, assegut en un lloc visible, parla i dels seus llavis flueixen les imatges fascinadores que embolcallaran els infants. Els nens i les nenes han experimentat la felicitat d'esperar aquest moment privilegiat que ha reunit la petita col·lectivitat (la seva), moment on es crea una atmosfera de somni, de vida interior, on ells escolten l'adult, cadascun d'ells.

Experimenten, també, el plaer de participar del conte, de tota la seva sensibilitat, perquè el mestre ha previst les emocions que el poden nodrir: la inquietud, la petita amistat, l'alegria, la pena, l'angoixa. Els ulls estan fixos, dilatats; els infants segueixen totes les situacions de la història.

De la mateixa manera viuen la satisfacció de reaccionar amb els altres, com els altres, i veuen multiplicar les seves reaccions en contacte amb els companys, amb somriures inextingibles. El contacte és de col·lecció, el toc de l'expressió és directe i immediat: quiriu fer riure, qui té por fatenir por.

Explicarem, a continuació, amb més detall, els tres grans moments en què dividim una sessió-típus de afe infantil. Són:

- A. Coneixem el fons de l'escola.
- B. La narració.
- C. Mirem llibres.

A. Coneixem el fons de l'escola

Es llinia de la sessió, la primera acció, i té com a finalitats:

- ♣ saber de l'existència dels llibres que hi ha a la biblioteca.
- ♣ conèixer els que són adequats per a cada edat.

Quan es fa el silenci, el mestre, que ha preparat un parell d'àlbums il·lustrats, llegeix el títol, l'autor i l'editorial. Després va passant les pàgines mentre explica la història. El mestre sempre narra, amb les seves pròpies paraules, aturant-se, si cal, per fer els comentaris sobre les il·lustracions o sobre el comportament dels personatges. De vegades convé fer una lectura d'un fragment per copsar-ne la bellesa de les

paraules, els suggeriments sensorials; llavors el mestre fa de lector, subratllant expressivament la càrrega dramàtica del text, i la seva veu és generadora del clima que transpara el propi text. Però no és gaire habitual, normalment es narra i es deixa la lectura, més pausada, fill per randa, tal com està a l'àlbum, per fer-la a l'aula durant els dies posteriors.

Es tracta que els infants puguin accedir als móns imaginaris

*aquella nit va néixer un bosc a l'habitació d'en Max i va créixer...
fins que es va convertir en el món sencer*⁶

aprenuin a acceptar les pròpies diferències

*una vegada hi havia un ramat d'elefants. Hi havia elefants joves,
elefants vells, elefants grassos, elefants dits i elefants prims.
Elefants així i així i de qualsevol altra forma, tots diferents, però
tots feliços*⁷,

descobreixin el poder del grup

*anem a nedar tots molt junts, com si fóssim el peix més gran del
mar*⁸

es perdin en l'aventura, s'abandonin en els ritmes, s'enfrontin a les pors, riguin

*llavors es va treure les sandàlies i va caminar, i va caminar, i va
caminar fins que li van fer tan de mal els peus que no va poder
continuar. Però al costat del camí hi havia una persona venent
peus...*⁹

Cada llibre que es mostra i s'explica provoca emocions diverses i, a més, les seves imatges ens estan ajudant en l'educació estètica i en la comprensió d'aquest llenguatge icònic.

Els llibres d'imatges, que anomenem *àlbums il·lustrats*, solen ser els primers que l'infant coneix i aconsegueixen una funció expressa de conèixer, de saber, perquè ajuden a reconèixer manifestacions de la realitat. Amb aquests àlbums, l'infant s'obre al món de les relacions i de les fantasies.

Al mercat hi ha molts bons llibres que són adequats per aquestes primeres edats. A l'escola cerquem aquells autors i aquelles autores que apliquen els coneixements de la psicologia infantil per ajudar els infants a créixer i a entendre el món. Són llibres que pretenen mostrar la realitat que ens envolta per tal que puguem reconèixer-la i identificar-nos amb ella. Aquests autors exposen la realitat psicològica per la qual hem passat tots, de manera que el nen o la nena que mira el llibre viu l'aventura com a pròpia. Això s'aconsegueix per la capacitat de *mimesi*—l'identificació amb el personatge—que tenen els infants.

El parell de llibres que hem mostrat es presten una setmana a la biblioteca d'aula de tal manera que tots els infants els podran manipular, recrear, observar-ne els plans i fer-ne improvisacions.

A la visita següent seran retornats a la biblioteca general on quedaran a disposició del préstec general, de manera que, qui així ho vulgui, podrà endur-se's a casa uns dies.

D'un dels llibres mirats es lliurarà —en acabar l'activitat— un *aromacante*, que és la fotocòpia reduïda d'una de les imatges de l'àlbum, normalment la portada, a la qual s'ha afegit el títol. Aquest *aromacante* —que és individual, un per a cada nen— s'enganxarà, posteriorment, en un petit quadernet que cadascú té a classe. Els *quaderns de aromacantes*¹⁰ tenen la funció de recordatori dels llibres mirats i d'hora serveixen per orientar les famílies. Són com una mena de guies de lectura dels llibres que recomanem especialment per a aquestes edats. A les primeres pàgines hi ha una breu introducció adreçada a les famílies¹¹.

B. La narració

Vet aquí en aquell temps que les bèsties parlaven, els arbres cantaven i les pedres caminaven, hi havia una noia d'ta, més aviat prima i amb una bellesa de rostre que feia mal als cors enamorats d'ella, que va veure un pescador que caminava per la platja i duia les mans plenes de cordll, a tall de pomell de flors. La noia li digué: «L'has trobat tu?». I mentre li somreia, amb els seus ulls dolços i ametllats, va afegir: «Si me'l volguessis vendre jo t'el compraria ara mateix i me'h faria un collaret. Aquest que portes té un rosat preciós. Què en demanes?». El noi va tornar-se vermell i va raspejar un parell de vegades darrere de respondre: «Jo no venc aquest cordll. Jo sóc pescador de peixos...»¹².

Obrim un altre conte:

En aquell racó de món on tenia nas tothom una vegada era el mig de l'hivern i els borrallons de neu queien del cel com un plomissol. Una reina seia vora una finestra que tenia un bastiment de banús negre, i cosia. I cosint cosint i mirant-se la neu, es punxà amb l'agulla d'alt, i caigueren tres gotes de sang a la neu. I com que el vermell sobre la neu feia tan bonic, ella va pensar: «Si jo tingués un infant tan blanc com la neu, tan vermell com la sang i tan negre com la fusta del bastiment!». Al cap de poc va tenir una nena, que era blanca com la neu, vermella com la sang i amb uns cabells negres com el banús...¹³.

Així, al nostre voltant, contes preciosos s'obren i es tanquen. Narracions que ens encanten, encants que ens fan somniar per arribar, en un viatge mental, a un sense-temps en què es traspassen les fronteres entre els humans, els animals i els

vegetals, entre els desigs i les reditats. Paraules, imatges úniques i personats, que el vent s'enduu en totes direccions.

La paraula, eina bàsica de comunicació, ha servit al llarg del temps per transmetre aquelles emocions que, de petits, ens transporten a lloms d'un ocell immens —com el del conte de *La flor romana*¹⁴ potser—, lluny, ben lluny, ben amunt, cap al cel, al país dels contes i de l'imaginari.

Avui dia, la narració de contes ha deixat de ser un mitjà d'informació a la manera com els joglars, els ocells fabuladors, els *tale singers*, anaven per les places i mercats, però els infants segueixen pendents dels llavis del narrador o de la narradora, perquè la infància viu, en el seu principi, les mateixes dimensions que la humanitat va viure abans de la invenció de l'impremta, en l'espai acústic, l'emotivitat i la participació col·lectiva.

En temps d'unyats, l'audició era el mitjà de coneixement. La memòria era la conservadora del passat; en ella s'hi fixaven les narracions, els orígens, les incidències màgiques que donaven lloc al grup, al propi grup.

Els contes són molt més que simples narracions anònimes transmeses per la tradició oral des dels orígens de la nostra història. L'explicació d'un conte dona als infants uns moments d'entreteniment i plaer, però hi ha una segona lectura molt més profunda que actua sobre l'inconscient proporcionant, segons el cas, la possibilitat d'identificació amb l'heroi i l'esperança de veure com els *fantasmes* tenen possibilitat de solució.

Els contes aporten també un estímul important a la pròpia fantasia i és sabut com resulta d'important la fantasia per al desenvolupament intel·lectual.

*Quan contem contes a un infant,
sobre la seva ànima plou
i sobre els seus ulls neva,
malgrat sigui agost.*

WALTER BENJAMIN¹⁵

Els contes constitueixen tot un sistema lògic basat en la seva estructura rígida i ajuden a créixer, a comprendre el món, a conèixer la vida.

Contar és una manera d'expressar-se, de crear, de donar, de comunicar, d'estimar, de compartir amb els altres, i això sempre és satisfactori i ens fa sentir més feliços.

Contar és necessari, imprescindible. Però contar és difícil i requereix de certa pràctica i reflexió. Algunes de les preguntes o reflexions que cal preveure les exposem resumides en el decàleg següent. És el resum d'un document intern del servei de biblioteca que ens serveix i ens fa reflexionar sobre aquest acte comunicatiu.

1. CONTAR O LLEGIR?

Contar vol dir assimilar el relat. Això ens permet estar atents als oients. Si llegim, ens perdem les reaccions dels qui escolten i, a més, ens manca espontaneïtat.

No es tracta de saber-se la història de memòria sinó de conèixer el fil argumental, els moments del relat. Una fitxa que resumeixi els trets principals per on transcorre l'acció sempre ens pot ajudar.

2. COM NARREM?

Dempeus? Asseguts? Gesticulem? Quin és el vestuari més adient?

La norma és clara i elemental: no s'ha de distreure els oients amb moviments absurds o robainadequada i aridanera.

Ens hem de moure per dins, **hem de ser capaços d'encantar amb la paraula.**

Habitudment narrem agenollats, a la manera japonesa, sobre un coixí. Així, les expressions corporals es concentren en la cara, els braços, les mans i el cos. Ens situem molt a la vora dels infants, les mirades molt properes i el cos a tocar.

3. COM HAN D'ESTAR ELS QUI ESCOLTEN?

Relaxats, tranquils i amb ganes d'escoltar. **En silenci.**

La situació de semicercle és idònia: permet al narrador o a la narradora controlar tot l'auditori i fa possible que es puguin compartir alegries i emocions, calze amb calze.

4. LA MANERA DE DIR

La dicció ha de ser clara. El to de la veu pot tenir pujades i baixades. Els silencis són bàsics. Podem extrafer la veu imitant els personatges¹⁶.

Narrar tranquil·lament, sense presses, gaudint de la narració.

5. QUINS CONTES?

Els contes per als infants de tres anys hauran de ser breus, amb l'acció molt concreta, amb repeticions, amb imatges familiars, explicats amb paraules conegudes per ells, que expressin sensacions. La trama dels contes ha de ser simple, sense matisos.

Als quatre anys, l'edat de la gràcia, podem indoure històries d'herois, de reis i de reines, d'auxiliadors sobrenaturals que permeten

formular tres desigs, de personatges encantadors com els nanets. L'existència d'objectes màgics l'entenen perfectament.

Els silencis creen les emocions. Les onomatopeies, els refranys, les cançonetes, les expressions rituals sorprenen i encanten: *ric-rac, tit-tap, ric-rac*.

Els personatges perilluos són necessaris: són inquietants però s'els venç, la por és seguida de la victòria.

Als cinc anys, ciutadans del món, els contes ja poden passar no importa on. Comencen a tenir interès per les narracions etiològiques, les tradicions. Les narracions etiològiques responen d'entrada a un perquè. Desenvolupen un mite i estan plenes d'acció (*per què l'aigua del mar és salada?, per què els gats es mengen les rates?, etc.*).

En resum, a l'edat infantil haurem de buscar:

-Contes que permetin l'encadenament, la repetició: les dimensions dels infants no són tan àmplies, la sensibilitat del seu cor no és tan diversa per assimilar a la primera tota la càrrega d'emocions del conte.

-Històries d'animals en els quals ells s'hi puguin projectar, cosa imprescindible.

-Expressions conegudes, sense additaments de matisos difícils de comprendre.

-Rondalles que facilitin la identificació amb l'heroi, d'una seqüència (situació inicial-nus-desenllaç).

6. LES REPETICIONS

Quan el nen o la nena ha escoltat un relat —i si li ha interessat— és possible que el torni a demanar un cop més, i un altre, i un altre. **Les repeticions són necessàries**, ajuden a què l'infant vagi assimilant i que mediti sobre allò que el conte transmet.

7. FÓRMULES D'INICI I FINAL

Són les portes que ens introdueixen al món de la fantasia. Ajuden a allunyar el món real del món imaginari. Solen ser frases que el narrador o la narradora sap de memòria: *hi havia una vegada, vet aquí que en aquell temps que els ocells tenien dents, conte contat, ja s'ha acabat, qui no ho vulgui creure que ho vagi a veure, etc.*¹⁷

Quan les paraules «hi havia una vegada» han estat pronunciades, el conte no s'ha d'aturar perquè perd la màgia, l'encant. El narrador no pot trencar el ritme, no es pot despistar.

8. ADAPTAR ELS CONTES

Tots els contes poden ser narrats. Però alguns requereixen una adaptació, és a dir, s'ha de donar estructura ord. Molts contes d'autor han estat escrits per ser llegits i, per això, en el moment de la narració, cal fer les correccions pertinents. Per exemple, si el conte diu «i l'esquirol, saltant pel camí, va arribar a...», nosaltres podrem dir «i l'esquirol, anava pel camí i *saltant, saltant, saltant*, va arribar a...».

També el narrador té llicència per aturar-se en els passatges més emocionants i passar de pressa pels més truculents, sempre depenent dels infants que tingui davant. **Un mateix conte no s'explicarà igual a infants de tres anys que a infants de cinc.**

9. L'ACTITUD DEL CONTADOR O DE LA CONTADORA

El narrador o la narradora s'ha de creure allò que explica i ha de viure el relat. Com a coneixedors del conte saben quan han de fer un silenci i quan la seva paraula és màgia, somni, misteri.

El narrador o la narradora ha de ser respectuós amb els oients, **ha de ser com l'amic que et confia un secret molt valuós.**

10. LA POR

La por està més en el «com narrem» que no pas en el «què narrem». Podem espantar una criatura parlant-li d'un cavall i fer-la riure pels descosits parlant-li d'una bruixa, per exemple.

La por és necessària en petites dosis. És com una vacuna que ens ajudarà a vèncer els nostres propis temors¹⁸.

C. Mirem llibres

La tercera part de la sessió la dediquem a mirar lliurement els llibres que hi ha a la biblioteca. Els nens i les nenes saben on estan situats els que poden agafar—els que tenen el teixell amb el gomet del seu color—, però també saben que poden remenar qualsevol altre llibre, d'imaginació o de no-ficció, tant se val. Es tracta de descobrir.

Els mestres que hi són presents orienten els més despistats, indiquen on es troben els contes d'animals o els populars, per exemple. Els mestres s'asseuen amb el nen o la nena que els ho demana i fan una lectura de faldada conjunta.

Aquesta estona sol ocupar els darrers quinze minuts de cada sessió.

L'hora del conte s'acaba i és el moment d'endregar i desar els llibres de prestatges.

Abans de tornar a l'aula el follet regala a cada infant un *souvenir*, un recordatori d'algun dels contes que s'han explicat. El *souvenir*¹⁹ és una guia de lectura molt particular perquè només fa referència a un sol llibre. Es procura que sigui un full atractiu, sovint imprès en cartolina, troquel·lat i pintat. La seva funció és que serveixi de lligam entre la biblioteca i la família. El nen o la nena se l'emporta a casa, cada sessió, i servirà perquè la mare i el pare sàpiguin quin conte s'ha explicat, com es diu, qui l'ha escrit i de què va. És, d'hora, un objecte entranyable perquè és un regal molt especial que fa en Sentadillo.

A cada nen se li lliura també el cramo perquè l'enganxi al seu quadern de *cramocontes*.

També es recull un **cartell** per a la classe. És un full mida DIN A4 on hi ha una il·lustració del conte explicat i el títol. El cartell, que està enganxat sobre una cartolina i plastificat, es penjarà al suro de l'aula, a l'espai dedicat a la biblioteca i allà romandrà durant tot el curs escolar. El cartell ajuda a recordar els contes explicats i és un suport de treball de lectoescriptura. Afectivament també té la seva incidència. És plaent veure'l a l'aula, i, a més, a les darreres jornades del curs, quan el grup valora tot el que s'ha après, facilita molt les evocacions mentals.

—Aquí hi diu MA-TRI-CO-KA! —*comenta la Judit*— Recordo aquesta història. Em va agradar.

—*Doncs a mi el conte aquest de la nena que tenia un nas molt llarg em va fer una mica de pena* —intervé en Ricard, mentre assenyala el cartell d'El nas de la Verònica.

—*Quital, aquest és el millor de tots: L'ou més bonic del món. Jo feia de rei pollastre i duia una corona* —és en Joan, que fa menció a la representació del conte.

I així, un rere l'altre, van fent memòria de les estones viscudes a la biblioteca durant el curs.

Les maletes familiars

Són un altre element que relaciona la biblioteca amb les famílies de l'alumnat de cicle infantil.

Cada grup-classe disposa d'una o dues maletes familiars. És un servei de préstec molt especial. Normalment contenen una dotzena de llibres, del fons de l'escola, adients per a l'edat dels infants. A la maleta s'indou una llibreta amb les explicacions del funcionament²⁰ i un decàleg²¹ del que hauria de ser una família compromesa amb la lectura.

Les maletes estan en préstec una setmana, de manera que durant el curs «viatgen» per totes les cases. La família pren el compromís de congregar-se al voltant de la maleta, obrir-la i descobrir què hi ha al seu interior.

La família, quan retorna la maleta, deixa escrites les seves sensacions a una llibreta i aquestes notes ens revelen els interessos de cada infant. Són uns escrits molt afectius, normalment.

La pensada va ser idea d'un mestre de l'escola Miguel Servet de Fraga (Osca). Aquest mestre, Mariano Coronas²², organitzava amb el seu alumnat de cinquè de primària una experiència similar. Ens va semblar adaptable a qualsevol nivell i ho vam aplicar, amb les adequacions corresponents, al nostre alumnat de cicle infantil.

És una activitat que no requereix gaires esforços: preparar les maletes durant el setembre i fer-les rodar durant el curs. Al mes de juny es revisen, s'espurquen els llibres que s'han pogut fer malbé i s'indiquen les novetats interessants aparegudes durant l'any.

Altres maletes especials

A la biblioteca hi ha altres maletes molt particulars. Són maletes que contenen un únic exemplar, però es tracta de llibres molt especials, preciosos, i que cal tractar de manera singular. Per exemple, *El regal*²³, *No és fàcil, petit esquirol!*,²⁴ *El nou amic de l'Elmer*²⁵ o *Què vala?*²⁶.

Es presten durant dos dies i van dins d'unes maletes que tenen uns indicadors del seu contingut: «Un tresor», «Una joia», «Una meravella».

La 345²⁷

És la revista mensual del cicle infantil. A cada revista hi ha un parell de seccions en les quals col·labora el servei de biblioteca.

Una és **EL LLIBRE RECOMANAT**. És una ressenya d'un llibre que recomanem especialment. S'indiquen les seves dades (títol, autor, preu, etc.) i es fa una explicació breu del seu contingut.

Una altra és la secció **EL RACÓ D'EN SENTADILLO**. El follet de la biblioteca es relaciona amb les famílies en un apartat molt personal on s'expliquen notícies d'actualitat relacionades amb el món de la literatura (la diada de Sant Jordi, una activitat a la biblioteca pública del barri, un premi concedit a un determinat autor, etc.).

El servei de préstec

L' alumnat de cicle infantil i les seves famílies tenen la possibilitat d' endur-se a casa llibres i altres documents de la biblioteca escolar. Moltes famílies fan ús d' aquest servei i ens detallen les seves experiències:

Al Manel li agraden els contes i les cançons. Però sobretot li agraden quan li expliquem de viva veu, i més si el tenim assegut als genolls, o quan està al llit, abans d' anar a dormir.

El follet de la biblioteca i els mestres d' aquesta escola demostren que sempre és possible anar més enllà i trobar maneres riques d' establir un pont entre nosaltres, les famílies, i l' escola, i d' ensenyar-nos de manera subtil, amable i respectuosa aspectes importantíssims per a l' educació dels nostres fills/es i que, sovint, aquesta vida de presses i superficialitat ens fan oblidar o descuidar.

En Lluís s' emporta tot el que li agrada al llit. De vegades s' adorm amb els llibres que porta de l' escola

Des que la Isabel tenia un any, cada nit, abans d' anar a dormir, mirem un conte. No faltem ni un dia a aquesta cita amb la lectura. L' últim que va portar —Qui sóc?— l' ha mirat un munt de vegades

La lectura és important i sobretot si la compartim amb els nostres fills, però molt sovint, per diverses circumstàncies anem a allò que és més fàcil, engegar la «tele». I mira que les poques estones que dediquem a mirar contes ens ho passem bé, eh?

A la Mariona li agraden els contes que expliquen a la biblioteca perquè alguns ja els coneixia per la seva àvia. Amb allò que gaudeix més és amb els cedés de cançons.

Per què ens hem d' enganyar? El nostre fill no és un entusiasta de la lectura. Quan porta llibres a casa passa les pàgines de pressa i no s' hi està molta estona. En canvi quan va portar el cd-rom del Pingu no el va deixar en tot el cap de setmana, com boig.

Les mares i els pares del nostre alumnat poden participar i es poden comprometre. A les reunions periòdiques se'ls explica quin ha de ser el seu paper,

quina és la finalitat de la lectura, per què serveix la biblioteca. Sovint es tracta de desangoixar, de treure les pors al fet que el seu fill o la seva filla no arribi a saber llegir, el pànic de veure com passen els mesos i sembla que, malgrat els esforços, no s'avança en aquest sentit. Es tracta de fer-los entendre que cadascú fa el seu procés particular, que tots anem junts en aquesta aventura i que els infants —tots— se'n sortiran, transformats en persones més autònomes. Fer-los entendre que l'aprenentatge de la lectura no és una cursa ni un concurs entre veïns i que cal respectar el ritme de cadascú.

A l'escola s'organitzen unes reunions per a pares i mares, de participació lliure, informals, que anomenem:

Cafè i llibres²⁸

Són unes tertúlies en les quals es tracten temes relacionats amb la lectura com els àlbums il·lustrats, la narració de contes, les biblioteques de la ciutat, llegir per a què?, les novetats editorials, etc.

L'Escola convoca els pares i les mares a la biblioteca i vetlla per tenir a punt l'espai i crear un ambient cordial i amistós on tothom s'hi senti bé, acollit i respectat. Alhora s'encarrega de preparar el cafè i l'acompanyament. Dos mestres, en representació del Claustre, són els encarregats de conduir les sessions, moderar els debats, recollir les informacions aportades i fer les actes de cada sessió. Els pares i les mares, per la seva banda, prenen el compromís de llegir els documents i comentar-los a la següent tertúlia.

Són reunions que serveixen per apuntar camins, per trobar criteris i per debatre llibres, on tothom expressa els seus neguits i les seves idees. Es donen opinions diverses:

Jo llegeixo al metro perquè tinc molt de temps, faig un recorregut diari de divuit parades, puc abstraure'm del soroll que m'envolta i puc llegir —comenta una mare.

Doncs jo tinc tres criatures i entre el treball, la feina de casa i els meus fills no tinc pràcticament temps per llegir —es lamenta una altra.

Jo de petit llegia els llibres d'en Juli Verne, aventures del tipus Tom Sawyer i també els tebeos de les Hazañas bélicas o el Capitán Trueno, i tot i que eren violents, no em sembla que fossin del mateix estil que els tebeos que anomenem «manga» i que enganxen el meu fill —diu un pare.

Quan venim a la biblioteca a agafar llibres en préstec, si el deixo triar sempre agafa contes de les pel·lícules d' en Disney, com la dama i el rodamón o El rei lleó —una altra opinió que mereix un comentari del grup.

Escola, família i infant són els tres vèrtexs dels quals parlàvem a l'inici del present capítol, unes línies més amunt. És un triangle equilàter que gira al voltant del seu ortocentre, allà on està la biblioteca, allà on viuen els llibres.

Hem parlat del moment màgic de la **narració de contes**, la visita setmanal a la biblioteca per ser transportats a indrets misteriosos i llunyans —*el lector era quien más lejos había ido, el que más había viajado, el conocedor de los mundos más exóticos*²⁹.

Hem citat les **maletes familiars**, la revista de date **345**, el **servei de préstec**, les sessions de **café i llibres**, els **cromocontes**, els **souvenirs** del follet, els **cartells** per a la classe. En definitiva, hem comentat com resulta de beneficiós per als nens i nenes de date infantil formar part d' una escola i d'una família compromeses amb la lectura, que inviten a llegir proporcionant bons llibres que els ajudin a resoldre enigmes, endevinalles, llibres que els serveixin per trobar respostes, per conèixer i per viatjar.

L' escola i la família han d' anar juntes per oferir totes les possibilitats a l' infant que vulgui ser, si vol, com el Bastian d' en Michael Ende³⁰, un noi capaç d' estar tardes senceres davant d' un llibre, amb les orelles bullint i el cabell caigut damunt la cara, llegint i llegint. Un noi que llegia de nit, al llit, arraulit sota la manta i amb una llanterna que li era companya d' aventures, un noi que plorava quan una història acabava i calia dir adéu als herois que volia i admirava.

I, de sobte, es va sentir envaït per un estat d' ànim gairebé fastuós. Va redreçar el cos, agafà el llibre, va obrir-lo a la primera pàgina i començà a llegir.

Hi ha més, molt més: les guies de lectura, les exposicions, les visites a la biblioteca pública del barri, la setmana cultural, la festa de Sant Jordi, el concurs del mes, el bibliopati, la visita d' un personatge d' un llibre, etc. És un procés lent i a llarg termini, difícil i a voltes, però engrescador.

Perquè del que es tracta és de posar en contacte un llibre i un nen o una nena. Només es tracta d' això.

—Saps per què les orenetes fan els seu niu al ràfec de les cases? —preguntà en Peter— **Per escoltar contes.** Ai, Wendy, la vostra mare us explicava un conte tan bonic!

—Quin era?

—El del príncep que no troba la noia que duu la sabata de cristall.

—Peter —digué la Wendy, tota emocionada—, era la Ventafocs, i el príncep la va trobar i van viure feliços menjant anissos.

PETER PAN I WENDY

NOTES

1. Fragment d'un escrit d'una mare, extret de la llibreta d'una *maleta familiar* del curs 2001-2002. Vegeu, en aquest mateix capítol, l'explicació del funcionament de les *maletes familiars*.
2. PELEGRÍN, Ana. *La aventura de leer*. Madrid: Círculo, 1982. Un llibre teòric sobre com contar contes, amb nombrosos exemples pràctics.
3. Hans Christian Andersen és un autor que ens ha deixat uns contes que han esdevingut veritables clàssics. Alguns com *L'àngel lleig*, *La venedora de llumins*, *L'aveu*, etc. es poden trobar en nombroses col·leccions. Tota la seva obra està plena de situacions tendres i imatges entranyables, algunes amb un cert regust amarg.
4. SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *El petit Príncep*. Barcelona: Empúries, 1998.
5. SORIANO, Marc. *Guide de la littérature pour la jeunesse*. París: Flammarion, 1975.
6. SENDAK, Maurice. *Allà on viuen els monstres*. Pontevedra: Kalandraka, 2000.
7. MCKEE, David. *Elmer*. Madrid: Altea, 1990.
8. LIONNI, Leo. *Nadarín*. Barcelona: Lumen, 1969.
9. LOBEL, Arnold. *Històries de ratolins*. Pontevedra: Kalandraka, 2000.
10. Els quaderns de CROMOCONTES es reparteixen a l'inici del trimestre i tenen a les pàgines parelles els noms dels títols dels contes, dels autors i dels il·lustradors, i a les pàgines senars hi ha un marc buit on s'enganxarà el cromograma corresponent. A cada quadern n'hi caben vuit i quan és ple se l'enduen a casa, normalment en acabar el trimestre.
11. Es tracta d'una breu explicació adreçada als familiars per tal que sàpiguen què és el que el seu fill els mostra i els explica. Alguns dels escrits que hem emprat els teniu en els exemples següents:

EXEMPLE 1:

Quan escoltem un conte a la biblioteca de l' escola...

és com si naveguéssim a través del dia i de la nit a la recerca de somnis.

és com si juguéssim amb les paraules, a estirar-les, a arronsar-les, a riure-les, a plorar-les...

és com si voléssim a móns fantàstics i llunyans.

I és **gràcies a aquest viatge que arribem...**

al cràter d' un volcà on unes veus melodioses donen resposta als nostres enigmes i ens posen en contacte amb les veus dels poetes.

a laberints de paper on s' escolten les històries més inimaginables i les aventures més meravelloses.

a una sala enorme —que és la nostra biblioteca—on viuen centenars de llibres que ens atrapen amb les seves mirades i ens deixen entrar dintre seu per sentir-nos reconfortats.

A la biblioteca ens oblidem del temps, ens abandonem i ens deixem seduir per la màgia de les paraules.

Alguns dels llibres que hem viscut darrerament es troben en aquest quadernet de **cromocontes**.

EXEMPLE 2:

Cada setmana anem a la biblioteca. És un moment important. Allà, asseguts en rotllana, escoltem contes i després mirem llibres.

El mestre comença una història i la seva veu ens transporta a móns i llocs diferents, on tot és possible, els somnis poden durar set o cent anys i els esdeveniments es fan presents.

La paraula, amb la seva expressivitat i la seva entonació ens proporciona moments de plaer. El ritme i els matisos de la veu ajuden a crear un dima que ens atrau, ens sedueix i ens encanta.

En les històries que sentim...

reconeixem els nostres fantasmes, les nostres pors a la solitud, a l'abandó...

adquirim, identificats amb l'heroi, l'esperança d'un final feliç si som capaços d'enfrontar-nos a les dificultats i,

adaptem el significat del conte segons els nostres interessos i necessitats.

Per això el mestre narra i les paraules ens commouen i ens fascinen.

Alguns títols dels contes que hem viscut aquest trimestre són els que hi ha en aquest quadernet de **cròmocontes**.

12. CORTEY, Maria Dolores. *Llegendes de les nostres terres*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976. («La Xarxa», 4). Aquest és l'inici d'un conte recollit a l'Alguer: *El pescador de corall*.
13. *La Blancaneus* és un dels contes centroeuropeus més coneguts, popularitzat per l'adaptació cinematogràfica disneyana de la versió recollida pels germans Grimm.
14. *La flor romanial* és una narració molt estesa als Països Catalans. De vegades, es presenta amb el títol *La flor de penicil*. De totes les versions, la que més ens agrada és la d'Antoni Maria Alcover que la recull al segon volum del seu *Aplec de Rondalles Mallorquines*. Palma de Mallorca: Mall, 1980-1987.
15. BENJAMIN, Walter. *Escritos. La literatura infantil, los niños y los jóvenes*. Buenos Aires: Nueva Visión, 1989.
16. Cada narrador té el seu propi estil, naturalment. Hi ha, però, uns nens que escolten i que tenen unes característiques determinades. Amb l'alumnat de cicle infantil és més fàcil «teatralitzar» la narració, extraure la veu imitant el llap, la bruixa o el vent. Quan es conta als grups de cicle mitjà o de cicle superior de primària s'ha de vigilar per tal de no quedar ridículs.
17. Les fórmules d'inici i d'acabament ens extrapolen i permeten que tot sigui versemblant. N'hi ha que ens remunten a temps reculats, d'altres són invocacions religioses, algunes són només jocs de paraules que sonen bé. A la *Rondallística* d'en Joan Amades, editada per Selecta, hi ha una interessant introducció on s'analitza el sentit i l'origen de les més conegudes. A l'Escola fem habitualment les següents:

FÓRMULES DE COMENÇAMENT:

Vet aquí que en aquell temps que les bèsties parlaven, els arbres cantaven i les pedres caminaven...

Vet aquí que en aquell temps que els ocells tenien dents...

L'any tirorany...

Vet aquí que en un racó del món on tenia nas tothom...

Rondalla va, mentida ve, no us cregueu res del que us diré...

Heu de saber i entendre i entendre i saber que una vegada...

De follies i rondalles us en contaré un grapat, les unes seran mentida, les altres seran veritat...

FÓRMULES D'ACABAMENT:

Vet aquí un gat, vet aquí un gos, vet aquí el conte fos. Vet aquí un gos, vet aquí un gat, vet aquí el conte acabat.

Catacric-catacric, conte acabat; catacric-catacric, conte finit.

I darrera la porta hi ha un fus i aquest conte s'ha acabat. Amén, Jesús.

I tot això és tan cert com que si no és madur és perquè està verd.
 I van tenir tres fills; a un li posaren Joan, a l'altre Pere i al tercer Bernat, i vet aquí el conte acabat.
 I conte contat, ja s'ha acabat.
 I aquí deixarem un soc per tornar-hi un altre cop.

18. Quan es parla de contes tot va bé mentre la conversa gira al voltant de la seva funció, o del moment més idoni per explicar-los, de la manera de captar els infants, o si s'aprofundeix sobre aspectes més concrets com l'astúcia de la guineu, la beneiteria de Sant Pere o l'aparició de certs símbols. Tot va bé en parlar dels contes humans, dels d'animals, dels repetitius, etc.

Els dubtes sorgeixen quan es parla dels contes que poden provocar por. La por que poden sentir els nens en veure com la Caputxeta i l'àvia són aruspides pel llop. El mateix llop i altres personatges màgics (dimonis, ogres, gegants), indrets (coves, cases de la bruixa) i situacions (perduts enmig del bosc, abandonats pels pares) sovint són arraconats, voluntàriament oblidats i substituïts per temes menys problemàtics. La pregunta immediata és: aquest rebuig de certs contes no serà potser el reflex del propi neguit dels mestres?

Nombrosos autors han exposat els seus criteris entorn el tema. Des de les primeres crítiques a la fabulació fetes per Rousseau i anys més tard repeses per Montessori fins a postures més moderades i a favor dels contes de fades o contes a la vora del foc com s'han denominat a Catalunya. Entre els defensors de la rondalla meravellosa destaca per la seva seriositat el treball d'en Bruno Bettelheim, el qual al seu llibre *Psicoanàlisis de los cuentos de hadas*, planteja una exhaustiva anàlisi dels més coneguts contes populars centroeuropeus. *Es possible que una història en concret provoqui una certa ansietat en alguns infants, però un cop s'han familiaritzat amb diverses contes meravelloses, els aspectes terrorífics semblen desaparèixer per donar pas als aspectes reconfortants. El malestar que provoca l'ansietat es converteix, llavors, en el gran plaer de l'ansietat a la qual hom s'enfronta i domina amb èxit.* (Bettelheim dixit)

És a dir, negant les imatges del llop, la bruixa, l'ogre, etc., o donant imatges de llops bons i bruixes simpàtiques privem el nen (que inconscientment s'ha identificat amb l'heroi) del valor de la seva victòria final.

Un altre paladí dels contes màgics, el francès Marc Soriano va introduir la noció de «vacuna». Segons ell, per desbloquejar les imatges traumàtiques que sota la forma de ficcions literàries expressen els temors, les obsessions i les angúnies del nen, cal que aquest es vagi familiaritzant amb els contes i, llavors, a poc a poc, els aspectes dramàtics tendeixen a desaparèixer i donen pas a l'el·liment d'aquestes imatges. El conte actua com a «immunitzador». És la bruixa, per exemple, qui materialitza la por de ser menjats i és ella mateixa qui ajuda el nen, que veu com pot ser «llengada al foc» per la Guida dels germans Grimm.

La funció del conte és la de proporcionar plaer i entreteniment als infants però, també, la d'ajudar a fer el descobriment dels problemes, patiments i crueltats de la vida, emprant el món simbòlic. El problema és saber amb quin ritme s'ha de fer aquest descobriment, atenent l'edat i l'evolució personal del nen. En el conte hi ha una distància, un allunyament que fa que el nen percebi que allò de què es parla és fantasia i pot comprendre molt millor aspectes com la mort, l'odl, l'enveja, etc. El nen comprèn tot aquest món simbòlic, que aconsegueix la seva funció iniciàtica, molt millor que expressant-ho de forma realista.

Hi ha un altre aspecte amb el qual ens podem trobar: una narració que afecta un infant provocant-li malsans. La solució és parlar-ne amb els pares. Aquest fet, com després es comprova, sol ser un cas aïllat que esdevé conseqüència d'algun problema inherent a l'infant. Un conte només pot traumatitzar el nen que ja ho està i perquè suprimir aquests relats no el deslliurarem dels seus problemes. El conte meravellos és paraules i tota paraula crea immediatament una imatge i aquesta imatge, igual que passa amb els somnis no és duradora ni crea fixació, ans al contrari, estimula en el nen la imaginació, li dona evasió i plaer momentani i li fa viure situacions. La realitat que ens envolta, que envolta el nen, tota ella saturada d'ordre, explicacions, racionalitat, ja

s' encarrega de fer-lo tornar a la quotidianitat; de cap manera el conte tradicional pot tenir efectes nocius.

Què vol dir ajudar el nen? Preservar-lo de qualsevol xoc? Evitar que conegui aquesta o altra forma de la realitat interna que l' envolta? O ajudar el nen significa apropar-lo a la realitat, a les dificultats, d' una forma progressiva i d' acord amb les seves capacitats?

19. El *souvenir* pot ser un poema, contenir el text complet d'un conte, un punt de lectura, un objecte màgic (una ploma, una pedra de colors, una roba). Fer-ne vuitanta cada setmana suposa unes hores de dedicació considerables. És per això que cal tenir un equip de gent que hi col·labori (alumnes ajudants de biblioteca del cicle superior, companys i companyes mestres, alguna mare o algun pare). Si es preveu amb temps, es pot anar avançant sense angixes. Si alguna setmana no hi ha possibilitat de lliurar el recordatori tampoc passa res.
20. El text que indou la llibreta de la maleta familiar és aquest:
Pares i mares:
Acabeu de rebre una maleta molt especial. Hi ha alguns llibres: uns ben il·lustrats i amb poca lletra, uns altres per llegir tranquil·lament en solitari, també n' hi ha per mirar i contemplar. La lectura és, sens dubte, una de les pràctiques més antigues per estendre el coneixement i també una de les possibilitats de saber més coses cada dia, d' aprendre contínuament.
També trobareu alguna revista, algun documental en format vídeo i algun cedit de contes per escoltar.
Tot el que hi ha en aquesta maleta és per afinar la sensibilitat i per estimular la imaginació, però això només s' aconsegueix si veure, mirar, llegir i escoltar es fa periòdicament, amb constància. Avui només us volia sorprendre una mica i convidar-vos a què us reunissiu al voltant de la maleta, que l' obríssiu i que compartíssiu els seus continguts. Mentre durí aquesta petita aventura —una setmana— procureu dedicar cada dia una estona a remenar la maleta, amb la tele apagada.
M' agradaria que abans de retornar-la, escrivíssiu unes línies en aquest quadern: com us heu sentit?, que us ha semblat la idea? quins altres materials posaríeu en la propera visita?, etc.
Que tingueu una bona lectura en companyia!
Signat:
Sentadillo, el follet de la biblioteca
21. A la llibreta hi ha també un apartat amb unes indicacions sobre les activitats que des de la família es poden potenciar. Ve a dir que una família compromesa amb la lectura és aquella que anima a llegir fins i tot abans que el seu fill o la seva filla sàpiga llegir, que conta contes, que serveix d' exemple i llegeix llibres diaris o revistes i permet que els seus fills i filles els trobin freqüentment amb algun a les mans, que comparteix i comenta les lectures, que acompanya els seus fills i filles als llocs on viuen els llibres —llibreries i biblioteques—per mirar i triar plegats, que fomenta i té cura de la biblioteca personal i familiar i li dedica un espai adequat a casa, que comprèn que la compra d' un llibre no és un fet excepcional, etc.
22. Mariano Coronas és mestre de primària i, d'hora, coordinador del grup de treball de la biblioteca del seu centre. Editen una revista específica sobre lectura i biblioteca (*Bibliolandia*) i ha publicat nombrosos articles, tots ells relacionats amb les biblioteques escolars a revistes especialitzades com *CLIJ*, *Educación y Bibliotecas*, *Primeras Noticias*, entre d'altres.
23. KESELMAN, Gabriela. *El regal*. Barcelona: La Galera, 1996.
24. RAMON, Elisa. *No és fàcil, petit esquiral!*. Pontevedra: Kalandraka, 2004. Les il·lustracions de Rosa Osuna són una meravella.
25. MCKEE, David. *El nou amic de l'Elmer*. Beascoe, 2003.

26. CROZON, Alain. *Què vola?.* Barcelona: Cruïlla, 1999.
27. La revista 345 és una petita publicació del cicle infantil. Se'n fan 8 números cada curs i manté una estructura sempre igual. La revista té 4 pàgines (és un DIN A3 doblegat per la meitat) i unes seccions fixes. Hi ha, per exemple, les *entrevistes* als alumnes de 5 anys (cada més tres infants expliquen les coses que els interessin, les feines dels pares, on passen les vacances, a què els agrada jugar, etc.), seccions com *Què fem a l'escola?* (on de manera breu es relaciona una activitat del tipus *la conversa, la música, el joc lliure*, etc.), el poema del mes, l'anècdota, hem anat, hem llegit, un joc, etc.
28. Tertúlies de periodicitat mensual a les quals assisteixen al voltant de vint persones, un dia determinat a la tarda de 3 a 2/4 de 5. Vegeu el que expliquem més exhaustivament al capítol corresponent «Cafè i llibres o quan la biblioteca fa olor de berbenç».
29. MATEO DÍEZ, Luís. *Lunas del caribe.* Madrid: Anaya, 2000.
30. ENDE, Michael. *La història interminable.* Barcelona: Grup Promotor, 1998.

Capítol 5

Castanyes, neules, esparrrots i dracs o quan les ones quotidianes s'alteren i es projecten més enllà dels marges, fiiuuu!

La participació de la biblioteca escolar en el cicle festiu

Jean-Cristophe, amb el seu individualisme aferrissat, sense cap mesquinesa, va ser per a mi un descobriment molt saludable. (...) Estava literalment engolit pel riu poderós d'uns centenars de pàgines. Era el llibre que sempre havia somniat: un cop acabat, ni tota la vida ni tot el món ja no eren els mateixos que abans.

DAI SIJIE¹

L'activitat de l'escola ve marcada per unes coordenades en les quals les rutines, l'estudi i la sistematització són hàbituds. De tant en tant, però, aquesta vida abraça uns moments puntuals d'aturada i celebrem les festes populars que ens recorden canvis d'estació o efemèrides singulars.

Igualment, el servei de biblioteca, com a part de l'esdevenir diari, preveu accions que ajuden a fer d'aquestes festes uns moments més reeixits. Una de les actuacions principals és la narració de contes, llegendes i rondalles que expliquen i donen sentit al rituel que se celebra. Per aquest fet, la biblioteca prepara i conditza envers els diferents nivells educatius aquells materials que ajuden a explicar el sentit de la festa. A les aules i a la biblioteca, en les visites periòdiques, l'alumnat tindrà coneixement dels documents (llibres, revistes, dossiers, etc.) que tracten els diversos aspectes relacionats.

A continuació ens aturarem a explicar amb més detall les quatre grans cites del curs escolar: la Castanyada, el Nadal, el Carnaval, i la diada de Sant Jordi, incloent especialment en les activitats que són objecte d'una intervenció directa del servei de biblioteca.

1. La Castanyada²

Conteu, avi, una rondalla
mentre espetegant es torra
el bon fruit del castanyer;
conteu ja, puig la quixalla
esperant el conte adla
i oplegant-se a l'entorn vostre
us mira i suspèn l'aldè.

En el sentit circular del curs, la primera gran cita festiva és la de Tots Sants, la Castanyada, festa de tardor, festa on els elements estacionals i tradicionals —caiguda de les fulles, castanyes i moniatos, panellets, etc.— s'hi junten els elements que la tradició, encara viva, dedica als difunts. La narració de les rondalles funeràries té aquí el seu moment culminant.

L'origen de la festa de la Castanyada a Catalunya es perd en la nit dels temps. Aquest costum prearistocràtic formava part, antigament, d'un conjunt d'actes seriosos la majoria dels quals s'han oblidat. En l'actualitat, la diada esdevé principalment un àpat festiu.

Una part important de la festa a les escoles està dedicada a fer descobrir als nens i a les nenes els elements de la natura que s'opleguen a la tardor, tant en el món vegetal (la caiguda de les fulles, els bolets, les herbes oloroses que s'escompen pel bosc, els fruits de l'estació, les castanyes), com en el món animal (les migracions dels ocells, la desaparició dels insectes), i els canvis dimòtics (els dies més curts, les tonalitats més suaus del cel, els colors de la natura).

També són presents, a l'hora d'organitzar la festa, aspectes que la cultura popular ha anat conservant fins als nostres dies o que, parcialment oblidats, a les escoles s'intenten recuperar: cançons, poemes, dites i contes.

Les excursions al bosc, les visites al mercat o a la pastisseria per veure i preguntar com es fan els panellets, la confecció de murals, la preparació de les parades de castanyes, els concursos, les disfresses de castanyeres, etc. ofereixen, sens dubte, tot un ventall de possibilitats d'observació, ambientació i realització que ens permeten viure amb joia aquest primer parèntesi en l'activitat escolar.

Durant la setmana prèvia a la celebració de la Castanyada els grups que passen per la biblioteca tenen l'oportunitat de sentir i de llegir contes relacionats amb la festa. Contes estacionals per als alumnes de cicle infantil i inicial i rondalles funeràries per als nois i les noies de cicle mitjà i superior.

Segons Joan Amades³:

la rondalla funerària pot tenir el seu origen en les vetlles de difunts on la conversa obligada era comentar la bondat del traspassat i retreure paraules i fets seus, sempre ponderatius i encomiàstics. Com que la vetlla era llarga sempre s'acabava parlant d'aparicions d'ànimes en pena, de fantasmes i de morts en general, i mai no mancava qui assegurava que allò que explicava havia succeït a un avantpassat seu perquè dixí ho havia sentit dir a la seva àvia quan ell era petit. Per tant, el fet era explicat amb tot conveniment i escoltat amb no poca pauïra per la majoria

Generalment la rondalla parlava amb insistència de persones, l'ànima de les quals no podia entrar al cel perquè en la seva vida hi havia alguna cosa mal feta. Unes vegades es manifestaven als morts amb sorolls de cadenes i d'altres, amb aparicions, fins que trobaven algú prou decidit que les atenia i llavors els sorolls i les aparicions deixaven de repetir-se. El premi gairebé sempre era la glòria del cel.

Dintre les narracions que narrem habitualment destaquem les següents:

Contes sobre la Castanyada i estacionals

- ⑥ *La Maria Castanyada*⁴ és una narració breu on apareixen personatges màgics, follets i gegants. L'expliquem als grups de P3.
- ⑥ *La noia de les castanyes*⁵ és un conte de creació col·lectiva fet per pàrvuls de cinc anys. És un conte acumulatiu on apareixen els animals del bosc. Pot ser explicat a l'edat infantil i es pot dramatitzar, dibuixar i recrear plàsticament.
- ⑥ *Maria Celestí*⁶ és un conte d'autor amb molta màgia. Amb un grapat de castanyes i uns quants gometes de colors s'aconsegueix fer una activitat plàsticament divertida. Per a l'edat infantil.
- ⑥ *La castanyada*⁷ és una història explicativa del cicle de les castanyes. La seva estructura i el seu contingut la fan ideal per a l'alumnat de cinc-sis anys, edats en què les explicacions sobre el perquè de les coses interessen especialment.
- ⑥ *Les castanyes torrades*⁸ ens narra els sentiments de simpatia i amistat del sol envers una vella castanyera. Un conte que agrada als nens de l'edat inicial.
- ⑥ *La Maria Castanya i els follets*⁹ és una rondalla d'aventures al bosc amb personatges màgics i entremaliats. Per explicar a l'edat inicial i a l'edat mitjana. Es pot dramatitzar.
- ⑥ *L'indi errant que dugué la tardor*¹⁰ és una narració màgica i encisadora que ens parla de la tardor. Té càrrega poètica i l'expliquem a l'edat mitjana.

Rondalles funeràries

Són narracions populars que tenen com a protagonista directe o indirecte la Mort.

El corpus de la rondallística presenta moltíssimes situacions i variants. Nhem trobat més de vuitanta.

Si algú pensa que aquest gènere de la rondalla funerària està desaparegut o en vies d'extinció, s'equivoca de totes totes. Actualment circulen entre la gent gran —especialment entre els joves— un munt d'històries que els anglosaxons anomenen *urban legends* i aquí es coneixen com a *històries extraordinàries* i que tenen el mateix sentit psicològic que els contes de por. Són narracions del tipus *El fantasma de l'autopista*, *La noia que fa de cangur*, *Els lladres del Liceu* etc. i quan s'expliquen són donades com a certes¹¹.

Per al cicle mitjà:

- ⊗ *El sabater i la Mort*¹² i *El rei que va néixer i va morir set vegades*¹³. En ambdós casos un home allibera la Mort i rep, a canvi, els seus favors. A la primera rondalla és un sabater, el qual valent-se del seu enginy, aconseguix viure molts anys; i a la segona la supèrbia perd a un rei que no és capaç d'aprofitar-se d'una gràcia de la qual mai ningú no ha gaudit.
- ⊗ *El cap de mort*¹⁴, més conegut com *El conte de la Marieta*, presenta diferents versions, prova de com s'ha anat transmetent i modificant, encara que totes elles mantenen la part central (cantarella indolent) com a dínam de la història. Dóna molt bon resultat quan es crea ambient amb unes espelmes.
- ⊗ *Per què al món sempre hi haurà Pobresa i Misèria*¹⁵ és un conte molt conegut que en indrets concrets de Catalunya es considera una llegenda. En algunes versions el protagonista és un manyà. Per l'Empordà i el Rosselló anomenen la rondalla *El ferrer de Figueres* i, en aquesta ciutat, la gent dóna el cas com a succés a un veí i s'ensenya la ferreria objecte de la facèdia.
- ⊗ *La casa de la por*¹⁶ és una història arquetípica d'ànimes en pena que són ajudades per una persona i a canvi li donen ventura o diners.

Per al cicle superior:

- ⊗ *El sabater vell i la mort*¹⁷, *Les dues ànimes*¹⁸, *El ressuscitat i la mort*¹⁹ i *El marit i la muller que s'estimaven fins a la mort*²⁰, són quatre històries que

podríem considerar pertanyents al gènere de la contarella perquè presenten situacions divertides amb personatges humans. Són contes que, tot i ser considerats rondalles funeràries, poder fer un tip de riure ds més grans.

- *La mà marcada*²¹ és una llegenda localitzada a prop d' Olot i aquí el personatge principal és un diable en forma de jove seductor. És una bona història que ens permet plantejar un debat posterior sobre la seva marditat.

2. El Nadal²²

i s'allarguin els contes fabulosos
per a l'infant que al llit en té costum
i al darrera dels vidres ploricosos
balli la gent entre un esdat de llum.

JOSEP CARNER

Nadal, festa tancada, festa culminant del solstici d'hivern, precedida en el temps pel cicle de l' Advent, és una festa molt antiga i molt arrelada a tot Catalunya. El seu sentit actual ve de l' època en què el cristianisme va apoderar-se i adaptar les creences i tradicions i va imbuir d'un aire litúrgic les reminiscències romanes (Festes Saturnals) o indoeuropees (ritus solars, arbres de llum, tió). Antigament Nadal era el moment que els pastors baixaven ds pobles, participaven de les misses i presentaven ofrenes. Eren moments de recolliment, d' estar amb la família. Les cançons de Nadal centaven molts dels seus arguments en els pastors, fins al punt que a Itàlia de les naddes en diuen *pastorelli*. Nadal era temps en què la natura restava com morta i les famílies s' aplegaven al voltant de la taula, a la vora del foc, per cantar, narrar o menjar.

Actualment els aspectes de la festa hi són presents d' una manera gairebé indestructible.

El Nadal és una festa principal que gaudeix de tots els elements necessaris perquè d'ixí sigui. Vegem-ho:

- Els elements musicals i les cançons són presents en les naddes i les cançons que ens parlen de la vida dels pastors, del naixement de Jesús, de com fer cagar el tió, etc. *El noi de la mare*, *El dimoni escuat*, *Les bèsties d' naixement*, en són exemples.

- Els elements gastronòmics: El dia de Nadal, el dinar és reunió obligada de la família. El menú tradicional està format d' escudella amb galets, carn d' olla, gall dindi rostit, neules i torrons, i per beure, cava.
- Els elements llegendaris o mítics, centrats en l'explicació del Misteri de Nadal i del naixement de Crist. Dins el cicle de Nadal també hi ha la diada dels Innocents, amb la llegenda de la matança que féu Herodes i, també, la llegenda dels Tres Reis d' Orient. El mite de l' inici d' una vida amb forces renovades coincideix amb l' Any Nou.
- Les danses estan situades als Pirineus. Són danses de pastors.
- Els personatges i els objectes més populars són el tió, l' home dels nassos, la llufa, el pi de Centelles, l' ovet, les «felicitacions».
- Els elements dramàtics i teatrals com els antics actes sacramentals que se celebraven a les esglésies i que s' han convertit, en els últims dos-cents anys, en representacions de Pastorets, on es barreja la Bíblia amb la *Commedia dell' Arte*. És una pràctica molt estesa. També hi ha representacions de *pessebres vivents* a força poblacions.

Tots aquests elements, juntament amb els simbòlics, espirituals, estètics, artístics i sentimentals, fan del Nadal una de les celebracions populars més completes. Perquè una festa és més gran com més elements contingui.

A l' escola fa tres mesos que ha començat el curs i, en conseqüència, el trimestre s' està acabant. És un bon moment per celebrar moltes coses i, a més, ad estar alerta per tal d' enfocar correctament el consumisme que ens envaeix en aquestes dates.

És sabut que a moltes escoles se celebra el Nadal. Es fan pessebres de fang, de paper, es fan vitralls, murals, felicitacions, s' aprenen nades, es representen petites obres de teatre.

A la biblioteca és un bon moment per reunir els infants i dedicar algunes estones a explicar contes i històries que ens parlin del Nadal i del seu significat: històries que ens ajudin a comprendre les tradicions dels nostres avantpassats, que ens serveixin per acostar-nos una mica més a l' esperit d' aquesta estació, que ens parlin de pastors, de fred i de pessebres.

Alguns dels contes que expliquem habitualment són:

Per als infants de **cicle infantil**, dos contes d' autor:

- ⦿ *El petit avet*²³, on es narren les aventures d' un avet que vol tenir les fulles grans, magnífiques, llampants i lluentos com els altres arbres. Els seus desigs s' aconsegueixen màgicament però, a la fi, s' adona que la natura té les seves lleis i els seus principis i que tots són necessaris tal com són. És una història que es presta a la creació plàstica amb uns elements que li confereixen un gran encant.
- ⦿ *Alarma al pessebre*²⁴ ens conta el que succeeix en un pessebre tradicional quan el noi de la casa hi introdueix les figures d' un indi pell roja, un aviador i una nina. El que aquella nit s' esdevé quan les figuretes prenen vida i discuteixen entre elles és perfectament versemblant per als infants de cicle infantil que encara no han superat la fase d' animisme i veuen com a lògic el fet que una figura, o l' avet del conte anterior, parli i es mogui com si d' un ésser animat es tractés.

Aquestes dues narracions són breus i les expliquem amb un ritme viu. Es presten a la dramatització i a la conversa.

Per a l' alumnat de **cicle inicial**:

- ⦿ *Mentides d' estudiants*²⁵ és una *contarella* de personatges humans, un conte pensat per fer riure, basat en l' exageració del fred que fa als respectius pobles dels estudiants.

És una narració ideal per començar o cloure una sessió de contes.

- ⦿ *El més bell regal*²⁶ explica la història del fill del rei Baltasar, Irenus, quan acompanya el seu pare en el viatge des de l' Orient fins a Betlem i les situacions en què es va trobant. Narració plena de sentiments i que, de ben segur, provocarà en l' alumnat una dil·luïda de comentaris.
Per narrar amb poca llum i crear un ambient de plaidesa, solidaritat i reflexió.
- ⦿ *El gall pensador*²⁷ és una fable. Com totes les fables té una mordidat.

Per als nois i noies de **cicle mitjà**:

- ⦿ *L' avet*²⁸ és una narració que ens parla del cicle de Nadal en el si d' una família nòrdica, des del punt de vista d' un avet.

Aquest conte està ple de situacions tendres i imatges entranyables. Com molts relats d' Andersen, el final ens deixa amb un cert regust agreable. Això, no obstant, no ens impedeix dedicar a aquesta narració extraordinària un lloc principal en el nostre repertori.

Plàsticament és molt qprofitable.

- *Els dotze mesos*²⁹ és una rondalla que ens explica el pas del temps, personitzat en la figura d'uns éssers petits com nanets que són els mesos.
Té un contingut lingüístic sensacional i és un xic difícil de contar perquè requereix molta memòria per part del narrador.
- *L' any ja*³⁰, també d'en Joan Amades, igual que *Els dotze mesos*, ens presenta el cicle de l' any. És un bon conte per comprendre com funciona el calendari i el perquè dels mesos, com és que el febrer només té vint-i-vuit dies, etc.

Tant *L' any ja* com *Els dotze mesos* són tradicions, interpretacions que l' home ha creat per explicar el pas del temps.

Per al **cicle superior**:

Dues històries de Selma Lagerlöf, escriptora sueca coneguda per *El meravellós viatge de Nils Holgersson*, bones per llegir o per narrar:

- *L' hoste noddin*³¹ tracta del rebuig d'un vell músic, borratxo, per una família que vol passar les festes en pau. Narració escrita amb molt bon ritme.
- *La llegenda de la rosa de Nodd*³² és un conte meravellós on s' explica el miracle d' un jardí que neix la nit de Nodd. Per ser llegida i per deixar-se endisar gràcies a la bellesa d' una narració que copsa perfectament els aspectes més humans del Nodd.

3. El Carnaval

Per Carnestoltes, totes les bèsties van saltar.

El Carnaval, com a festa de les festes, reuneix característiques de moltes celebracions: hi ha teatre, hi ha dansa, hi ha crítica de la societat, hi ha diversió individual i col·lectiva. És una festa oberta, una festa de carrer. Per Carnaval tot s' hi val, com diu la dita

Però el Carnaval queda un xic lluny del sentiment de comunicació i comunió de vivències que el fet de narrar ha tingut tradicionalment.

A la biblioteca, les narracions que emprem en la celebració de la festa són:

p *La Ventafocs*³³, un dels contes més estesos i coneguts arreu. N' hi ha més de quatre-centes versions diferents. És una rondalla meravellosa que ha estat a bastament estudiada.

Bruno Bettelheim en fa una anàlisi molt extensa al seu llibre *Psicoanálisis de los cuentos de hadas*³⁴. Molt interessant.

Una altra anàlisi la fa Paul Saintyves, un dels pares de la teoria *ritudista* i molt proper als postulats de l' escola etnogràfica. Saintyves interpreta els personatges dels contes com el record de figures cerimonials rituals:

L' home primitiu —que era pagès—sobretot abocava el seu afany al conreu de la terra. Aquesta era la seva única ocupació i preocupació per tal d' assegurar-se el seu diment i el de la seva família. Per això, el canvi estacional era celebrat especialment amb rituals i cerimònies religioses. Quan arribava l' hivern sentia que el bon temps no tornaria i creia que calia invocar els déus per fer que el Sol retornés amb força i fes germinar les llavors prometedores de fruits, que li permetrien subsistir i continuar l' espècie. Quan l'any nou augurava l'allargament dels dies, era senyal que els déus havien atès les demandes i calia retreure ofrenes i ritus d'agraïment. Així de simplista era la concepció del món que s'ha tingut durant molts segles. En resten molts vestigis en jocs, rondalles i festes tradicionals.

Segons Saintyves, les donzelles humils, que en els contes acaben casant-se amb prínceps o reis i arriben a ser reines, són les antigues sacerdotesses que oficiaven els rituals anteriorment citats. La Ventafocs és la reina de les cendres, reina relacionada amb els dimecres de cendra i amb les festes de la cendra, de les quals es troben indicis en les festes carnestoltenques catalanes.

La narració *La Ventafocs* i la seva germana, *La pell de ruc*, es refereixen al ritual relacionat amb el renixement de l' any i el retorn de la primavera.

S' ha de considerar la Ventafocs com un model de núvia. La núvia de la cendra que es casa amb el nou Sol constituïa una cerimònia màgica destinada a promoure casaments i a assegurar-ne la fecunditat.

La Ventafocs és el conte de Carnaval per excel·lència i l'expliquem als nois i noies de cicle inicial.

p *La pell de ruc*³⁵ és una narració similar a *La Ventafocs*, que té el mateix origen ritual estacional. La diferència rau en el fet que, si *La Ventafocs* era la reina de la llar, de la cuina, de la casa, la reina domèstica interior, *La pell de ruc* és la reina domèstica exterior, la de l' estable, la del corral. Una i altra són cosobiranes dins dos plans diferents.

En aquesta rondalla, com en moltes d'altres, els fets apareixen reiterats tres cops: tres són els obstacles a vèncer, les dificultats a salvar, els protagonistes, etc.

Aquesta narració és plàsticament molt bonica, sobretot quan ens descriu els tres vestits: el de raigs de sol, el de lluna i estels, i el de mar i peixos.

- p *L'endevinador de màscares*³⁶ és un conte d'autor, perfecte per narrar en aquesta època. A l'escola l'hem fet servir amb molt bon resultat. La idea del conte ens permet de treballar la comunicació no-verbal. Per a les nenes i els nens té molta importància aquest llenguatge de senyals, aquesta comunicació a través d'expressions, gestos i ganyotes. Un codi fixat per ells mateixos i que són capaços de desxifrar.

És en aquesta primera infància quan aprenen a decodificar els senyals i a reaccionar davant un cert to de veu o d'una mirada. Com assenyala Flora Davis³⁷:

Quan dues persones es miren mútuament, comparteixen el coneixement que els agrada estar juntes o que ambdues estan enfadades. Podem llegir el semblant d'una altra persona sense mirar-li els ulls, però quan uns ulls es troben no només sabem com se sent l'altre, sinó que també ell sap que nosaltres coneixem el seu estat anímic. I, en certa manera, el contacte visual ens fa sentir vivament oberts, exposats i vulnerables.

Així, doncs, aprofundir en aquest tipus de comunicació pot ser un dels objectius de la festa. Es pot explicar el conte, es pot parlar dels ulls, dels seus colors, de la seva funció, dels sentiments que expressen... es pot jugar a la gallineta cega, a endevinar qui s'amaga darrere d'una mirada.

- p *El vestit nou de l'Emperador*³⁸ d'Andersen, autor i narrador danès que, al segle passat, va ser un dels pioners de la literatura infantil. Va viatjar per tot Europa contant contes i la seva vida va ser apassionant. Ens va deixar un munt de relats que han esdevingut clàssics per a molta gent: *L'aneguet lleig*, *La venedora de llumins*, *La princesa i el pèsol*, *El soldadet de plom*, etc.

El seu estil és força diferent del dels autors i recopiladors coetanis. Un conte dels Grimm, per exemple, difícilment explotarà sentiments de la forma com ho fa Andersen. Els seus relats podran ser fantàstics, emocionants, cruels fins i tot, però no aconseguiran mai captivar tant com *La sireneta*, posem per cas.

Andersen va ser el primer a introduir finals tristos. El soldadet de plom és fos al forn, la venedora de llumins mor glaçada enmig del carrer i la sireneta es desfà en l'escuma al final de la seva vida terrestre.

Aquests finals poden resultar xocants però serveixen per introduir la literatura als infants i acostar-los als elements que més tard trobaran a les novel·les, als drames i a la poesia lírica.

A *El vestit nou de l' Emperador* hi ha una poètica. Més aviat es tracta d' una crítica a la hipocresia i a la beneiteria d'un rei i dels seus súbdits, que són enganyats per l' astúcia d' un parell d' estafadors.

En aquest relat hi ha un punt d' enginy que, juntament amb la mordidat que conté, ens fa situar-lo entre els cursos de segon i quart de primària.

- p *Les matoranades*³⁹ són un grup de contes humorístics apropiats per començar o cloure una sessió de contes. Els valorem positivament perquè fan passar una estona divertida a qui els escolta i també a qui els explica. Són contes que poden dramatitzar-se fàcilment i, de retruc, fan treballar la memòria i l' expressió oral i corporal.

La característica comuna d'aquests contes és que els protagonistes són uns beneits. El beneit és una persona que entén les coses a l' inrevés, les fa malament i ho embolica tot. Se li atribueixen les bestieses més grans i és fàcil d' enredar.

Les noies i els nois que escolten i riuen aquests tipus d' històries s' adonen de manera directa, per contrast, que creixen i això els reporta seguretat. Se sorprenen quan algú no sap per a què serveix un rellotge o quan un personatge no sap posar-se els pantalons i riuen. La riada és l' afirmació d' ells mateixos.

Per l' estructura i la punta d' enginy que tenen poden ser explicats a l' edat mitjà i a l' edat superior.

- p *Els «tontos» de Bescaran*⁴⁰ és un seguit de narracions que formen part del tipus de narracions humorístiques anteriors, *Les matoranades*. Aquí l' acció se situa a Bescaran, un poble proper a la Seu d' Urgell.

Aquestes dues històries anteriors, malgrat que siguin localitzades a Mataró o a Bescaran, no són exclusives d'aquests indrets. Són universals i les trobem arreu. Per exemple, a Tarragona contem fets similars de la gent de Reus i viceversa.

- p *Els tres germans culans*⁴¹ pertany a un tipus de rondalles que podem trobar a totes les llengües. En català s' anomenen *embarbussaments*, *empatolls* o *entrebanes de llengua*. El seu terme científic és el de *rondalla* o *fórmula ortofònica*, això és, de fonètica recta o perfecta. Tenen un argument simplíssim. Entre les més conegudes hi ha la d' *Els tres fadrins* (tres fadrins algalins, de la sala capotins, pimpoladins) o la d' *El boquet*, *boquill* (boquet, boquill, fora boquet del nostre mill). Són apropiades per narrar a les noies i als nois grans i perquè mantinguin el

seu to graciós s' han de dir ben de pressa, sense deixar que qui les escolta les pugui comprendre del tot. Si el narrador no és prou hàbil es pot escurçar afegint només dues interpolacions.

- p *El planeta de la veritat*⁴² forma part dels *Contes per telèfon* que va escriure Gianni Rodari.

El conte *El planeta de la veritat* ens permet el joc, la diversió i la creació. Podem jugar a crear «màquines» extraordinàries: màquines de fer arcs de Sant Martí, màquines de fer pessigolles a les parets, màquines de dir mentides, etc.

4. La diada de Sant Jordi

Sant Jordi és tot de ferro
la rosa és d'un jardí,
el drac no menja pomes,
la princeseta sí.

J.M. PAGÁN⁴³

De totes les celebracions, la diada de Sant Jordi és la més lligada als llibres i a la biblioteca de l'escola. És, per tant, la que preparem amb més cura i on s'aboquen més esforços.

Les activitats que es poden generar des de la biblioteca al voltant d'una festa que porta implícita la motivació envers la lectura són nombroses. Trobades poètiques, «troc» de llibres de segona mà, murds, enlairades de globus, maratons de contes, etc.

Una de les propostes que a l'escola ha tingut més brillantor en els darrers anys ha estat la CONFECIÓ DE MURALS COL·LECTIUS.

Els murds col·lectius, un cop acabats, serveixen com a guarniment dels espais comuns (passadissos, biblioteca, sala d'actes) i tenen com a guió la llegenda de Sant Jordi, aquell cavaller que lluitava contra tota mena de bèsties i feres.

A la biblioteca plantejem la sessió com un treball d'expressió plàstica i verbal, que ens va bé per copsar com l'imaginari popular crea, transforma i modifica les llegendes en transmetre-les.

L'esquema de la sessió de creació d'un mural col·lectiu és el següent:

- ♦ Comencem narrant la llegenda.
- ♦ A continuació ens centrem en una part de la narració. Comentem que anem a reditjar una peça d'un mural que explicarà la llegenda completa i on cada grup-d'asse en farà una part.

Prèviament s' haurà repartit la història en nou capítols:

1. Un drac té atemorit el poble on passa la història.
2. Molts cavallers s' enfronten i són derrotats per la bèstia.
3. Els vilatans, per apacivar-lo, li donen tota mena de menjar, verdures i animals, fins que s' acaba.
4. Decideixen rifar persones i el sorteig apunta que sigui la filla del rei qui hagi de ser lliurada al drac.
5. Apareix el cavaller Sant Jordi.
6. El cavaller lluita amb el drac, el venç i el mata.
7. El cavaller dona una rosa a la princesa.
8. Sant Jordi se'n va.
9. La gent del poble surt a la plaça, cantai balla. Estan contents.

Per nivells, cada grup s' encarregarà d' un fragment de la llegenda. Dividirem els alumnes en diferents grups:

- Uns redactaran la seqüència que els ha tocat, amb tota mena de detalls, inventant tot el que es vulgui. Podem estimular la creació amb preguntes. Per exemple:

1. Un drac té atemorit el poble on passa l' acció. ¿Quan passava tot això? Com era el drac? Què el feia tan perillós?, etc.

- Altres faran un esbós del dibuix abans de plasmar-lo en la cartolina. Podem pensar a indoure algun element de sorpresa (pestanyes, volums, etc.).
- Un altre grup s' encarregarà de donar forma final i de pintar la cartolina.

Quan està acabat, el text i el dibuix es penjen al costat de la resta de produccions, ben visibles per tal que tothom ho pugui veure i pugui tenir la sensació d' haver participat en un projecte comú.

- Paral·lelament, un altre grup pintarà una o més peces d' un trencadós que servirà per decorar l' escenari el dia de la festa. Sol ser un dibuix de grans proporcions, trassejat de manera que cada grup-d' aules hagi de pintar les peces segons les consignes de color establertes d' antuvi per tal que el resultat sigui reeixit.

Les accions es concentren durant la setmana de Sant Jordi però el treball i la preparació és anterior. Aproximadament des d' un parell de mesos abans es dediquen sessions a la biblioteca i també a l' aula. Amb el suport dels mestres, cada nivell prepara una lectura de poemes o una cançó. D' acord a les possibilitats de cada aule s' organitzaran els tallers segons el que es vulgui treballar.

Per exemple:

- *Aules infantil i inicial:* Es proposa treballar una cançó (*Personatges* o *Jo tinc un drac* poden ser adients) que, d' aule inicial, anirà acompanyada d' una

petita representació amb elements plàstics. Es proposa cantar sobre la base musical (*playback*) de les cançons citades.

- *Ademítilà*: Lectura dramatitzada del poema d' en Josep Carner *Llegenda de Sant Jordi*.
- *Adesuperior*: S' organitzen tres tallers de poesia amb la intenció de mostrar alguns poemes escrits pels alumnes.

LA FESTA

Se sol fer el dia 23 d' abril a la tarda, a la sala d'actes. De vegades és una festa tancada i limitada. En altres ocasions es convida els familiars.

L'espai es guarneix amb garlandes i flors que representen la primavera. El fons de l' escenari és el murd col·lectiu elaborat amb anterioritat.

Per torns, els nois i noies llegeixen, representen o canten. Cada grup disposa d' un temps limitat —entre set i deu minuts com a màxim— per tal de començar i acabar entre les tres i 2/4 de cinc de la tarda.

ALTRES ACCIONS:

LENLAIRADA DE GLOBUS

Sant Jordi és també ocasió de trobada col·lectiva. Algun any hem aplegat tota la col·lectivitat al pati de l'escola, a una hora prefixada, per enlairar globus al cel de la ciutat. Normalment els globus tenen una consigna, un dibuix o un poema lligats al fil i el telèfon de l'escola perquè qui el trobi ens pugui trucar i comunicar on ha caigut.

LA MARATÓ DE CONTES

És una festa de participació ciutadana. Coincideix amb les Festes de Primavera de la Ciutat i és un bon moment per anar amb els nens i nenes dels cicles infantil i inicial al lloc on se celebra (normalment a la biblioteca central de la ciutat) a gaudir d'una estona de contes.

NOTES

1. SILE, Dai. *La petita modista xinesa*. Barcelona: Edicions 62, 2001. («El Bolnà», 400).
2. La biblioteca facilita el material que servirà per il·lustrar i fer sentir les vivències que el folklore aporta a cadascuna de les festes. En aquest sentit, per a la celebració de la Castanyada es disposa, entre d'altres, dels llibres:
 - ♣ PUIG, Toni; COLOMER, Jaume. *Les festes populars i l'infant: Tardor*. Barcelona: Hogar del Libro, 1977. («Espai», 49).
 - ♣ *La tardor*. Publicacions de la Caixa de Barcelona, 1982.
 - ♣ BAÑOS, Mre José; TRILLA, Núria. *Equinoci de tardor*. Ed. Ajuntament del Prat de Llobregat, 1987.
 - ♣ També es pot consultar el dossier «Tots Sants», editat pel Departament de Dinàmica Educativa de la nostra ciutat.
3. AMADES, Joan. *Costums i creences*. Barcelona: Selecta, 1980.
4. *La Maria Castanya* es troba al dossier *Equinoci de tardor* de Maria José Baños i Núria Trilla. Editat per l'Ajuntament del Prat de Llobregat, 1987.
5. *La noia de les castanyes* és un conte inventat per nens i nenes de 5-6 anys sota la direcció de Y. Breilly. Editat en format diapositiva per Hachette l'any 1973. L'original és francès: *La petite fille aux châtaignes*.
6. *Maria Celestí* és un conte de Marta Balaguer que es troba inclòs dins les fitxes *Visquem els contes* de l'Equip de mestres l'Avet. Barcelona: Casals, 1982.
7. *La castanya* és un conte adaptat de Ricard Bonmatí.
8. *Les castanyes torrades* es troba al dossier *Equinoci de tardor* de Maria José Baños i Núria Trilla. Editat per l'Ajuntament del Prat de Llobregat, 1987.
9. *La Maria Castanya i els follets*. És un conte que distribueix Vicens-Vives amb una capsa on hi ha els decorats de la història i els personatges, fets amb cartró i preparats per representar la història mentre s'explica.
10. *L'ind errant que dugué la tardor* està al recull *Setzevoltes: recull de contes per narrar* de Teresa Duran i Núria Ventura. Editat per Graó l'any 1979.
11. Veure, per exemple:
 - ♣ MOYA, Bienve. *Llegendes urbanes i narracions suburbides: contes de cementiris, contes prodigiosos*. Marfil: Alai, 1999.
 - ♣ ORTÍ, Antonio; SAMPERE, Josep. *Leyendas urbanas en España*. Barcelona: Martínez Roca, 2000.
12. *El sabater i la Mort* és una rondalla recollida per Joan Amades. Es troba a *Costums i creences*. Barcelona: Selecta, 1980.
13. *El rei que va néixer i va morir set vegades* és una rondalla funerària recollida per Joan Amades. Es troba a *Costums i creences*. Barcelona: Selecta, 1980.
14. *El cap de mort* està a les *Rondalles meravelloses* de Valeri Serra i Boldú. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1980. («La Xarxa», 52).

15. *Per què al món sempre hi haurà Pobresa i Misèria* de Joan Amades. Es troba a *Costums i creences*. Barcelona: Selecta, 1980.
16. *La casa de la por* és una narració recollida per Joan Amades. Es troba a *Costums i creences*. Barcelona: Selecta, 1980.
17. *El sabater vetllamorts* es troba recollit per Joan Amades a *Costums i creences*. Barcelona: Selecta, 1980.
18. *Les dues ànimes* es troba recollit per Joan Amades a *Costums i creences*. Barcelona: Selecta, 1980.
19. *El ressuscitaments* es troba recollit per Joan Amades a *Costums i creences*. Barcelona: Selecta, 1980.
20. *El marit i la muller que s'estimaven fins a la mort* es troba recollit per Joan Amades a *Costums i creences*. Barcelona: Selecta, 1980.
21. *La mà marcada* es pot llegir a les *Rondalles gironines i valencianes*. Barcelona: Ariel, 1951.
22. A la biblioteca de l'escola disposem de materials que expliquen el sentit del Nadal. Els més útils són:
 - ♣ ARTÍS, Avel·lí; MOYA, Bienve. *Festes populars a Catalunya*. Barcelona: HBM, 1980.
 - ♣ CAPMANY, Aureli. *Calendari de Llegendes, Costums i Festes Tradicionals Catalanes*. Barcelona: Laia, 1981. (Volum II).
 - ♣ COLOMER, Jaume. *Festes Populars de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1975.
23. *El petit ovet* de N. Willer es pot trobar al llibre *Com explicar contes* de Sara Cone Bryant. Barcelona: Novaterra, 1976.
24. *Alarma al pessebre* està dins el recull *Molts contes per jugar* de Gianni Rodari. Barcelona: Grup Promotor, 1995.
25. *Mentides d'estudiants* està a la *Rondallística* de Joan Amades. Barcelona: Selecta, 1974.
26. WILKESHUIS, Cornelius. *El més bell regal*. Barcelona: Cruïlla, 1984. («La Torre de l'Estel»).
27. *El gall pensador*, recollida per R. Blai i Robassa a *Faules catalanes*. Barcelona: Miquel A. Salvatella, 1970.
28. *L'ovet d'Andersen* es pot trobar a *La Rondalla del dijous*. Palma de Mallorca: José J. De Clañeta, 1982.
29. *Els dotze mesos* és un relat recollit per Joan Amades a la *Rondallística*. Barcelona: Selecta, 1980.
30. *L'any jai* es troba recollit per Joan Amades a la *Rondallística*. Barcelona: Selecta, 1980.
31. *L'hoste naddenc* és un conte de Selma Lagerlöf i es troba al seu llibre *Els Ingmarsson*. Barcelona: Catalana, 1919.
32. *La llegenda de la rosa de Nadal* és un conte de Selma Lagerlöf i, també, es troba al seu llibre *Els Ingmarsson*. Barcelona: Catalana, 1919.

33. *La Ventafocs* es troba a l'*Aplec de rondalles* de Valeri Serra i Baldú. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1981. («Biblioteca Serra d'Or», 34).
34. BETTELHEIM, Bruno. *Psicoanálisis de los cuentos de hadas*. Barcelona: Grijalbo, 1978.
35. *La pell de ruc* es troba a la *Rondallística* de Joan Amades. Barcelona: Selecta, 1974.
36. *L'endevinador de màscares* és un conte d'Antonio Robles inclòs en el volum *Cuentos de las cosas que hablan*, editat per Espasa Calpe, dins la col·lecció Austral Juvenil, núm. 12. Una activitat carnavalesca al voltant d'aquest conte la podeu trobar a la revista *Infància*, al núm. 16. Es tracta de la celebració que l'any 1983 vam fer al voltant del animals i que prenia com a base el ditat conte.
37. DAVIS, Flora. *La comunicación no verbal*. Madrid: Alianza, 1976.
38. *El vestit nou de l'emperador* de H.C. Andersen es troba a les *Rondalles d'Andersen*. Barcelona: Joventut, 1987.
39. *Les matoranades* es troben a la *Rondallística* de Joan Amades. Barcelona: Selecta, 1974.
40. *Els «tontos» de Besòs* es troba a la *Rondallística* de Joan Amades. Barcelona: Selecta, 1974.
41. *Els tres germans cilians* es pot llegir a *El Rondallari català* d'en Pau Bertran i Bros. Barcelona: Alta Fulla, 1989. («Arxius del Folklore Català», 2).
42. *El planeta de la veritat* està als *Contes per telèfon* d'en Gianni Rodari. Barcelona: Joventut, 1982.
43. Fragment de la cançó *Personatges*, que es troba al llibre *Poemes i Cançons de Sant Jordi*, publicat per l'Abadia de Montserrat l'any 2000 amb il·lustracions de Max. Acompanya el llibre un cedé amb onze cançons, la majoria amb lletra i música de José Manuel Pagán.

Capítol 6

Entendre la biblioteca o què poc importa si abans vas ser monstre o bandoler

La biblioteca escolar i la formació d'usuaris autònoms

En 1927 en una lejana y desconocida aldea española (Cubillejo de Lara, anejo de Mambrillas de Lara, en la provincia de Burgos), poblado de 90 habitantes, en una escuelita a la que concurrían asiduamente doce niños, hijos de aquellos pobres labriegos y pastores, fundamos la Biblioteca Escolar «Cervantes» con un par de docenas de libros que encontramos en los armarios y que luego aumentamos considerablemente con los recursos que nuestro ingenio nos permitió allegar interesando la colaboración eficaz de los alumnos y sus padres en la obra educativa que nos proponíamos redizar en la escuela. Desconociendo entonces todo lo que se refiere a la técnica bibliotecaria, el manejo de los índices y ficheros y el establecimiento de clasificaciones de notas, datos y documentos, sirviéndonos de guía únicamente nuestro entusiasmo y estudiando en cada caso con interés y cuidado los problemas que la práctica diaria nos iba poniendo de relieve, organizamos nuestra biblioteca con la cooperación activa de nuestros alumnos.

DOMINGO TIRADO¹

La biblioteca escolar és un espai fonamental de comunicació i intercanvi en el qual la lectura, la investigació i la recerca tenen el seu lloc de trobada. Una biblioteca que formi part del projecte educatiu del centre és un recurs pedagògic de primera magnitud i esdevé així un dels veritables motors de l' escola al voltant del qual gira el desenvolupament curricular, funcionant d'ara com a biblioteca tradicional amb materials impresos, com a hemeroteca i com a mediateca amb materials audiovisuals i també en els nous suports.

El model de biblioteca escolar que s' entreu a les normatives educatives és el d' un centre de recursos per a l' aprenentatge de l'alumnat, que doni suport als mestres i es relacioni amb l' entorn social i cultural de l' escola. La biblioteca és un element bàsic per ajudar a establir una cultura comunicativa i d' aprenentatge permanent.

Ara bé, el problema que trobem en la concepció de la biblioteca com a referent de l' activitat docent, oberta i accessible a tots els membres de la comunitat escolar, és

l'ordenació que els mètodes pedagògics tradicionals imposen al temps i a l'espai escolar. Sense canviar el tipus d'actuació a les aules, ni canviar tampoc els espais i l'estructura del temps escolar, la innovació a l'ensenyament serà més difícil.

Cal insistir, simultàniament, en la implicació del Claustre de mestres. No té gaire sentit plantejar accions puntuals o d'illades. La tasca educativa de la biblioteca ha de ser responsabilitat del professorat perquè el projecte està estretament lligat a totes les àrees.

El Claustre de mestres ha de prendre consciència de la importància d'emprar aquests recursos que ens pot oferir la biblioteca i ha de donar un impuls realment efectiu al seu ús, malgrat les limitacions pressupostàries i de personal que en l'actualitat tenen la majoria d'escoles. A més a més, el Claustre ha d'estar convençut que un ús adequat de la biblioteca ajudarà molt positivament a superar els nivells de fracàs escolar actuals.

Dins del Programa d'Invitació a la Lectura hi ha establertes unes activitats per a cada un dels nivells educatius que tenen com a objectius conèixer els espais bibliotecaris i els suports documentals, així com facilitar i potenciar l'ús autònom de la biblioteca. Alguns documents dels quals hem extret idees per a les sessions i que convé mencionar pel seu rigor i bona estructuració són:

- II En primer lloc, el programa per conèixer la biblioteca i el seu funcionament *Exploradors de biblioteques*², editat per la Diputació de Barcelona. Són unes fitxes que plantegen accions per a cada cicle d'educació primària, de manera progressiva. Estan molt elaborades i pensades. A l'Escola les aprofitem, adaptant-les a la nostra realitat, perquè creiem que algunes d'elles fan una incidència massa exhaustiva en el fet bibliotecari i això depassa les nostres expectatives educatives. Entenem que el nivell de coneixement de l'alumnat del nostre centre no ha d'anar més enllà del que li permeti moure's tranquil·lament per la nostra biblioteca.

El material *Exploradors de biblioteques* especifica que el seu ús és per a les biblioteques públiques i per a les escolars. Quan les autores plantegen una classificació del general al particular ho fan emprant la CDU. Per exemple, a l'apartat de ciències naturals indiquen:

5 Ciències
59 Animals
597 Peixos
597.6 Amfibis
599 Mamífers
599.3 Rosegadors
...

Aquesta classificació és la que es troba a les biblioteques públiques i és la que marca la normativa. En canvi, a l'escola —a les escoles de L'Hospitalet—

emprem una classificació molt més reduïda i basada en un codi visual que facilita trobar els documents més de pressa. Això només és possible perquè el volum de llibres i documents que tenim a l'abast és molt més reduït que el de la biblioteca pública del barri. Si, per exemple, de l'apartat «peixos» només hi ha quinze exemplars ens serà molt fàcil de localitzar el llibre buscat.

- II Un segon document que ens aporta idees d'aplicació és *Formar usuarios* ³, un recull de les activitats que es realitzen a la seu de la Fundación Germán Sánchez Ruipérez, a Salamanca. Són unes fitxes que, a partir de jocs, condueixen a la descoberta de la biblioteca. Estan ordenades per àrees.
- II El tercer document del qual ens servim és *Biblioteca y aprendizaje autónomo* ⁴, el número 3 de la sèrie «Blitz, ratón de biblioteca». Està estructurat en sessions i també parteix de jocs per anar descobrint la biblioteca i els seus recursos i per conèixer les fonts d'informació.
- II Dins la mateixa sèrie verda de la col·lecció «Blitz», el document *Estudiar e investigar en la biblioteca escolar. La formación de usuarios* ⁵ presenta la biblioteca escolar com a font de recursos per estudiar i investigar. Ofereix nombrosos exercicis per ensenyar l'ús dels diccionaris, enciclopèdies, llibres de consulta i altres materials que formen la biblioteca.

Amb els documents citats i amb les activitats que hem anat generant a l'escola, s'organitzen unes sessions per a cada nivell, quatre per any. Algunes de les sessions es fan a la biblioteca Teda Sala i la resta a la biblioteca del centre. En aquest mateix capítol, més endavant, expliquem algunes de les que es treballen al cicle superior.

Formar l'alumnat com a usuaris autònoms és fonamental. La biblioteca és seva i ells són els qui en fan ús i els qui han de col·laborar en el seu funcionament, en la seva organització. L'alumnat de cicle superior, especialment, col·labora en diferents moments i adquireix, d'hora, uns coneixements sobre el funcionament de la biblioteca. Amb aquesta activitat aconseguim que els nois i noies de cinquè i sisè es moguin bé

entre els prestatges, sàpiguen trobar les informacions, coneguin el funcionament dels fitxers, etc.

El grup «auxiliars de biblioteca» rep unes orientacions del personal que integra l'equip de biblioteca:

- ♣ Sels ensenya a conservar l'ordenació dels llibres a les prestatgeries.
- ♣ Es repassen conceptes d'alfabeticació, del codi que trobaran en buscar paraules als catàlegs, diccionaris i enciclopèdies.
- ♣ Aprenen tot el procés que segueix un llibre des que arriba a l'escala fins que està enllestit per al préstec (registre, segellat, etc.).
- ♣ Aprenen a fer el préstec i a valorar la importància de tornar els llibres el dia assignat, per tal que un altre company en pugui gaudir.

Algunes de les missions que té el grup són:

- p Atendre el **servei de préstec**. Per torns, els nois i noies de cinquè i sisè de primària es fan càrrec d'organitzar i coordinar el servei. Són presents físicament a les hores en què aquest servei funciona, s'encarreguen d'anotar a les fitxes d'usuaris els llibres deixats i de posar en ordre els llibres retornats.
- p Atendre el **servei de bibliopati**. L'estona de l'esbarjo és un moment en el qual la biblioteca està oberta per a la consulta, però d'hora funciona un servei directe al pati de l'escala. Un parell d'alumnes de cicle superior, per torn, són els encarregats de portar, al lloc habilitat per aquest efecte, el «carret» amb els llibres (tebeos, còmics, àlbums) que poden ser consultats per tots aquells que dediquen l'estona de pati a fer lectura recreativa.
- p Atendre el **taulell de notícies**. Per torn, dos alumnes cada dia dediquen quinze minuts a fullejar el diari del dia i a retallar la notícia (o notícies) més significatives que seran exposades al taulell de la biblioteca. Aquestes notícies es guarden, cada mes s'enquadernen i queden en dipòsit a l'hemeroteca.
- p Elaborar el **concurs del mes**⁶. De manera lliure, els nois i noies de cicle superior participen proposant els jocs i els concursos que periòdicament es realitzen i dels quals participa tota la comunitat.

S'entén com a obvi si diem que acollir la participació de l'alumnat en la gestió i organització de la biblioteca els està ajudant en la formació com a lectors. Sembla inútil recordar que, com a mestres, estem implicats en fer dels infants persones lectores que estimin els llibres. Potenciar els lligams afectius amb l'espai i amb els llibres facilita i complementa la tasca d'aconseguir que la biblioteca sigui l'eix al voltant del qual giri tota la vida intel·lectual i part de la social de l'escala.

Els nois i noies participen de l'administració de la biblioteca, amb tots els drets. Les seves idees són recollides i valorades. Un alumne de cicle superior pot proposar la compra d'un títol determinat, pot anar personalment a comprar-lo⁷, pot entrar les dades al programa de gestió, el pot fitxar, el pot prestar, el pot recomanar, etc. Ha de sentir que l'espai i la seva conservació també és una cosa que depèn d'ell.

A la literatura infantil trobem alguns exemples de personatges que fan aquesta funció d'auxiliars de biblioteca. En una obra d'Alfredo Gómez Cerdá⁸, un monstre dels debò que viu en una petita ciutat on fa molta calor, s'instal·la a viure dins d'un aparell d'aire condicionat sense saber que serà traslladat a la biblioteca municipal.

Quan arriba, sent la veu de la bibliotecària i queda seduït al·l instant.

*La bibliotecaria tenía una voz suave que captaba todas las atenciones.
Con esa voz les leía historias llenas de una magia y de un encanto que
parecía imposible que pudiese expresarse con simples palabras.
Con esa voz les transportaba lejos, muy lejos de Albacete, por los
sorprendentes caminos de la imaginación.*

El monstre acabarà vivint a la biblioteca, serà un gran lector i farà de narrador de contes cada tarda.

*Los niños no han faltado ni una sola vez a la cita. Cada día van más.
Ya no caben en las sillas y llenan hasta los pasillos.
Se sientan en el suelo, alrededor del aparato de aire acondicionado, y
esperan en silencio.
El monstruo les observa a través de la rejilla. Antes de salir, lanza un
beso por el aire a la bibliotecaria. Luego, muy despacio, se desliza hacia
el exterior.
No ha vuelto a pensar en irse a la Antártida para tumbarse a la bartola
en la punta de un iceberg.*

Però els ajudants més famosos són els bandolers que segresten la bibliotecària⁹ Serena Laburnum. És un llibre que hem usat molt, com a recurs, per explicar el funcionament de la biblioteca.

... li va estampar un número, com si fos un llibre de la biblioteca, i el va col·locar en un prestatge amb molts d'altres llibres, els autors dels quals tenien cognoms que començaven per D. Estava en estricte ordre alfabètic. L'ordre alfabètic és una mania de les bibliotecàries.

És una novel·la molt divertida, il·lustrada per Quentin Blake. Uns bandolers bastant incompetents segresten la bibliotecària del poble per demanar-ne un rescat a l'Ajuntament, però la bellesa de la noia i una maldita inoportuna ho compliquen tot. Al final, tots els bandolers acaben fent d'ajudants i l'Ajuntament pot obrir una biblioteca infantil on cada dia es llegeixen contes i es representen obres d'aventures.

Miss Laburnum sospitava que la biblioteca infantil era, bé, una mica més esbojarrada, una mica menys seriosa, que moltes d'altres biblioteques que havia vist, però no la preocupava. No li importava que els bandolers bibliotecaris encara portessin bigotis punxeguts, ni que haguessin tret tots els rètols de «Silenci» i «No parlem a la biblioteca».

El monstre i els bandolers acaben sent uns excel·lents bibliotecaris. A l'escola també ho podem aconseguir. Hem de posar els fonaments perquè l'alumnat pugui circular lliurement, sense por, sense haver de demanar ajut constantment.

La formació d'usuaris va en aquest sentit. A continuació exposem quatre de les accions que es plantegen sota el títol «Descobrim la biblioteca».

Descobrim la biblioteca escolar ¹⁰

Els exercicis que presentem han estat treballats amb nois i noies de cicle superior. Són accions encaminades a promoure el gust per la lectura, el coneixement de la biblioteca i la recerca i el tractament de la informació.

Es realitzen al llarg de quatre sessions, d'una durada variable d'entre 60 minuts (accions 1 i 3) i 90 minuts (accions 2 i 4). Les activitats 1, 2 i 3 es treballen en petits grups de tres o quatre alumnes per l'enriquiment afectiu i l'intercanvi intel·lectual que es pot generar.

L'activitat 4 està pensada per ser realitzada en gran grup (tota la classe).

Objectius didàctics

- ♣ Saber distingir entre els llibres de ficció i els de coneixements.
- ♣ Conèixer i utilitzar les diferents fonts d'informació.
- ♣ Valorar el text escrit com a font d'informació.
- ♣ Distingir els tipus d'informació que donen els documents.
- ♣ Identificar la informació a partir de l'índex, del sumari.
- ♣ Reconèixer la informació rellevant.
- ♣ Saber interpretar les dades bibliogràfiques.
- ♣ Saber utilitzar procediments de recerca i tractament de la informació.

Continguts

Conceptuals

- ♣ El llibre i altres documents com a fonts d'informació.
- ♣ El sumari, l'índex alfabètic i el glossari.
- ♣ La CDU.
- ♣ L'organització interna de les diferents fonts d'informació.
- ♣ La utilització dels materials adequats pel processament de la informació.

Procedimentals

- ♣ Distinció entre llibres de ficció i documents de consulta i no-ficció.
- ♣ Comprensió de les informacions visuals i il·lustracions respecte a les textuads.
- ♣ Distinció dels diferents tipus d'informació dels documents.
- ♣ Identificació de la informació a partir del sumari.
- ♣ Localització d'informació rellevant.

Actitudinals

- ♣ Habituar-se en l'ús dels diferents tipus de documents.
- ♣ Valoració de tota font d'informació en tot tipus de suport.
- ♣ Rigor en el tractament de la informació.

- ♣ Interès per la recerca de coneixements com a mitjà per satisfer necessitats pròpies.

Desenvolupament de les activitats

Sessió 1: Orientar-se a la biblioteca

Abans d' iniciar aquesta activitat es fa una visita guiada pel mestre o la mestra per les diferents seccions tot recordant els conceptes i el vocabulari específic. Tanmateix es remarquen les normes d' ús i de comportament correcte en aquest espai.

Sessió 2: Joc de pistes

Aquesta activitat ha de permetre als nens i noies moure's, manipular i descobrir el fons de llibres i materials que hi ha a la biblioteca del centre. A cada grup se li lliura un dels jocs de pistes proposats. El mestre o la mestra pot orientar el grup que ho sol·liciti. En acabar l' activitat es fa necessària la comprovació de les respostes donades.

Sessió 3: Tipus de llibres

Entre els llibres que hi ha a la biblioteca es trien els que tenen clarament marcades les característiques a observar. De vegades poden resultar difícils de determinar els límits entre conte i àlbum il·lustrat o entre conte i novel·la.

Sessió 4: El joc trivial dels exploradors

Aquest joc està inspirat en el conegut TRIVIAL PURSUIT, una fórmula àgil i senzilla que permet combinar les preguntes amb els coneixements que aporten els llibres.

El joc desenvolupa certa propensió afectiva i intel·lectual envers la lectura, permet sentir-se element d' un grup i satisfà una inclinació immediata, el desig de jugar i compartir, i té com a única pretensió provocar un cert acostament entre els nens i noies i els llibres de coneixements, que els coneguin i els comprenguin.

A l' acabament del joc es dedica una estona a resoldre els dubtes plantejats, i es recapitulen els aspectes més importants que s' han après.

Les accions, tal com es presenten, tenen el format següent:

Sessió 1. Orientar-se a la biblioteca

1. Àlbums il·lustrats	9. Catàlegs de títols i autors
2. Expositor de novetats	10. Armari de mapes i murals
3. Contes	11. Armari de material
4. Novel·les	12. Enddopèdies i diccionaris
5. Revistes: <i>Cavall fort</i> , <i>Tretzevents</i> ...	13. Cd-roms
6. Llibres de coneixements	14. Connexió internet
7. Còmics	15. Vídeos
8. Diapositives	

Observeu el plànol de la biblioteca i digueu en quins números trobaríeu:

• Un còmic d' en Tintín?.....	• Un diccionari de sinònims ?.....
• Un llibre que parli de les balenes ?.....	• Un document sobre el món casteller ?.
• El <i>Cavall Fort</i> del darrer mes ?.....	• Un cd-rom de la sèrie Otijocs ?.....
• Una novel·la de Mercè Canela ?.....	• La cinta de vídeo de <i>Matilda</i> ?.....
• Un llibre de geometria ?.....	• Les revistes <i>Tretzevents</i> ?.....
• Una sèrie de diapositives sobre la Garrotxa ?.....	• Un llapis i fulls blancs ?.....
• L' àlbum <i>Allà on viuen els monstres</i> ?...	• Un llibre de Joan Manuel Gisbert ?.....
• Un mapa d' Europa ?.....	• Els fitxers d' autors ?.....
• Un exemplar de <i>L' illa del tresor</i> ?.....	• Una pàgina d' internet sobre Harry Potter ?.....

Compareu la biblioteca de l'escola amb la de l' exercici anterior i feu un llistat del que hi ha a l' escola i no apareix al plànol i un altre llistat de les coincidències.

NOMÉS HI ÉS A L' ESCOLA

COINCIDÈNCIES

Enumereu els diferents fitxers que hi ha a la biblioteca de l' escola i expliqueu a què corresponen.

Sessió 2. Joc de pistes

A cada grup se li lliura un full amb 10 preguntes i un full de respostes. Per contestar algunes preguntes cal manipular els llibres, documents, vídeos, etc. En acabar l'activitat han de retornar al seu lloc tots els llibres emprats en el joc.

Com emplenar el full de respostes¹¹ del Joc de pistes

El teixell

Cal indicar **sempre** el teixell del llibre. Això ens permetrà trobar-lo.
Escriu el teixell de cada llibre trobat.

Encerts

Si ho heu trobat i ho heu contestat bé, escriviu sí.
Si no ho heu trobat o us heu equivocat, escriviu no.

Joc de Pistes: Respostes		
Teixell del llibre	Resposta Nom de l' autor, de l' il·lustrador, de l' editoria, ... Títol del llibre	Encert • Sí • No

Escriu el nom de l' autor, de l' il·lustrador, de l' editor o el llibre, segons el que us demani cada pregunta.

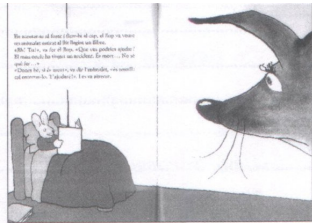
JOC DE PISTES – targeta de preguntes¹²

	Busqueu un llibre que parli de taurons . Escriu el seu títol.
	Trobeu un còmic de Lucky Luke . Escriu el seu títol.
	Hi ha algun llibre que parli dels bolets ? Escriu el nom de l' autor i de l' editoria.
	Voleu conèixer el nom d' un arbre ? Quin llibre agafareu?
	Escriu el nom de dos poetes que tenen llibres en aquesta biblioteca. Preiseu els títols dels llibres.
	Hi ha alguna enciclopèdia ? Digueu el títol i l' editor.
	Busqueu algun conte de conills . Escriu el títol i l' autor.
	Hi ha algun llibre de Juli Verne a la biblioteca? Escriu el títol.
	Quina editoria publica les aventures del Petit Vampir ?
	Busqueu un llibre que parli de castells . Escriu el títol i el nom de l' autor.

Sessió 3. Tipus de llibres

Amb l'ajut del mestre o de la mestra, agafeu cinc llibres de la biblioteca, un de cada gènere, i anoteu les seves característiques. Després completeu el quadre «Tipus de llibres-respostes» i els podreu comparar.

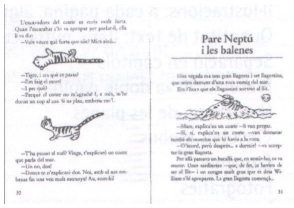
1. ÀLBUM IL·LUSTRAT

2. CÒMIC

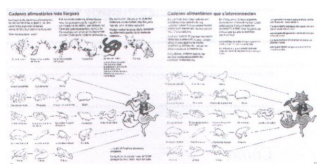
3. CONTE

4. NOVEL·LA

**LA NATURA
EN ACCIO**
D'INTERCACCIO A ECOLOGIA

Amb les observacions anterior completeu el següent quadre comparatiu.

Quadre comparatiu	Àlbum il·lustrat	Còmic	Conte	Novel·la	Coneixements
Ens narra una història					
És un text informatiu					
Il·lustracions: a cada pàgina, algunes, cap					
Quantitat de text: molt, mitjà, poc					
Separació en capítols					
Presentació «a doble pàgina»					
Numeració de les pàgines					
Vinyetes, globus					
Esquemes					
Fotografies					
Índex					
Sumari					
Glossari					
Vocabulari: molt difícil, difícil, fàcil					

Busqueu-los i feu la relació de tres documents de cadascun dels apartats següents:

Cassets o cd' s	Vídeos	Diapositives
Cd-roms	Fotografies	Làmines o murals

Sessió 4. El joc trivial dels exploradors

Com s'hi juga?

Per començar a jugar, es divideix l'alumnat en equips de quatre o cinc jugadors. Cada equip avançarà per torn, segons la puntuació obtinguda. El taulell indicarà el recorregut que fa cada grup a mesura que va contestant les preguntes que s'els plantegen. Necessiten un dau i una fitxa.

La mestra o el mestre llegeix la pregunta i disposen d'un temps prefixat per contestar-la (per exemple, dos minuts).

Les preguntes s'han de buscar als llibres que tenen a la seva disposició.

Al taulell de joc, cadascun dels sis llibres s'identifica amb un color determinat. Els llibres triats són:

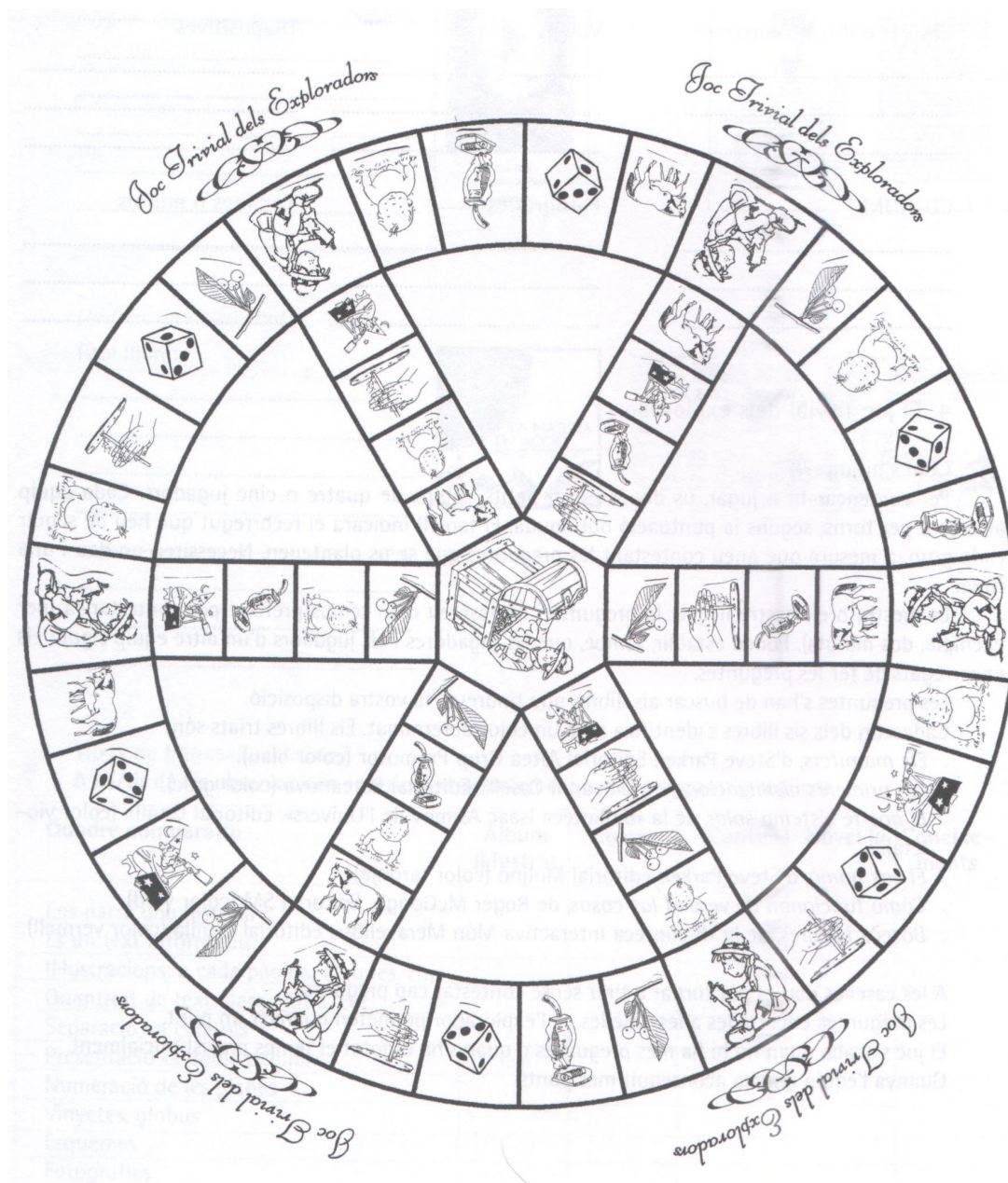
- *Els mamífers*¹³ (color blau)
- *Les primeres civilitzacions*¹⁴ (color groc)
- *El nostre Sistema Solar*¹⁵ (color violeta)
- *El cos humà*¹⁶ (color taronja)
- *Cómo funcionan de verdad las cosas*¹⁷ (color verd)
- *Bascos i arbres*¹⁸ (color vermell)

A les caselles «dau» es pot tornar a tirar sense contestar cap pregunta. Les preguntes encertades a les caselles de «l' Explorador» permeten guanyar un punt.

El joc s'acaba quan no hi ha més preguntes o quan s'ha esgotat el temps previst inicialment. Guanya l'equip que ha aconseguit més punts.

De cada apartat el mestre o la mestra disposa d'unes targetes amb deu preguntes relacionades. Per exemple, del llibre *Els mamífers*, les preguntes són:

1. L'**embaràs** d'una gata dura...
2. **Què són** els mamífers?
3. Digueu **10 mamífers**.
4. Quin és l'únic mamífer que **pot volar**?
5. Digueu el **nom de l'autor** d'aquest llibre, l'**editorial** i l'**any de publicació**?
6. Què és un **marsupial**?
7. Els **ximpancés**, són mamífers?
8. Tots els mamífers **alleten**?
9. Digueu per a què serveix **la cua** dels mamífers?
10. Anomeneu els **cinc sentits** dels mamífers?

NOTES

1. TIRADO, Domingo. *Bibliotecas Escolares*. Mèxic, D.F.: Publicaciones del Centro de Investigaciones Agológicas, 1945.
2. BARÓ, Mònica; MAÑÀ, Teresa. *Exploradors de biblioteques*. Programa per conèixer la biblioteca i el seu funcionament. Barcelona: Diputació de Barcelona.
3. FGSR. *Formar usuarios*. Salamanca: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 2001.
4. ARELLANO, Villar. *Biblioteca y aprendizaje autónomo*. Navarra: Gobierno de Navarra. Departamento de Educación y Cultura, 2002. (Blitz, ratón de biblioteca. Serie verde, 3).
5. ILLESCAS, Me Jesús. *Estudiar e investigar en la biblioteca escolar. La formación de usuarios*. Navarra: Gobierno de Navarra. Departamento de Educación y Cultura, 2003. («Blitz, ratón de biblioteca. Serie verde»).
6. ELS CONCURSOS DEL MES.
Són una activitat lúdica i una manera d'acostar periòdicament els nens i nenes a la biblioteca.
Hi ha molts concursos o jocs que es poden fer. Alguns d'ells sorgits directament de l'alumnat de cicle superior, d'altres creats per l'equip de biblioteca.

Entre els jocs que es fan en destaquem els següents:

→ ALGUNS PERSONATGES HAN TOCAT EL DOS

Tot comptant amb la participació dels botiguers del barri, durant una setmana s'exposen als aparadors de les botigues els llibres dels personatges perduts, allà, enmig d'objectes (a la fleca, a la farmàcia, a la sabateria, etc.). El joc consisteix a localitzar-los.

Es passa un full a tot l'alumnat on s'explica el fet misteriós i se'ls convida a fer de detectius i a trobar els llibres.

Alerta, nens i nenes!:

Alguns personatges de la biblioteca han tocat el dos, deixant el seu prestatge buit, i amb una nota que diu: «Hem sortit a fer un vol i a conèixer el barri». Si sou bons detectius i els veieu, anoteu el lloc on estan i porteu la part de sota d'aquest full a la biblioteca. Entre els qui ho encertin farem un sorteig i de premi hi haurà, naturalment, llibres sorpresa.

L'objectiu del joc és apropar tota la col·lectivitat a la biblioteca, i d'hora mostrar alguns dels llibres que hi ha al seu fons.

Un altre objectiu és participar de la vida del barri. Durant els dies que dura el concurs, cada llibre, al seu aparador duu una targeta que l'identifica amb el nom de l'escola i el número del personatge.

Treure els llibres del seu context és divertit i engrescador i la participació de l'alumnat sol ser molt nombrosa.

→ EL PERSONATGE MISTERIÓS

És un joc en què cal trobar el nom d'un personatge a partir d'unes pistes que apareixen cada dia, durant dues setmanes (deu pistes) a la porta de la biblioteca. Quan algú creu saber el nom del personatge, l'escriu en un imprès i el disposa a la bústia del joc.

Les pistes van definint el personatge. Per exemple:

Pista 1: És un noi

Pista 2: Té un objecte màgic

Pista 3: Té una gorra com la d'en Peter Pan

Pista 4: Va tenir un problema amb l'alcalde

Pista 5: Va passar per un poble imaginari molt conegut com el de Xauxa, Oz, Tristilòndia,...

Pista 6: És músic

Pista 7: El seguien les rates
 Pista 8: També el seguien els nens
 Pista 9: Podia obrir les roques
 Pista 10: Tocava la flauta

El darrer dia (divendres) a la tarda es posa el resultat (El flautista d'Hamelí) i tots els guanyadors, que són molts, venen a la biblioteca a buscar el *cupó*. El *cupó* és una fotocòpia en blanc i negre del dibuix del personatge, de la mida d'un segell de correus, que l'enganxaran a un quadernet. Quan el tenen ple (quatre personatges encertats, quatre cupons) el presenten i reben un premi de regal.

Aquest joc del personatge misteriós, normalment l'organitzen els nois i les noies de sisè. Des de l'equip de biblioteca només cal vetllar per tal que els personatges triats siguin prou coneguts i que les pistes ajudin a trobar-lo. Solen ser personatges dels contes populars o de llibres molt coneguts (Alícia, Matilda, Mandalito Gafotas, en Patufet, etc.).

Altres jocs que preparen els alumnes de cicle superior tenen les tipologies següents:

→ BUSCA A WALLY

Un joc de recerca. Per tota l'escola hi ha uns dibuixos d'en Wally que s'han escapat del llibre i campen arreu. Es poden trobar a classe, als passadissos, al menjador, al gimnàs, al pati, etc. Només cal estar molt atent i agafar-los quan es localitzin. Qui n'aconsegueix tres, els porta a la biblioteca i té premi.

→ JOC DELS BARRETS

Un joc on han de relacionar les il·lustracions amb el nom del personatge (Ot el bruixot, l'Espirú, el professor Tornassol, etc.).

Amb les ventades dels darrers dies, no solament volen els papers i les fulles dels arbres, també han volat els barrets d'alguns personatges dels llibres. Sortosament, els hem recuperat... però barrejats.

Cal que retorneu cada barret al seu amo.

→ CONCURSOS SOBRE UN PERSONATGE LITERARI O DE CÒMIC

Són preguntes sobre els llibres. Per exemple, el de l'Astèrix i l'Obèlix elaborat per tres estudiants de cinquè constava de 5 preguntes, un trencadosses i un joc de les diferències. Les preguntes eren:

- Quin nom tenen els quatre campaments romans que envolten el poble gal?
- Com es diu el iaio més vell del poble gal?
- Sou capaços d'escriure la primera i l'última prova del llibre *Les dotze proves d'Astèrix*?
- Només un d'aquests títols és veritat. Poseu-li una ratlla a sota.
 - El fill d'Obèlix
 - La volta al món d'Astèrix
 - Astèrix a França
 - La gran rasa
 - Astèrix i Companyia
- Com es diu el cosí de la Gran Bretanya?

→ CONCURSOS SOBRE LITERATURA INFANTIL

Són fulls amb preguntes relacionades amb els llibres o amb els contes populars. A cada full n'hi ha quatre o cinc d'aquest estil:

II Si Pinotxo quan va ser creat parlava italià, sabries dir-nos en quin idioma parlaven inicialment:

- o Robinson Crusoe:
- o Pippi Calcesllargues:
- o Tintín:

- II *La Sireneta* és un famós conte d'Andersen. Si coneixeu el conte o el llegiu possiblement ja sabreu a quina edat va sortir de l'aigua. A quina?
- II D'aquests noms, n'hi ha dos que corresponen a il·lustradors. Assenyaleu-los.
- Joan Petit
 - Picanyol
 - Pilarín Bayés
 - Joles Sennell
- II Poseu en marxa les vostres cèl·lules grises i les grogues i les vermelles i sigueu capaçs de dibuixar un llibre fantàstic.

7. *La classe va de compres* és una activitat que realitzem amb l'alumnat de sisè de primària. Una part del pressupost que es destina a la compra de llibres és gestionada directament pels nois i noies. Ells s'encarreguen de passar pels diferents nivells educatius i recollir les demandes dels companys. A cada grup se li assigna un pressupost per anar a comprar els llibres. Aquesta activitat es realitza amb la col·laboració de la llibreria del barri. El llibreter fa una explicació del procés del llibre i comenta quina és la seva feina. Després cada grup té temps per buscar i/o preguntar pels llibres que va a buscar. De vegades es fan treballs interessants, d'altres convé fer diàlegs amb companys perquè el pressupost d'un mateix no arriba a cobrir la despesa.
8. GÓMEZ CERDÁ, Alfredo. *El monstruo y la bibliotecaria*. Barcelona: Noguer, 1991.
9. MAHY, Margaret. *El segrest de la bibliotecària*. Barcelona: La Magrana, 1985.
10. Els exercicis que presentem a continuació són una part d'un article més extens que va ser publicat a la revista *Guix* sota l'epígraf *Descobrim la biblioteca escolar*. Núm. 82, gener del 2002.
11. El full en el qual l'alumnat escriu les respostes té la forma següent:

Joc de Pistes: Respostes			
Núm.	Teixell del llibre	Resposta Nom de l' autor, de l' il·lustrador de l' editorial,... Títol del llibre	Encert • Sí • No

12. Altres preguntes del joc de pistes són:

JOC DE PISTES - número 2

	Busqueu un llibre que parli de les abelles . Escriuiu el seu títol.
	Trobeu un còmic de Yakari . Escriuiu el seu títol.
	Hi ha algun llibre de receptes de cuina ? Escriuiu el nom de l' autor i de l' editorial.
	Hi ha algun llibre que parli de trens ? Quin és el seu títol?
	Trobeu algun llibre que tingui el conte d' El gat amb botes . Escriuiu el nom de l' editor.
	Qui és l' autor de la novel·la Escenaris fantàstics ?
	Busqueu algun còmic d' Astèrix . Escriuiu el títol, l' autor i l' il·lustrador.
	Escriuiu el títol d' un llibre que expliqui com fabrica jocs i joguines .
	Quina editorial publica els contes de Les tres bessones ?
	Busqueu un vídeo que parli d' animals salvatges . Digueu quin és el seu títol.

JOC DE PISTES - número 3

	Busqueu un llibre de treballs manuals . Escriuiu el seu títol.
	Quants llibres de Roald Dalh hi ha ara a la biblioteca? Escriuiu el títol d'un d'ells.
	Hi ha algun llibre que parli de la prehistòria ? Escriuiu el títol i l'editorial.
	Quina editorial publica les aventures d'en Massagran ?
	Trobeu algun vídeo d' animals . Anoteu el seu títol.
	Qui és l'autor de la novel·la Alícia en terra de meravelles ?
	Busqueu entre els còmics, un en el qual el protagonista sigui un gos . Escriuiu el títol, l'autor i l'il·lustrador.
	Qui ha escrit els contes de Babar , l'elefantet?
	Quina editorial publica les aventures de Manolito Gafotas ?
	Busqueu un llibre que parli de serps . Digueu quin és el seu títol.
	Busqueu algun còmic d'Astèrix. Escriuiu el títol, l'autor i l'il·lustrador.

13. PARKER, Steve. *Els mamífers*. Barcelona: Grup Promotor, 1991.
14. CASELLI, Giovanni. *Les primeres civilitzacions*. Barcelona: Barcanova, 1985.
15. BIBLIOTECA ISAAC ASIMOV DE L' UNIVERS *El nostre Sistema Solar*. Barcelona: Cruïlla, 1989.
16. PARKER, Steve. *El cos humà*. Barcelona: Molino, 1997.
17. MCCOUGH, Roger. *Cómo funcionan de verdad las cosas*. Madrid: SM, 1998.
18. BIB. INTERACTIVA MÓN MERAVELLÓS. *Bascos i arbres*. Barcelona: Cruïlla, 1994.

Capítol 7

Les exposicions creatives al voltant d'un llibre o quan les xiroies cueretes ens alegren l'existència

La biblioteca escolar
es transforma, àdricament, en un museu

Un dia d'estiu estava assegut com sempre a la seva cadireta i observava el cel. Vaig acostar-mhi i vaig preguntar-li què hi cercava:
«Dues estrelles que s'estimen. L'una brilla com un diamant, l'altra és de color raig de foc. Es persegueixen entre elles. Tan aviat és davant el diamant com l'estrella de color raig de foc. Quan es troben cauen del cel mil i una perles. Totes les petxines de la mar, deshores, obren la boca i n'atrapen una. Si mai un home pot viure aquest instant i allarga la mà, també en podrà arregar una. Però que no se la guardi. Amb la mà oberta ha de giravoltar com si ballés i tornar a llançar amb totes les seves forces la perla cap al cel. Si ho fa, haurà guanyat la felicitat per a tota la vida.»

RAFIK SCHAM¹

Les exposicions al voltant d'un llibre o d'un personatge literari són una altra manera d'acostar la literatura infantil al nostre alumnat. En el capítol present explicarem quin va ser l'origen o idea primigènica, comentarem els quatre darrers muntatges —*La Lluna*, *El cant de les balenes*, *El rei dels ocells* i *De ratetes i ratolins*—i detallarem el procés que seguim des de l'inici de curs, al mes de setembre, fins a la seva realització, pels volts del mes de maig. Ho exemplificarem amb el procediment emprat en una d'elles —*La Lluna*—, extrapolable a la resta de propostes.

L'espurna que ens va donar la idea primera va sorgir per la confluència de tres factors, o més ben dit, per la lectura de tres documents:

La primera referència va ser Sara Cone Bryant que al seu llibre *Com explicar contes*² anota que **un conte és una obra d'art**. Una obra d'art en la qual els pigments de les pintures han estat substituïts per uns altres pigments que són les lletres. Això ho explica molt bé la Teresa Durán³ quan compara els contes amb les obres d'art, per exemple amb *La Gioconda*. Segons ella, la diferència entre una pintura i un conte rau en la repetibilitat-irrepetibilitat. Així,

trobem que de Gioconda només n'hi ha una i el dauer o el cartell que comprem a la botiga del museu del Louvre no són, ni de bon tros, l'autèntica obra d'art que hem admirat una estona abans (*c'est nést pas une pipe*, Magritte *dixit*). De Gioconda només n'hi ha una i és *irrepetible*. En canvi, amb els contes que expliquem, que mirem i que llegim passa exactament tot el contrari. Un conte pot ser narrat, llegit, imaginat, somniat o viatjat una i mil vegades i sempre serà l'autèntic; potser el percebrem diferent, trobarem nous detalls o ens farà sentir altres sensacions però la seva gràcia és justament aquesta, que és *repetible*.

La segona pista ens la va donar un article aparegut a la revista *CLIJ* (*Cuadernos de Literatura Infantil i Juvenil*), que en el número 24 incloïa un adaridor article titulat «El cobijo de los cuentos»⁴. En aquest escrit, en Pao Abril, director de Programes de la Fundació Municipal de Cultura, Educació i Universitat Popular de l'Ajuntament de Gijón, explicava la seva experiència en l'organització d'exposicions al voltant dels llibres. A la seu de la Fundació Municipal de Cultura es van muntar (i encara es munten) exposicions. Títols de llibres com *Juul*⁵, *El túnel*⁶, *La niña de la nube*⁷, *El regdo*⁸, *Ferdinando, el toro*⁹, *Pelos de bruja*¹⁰, *Elmer*¹¹ i d'altres, han ocupat consecutivament els espais de la Fundació.

La idea ens va semblar bona, molt bona. Sabíem que hi havia una limitació pressupostària evident perquè cadascuna de les exposicions que s'organitzaven a Gijón tenia un cost indobtable per a una escola com la nostra. De totes maneres, un mes de juliol, vam trucar a en Pao Abril i vam concertar una visita a la Fundació per tal de veure *in situ* els muntatges i poder recollir les seves opinions i les seves dificultats. Va ser un viatge molt enriquidor. Començàvem a tenir les coses una mica més clares, el projecte s'anava perfilant.

El tercer rastre el vam trobar al llibre *Animación y libros*¹² de Jesús Villegas i Xulio César Iglesias en el qual expliquen com organitzen «fires creatives al voltant dels llibres». Es tracta d'un text especialment pràctic —també hi ha els fonaments teòrics— on els autors expliquen alguns muntatges concrets sobre el que ells anomenen «museus» del llibre. Era l'èmpenta que necessitàvem.

Els projectes mai parteixen del no-res. En aquest cas, tampoc. Vam recuperar les reflexions i les notes d'una experiència anterior, de tres anys enrere, un *museu dels contes* que aplegava un recull d'objectes relacionats amb la literatura infantil. El *museu* va ser una experiència aïllada, experimental, però força reeixida en la qual es

presentaven un seguit de llibres i els elements físics —es podien tocar— que hi apareixien. Així, per exemple, hi havia l'autèntic pèsol del conte *La princesa i el pèsol*, un trosset de fusta del nas d'en Pinotxo, l'alfombra voladora d'*Aladà i la llàntia meravellosa*, les molletes de pa que va escampar pel camí del bosc el petit Polzet de tornada a casa, el castellet de la Caputxeta, la sabata de vidre de la Ventafocs, el mirall màgic de la madrastra de la Blancaneu, etc.

Organitzar el museu i recuperar els objectes dels contes va ser possible perquè vam comptar amb la presència de dos col·laboradors eventuels: el Comandant Manzanares i el seu ajudant, en Patxi ¹³.

El Comandant Manzanares és un personatge *guadiana* —que apareix i desapareix— dels que volten per l'escala. És un pilot d'avió de línies comercials que pertany a les FAI (Forces Aèries Internacionals) i la seva companyia aèria és un xic particular. Es diu Chronotours (de *chronos*, temps i *tours*, viatges) i pot fer periples per l'espai i també pel temps. En un d'aquest viatges pel temps va conèixer un altre pilot anomenat Antoine de Saint-Exupéry ¹⁴, que va ser qui li va encomanar l'ofició per la lectura. Un autor italià molt conegut, en Gianni Rodari va redamar els seus serveis a l'aventura *El Professor Terríbilis i la mort de Juli Cèsar*, que podeu llegir als *Contes escrits a màquina* ¹⁵, on gràcies a l'agència Chronotours en Terríbilis pot viatjar al mes de març de l'any 44 abans de Crist, uns moments abans de l'arribada d'en Juli Cèsar al Senat on l'estan esperant per assassinar-lo i...

Amb els indicatius citats i afegint-hi la mica de la gosadia necessària és com hem consolidat aquesta experiència, aquest projecte educatiu que va néixer del binomi *exposició i conte*.

D'altra banda, l'alumnat no ve a les exposicions només a mirar i escoltar, sinó que també ve a participar de les propostes que s'els suggereixen. Es tracta que les activitats sorgeixin del mateix relat. No es tracta de fer una exposició per fer activitats, sinó que es fan activitats perquè el llibre les propicia.

En les visites programades —dues guiades i una lliure— per a cada nivell educatiu hi ha moments per a la narració, per a l'observació, per al joc i per al diàleg. Es parla d'allò que el llibre els diu i d'allò que els sorprèn, entusiasma o commou; es parla per pensar, per entendre, per comprendre. Del que es tracta, en definitiva, és que siguin capaçs d'**escoltar** el conte amb atenció i se'l facin seu —és la millor manera d'afavorir els aprenentatges—, que puguin **opinar** i expressar allò que senten i pensen, que puguin **educar la mirada** i adonar-se dels detalls significatius de les il·lustracions i puguin **pintar i dibuixar** de forma espontània.

Els darrers anys s'han organitzat quatre exposicions que comentarem a continuació.

Exposició: el rei dels ocells

Si no fos per tants papers,
instàncies, rendes i avds,
tindríem un ratet lliure
per a pensar en los pardds.

Aquest és un fragment de la cançó *Si no fos* de Quico el Cèlio, el Mut i el Noi de Ferreries i si els cantants tortosins haguessin passat per l'escola qualsevol dia del curs 2001-2002 haurien viscut la gran aventura sobre els ocells del pati i s'haurien preguntat com es van trobar els *ratets* per pensar en els pardds.

Tot va començar el mes de setembre, amb la programació general del curs. Es va pensar que seria una bona idea investigar els ocells que habitualment passen pel pati de l'escola. Estem acostumats a veure, en acabar l'estona d'esbarjo i retornar a les aules, com els coloms, les gavines, els pardds i les garses s'acosten a la font a beure i passegen pel terra picotejant les restes de menjar que hi puguin haver. També, si parem atenció, podem escoltar el cant dels pit-roigs, les merles, les cadeneres o els gafarrons. Sense moure'ns del nostre entorn immediat se'ns presenta l'oportunitat de fer observacions interessants. Hi ha espècies que hi viuen tot l'any i d'altres que només són estacionals (per exemple, només veiem el pit-roig a la tardor i a l'hivern, les orenetes a la primavera i a l'estiu, etc.).

Altres aspectes que es van considerar van ser els relacionats amb el coneixement del medi i el respecte a l'entorn natural de la ciutat. També es va voler fer entendre a l'alumnat que hi ha un ecosistema format per les plantes i els éssers vius i que tot està relacionat (el sòl, la llum, els arbres, els insectes, etc.).

Es va començar a treballar a partir d'un programa informàtic que un mestre de l'escola, en Jesús Chivite¹⁶, va dissenyar. És un conjunt d'apartats *dic* estructurat en vuit paquets amb un total de 121 activitats¹⁷ de diferents tipologies: informació, identificació, relació, associació, sopes de lletres, trencadossos, activitats de text amb dites i refranys, maneres de dir, ordenacions, escriptura de noms, marcar paraules, ordenació de poesies, etc.

Paral·lelament es començaren a fer observacions directes i comparacions amb els materials impresos. S'anaven apuntant, també, en unes graelles, els avistaments amb indicació del nom, data i lloc. Per exemple, tal dia hem vist una tórtora al travessar de la porteria de futbol, tal altre un grup de cotorres feia molt de soroll dalt dels pins i una cuereta passejava seguint la línia del camp de bàsquet.

Es van elaborar uns dossiers per a cada classe amb les indicacions de les espècies que podem trobar al pati (deu per a la mainada de cicle infantil i trenta-una per a l'alumnat de primària), es van començar els tallers de construcció de capes-niu, es feien sortides al delta del Llobregat a fer altres observacions. Un dia, un estudiant

duïa una ploma que havia trobat de camí a casa, un altre matí algú portava un niu, encara un altre una fotografia, un ou, etc.

Al pati es poden veure i sentir les garses, amb el seu quequeig desagradable, i les cueretes, que ens fan riure quan caminen perquè sembla que tinguin la cua desenganxada i a punt de caure. Hem après a distingir els guirigalls particulars de cada ou. A còpia d'anar-los sentint hem agafat aquesta facilitat de distingir els diversos cants.

Podríem citar molts comentaris entusiàstics, com el d'un alumne que s'acosta i ens diu que el matí ha vist un estornell a prop de l'olivera de l'entrada o un altre que ens diu que ha vist com les gavines s'acosten a buscar les molletes del pa caigudes a terra a l'hora d'esmorzar.

En vista de l'interès i l'extraordinària capacitat d'engresca ment de tot l'alumnat al voltant del tema dels ocells del pati, la reunió de l'equip de biblioteca que havia de fer la proposta per a l'exposició del mes de maig, va considerar sumar esforços reforçant el projecte amb un llibre sobre ocells. Es van buscar llibres i se'n van trobar bastants però un especialment ens va seduir: *El rei dels ocells*¹⁸ d'Helen Ward, una adaptació d'un conte molt conegut arreu. El llibre es basa en una llegenda anglesa però a casa nostra ja havia estat recollit per mossèn Antò Verdagué¹⁹ i per Esteve Casenoves²⁰.

El conte ens explica que d'ocells n'hi ha de tota mena. Alguns contenen molt bé, d'altres tenen unes plomes molt virolades, n'hi ha que poden volar, n'hi ha que són bons constructors de nius, n'hi ha de nocturns, de rapinyaires, de grans, de menuts, etc.

Un dia, els ocells decideixen que, de la mateixa manera que hi ha un rei dels animals terrestres, un rei dels animals marins i un rei dels arbres, cal trobar un rei dels ocells. De totes les solucions que es proposen, finalment decideixen que serà rei aquell que voli més alt, aquell que arribi més amunt en una cursa.

Molts s'hi apunten i comencen a enlairar-se. De mica en mica, es van quedant els pardals, les gavines, els dignes, fins que a dalt de tot, majestuosa, l'àguila plana orgullosa d'haver arribat més amunt que cap altre ocell. En aquell moment, un cargolet que s'ha amagat entre les plomes de l'àguila fa un saltiró i arriba encara una mica més enllà.

El cargolet, gràcies al seu enginy, és nomenat rei dels ocells. (El cargolet és un petit ocell que saltirona pel sotabosc i sovint el confonen amb un rosegador. Canta melodies boniques i variades i fa nius falsos per enganyar els predadors; per això té fama de llest).

El procés de transformació de la biblioteca en una sala d'exposicions, en un museu, va ser singular. Es va recrear un bosc, al qual s'accedia a través d'un túnel que comunicava el passadís amb l'interior de la biblioteca. Calia ajupir-se i caminar unes passes per arribar a un indret que volia representar el bosc. A dins hi havia uns arbres amb volum, fets amb paper continu sobre una base de cartró; un cel per on volaven ocells de paper; taules i expositors amb objectes relacionats; llibres d'ocells; els llibres col·lectius; plomes; caps de niu; redams; dibuixos; fotografies; i el conte *El rei dels ocells*, convenientment ordenat per anar seguint la història a mesura que s'avançava per l'espai. Fet i fet, com en la resta d'exposicions, la idea és sempre la mateixa: transformar la biblioteca en un lloc màgic, meravellós, inversemblant, on la fantasia es dispara i on la sensació d'estar en una catedral gòtica ens envaeix. Cal imaginar-s'ho amb una música que recreï el cant de molts ocells i una flaire de molsa, de verd del bosc. Ens va anar molt bé, per aquesta ocasió, encatificar el terra amb una moqueta que simulava l'herba dels jardins.

Una de les activitats que emanen de la biblioteca és la creació de llibres col·lectius²¹ fets pels diferents grups. De vegades, els llibres es relacionen amb el tema de l'exposició —com va passar en aquest cas en què cada grup-classe va reflexionar sobre un aspecte en concret.

Els nens i nenes de cicle infantil, les mallerengues de l'escola, podríem dir —les mallerengues són uns ocells molt petits que, de vegades, veiem pels voltants de la zona de pins del pati i són fàcilment distingibles pel seu característic plomall al cap— també van viure amb intensitat la creació del seu llibre col·lectiu. Es treballava amb la pretensió de fer un llibre, el seu llibre, sorgit de la suma d'idees i suggeriments, defugint la competitivitat i les presses, i cercant amb afany les informacions o els dibuixos més elaborats.

Els alumnes de P-3 van resseguir cadascuna de les parts d'un ocell estrany que té molts colors. Cada plana recull un d'aquests colors i al final del llibre es pot veure l'ocell en la seva totalitat. És un llibre aparentment senzill però carregat de poesia. Es diu *TINC UN OCELL*.

Els nens i nenes de P-4 van fer una recerca d'endevinalles catalanes en les quals la solució sempre era un ocell. Cada endevinal·la es va treballar molt —és inimaginable la quantitat de dibuixos que es van arribar a fer. El seu llibre es diu *ENDEVINALLES D'OCCELLS*.

Els nois i noies de P-5 són *la classe dels pingüins* i van aprofitar la circumstància per fer un projecte de recerca sobre aquests ocells que no volen però que naden meravellosament. Tothom hi va col·laborar, fins i tot les famílies, que van fer aportacions d'informació com si d'estudiants de tercer curs de biologia es tractés. El seu llibre es titula *ELS PINGÜINS*.

Els **objectius** d'aquesta aventura, prefixats d'antuvi, es van aconseguir a bastament. Es tractava de:

- Despertar el gust i l'afeció per l'expressió escrita.
- Estimular la creativitat, la sensibilitat i l'esperit crític.
- Acostumar-se a observar el medi on es viu.
- Perfeccionar aspectes formals de l'expressió escrita, tot des d'un punt de vista pràctic i fundonal.
- Millorar el vocabulari.
- Desmitificar la creació d'un llibre i paral·lelament ajudar els infants a valorar les obres literàries.
- Fer partíips els familiars de la importància de l'expressió escrita en l'educació.

A l'educació primària també es van elaborar llibres col·lectius.

Els nals i les noies de primer curs d'educació primària van dedicar algunes sessions d'expressió plàstica a elaborar oells amb elements diversos sobre una base de plastilina i amb suports de materials com canyes de refresc, plomes, pals de polo, etc. El resultat de les seves produccions va ser fotografiat i va donar com a resultat un curiós llibre col·lectiu.

A segon van fer un *CANÇONER* amb peces que tenen com a protagonista un ocell.

L'alumnat de tercer va recrear una llegenda, *L'OCCELL DE LA PLUJA*, un conte que explica l'origen de la pluja a les terres africanes.

A quart es va fer una recerca de *FRASES FETES* i es van fer aques explicatives de les citades frases explicant el seu significat: «Estar sol com un mussol», «Quan canta la puput el bon temps és vingut», «Valer la mare i els paridets», «Ser un lloro de repetició», «Una oreneta no fa estiu, ni dues la primavera», etc.

A cinquè i sisè els tallers de poesia van girar al voltant dels oells i el llibre resultant va ser un *RECULL DE POEMES*, elaborat per aquests grups.

Exposició: el cant de les balenes

Va sortir de casa i va baixar
corrents fins al mar. El seu cor
batejava amb força.
Allí, immenses i blaves,
hi havia les balenes.
Saltaven i dansaven
il·luminades per la lluna
i el seu cant omplia tota la nit.
La Lili va veure la seva flor groga
gronxant-se sobre l'escuma.

No sabem ben bé què té la mar, quina estranya fascinació provoca en nosaltres i on està el seu poder enigmàtic. El cert és que el mar —la mar— ens crida, ens sedueix com a la Lili, la noia protagonista d'aquest àlbum tan poètic que narra el seu encontre amb les balenes. Els dibuixos, a doble plana, tenen l'estil dels quadres més realistes i mostren d'una manera molt dolga i efectiva diferents paisatges marins.

La presència del mar ens convida al viatge —com de fet, totes les narracions— insistentment, és una invitació a deixar enrere la quotidianitat i embarcar-nos en el primer golió que ens porti amb rumb incert no sabem on.

El llibre *El cant de les balenes*²² ens va semblar imprescindible, per gaudir-ne i per mirar i remirar. La idea era similar a la de les altres exposicions. Només variava el tema. Un tema prou ampli que ens va permetre trobar innumerables vies d'investigació, des del món dels peixos a les històries de corsaris, des de les arts de pesca a la contaminació de les costes, des de la relaxació que ens provoca la seva presència a l'estiu quan a la platja sentim la seva remor fins a l'espant que ens provoca quan colpeja amb fúria les roques de l'espigó del port. Sense oblidar les balenes, òbviament.

Els mesos anteriors a l'exposició van ser apassionants. S'aprofitaven tots els moments per relacionar-los amb el llibre o amb el tema. Per exemple, al Carnaval d'aquell any, amb la consigna marinera per bandera, una munió de peixos, pirates i vaixells van inundar el pati de l'escola i els carrers del barri. Allà estaven el capità Ganxut, el vell llop de mar, la Sirenetta i els taurons, els pops, els pescadors, etc.

La sala d'exposicions es va decorar amb molts elements aportats per familiars propers al món de la pesca (xarxes, nanses, àncores, fotos, salvavides, boies, etc.) i amb els treballs que cada grup-dasse va elaborar. Hi havia també, en un racó, la cova del tresor.

A la primera visita s'explicava el conte d'*El cant de les balenes* i s'establí una conversa, a la rotllana posterior, sobre aquests mamífers colossals. També es pintava un dibuix del conte i es componia un diorama que servia de recordatori.

La segona visita se centrava en l'explicació d'altres històries relacionades amb el mar (*El peix irisat*²³, *Nadalin*²⁴, *El mariner de Sant Pau*²⁵, *El pescador de coral*²⁶, etc.) i es conversava sobre algun aspecte científic, segons el nivell del grup.

Finalment, la tercera de les visites, ja sense guiatge, servia per tocar, remenar i mirar la resta de llibres que estaven exposats i els objectes que l'alumnat havia aportat (un vaixell dins d'una ampolla, un cavallet de mar, unes petxines trobades a la platja, etc.).

Exposició: de ratetes i ratolins

Una exposició diferent. El tema proposat van ser els llibres que tenen com a protagonista el ratolí o la rateta. La resposta va ser sensacional, com sempre. A diferència dels muntatges sobre *El rei dels ocells*, *El cant de les balenes* o *La Lluna*, es va optar per embolcallar aquesta exposició d'un aire més literari i més màgic. Ens vam endinsar en un món meravellós on van ser presents la sorpresa, l'enginy i els miratges.

Des de sempre la literatura ha emprat la figura del ratolí com a personatge que ha simbolitzat els diferents valors ètics i les actituds morals positives, així com els nombrosos temors i les pors antigues.

En la imaginació col·lectiva el ratolí ha gaudit d'una ambivalència clara: d'una banda, hi ha el ratolí intel·ligent que ha estat protagonista d'incalculables contes com, per exemple, la coneguda fable de La Fontaine, *El lleó i el ratolí*, que ens explica com un ratolí és capaç de serrar la malla que atrapa el rei de la selva i lliurar-lo de caure en mans dels caçadors —i aquella nit a la llum de la lluna van sortir-hi dos amics, el lleó i el ratolí—; i de l'altra, hi ha el rosegador terrible present en moltes tradicions orals com a la coneguda llegenda del flautista, on les rates envaeixen, com una plaga, la ciutat demanya d'Hamelí.

A la literatura infantil hi ha nombrosos exemples de ratetes i ratolins prou coneguts de tots nosaltres. L'exemple més significatiu és el ratolí disneyà, Mickey Mouse, que va entrar en la ment de moltes generacions d'infants gràcies al poder del cinema i la televisió. Altres ratolins molts coneguts són en Jerry, en perpètua rivalitat amb el gat Tom, i sense sortir del cinema, el fenomen recent de l'Stuard Little. També hi ha els ratolins dels contes de *La Ventafocs*, *La Maisy*, *La Inés del revés*, *La rateta que escombra l'escadeta*, etc.

Vam començar a dissenyar l'exposició fent que cada grup triés un llibre, aquell que els suggerís la millor idea plàstica. Durant unes quantes setmanes els van mirar, els van gaudir i, finalment, van escollir la seva opció. Els nou llibres que finalment es van treballar van ser:

La rateta i l'elefant²⁷. És una història d'amistat. Un elefant capaç de qualsevol cosa per fer feliç la rateta amiga, fins i tot de provar d'abastar una estrella que li doni llum i calor.

Els nens i nenes de la classe de P-3 van pintar una muntanya sobre paper continu amb les seves empremtes i van punxar les estrelles que decoraven el sostre del seu racó.

Gato y ratón²⁸. Un conte que narra l'encontre entre un gatet que no ha vist mai un ratolí i un ratolí que no coneix els gats. D'aquesta trobada sense prejudicis en sortirà una amistat que s'escamparà a la comunitat gatona i a la ratonil.

L'alumnat de P-4 va pintar, retallar i donar forma als simpàtics gats i ratolins del conte fent una bonica composició.

En Xisclat poruc²⁹. Un ratolí que té molta por del gat que viu a la casa es veu embolicat en una aventura nocturna a la recerca del pastís de xocolata que es troba a la cuina.

Els nois i noies de P-5 van recrear l'última escena del conte i cadascú en va pintar una part. Després, quan es van ajuntar tots els fragments a manera de trencadosses va resultar un meravellós quadre.

Rufus i les pedres màgiques³⁰. Un ratolí que viu en una illa descobreix una pedra que dóna escalfor. Els altres ratolins, quan la veuen, li demanen on l'ha trobada perquè tots volen tenir-ne una. A partir d'aquí el conte pot acabar bé o pot acabar malament. Cal triar un dels dos finals possibles.

La recreació de l'illa que van construir els nois i noies de primer i els ratolins de plastilina eren una veritable delícia.

Ulisses i Casimir³¹. Un àlbum que explica la història d'en Casimir, un ratolí que surt a conèixer la casa on viu i, fugint del gat Ulisses, descobreix la biblioteca i les històries que viuen als llibres.

L'alumnat de segon va fer una minibiблиотека, amb prestatges i llibres, envaïda per ratolins i ratetes dels que anomenem «rates de biblioteca». Una preciositat.

Històries de ratolins³². Quan els set ratolins se'n van d'Illit, el seu pare els explica set contes si prometen que després s'adormiran. Tres d'aquests contes són *El pou dels desigs*, *El bany* i *El ratolí i els vents*, breus i divertides històries en les quals el *non-sense* hi té cabuda. Un clàssic de la literatura infantil.

Els nois de tercer les van recrear amb diverses tècniques, des d'un diorama de plastilina dins d'una cassa de sabates fins a les ombres xineses.

La nit del «ratoncito Pérez»³³. A la Maria li cau una dent i aquella nit, mentre ella dorm, el «ratoncito Pérez» ve a buscar-la. Mentre anem passant encuriosits les planes del llibre ens assabentem d'on van i què fan amb les dents.

L'alumnat de quart va fer un treball increïble en plasmar en tres dimensions, de manera precisa, una de les planes del llibre. Va ser la sorpresa de l'exposició, indubtablement.

Siete ratones ciegos³⁴. Uns ratolins senten un soroll prop d'on viuen. Són cecs. Un d'ells, el ratolí vermell, surt a veure què és el que han sentit i torna afirmant que és una columna, però un segon ratolí diu que és una serp, el tercer afirma que és un

ventall, i dixí cadascú donar la seva versió. Una història que prové de la filosofia oriental i que serveix per donar cos a aquest llibre, que té unes il·lustracions precioses i una mordidat implícita que ens fa reflexionar.

Les dificultats de treballar amb les ceres i de pintar sobre grans superfícies es van salvar amb molta eficàcia pels nois i noies del cicle superior.

Hay un ratón en la casa³⁵. Un ratolí entra corrent a la casa i va passant per les diverses estances. Cada plana és una habitació on el ratolí es troba amb diferents personatges fins que aconsegueix sortir.

Els nois i noies de cicle superior van recrear cadascuna de les pàgines del llibre i les van encadrar a manera de diorama dins una capsa de sabates. Van afegir elements que no surten al llibre, com llums, armaris, miralls, finestres, penjadors, etc.

Aquest era el conte amb el qual s'acabava la visita i que ens va servir d'excusa per cantar la cançó del llibre.

A l'exposició hi havia més coses: per exemple, el resultat del taller d'informàtica en el qual l'alumnat de cinquè i sisè va crear punts de lectura per a l'exposició, un bon grapat de llibres i uns quants ratolins de tota mena (de fusta, de peluix, de papiroflèxia, etc.).

L'exposició —brillant— va ser possible gràcies a la col·laboració i participació d'algunes persones i entitats: la biblioteca de l'Associació de Mestres Rosa Sensat, que ens va facilitar els primers llistats de llibres; el préstec de moltes obres de la biblioteca Teda Sala de L'Hospitalet; els consells d'un pare, en Rafael Puerta, pel que fa a la il·luminació; les hores que tres mares de l'escola, la Dolores Rastroero, l'Helena Casanova i la Loli Artacho, van dedicar a preparar els quadres que acompanyen els llibres i sobretot el treball de tots els mestres i membres de l'escola.

Estem molt contents perquè creiem que, amb aquest tipus de funcionament i malgrat la quantitat d'esforços que hi dediquem, estem contribuint a fer dels nostres infants lectors i lectores que gaudeixen compartint el goig que proporciona la lectura de bells llibres. Creiem que és el camí correcte, que el llibre ha d'estar present en les nostres vides de manera natural, per donar-nos alegria, evasió i coneixement, creiem que la lectura ens fa més independents, ens dona personalitat, idees pròpies i ens fa diferents, singulars.

Exposició: la Lluna

Una exposició monotemàtica al voltant del llibre *La Lluna*³⁶ d'Anne Herbauts.

Els objectius de l'exposició van ser:

- * Posar en contacte l'alumnat de l'escola amb un llibre que ens sembla recomanable. És un contacte que ha de resultar plaent, que ha d'ajudar als infants a aprendre coses útils d'hora que es treballen, de manera lúdica i divertida, aspectes relacionats amb el tema —en aquest cas, l'espai.
- * Promoure, fomentar i incorporar la llengua escrita i les activitats plàstiques que acompanyen l'exposició.
- * Reforçar les relacions entre l'alumnat de diferents nivells i potenciar el treball en equip.
- * Difondre i donar a conèixer una activitat escolar a les famílies de l'escola i a la resta d'escoles del barri.

El procés complet preveia cinc actuacions:

1. Recerca de documents gràfics i escrits, material base per iniciar l'activitat.
2. Organització de les diferents activitats per cicles educatius.
3. Muntatge de l'exposició i preparació de les visites.
4. Recollida dels materials elaborats: la revista.
5. Maquetació i tiratge de la revista.

A continuació les expliquem amb més detall.

ACTUACIÓ 1: Recerca de documents gràfics i escrits, material base per iniciar l'activitat

L'equip de biblioteca, amb l'aprovació del Claustre i el coneixement del Consell Escolar, fa una recerca de tots els materials que puguin servir de consulta per a la realització de les activitats per cicles. Per aquest efecte es revisen els documents que hi ha a la biblioteca de l'escola, es busca a la xarxa informàtica, es demana suport a la biblioteca Teda Sala (és la biblioteca central de la ciutat i d'hora és la biblioteca que assessorava el nostre centre, per la proximitat —està al mateix carrer— i per les col·laboracions que històricament anem mantenint), i també a la biblioteca de l'Associació de Mestres Rosa Sensat.

Els materials que interessen es classifiquen en diferents dossiers o carpetes per tal que puguin estar a l'abast de tothom. L'elaboració dels dossiers es temporitza al llarg del

primer trimestre escolar. La idea és disposar de tota la documentació a principis del segon trimestre per anar-los treballant a les aules els mesos abans de l'exposició.

Tipus de materials:

Poesies

Al llit! Al llit!
De seguida al llit!
La lluna ja ha sortit,
correm tots cap al llit!
(popular catalana)

Es busquen aquells poemes que continguin la paraula *lluna* i aquells que facin referència a la nit. En trobem al folklore tradicional i en autors coneguts de llengua catalana (Carner, Desdot, Vinyoli, Maragall, Raspall, etc.) i castellana (Lorca, Jiménez, Alberti, Hierro, etc.).

Amb tots els poemes s'elabora un dossier.

Cançons

La lluna, la bruna,
vestida de dol,
son pare la crida,
sa mare no ho vol.
(popular catalana)

Es busquen cançons populars i cançons o melodies d'autor, tant clàssiques (sonata núm. 14 *Clar de lluna* de Beethoven) com modernes (des de *Moon River* de Louis Armstrong, fins a *Moonlight Shadow* de Mike Oldfield, passant per *Lluna* de Lluís Llach, *Moonsadows* de Cat Stevens, *Lluna dels peixos* de Joan Amèric, etc.).

La tria es compila en un cedé i es reparteixen còpies entre els aïdes.

Llibres d'imaginació

Es classifiquen per edats lectores els llibres en els quals aparegui la lluna com a personatge-objecte important en la narració.

Es fa un buidatge dels que hi ha a la biblioteca de l'escola, es complementa amb un préstec de la biblioteca pública que hi col·labora i es compren aquells títols que es considera que poden passar a formar part del fons de l'escola. Són històries que es treballaran a les aules al llarg del curs i que es podran consultar, també, a l'exposició.

Així trobem títols com *De què fa gust la lluna?*³⁷, *La sonrisa de la luna*³⁸, *Munia i la lluna*³⁹, *Els rius de la lluna*⁴⁰, *Objectiu: la lluna*⁴¹, etc. i narracions breus que poden ser llegides i/o treballades en sessions curtes —d'una tarda, per exemple— i que

formen part del corpus de la rondallística catalana (*La filla del Sol i de la Lluna*, *Les tres taranges de la vida*, etc.).

Llibres de no-ficció

Llibres de la lluna des del seu vessant científic: l'espai, el sistema solar, les constel·lacions, els viatges espacials, etc.

També s'elabora un dossier amb articles de revistes i articles baixats de la xarxa informàtica.

Dossier gràfic

Un dossier gràfic amb mapes de la lluna i fotos relacionades amb l'espai, els astronautes, etc. ens va ser molt útil.

L'expressió plàstica

Recull i classificació de possibles activitats plàstiques relacionades amb el tema (elaboració de mòbils, els colors de la nit, la lluna vista pels artistes de totes les èpoques).

Varis

Un darrer dossier que és com un *calaix de sastre* on es guarden tot tipus de materials (mots encreuats, audits, dites, embarbussaments, obres de teatre, pel·lícules) que complementen les informacions.

Actuació 2: Organització de les diferents activitats per cicles educatius

Durant el segon trimestre del curs s'organitzen els horaris i s'aproven les activitats que es realitzaran als diferents nivells. Aquesta segona actuació és responsabilitat del Claustre de mestres i n'és destinatari directe l'alumnat de l'escola.

Són objectius d'aquesta actuació:

- p Elaborar materials escrits, dibuixats, pintats, modeljats, dramatitzats, etc. d voltant del tema la lluna per a l'exposició o per a la posterior revista monogràfica.
- p Aprendre el vocabulari específic i practicar estructures pròpies dels diferents gèneres narratius.
- p Aconseguir fer un treball de grup per tal d'assolir una producció escrita o plàstica que s'exposarà i s'explicarà a la revista escolar.

Amb el material que es disposa, cada grup decideix l'enfocament de les seves produccions. Alguns exemples:

- ⌘ **Paraules o frases boniques.** Elaboració de frases poètiques que tinguin en el seu enunciat la paraula *lluna*. Cada estudiant en fa una i la guarda en una capsa molt ben decorada—es pot elaborar a la classe de plàstica—i es penja del sostre o s'exposa en un racó de l'aula o de l'escola per tal que tothom la pugui obrir i la pugui llegir.
- ⌘ **Les mareas.** Explicació científica de la influència de la lluna en la formació de les mareas, acompanyat de gràfics, fotografies i dibuixos. Confecció d'un mural.
- ⌘ **Poesies sobre la lluna.** Quins sentiments ens provoca la seva visió? Què li podríem dir? Quines poesies hem llegit que ens agradat molt? Dibuixem una poesia sobre la lluna que ens hagi encisat?
- ⌘ **Creació d'un conte.** Inventat o recreat a partir d'un altre conegut (*Pinotxo a la lluna*, per exemple).
- ⌘ **Frases fetes.** Expliquem i dibuixem frases fetes sobre la lluna: «Estar a la lluna de València», «La lluna en un cove», «Tenir bona lluna», «Lluna de mel», etc.
- ⌘ **Els astronautes.** Les naus espacials, l'Apollo, la NASA, la MIR.
- ⌘ **La lluna i les bruixes.** La lluna, la nit, la foscor.
- ⌘ **Hem vist.** Comentaris de pel·lícules.
- ⌘ **Hem llegit.** Comentaris d'un o més llibres sobre la lluna.
- ⌘ **La cara fosca de la lluna.**

Al final de l'actuació, el Claustre de mestres valora el funcionament i l'acceptació de les activitats proposades i triades, i també valora l'actitud dels diferents grups.

ACTUACIÓ 3: Muntatge de l'exposició i preparació de les visites

L'espai on es munta l'exposició és la biblioteca de l'escola, evidentment. El procés dura un mes aproximadament i durant aquests dies l'activitat habitual (hores del conte, préstec, estudi, etc.) queda aparcada.

L'equip de biblioteca, amb l'ajut d'un grup de pares i mares és l'encarregat de bastir l'espai i de preparar els elements que configuren l'exposició.

En el cas de l'exposició que comentem tot gira al voltant del llibre *La Lluna*.

Es tracta d'un àlbum il·lustrat, amb una presentació molt acurada i una proposta plàstica sorprenent que no ens deixa indiferents. Unes imatges que ens conviden a mirar-les amb deteniment per descobrir-ne els petits detalls, per sentir les diferents sensacions que els misteris de la lluna desperten en nosaltres, de vegades inquietants, de vegades tranquil·lizants.

Un dels processos és preparar els quadres. Són necessaris tres llibres. Un, quedarà tal com el trobem a la biblioteca, i dels altres dos se'n separaran les pàgines i s'emmarcaran. L'escola disposa d'uns marcs que es van recidant a cada exposició i sobre els quals es prepara el paspartú que serà la base on s'afegiran les planes obertes tal com les trobem quan llegim el conte. En el cas de *La Lluna* són dotze quadres.

A continuació cal moure el mobiliari per crear els espais per on se circularà durant les visites. Les prestatgeries es cobreixen amb robes o amb paper continu sobre el qual es penjaran les produccions dels diferents nivells (dibuixos, escrits, etc.).

Sempre es procura que hi hagi un o alguns elements significatius relacionats amb el tema. Per a l'exposició de la Lluna es va crear un racó amb llum negra, un altre amb la simulació d'un cràter lunar i un coet.

Dues taules o expositors són habituals. En una d'aquestes taules es presenten tots els llibres que s'han treballat durant els mesos anteriors, així com novel·lats i altres llibres. A l'altra taula s'exposen tots els objectes que l'alumnat i els familiars han anat recollint o creant per a l'ocasió.

S'elabora un punt de lectura commemoratiu, que serà repartit uns dies abans amb el calendari de visites.

El calendari de visites marca tres visites per a cada grup de l'escola, espaiades en dues setmanes. La tercera setmana es reserva a visites de les escoles i llars d'infants del barri, visites dels familiars dels nens i nenes i visites de les entitats de la ciutat (CRP, Ajuntament, Servei de Biblioteques).

Arriba el moment. El primer dia hi ha un acte, adreçat al Claustre i a totes les persones implicades, on es fa una presentació —inauguració més o menys formal, pisciològica indòs— i una primera visita guiada.

A partir d'aquella primera tarda els diferents grups van passant per la biblioteca. Arriben acompanyats del mestre-tutor o de la mestra-tutora i els espera una persona de l'equip de biblioteca que és qui fa les explicacions. Els nens i noies són conduïts a través dels quadres, aturant-se per llegir i per comentar què diu cada plana. Després es fa una rotllana i es comenten altres llibres, es miren objectes i s'observen les produccions que ells mateixos i la resta de grups han elaborat. Segons el grup la conversa pot girar al voltant d'un tema o d'un altre: les pors de la nit, la poètica de la Lluna i les seves cares, etc.

A la **primera visita**, tal com diu un dels quadres de l'exposició —*per la noche la luna dibuja estrellas sobre la gran pizarra azul del cielo*— s'els demana un dibuix d'una estrella sobre un gran murd de color blau que simula el cel, talment com si nosaltres fóssim la Lluna del conte.

A la **segona visita** es facilita a cada nen i a cada nena una cartolina blanca mida quartilla i ceres de colors. S'els convida a dibuixar la seva Lluna. Poden ser

llunes de tots els colors i de totes les formes. Les produccions resultants es penjen en una paret habilitada per aquest efecte amb el títol *Les mil cares de la Lluna*.

La **tercera visita** es fa sense guiatge. És el docent qui condueix la visita, que té un caire més lliure i on s'aprofundeix en els aspectes que cada grup considera més oportuns. Al final de la tercera visita es lliura un petit qüestionari que ens servirà com a valoració⁴².

ACTUACIÓ 4: Recollida dels materials elaborats: la revista

Per començar, l'equip de biblioteca, conjuntament amb l'equip de revista, decideix el format que cal donar al monogràfic sobre l'exposició i fa una proposta al Claustre amb les pautes de maquetació (tipus de lletra, format, marges, entradetes, fotografies, dibuixos, contingut).

A la revista s'indouen aquelles produccions fetes a partir de les visites a l'exposició i també dels treballs literaris o de recerca elaborats durant els mesos anteriors i que pel seu interès mereixen ser difosos.

Després, l'equip de revista, quan té preparada la maquetació, fa una revisió definitiva (coherència, correcció lingüística, vocabulari i comprensió) i ho passa a l'equip de tiratge per fer-ne les còpies corresponents.

En el cas de la revista *La Lluna* es van indoure els articles següents:

- ♣ L'alumnat de P-3 va fer uns dibuixos de la visita a l'exposició i del poema *La Lluna* (la Lluna tan blanca, sembla de paper,...).
- ♣ Els nens i nenes de P-4 van presentar un treball al voltant de la cançó *La Lluna es mirava en un mirall*, d'en Toni Giménez.
- ♣ A P-5 van llegir el llibre de Kate Banks *Si la Lluna pogués enraonar* i van fer un exercici paral·lel d'imaginar què faria o què diria la Lluna si pogués enraonar.
- ♣ Els nois i les noies de 4^a de primària van presentar unes observacions de coneixements sobre la Lluna, així com contes breus, poemes, frases fetes i rodolins.
- ♣ A tercer de primària van classificar totes les dites que van recollir referides a la relació de la Lluna amb el temps atmosfèric, les collites, les creences populars i el calendari i van fer unes hipòtesis prou enginyoses sobre què consideraven *a priori* que significava l'expressió «Estar a la Lluna de València».
- ♣ A quart de primària van inventar contes amb títols tan suggerents com *Una ciutat a la Lluna*, *El sol que no volia anar a dormir*, *La Lluna sense llum*, etc.

- ♣ L'alumnat de cicle superior va presentar el resultat dels tallers literaris sobre la lluna: poemes, narracions i un apartat en anglès (*The moon is my friend*).

Aquesta quarta actuació ocupa al voltant de tres setmanes i el Claustre és l'encarregat de valorar la puntualitat en el lliurament dels articles així com el seu contingut.

Actuació 5: Maquetació i tiratge de la revista

En funció del pressupost, el Claustre de mestres, a proposta de l'equip de revista, decideix els darrers aspectes formals: portada en color o en blanc i negre, tipus d'enquadernació i de paper.

Amb un grup de sisè es fa l'alçament de la revista, de la qual es fan dues-centes cinquanta còpies.

L'equip de revista lliura a cada tutoria les revistes que seran repartides a cada família. Queda a voluntat de cada mestre fer, amb els nois i noies, la lectura completa o parcial abans que la portin a casa. La Direcció del centre s'encarrega de trametre còpies a personal no docent així com a les administracions educatives. A la biblioteca de l'escola s'envien uns quants exemplars per a l'arxiu històric i per a consultes.

Quan acaba tot el procés cal desmuntar l'exposició. Tradicionalment se cedeix a una biblioteca pública per tal que l'exposin durant els mesos d'estiu als seus locals. És una manera de donar a conèixer el treball a la resta de població de L'Hospitalet.

Algú va dir que si abans de començar alguns projectes sabéssim les dificultats, els maldecaps i el volum de feina que ens comportaran, molt sovint ni els començaríem. No és el cas. De feina i maldecaps tants com vulgueu, però un cop vistos els resultats i la il·lusió amb què es viu aquesta activitat que flueix des de la biblioteca i va directament als cors de les persones que conformen la nostra petita comunitat escolar, hom pensa que val molt la pena, de debò. Perquè, al final, també es tracta d'això, de sentir-nos implicats en un projecte educatiu, amb uns infants que es mereixen la millor escola possible.

NOTES

1. SCHAM, Rafik. *Els narradors de la nit*. Barcelona: La Magrana, 1991.
2. CONE BRYANT, Sara. *Com explicar contes*. Barcelona: Novaterra, 1976. Un manual senzill però aclaridor sobre la manera d'explicar contes als nostres infants, acompanyat de textos concrets i orientacions precises. Quaranta anys després de la seva edició encara resulta útil.
3. La Teresa Durán és una de les persones que més i millor ha investigat i difós el món dels contes populars, especialment en llengua catalana. Ha escrit nombrosos articles en revistes especialitzades i diaris, ha escrit llibres per a nens i joves, els ha il·lustrat i els ha traduït. Amb la Roser Ros va publicar *Primeres literatures: Llegir abans de saber llegir*, unes lectures per a les primeres edats, un llibre indispensable.
4. ABRIL, Paco. *El cobijo de los cuentos*. CLIJ núm. 24. Totes les exposicions que ha muntat es troben a disposició de qualsevol entitat que les demani, en servei de préstec. Només cal posar-se en contacte amb el Departamento de Programas Educativos. Fundación Municipal de Cultura, Educación y Universidad Popular. Centro de Cultura Antiguo Instituto Jovellanos, 21. 33201 Gijón (Astúries). Altres entitats com *Amigos del libro* de Madrid també presten exposicions però les condicions que exigeixen a qui les vulgui llogar solen ser molt limitades (un mínim de metres quadrats a la sala on s'ha d'instal·lar i un cost molt elevat en concepte de lloguer, assegurança i transport que ho fa pràcticament inviable per a l'economia d'un centre educatiu).
5. DE MAYER, Gregie. *Juul*. Salamanca: Lóquez, 1996.
6. BROWNE, Anthony. *El túnel*. México D.F.: Fondo de Cultura Económica, 1994.
7. ABRIL, Paco. *La niña de la nube*. Gijón: Llibros de Pexe, 1998.
8. KESELMAN, Gabriela. *El regalo*. Barcelona: La Galera, 1996.
9. LEAF, Munro. *Ferdinando, el toro*. Salamanca: Lóquez, 1991.
10. MENÉNDEZ PONTE, María. *Pelos de bruja*. Madrid: SM, 1993.
11. McKEE, David. *Elmer*. Madrid: Anaya, 1990.
12. VILLEGAS, Jesús; IGLESIAS, Xulio César. *Animación y libros*. Madrid: CCS, 1997.
13. El Comandant Manzanares —alter ego d'un mestre de l'escola— i el seu ajudant, en Patxi —un titella molt divertit—, han estat els personatges que han anat guiant les odisses de les exposicions. Ells han estat els *alma mater* del que us expliquem en aquest capítol i ens semblava necessari que així fos reconegut. La màgia i el misteri que envolten certs personatges els fa molt atractius per la seva capacitat d'ensidament. Això ho sap molt bé el professorat de cicle infantil quan, a la rotllana, fa aparèixer el titella que conversa i/o pregunta a la mainada.
14. Antoine de Saint-Exupéry (1900–1944) va ser aviador i les seves obres literàries (com en el cas d'*El petit Príncep*) traspuen aventura mesclada amb poesia, si fa no fa, com va ser la seva arriscada vida.
15. RODARI, Gianni. *Contes escrits a màquina*. Barcelona: Empúries, 1995. Aquest llibre, juntament amb els altres reculls de contes —*Contes per telèfon*, *Molts contes per jugar i 20 rondalles més una*— són l'aplicació pràctica d'un dels llibres més imaginatius que, com a mestres, hem pogut llegir: *Gramàtica de la fantasia*.

16. En Jesús Chivite, mestre de l'escola Sant Josep-El Pi, va ser l'impulsor de l'activitat sobre els ocells del pati. En la seva persona conflueixen moltes qualitats i molts sabers. La seva afeció i el coneixement del món dels ocells va ser determinant per aplanar l'empresa a tota la comunitat escolar. Sense les seves orientacions, la realització del projecte hagués resultat impossible.

Els ocells del pati són una sèrie d'activitats que pretenen mostrar i ensenyar a identificar les aus que conviuen amb nosaltres al pati de l'escola i també a la nostra ciutat o poble.

ELS OBJECTIUS d'aquest projecte són:

- | Conèixer els ocells que veiem al pati de l'escola.
- | Fer observacions d'aquests ocells i dels seus costums, d'alimentació, nius, etc.
- | Identificar-los en diferents situacions.
- | Aprendre les diferents parts d'un ocell.
- | Diferenciar els diferents tipus de plomes i la seva funció.
- | Parlar de temes relacionats amb ells com la migració, ocells en perill d'extinció, superpoblació d'ocells, ocells oportunistes, etc.
- | Saber distingir les possibles diferències entre mascles i femelles.
- | Escoltar amb atenció per identificar els cants i reconèixer els més característics.
- | Construir capes-niu.
- | Utilitzar correctament uns prismàtics per fer l'observació d'ocells.
- | Saber buscar a les guies i llibres de la biblioteca de l'escola informació sobre els ocells del pati.
- | Veure actituds concretes en els ocells, època de zel, competència pels aliments que troben, delimitació del territori pel cant, etc.
- | Gaudir de la companyia que ens proporcionen els ocells.
- | Saber veure que els ocells formen part de la cultura popular i que hi ha una representació en les poesies, cançons, refranys, maneres de dir, dites, textos literaris.

ELS CONTINGUTS que es treballen són variables segons els cicles. Els que presentem a continuació corresponen al l'alumnat de cicle superior:

- Coneixement del nom dels ocells del pati. Sobretot els més comuns, que són uns 15. En total parlem de 31 ocells diferents.
- Coneixement del cant dels més característics: pardals, cadeneres, merles, pit-roigs, garses, etc.
- Identificació de siluetes d'ocells.
- Parts d'un ocell.
- Parts d'una ploma i tipus de plomes i la seva funció.
- Identificació de l'ecosistema que hi ha al pati i a la ciutat o poble en general. Veure les seves parts i components.
- Cadenes i xarxes alimentàries.
- Qüestions generals sobre ocells: nidificació, migracions, alimentació, ocells nocturns i diürns, adaptacions del seu cos per a l'alimentació, pels desplaçaments, tipus de vols, noms científics, etc.
- Dimorfisme sexual. A vegades, mascles i femelles són diferents, per què?
- Curiositats sobre els ocells que veiem al pati. Quantitats. Oportunisme. Abundància.
- Consulta de làmines informatives i llibres d'ocells.

17. Les activitats s'estructuren en vuit apartats que corresponen a vuit paquets d'ic amb un total de 121 activitats.

Després de la pantalla de presentació n'apareix una altra que està dividida en vuit botons rectangulars que són les següents seccions:

p IDENTIFIQUEM ELS OCELLS DEL PATI (24 activitats)

- Activitats d'informació on es diu sobre el dibuix i apareix el nom i el seu cant.
- Activitats d'identificació d'un ocell entre d'altres quatre.

- Activitats de relació entre l' ocell i el seu nom.
- Activitats d' associació del cant amb l' ocell.
- p *CONEIXEM MILLOR ELS OCELLS (17 activitats)*
 - Activitats d' identificació d' ocells pel dibuix en una làmina informativa.
 - Activitats d' exploració per identificar les parts d' un ocell.
 - Activitats d' informació sobre el dimorfisme sexual. Masdes i femelles.
 - Activitats d' informació i joc sobre les parts d' una ploma i els seus tipus.
 - Activitats d' informació sobre el niu d' un ocell.
 - Activitats d' informació per a la construcció d' una capsa-niu.
 - Activitats de text i associació sobre la migració.
- p *SOPES D' OCELLS (6 activitats)*
 - Activitats de localització, en ordre de dificultat, de quatre ocells en una sopa de lletres on apareix el dibuix i el cant.
- p *REFRANYS, DITES I MANERES DE DIR (10 activitats)*
 - Activitats de text sobre refranys catalans.
 - Activitats de text sobre dites populars.
 - Activitats de text sobre maneres de dir.
 - Activitats de trencadossques d' ordenar refranys.
- p *JUGUEM AMB ELS OCELLS (8 activitats)*
 - Activitats de trobar les sis diferències entre dos exemplars d' ocells similars.
 - Activitats de text de comptar ocells que apareixen en diferents quantitats de nombre, mida i orientació.
 - Activitats de relacionar el nom amb la silueta de l' ocell.
 - Activitats per imprimir i escriure els noms de 15 ocells amb les paraules creuades.
 - Activitats d' informació sobre com fer un ocell de paper.
- p *JUGUEM AMB LES PARAULES (12 activitats)*
 - Activitats de text d' ordenació de cançons i poesies.
 - Activitats de text d' omplir paraules en poemes.
 - Activitats de text de marcar paraules.
 - Activitats de text d' escriure el nom dels ocells.
- p *FEM TRENCADOSQUES (7 activitats)*
 - Activitats de fer trencadossques de diferents tipus.
- p *GUIA I CANTS DELS OCELLS (35 activitats)*
 - Activitats d' informació de la guia d' ocells.
 - Introducció de la guia amb consells d' ús.
 - Activitats d' informació sobre les parts d' un ocell.
 - Activitats d' informació sobre l' ús de prismàtics.
 - Activitats d' informació on es descriu l' ocell amb el dibuix i el seu cant.

18. WARD, Helen. *El rei dels ocells*. Barcelona: Cruïlla, 2000.
19. VERDAGUER, Jacint. *Rondalles*. Barcelona: La Il·lustració catalana, 1913.
20. CASEPONCE, Esteve. *Rondalles*. Barcelona: Balmes, 1972.
21. Vegeu el que comentem sobre els llibres col·lectius al capítol *L'aventura d'escriure un llibre o perquè les herbes màgiques creixen dalt dels núvols*.
22. SHELDON, Dyan; BLITHE, Gary. *El cant de les balenes*. Madrid: Kókinos, 1999.
23. PFISTER, Marcus. *El peix irisat*. Barcelona: Grijalbo Mondadori, 1995.
24. LIONNI, Leo. *Nadarin*. Barcelona: Lumen, 1995.
25. *El mariner de Sant Pau* és una llegenda que podeu trobar al llibre d'en Xesco Baix *L'arbre generós*, publicat l'any 1981. Es tracta d'una història molt coneguda que es localitza a Sant Pau de Segúries. Va ser recollida per mossèn Cinto Verdaguer a les seves *Rondalles* publicades l'any 1913 a La Il·lustració catalana.

26. *El pescador de coral* és una llegenda de l'Alguer recollida per Maria Dolars Cortey a *Llegendes de les nostres terres*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976. («La Xarxa», 4).
27. LÓPEZ ESCRIVÁ, Ana. *La rateta i l'elefant*. Bruixola, 1998.
28. BOGACKI, Tomek. *Gato y ratón*. Madrid: SM, 1998.
29. McDONALD, Alan. *En Xisdet paruc*. Beascoa, 2002.
30. PFISTER, Marcus. *Rufus i les pedres màgiques*. Barcelona: Montena, 1998.
31. JONAS, Anne. *Ulisses i Casimir*. Barcelona: Zendrera Zariquiei, 2000.
32. LOBEL, Arnold. *Històries de ratolins*. Pontevedra: Kalandraka, 2000.
33. PISTINIER, Caroline. *La nit del «ratonito Pérez»*. Barcelona: Corimbo, 2001.
34. YOUNG, Ed. *Siete ratones de gas*. Caracas: Ekaré, 2001.
35. GOMI, Taro. *Hay un ratón en la casa*. México D.F.: Fondo de Cultura Económica, 1993.
36. HERBAUTS, Anne. *La Luna*. Madrid: Kókinos, 2000.
37. GREJNIEC, Michael. *De què fa gust la lluna?*. Pontevedra: Kalandraka, 1999.
38. SCHAM, Rafik. *La sonrisa de la luna*. Madrid: SM, 1995.
39. BALZOLA, Asun. *Munia i la lluna*. Barcelona: Destino, 1982.
40. JANER MANILA, Gabriel. *Els rius de la lluna*. Barcelona: Edelvives, 1994.
41. HERGÉ. *Objectiu: La lluna*. Barcelona: Joventut, 1992.
42. El qüestionari que es passava a l'alumnat en acabar la tercera visita era el següent:

QÜESTIONARI	VISITA A L'EXPOSICIÓ LA LLUNA
Digues què t'ha semblat la visita a l'exposició: era com t'ho esperaves, t'ha sorprès, has après coses que no sabies,...	
Quina ha estat la part que més t'ha agradat? El conte, els objectes, la música, fer el dibuix, mirar els llibres...	
T'agradaria que muntéssim una altra exposició. Si creus que sí, digues sobre quin tema et podria interessar.	
Vols afegir alguna cosa més?	

Algunes respostes donades per l'alumnat al qüestionari:

- M'ha semblat molt interessant, més del que m'esperava (sisè)
- He après coses que no sabia (sisè)

- Mhan agradat sobretot els dibuixos dels petits (sisè)
- Només m'esperava veure els quadres i mha sorprès moltíssim, especialment els objectes (sisè)
- Fer el dibuix de la lluna després de la visita mha agradat (sisè)
- Ha estat molt bé, sobretot la part del principi, quan s'ha fet fosc i es veia fluorescent (sisè)
- Mha sorprès el volcà quan treia fum (sisè)
- Mha impressionat molt (cinquè)
- El fum del petit volcà ha estat divertit (cinquè)
- Els fluorescents en forma de lluna (cinquè)
- Estava ben fet i era molt guapo, m'agradaria que en féssim una altra (cinquè)
- He après moltes coses i mhan explicat molts contes (quart)
- Mha agradat el llibre de l'exposició (quart)
- Mha agradat la música perquè era molt romàntica i molt dolça (quart)
- He après coses que no sabia (tercer)
- Mha agradat el volcà! (tercer)

Capítol 8

Estimar la poesia o com llegir els versos escrits sobre la pell d'una gota d'aigua

Biblioteca i poesia, un binomi indestridable

Tinc dins del meu cor molts flasconets
on desaré, un a un, els meus afectes.

...

I quan em senti sola,
els obriré.
Molt a poc a poc
tancant els ulls
tot darrere-los.
Escaltant el món.
Escaltant el silenci.

MARIA JOSÉ OROBITG¹

La poesia expressa una idea, un concepte sobre el qual, a més, es pot reflexionar i donar-hi voltes. Ens permet un acostament per la sonoritat, per les rimes, pels cal·ligrames, pels acrònics, per la màgia. La poesia, per la seva brevetat, és adient per treballar-la des de la biblioteca.

Els llibres de poesia, juntament amb els contes, els llibres de no-ficció i la resta de materials, representen tipologies complementàries que afavoreixen la formació integral que ambicionem per als nostres infants.

D'igual manera que no pretenem que compreguin aquells fragments de simfonies o cançons que s'escalten a l'aula de música, no s'ha de cobejar la comprensió *total* dels textos poètics que podem posar al seu abast. El nostre desig només expressa la necessitat d'una educació en el llenguatge poètic, en la sensibilitat per la paraula sentida, la incentivació per l'expressió oral, per la imaginació, la fantasia i la descoberta del que hi ha *més enllà* dels sons i d'allò que hi ha al món que ens envolta.

Es tracta que, a més a més de transmetre elements lingüístics i artístics (la musicalitat, el ritme, la rima, la comparació, la metàfora) aconseguim que els nens i les nenes

... es parin un moment a mirar el seu voltant, a reflexionar què senten, què pensen davant de (certs) fenòmens i que puguin expressar els seus pensaments i sentiments a través de la paraula poètica...².

Aquests fenòmens són els paisatges, les expressions de la natura, els fets quotidians i els sentiments. Serà la manera de sentir-ho, de relacionar-ho amb altres experiències i d'expressar allò que ho farà poètic.

... Sortir al pati, estar sota un arbre, sentir el sol damunt la pell, escoltar el vent, acaronar un amic, sentir la seva mà i parlar d'allò que s'està vivint en aquells moments, pot ser un dels mitjans que els endinsarà en un món copsat amb més sensibilitat, o bé els permetrà valdre d'aquesta sensibilitat per expressar les seves vivències particulars a través d'un codi diferent, més ric...³

Els objectius que s'ambicionen amb la pràctica poètica giren al voltant de dos eixos principals: l'educació en la sensibilitat artística i el coneixement de la diversitat cultural.

Es pot acceptar que l'únic anhel és familiaritzar-se amb el llenguatge poètic, conèixer autors i poemes, desenvolupar les expressions plàstiques, verbals i escrites i potenciar la capacitat de memòria.

A la biblioteca de l'Escola dediquem al voltant de quatre sessions cada curs, a cada nivell, a treballar amb les poesies. Les activitats es divideixen en dos grans apartats:

- A. Ens emocionem llegint poemes
- B. Fem les nostres pròpies poesies

A. Ens emocionem llegint poemes

Tot el que es pugui dir de la lectura en general també serveix per a la poesia, però amb un matis: el text poètic no és un text com els altres. La diferència no està en les característiques particulars de rima, versificació, ritme, etc., sinó en l'atenció especial que exigeix la poesia. Georges Jean afirma que *llegir poesia significa recórrer un univers conegut i nou d'hora, captar les paraules no només pel que diuen sinó també pel que són*⁴. Es tracta de llegir el text i també allò que hi ha d'«darrere».

Si entenem que amb la poesia es posa en marxa la capacitat de commoure, de lloar el món imaginari i d'expressar vivències personals mitjançant un codi diferent, molt més ric, podem entendre que al noi o a la noia que llegeix, la poesia li suggereix sensacions que li permetran veure el món amb nous ulls.

Hi ha qui defensa la lectura de poemes incitant a la seva relectura, un, dos, deu cops, fins a aconseguir penetrar-hi, fins a trobar les seves línies de força. Es justifica el valor de la poesia pels grans avantatges que té com a favoridora del joc creador, per la seva

brevetat, per la facilitat de memorització i per aconseguir el màxim significat amb la mínima expressió.

Algunes de les activitats que realitzem habitualment són:

Lectura en veu alta

És el mestre qui llegeix els poemes i redama del grup una atenció directa per poder-ne captar tot el sentit.

Després de la lectura se sol comentar allò que ens vol dir el poema, fent notar els recursos que s'han usat. De vegades convé lliurar fotocòpies del text perquè el puguin seguir, gaudir i analitzar molt millor.

Poesia amb els braços

El mestre o la mestra assigna un gest a cada vers i el grup recita el fragment que correspon. Per aquest exercici serveixen tots els poemes de quatre versos.

Per exemple, si volem aprendre el poema *Roba que camina*⁵

Un jersei i uns pantalons (*el mestre mou el braç en forma d'arc fent-lo passar per sobre del cap*)

que corrien per la prada (*un segon gest que vol representar algú que corre, movent els dits índex i gran com si caminessin mentre el braç passa pel davant del cos*)

hi van fer una ensopagada (*un gest cap al davant amb el puny dos*)

que s'hi van deixar els mitjons. (*recollir la mà portant-la cap al narrador*)

El mestre recita i fa els gestos. Els nois i noies repeteixen els versos. Es fa unes quantes vegades. Després només caldrà moure els braços i els nois i noies diuen la frase. Es pot anar variant l'ordre dels gestos.

Poesia amb forats

Primer es fa una lectura i un comentari o explicació del significat del poema.

Seguidament el mestre o la mestra va llegint el poema, deixant forats verbals que els nens i nenes han d'omplir de memòria. Per exemple, el poema *El pollet*⁶

Valdria saber què diu

El pollet quan fa (*silenci*)... «piu, piu» (*afegeix el grup*)

Si té gana, (*silenci*)... si té set, (*grup*)

Si pateix calor (*silenci*)... o fred; (*grup*)

Si està trist, (*silenci*)... si està content (*grup*)

Si m'entén (*silenci*)... o no m'entén (*grup*)

Si ell no pot saber parlar (*silenci*)... Hauré d'aprendre a piular (*grup*)

A mesura que es va recitant diverses vegades, els forats verbals poden anar augmentant. Així, de mica en mica, s' anirà aprenent la poesia.

Poesia amb cors

Per exemple amb el poema *Joc del cotxe atrotinat*⁷.

Si volem aprendre aquest divertit diàleg podem seguir el procés següent:

Primer es fa la lectura i l'explicació del poema.

Després es proposa que els nois i les noies facin «Pipit tutut» i el mestre acaba el vers.

- Pipit tutut, d'on vénis?
- Pipit tutut, d'enlloc.
- Pipit tutut, vénis a jugar?
- Pipit tutut, no tinc benzina.
- Pipit tutut, vénis a ballar?
- Pipit tutut, no tinc volant.
- Pipit tutut, vénis a la platja?
- Pipit tutut, em cau la porta.
- Pipit tutut, vénis a la plaça?
- Pipit tutut, em falten rodes.
- Pipit tutut, on caram vas?
- Pipit tutut, a Enlloc meh vaig!

Es repeteix però, ara, són alguns infants els qui diuen les preguntes i les respostes.

De manera similar podem recitar el poema *La Humanitat*⁸

Algú comença el primer vers. Diu: *Jo.*

Algú altre s'afegeix al primer i tots dos diuen el segon vers: *Jo i una persona som un parell.*

Un tercer s'incorpora a la recitació i tots tres diuen: *Molts com nosaltres formem un nombre de gent.*

I així successivament fins a recitar tot el poema.

Música i poesia

La poesia és musicalitat. Al mercat trobem força discos de cantants que han posat música a poemes coneguts. És el cas dels poemes de Martí i Pol que trobem al cédé *La Roda*, les poesies d'Ángel González cantades per Pedro Guerra a l'àlbum *La palabra en el aire*, els reculls de Serrat homenatjant Miguel Hernández o Antonio Machado o els reculls del grup mallorquí Espiral d'Embulls, que musiquen poesies de Palau i Fàbregas, Ponç Pons i Ausiàs March, entre d'altres⁹.

Una activitat relacionada amb la música consisteix a llegir els poemes sobre un fons musical. Una lectura calmada, dramatitzada, amb silencis. Proposem les cançons d'Enya però també van bé les músiques de Jean

Garbarek, Mike Oldfield, Vangelis, Alan Parsons, Carlos Núñez i les melodies cèltes, en general.

Sol ser una experiència molt reeixida. Solem repartir els llibres de poemes, un per a cada infant, per tal que s'els enduguin a casa durant una setmana. Quan l'han llegit trien el poema que més els ha agradat, es llegeix i es comenta, es busca l'entonació adequada i es fa una lectura dramatitzada amb acompanyament musical per als companys dels altres grups.

Imagineu-vos el següent poema, o millor busqueu una música de fons i llegiu-lo en veu alta per veure l'efecte. Us sorprendrà, segur!

Torno de la dolçor de les muntanyes¹⁰

Torno de la dolçor de les muntanyes
i de veure el mar blau de dalt dels cims:
tot era ple de llum i de gria;
pels plans brillaven tremolant els rius.

Tot era prop i lluny, i tot tenia
com una resplendor d'eternitat;
aquell repòs que l'ànima somnia
per quan aquest camí s'haurà acabat.

Una activitat habitual és llegir el poema i sentir com altres l'han interpretat amb música i amb cançons, però també podem donar-li expressió musical nosaltres, amb els instruments de què disposem a l'escola. Per exemple, amb el poema següent:

SARGANTA BARRUDA I FORMIGUES BABAJES¹¹

Una sargantana
en una paret
passava més gana
que no un esquelet.

Planta, doncs, al cau,
amb senefa artística,
un cartellet blau:
GRAN COVA TURÍSTICA.

Totes les formigues
del vell formiguer
hi volen ser amigues
per fer el tafaner.

I un dia hi fan cap
—amb vestit turista
i un barret d'cap—
a veure la vista.

Amb la boca oberta,
les està esperant

la llengua d' experta
del rèptil bergant.

Tot el formiguer
visita la panxa
del gran mentider,
que sembla una manxa

(I la sargantana
tan de soca-rel
ha matat la gana
que ja li ve gana
d' obrir un gran hotel!).

Reitarem aquest poema però amb l'acompanyament d'instruments de percussió.

Primer ho provem amb les maraques. Seguirem un ritme de negra – negra – blanca. Així:

*Una / sargan / tana
en u / na pa / ret
passa / va més / gana
que no / un esque / let.*

Després amb la pandereta a ritme de negra – negra – negra - negra:

*Una / sargan / ta / na
en u / na pa / re / et
passa / va més / ga / na
que no / un esque / le / et*

Amb un altre instrument de percussió (el timbal, el xilofon, etc.) fem un ritme més lent, de blanca - blanca:

*Una sargan / tana
en una / paret
passava / més gana
que no un es / quelet.*

Altres activitats de lectura

Llegir un poema amb diferents tons de veu i estats d'ànim:

- Amb un to de tristesa
- Amb alegria
- Cridant
- Molt fluixet
- Com si féssim un míting
- Com en un anunci publicitari
- Com una pel·lícula de l'Oest

Joc de les targetes

Es confeccionen petites targetes de cartolina. En unes es posen els títols i a les altres s'escriuen els poemes però sense els títols.

Es col·loquen els infants en cercle i es reparteixen les targetes de manera aleatòria (hem de preveure que tothom tingui una targeta, com a mínim).

Es fa una primera lectura en la qual cadascú llegeix la seva targeta.

En una segona lectura els nois i noies es van agrupant i s'asseuen junts els qui pensen que han format una parella (títol i poesia).

Finalment es fan les comprovacions i els adariments corresponents.

Joc de la pilota

Asseguts en rotllana. Cada infant té al cap alguns versos que li agraden (inventats o extrets d'un poema). Es va passant la pilota i qui la rep diu en veu alta el vers. Es van anotant en un full, correlativament. Així formarem un nou poema (potser un *non-sense*).

Llegir un poema en parella

Dos companys preparen un poema i el reciten o llegeixen vers a vers, alternativament, tot procurant donar-li la mateixa entonació.

Dramatitzacions

Alguns poemes expliquen històries. Amb unes quantes robes ens podem disfressar i recitar el poema com si fos una petita obra de teatre, o la representació d'un relat.

B. Fem les nostres pròpies poesies

La biblioteca pot ser un mitjà estimul·lant. Els nois i noies només seran realment creatius si el seu desig de crear es projecta de manera adequada al grup, als altres. Si hi ha un bon clima basat en la confiança i en la qualitat de les relacions, tot serà més fàcil. Serà funció nostra posar-los en situació, permetre que expressin les seves sensibilitats i que estiguin disposats a practicar jocs amb les paraules, les sonoritats, les metàfores i les associacions absurdes.

Vegem-ne alguns exemples.

Llibre de vòlics, laquidambres i altres espècies de David Arid i Marta Balaguer.

Primerament llegirem el llibre. És molt divertit. David Arid es val de les rimes per compondre els poemes, i les il·lustracions de Marta Balaguer són una delícia, pura poètica visual.

Els personatges que apareixen al conte viuen en una illa estranya i són d'allò més inversemblants:

*Els cap-i-cua, ja ho veus,
comparteixen mans i peus.*

*Aquests vàlics asseguts
semblen insectes peluts.*

*El mar és ple de peixos
que es mengen a ells mateixos.*

Quan hem llegit el llibre (o un capítol) i hem entès com funcionen les rimes, les paraules que sonen semblant, proposem als infants que facin rimes, associacions de paraules.

Demanarem a cada noi o noia que agafi un paper i escrigui una paraula qualsevol, la que li passi pel cap. Després ha de donar el full a tres companys que escriuran, al costat, una paraula que rimï amb la seva.

Al final llegirem en veu alta com han quedat les nostres rimes.

Així, per exemple:

- Germà, demà, rabadà, entrepà,...
- Senyor, flor, d'or, tractor,...
- Mina, fina, il·lumina, mandarina,...

La segona activitat proposada consisteix a crear una petita estrofa amb les paraules que han aparegut, amb les paraules que «sonen igual».

Per exemple:

*Darrere del balcó obert,
un nen que es diu Albert
es menja un préssec que està verd
i escolta per la ràdio un concert.
Això és ben cert!*

També podem fer un poema col·lectiu, però serà un poema especial, perquè farem els versos seguint una consigna: cada vers parlarà d'un objecte més gran que l'anterior, començant per la part més petita que puguem (per exemple, una puça si fem el poema sobre els animals) o al·lrevés començant per un objecte o situació gran i anar-ho reduint.

Més o menys com ho feia Rafael Alberti a *Nocturno* ¹³

*...porque en Roma hay una calle,
en la calle hay una casa,
en la casa hay una alcoba,
en la alcoba hay una cama,
en la cama hay una dama,
una dama enamorada,...*

Poemes paral·lels¹⁴

Treballar els textos poètics requereix tota una metodologia i un procés que va de la familiarització a la producció, passant per la memorització, la pràctica de fer comparacions, fer metàfores, sentir com determinades paraules atorguen determinats ritmes. Una activitat de familiarització i creació molt pautada és l'anomenada composició de poemes paral·lels a partir de l'estudi d'un poema concret.

Així, per exemple, del poema *Marina*¹⁵ d'Olga Xirinacs,

*La Marina juga d'sol
amb la dosca d'un cargol;
s'ha volgut tombar d'esquena
i troba un aranc a l'arena
El aranc és petit,
li puja pel dit,
la passa pel nas,
li baixa pel braç,
el aranc s'ha espantat
i ja s'ha amagat.*

en pot sortir un altre que canviï *cargol* per *estrella*, *cavallet*, etc., cosa que donarà lloc a un poema molt semblant però on els nens i les nenes de la classe han experimentat la composició i les modificacions que aquesta implica per tal que «quedi bé i ens agradi».

El mateix es podria fer d'alguna de les endevinalles que apareixen al llibre.

Capses de poesia

Una altra activitat senzilla però potencialment rica per a la familiarització amb la poesia és la construcció de «capses de poesia», que no són altra cosa que il·lustracions plàstiques, concrecions per mitjà de petits muntatges en volum, d'allò que ens diu la poesia pel poema anterior, cercàriem, per exemple, ninotets d'animals marins, i muntaríem una capseta on aquests ninotets s'estarien sobre un grapat de sorra, petxines, cargols, etc. tot esperant que nosaltres reditèssim, fent-los moure, la poesia de la *Marina*.

Depenent del tema general de la poesia, i de les sensacions que ens transmet, tractaríem de dissenyar una capseta: quan la capseta s'obre, surt la poesia en forma visual. Es pot fer en grup.

Auques

Una acció que ajuda a entendre la poesia és fer auques. El procés pot ser individual o col·lectiu i, en ambdós casos, desenvolupa la capacitat de seqüenciació, permet descobrir la musicalitat i el color dels poemes i facilita la seva memorització¹⁶.

A la manera de...

Deixar que els infants s'enfrontin sols a l'escriptura d'uns versos sol produir uns resultats pobres per la manca de referents i de pràctica. Per això, quan proposem una composició escrita, és convenient dotar de les màximes croses possibles els nois i les noies que necessiten models, pautes a imitar. Si fem agrupaments d'infants i provoquem el seu encontre és perquè considerem que el treball de grup permet veure maneres de fer diferents i permet «copiar» les qualitats i els procediments. En el cas de l'escriptura poètica haurem de posar al seu abast alguns (o molts) exemples de poetes o d'altres companys que han estat capaços d'expressar una idea amb les paraules precises. Si el que es pretén, per exemple, és fer unes produccions sobre el mar haurem de preveure un petit dossier amb poemes de diversos autors que hagin tractat aquest tema. Si volem que facin un poema visual haurem de dotar-los d'una base que els permeti comprendre on està el *punt*, la gràcia, la picada d'ull que ens condueix a la reflexió.

Vegeu sinó el poema *El caçador*¹⁷, que va escriure la Laia, alumna de cicle superior, i notareu les influències rossianes.

*Si jo fos caçador
caçaria l'horitzó.
Si jo caçés l'horitzó
no hi hauria línia de separació.
Si no hagués línia de separació
el cel i el mar s'ajuntarien.
Si s'ajuntessin
què passaria?
què trobaríem?
El cel i el mar.
El mar i el cel
o...
el celmar.*

Un altre exemple. Imaginem que volem jugar amb la sonoritat dels noms dels nois i noies. Els haurem d'explicar que per trobar el ritme convé situar al final del vers els noms que sonin igual (Albert i Robert, Isabel i Raquel, Julià i Adrià, etc.) i els mostrarem alguns models d'enfiladils de paraules, com *Camí florit*¹⁸, un recorregut per les plantes del camp, o *Cau de llunes*¹⁹, una enumeració dels estris de neteja.

CAMÍ FLORIT

Llevamà, card, fonollassa,
rosella, cascà, lletsó,
vinagrella, corritjola,
ginesta, aritja, fonoll,
passionera, cugula,

mareselva, safrà bord,
floravia, canyadella,
baladre, argelaga, albó,
falguera, olivarda, estepa,
d'avell de moro, cascall,
heura, cantell, englantina,
vidalba, murta, maimó,
cama-roja, campaneta,
ravenissa, bruc, guixó

(i en l'aire color de vauma
l'esgarripança d'un poll).

CAU DE LLUNES

Drac de la pols, escombra, espolsadors,
plomall, raspall, fregall d'espert, camussa,
sabó de tall, baieta, lleixiu, sarra,
i sabó en pols, blauet, netal, gal·leda.

Cossi, cubell, i picamatadassos,
esponja, pala de fregar, escumbraries,
gibrell i cendra, sulfurant, capçanes.
Surt el guerrer vers el camp de batalla.

Molts poemes permeten fer un treball plàstic a partir del que expliquen o suggereixen. Si són ocells o papallones construirem mòbils, si la poesia ens parla de paisatges marins o rurals els visualitzarem en forma de grans murals, si expressen sentiments els escriurem sobre paper vegetal i els guardarem dins d'uns flasconets, si convé aixecarem l'arbre de les paraules boniques, pintarem núvols d'aquells que plouen gotes que contenen missatges escrits a la seva pell, enlairarem globus i empaperarem l'escala de fotografies dels nostres poetes.

Hem mostrat algunes idees o maneres d'estimar i de comprendre la poesia. A l'escala creiem que cal potenciar la capacitat de fruit-la perquè la poesia ens servirà per comprendre allò que ens passa i allò que ens envolta d'una manera directa.

És important reservar una part del pressupost anual per a la compra de llibres de poesia.

És obvi que per aconseguir engrescar els infants cal que l'adult s'engresqui i sigui, també, lector de poesies.

La poesia és un excel·lent recurs del que disposa la biblioteca i que ens permet parlar per comprendre, escoltar, llegir, memoritzar, reditar, escenificar, cantar, pintar, gaudir. Tinguem-ho en compte!

NOTES

1. Fragment d'un poema intitulat *Per a vosaltres*, que es troba dins del llibre *Esqueixada de versos*, editat per Publicacions de l'Abadia de Montserrat a la seva col·lecció «Els Flautats», núm. 31. La Maria José Orobitg és una companya bibliotecària que, durant molts anys, va treballar a la biblioteca de Santa Eulàlia de L'Hospitalet. Ara és la responsable de la biblioteca central de Sant Andreu de la Barca. En els anys que va romandre a L'Hospitalet vam tenir ocasió de compartir moltes sessions de contes però també vam dedicar alguns matins de dissabte a fer lectures i creació de poemes amb els infants i els joves usuaris de la biblioteca.
2. RAMÍREZ, Rosa María. *La poesia al parvulari*. Article indòs dins del monogràfic *Poesia a l'escola* de la revista Guix núm. 241. (gener 1998).
3. ESCOLA NABÍ (Vdviadrera). *Creativitat poètica a l'escola*. Article indòs dins el monogràfic *Poesia a l'escola* de la revista Guix núm. 241. (gener 1998).
4. JEAN, Georges. *El poder de los cuentos*. Barcelona: Pirene, 1988. («Dejadles leer», 2).
5. *Roba que camina*, poema de Miquel Desdot indòs dins el llibre *À, Elà?!*. Barcelona: La Galera, 1995. («El Corsari», 6).
6. *El pallet* és un poema de Joana Raspall.
7. *Joc del cotxe atrotinat*, poema de Miquel Desdot indòs dins el llibre *À, Elà?!*. Barcelona: La Galera, 1995. («El Corsari», 6).
8. *La Humanitat* és un poema de Joan Brossa.

Jo

Jo i una altra persona som un parell
Molts com nosaltres formem un nombre de gent.
Gran nombre de persones són una multitud.
Una multitud de gent, un poble.
Un poble, una nació.
Moltes nacions, un continent.
Els continents, la humanitat.

9. *La roda*. Homenatge a Miquel Martí i Pol. Editat per PICAP.
SERRAT, Joan Manuel. *Dedicado a Antonio Machado, poeta*. Discos Zafiro.
SERRAT, Joan Manuel. *Miguel Hernández*. Discos RCA.
L'edat de plàstic és un recull del grup ESPIRAL DEMBULLS. Discmedi.
GUERRA, Pedro; GONZÁLEZ, Ángel. *La palabra en el aire*. Llibre-disc editat per Lcd a Madrid.
10. *Torno de la dolçor de les muntanyes* és un poema de Joan Maragall.
11. *Sargantana barruda i formigues bobaues* és un poema de Miquel Desdot indòs al llibre *Bestiari de la Clara*.
12. CIRIÀ, David; BALAGUER, Marta. *Llibre de vòlics, laquidambres i altres espècies*. Barcelona: Destino, 1986. Aquest llibre va ser mereixedor del premi Apèl·les Mestres 1985.

13. ALBERTI, Rafael. *Nocturno*. Aquest poema el podeu trobar al llibre *El primer libro de poemas*, editat per Anaya a la seva col·lecció «Sopa de libros». Recull poemes de Juan Ramón Jiménez, Federico García Lorca i Rafael Alberti. Les il·lustracions són de Luís de Horna, precioses.
14. Aquesta activitat està inspirada en una de semblant que van dissenyar la Pilar Tranzo i l'Enric Queralt per al postgrau de Formació de Mestres d'Educació Infantil, a la UOC.
15. *Marina* és un poema d'Olga Xirinacs que es troba al seu poemari *Marina*, editat per Empúries el 1986.
16. El procediment és senzill. Primer es llegeix i es comenta el poema perquè s'entengui el seu significat. Després es pensa quantes vinyetes podria contenir l'auca i se separen els versos. Finalment es tria la tècnica que s'adigui millor amb la idea que volem expressar.
17. Va ser escrit en uns tallers de poesia i música que es van celebrar pels voltants de Sant Jordi, l'any 1999. Els mestres que col·laboraren en aquell taller van ser Jesús Chivite, Maribel García i Salvador Sospedra. Amb totes les produccions es va fer un petit recull i es va repartir a totes les famílies de l'escola.
18. *Camí florit* és un poema de J. M. Llompart.
19. *Cau de llunes* és un poema de la Maria Mercè Marçal.

Capítol 9

Recordant Rodari

Un capítol que ens vol acostar a la figura i a l'obra
de l'autor de la *Gramàtica de la fantasia*

1

Gianni Rodari va ser un dels autors italians més importants que hagin escrit mai per a infants i joves.

Gianni Rodari va néixer a Omegna (Itàlia) l'any 1920. Va fer de mestre a Varese i quan va esclatar la Segona Guerra Mundial es va vincular al Partit Comunista i va combatre al costat de la resistència contra els alemanys. També va estudiar periodisme i va escriure molts articles als diaris *L'Unità*, *Paese Sera* i *Il Corriere dei Genitori*. Va escriure nombrosos llibres per a infants i per a joves i recorria les escoles contant i explicant com s'inventen els contes. El contacte amb els infants el va dur a desentrellar els procediments per crear històries. Va ser l'origen de la *Gramàtica de la fantasia*.

Per als nens i joves va escriure: *Contes per telèfon*², *Molts contes per jugar*³, *Contes escrits a màquina*⁴, *Les aventures d'en Tonino l'Invisible*⁵, *La Fletxa blava*⁶, *El pastís caigut del cel*⁷, *Els nans de Màntua*⁸, i molts altres.

L'agència Chronotours és un recurs que emprem esporàdicament a la biblioteca. De la mà dels seus dos pilots habituals, en Patxi i el Comandant Manzanares, fa un servei inestimable a la creació d'aventures tal com hem explicat al capítol de les exposicions creatives. Ara podríem tornar a fer ús dels seus serveis i viatjar, nosaltres també, a la Roma de l'any 1970 on trobaríem un feliç Rodari a qui s'acaba de concedir el premi Andersen, que és com el premi Nobel però de la literatura infantil i juvenil. La conversa⁹ aniria així:

—Senyor Rodari, felicitats pel premi!

—Gràcies, estic content perquè és un premi que suposa un reconeixement de la literatura feta per als nens però també de la literatura feta pels nens.

—Ens ho podria aclarir una mica més?

—Els nens que llegeixen són de dues classes: els que llegeixen per l'escola, perquè llegir és el seu exercici, el seu deure, el seu treball (agradable o no, això és igual); i els que llegeixen per a ells mateixos, per gust, per satisfer una necessitat personal d'informació (què són les estrelles, com funcionen les aixetes) o per posar en moviment la seva imaginació. Per jugar a sentir-se orfe perdut al bosc, pirata, aventurer, explorador o cap d'una banda. Per jugar amb les paraules. Per nedar al mar de les paraules.

—Creu, doncs, que hi ha dos tipus de literatura?

—Sense dubte. Hi ha la literatura que s'adreça al *nèn-escolar* amb uns objectius clars i concrets, amb intenció ideològica, de vegades; i després hi ha la literatura per al *nèn-que-juga*, una literatura feta de poesia i d'aventura. I serà el *nèn-que-juga* el vencedor, finalment, perquè els llibres nascuts per al *nèn-escolar* no duren, no resisteixen el temps, les transformacions socials, les modificacions de la moral, les mateixes conquestes de la pedagogia i la psicologia infantil, mentre que els llibres nascuts de la imaginació romanen.

—Quin paper juga la imaginació en la seva obra?

—En primer lloc, és indispensable refusar l'oposició tradicional entre realitat i fantasia, en la qual realitat significa allò que existeix i fantasia allò que no existeix. Oposició que no té sentit. Els somnis no existeixen? Els sentiments no existeixen perquè no tenen cos? I donc prendria la fantasia els materials per a les seves construccions si no els prenguéssim de les dades de l'experiència? La fantasia és un instrument per conèixer la realitat. Uns altres instruments són els sentits. Uns altres, encara, el pensament crític, la ciència, etc.

—Per a vostè, què és un llibre?

—A mi m'agrada definir el llibre com una *joguina*. Això no significa faltar-li el respecte, sinó treure'l de la biblioteca per llançar-lo enmig de la vida per tal que en sigui un objecte, un instrument. El món de les joguines no té límits. Es reflecteix i interfereix amb món adult sencer, en la seva realitat que canvia. Hi figuren fins i tot els tons, per desgràcia... Hauríem de relacionar íntimament els tres substantius **imaginació-joc-llibre** per tal d'aconseguir que la literatura no caigui sobre els nens com un pes extern, o una tasca avorrida, sinó que surti d'ells, visqui amb ells, per ajudar-los a créixer i a viure més amunt.

Hi ha un altre Rodari que com a mestres hauríem de conèixer. És el Rodari autor de *la Gramàtica de la fantasia*¹⁰, un recull de totes les tècniques que ell emprava anant i venint per les escoles d'Itàlia, treballant amb grups d'infants i creant i recreant el llenguatge.

L'any 1972 Rodari va ser convidat a un seguit de trobades amb els mestres i les mestres de Reggio Emilia i allà va començar a elaborar la seva *Gramàtica de la fantasia*, llibre que conté quaranta-tres tècniques per crear històries.

L'aplicació directa de les seves tècniques es troba a *Molts contes per jugar*. A l'escola estimem Rodari, el tenim present sovint i li copiem la seva manera de fer.

Tot seguit presentem cinc accions *rodarianes*:

1. **Què passaria si...**, activitat inspirada directament per la *Gramàtica*
2. **El binomi fantàstic**, activitat inspirada directament per la *Gramàtica*
3. **La guia telefònica**, una acció *a la manera* de Rodari.
4. **Vint rondalles més una**, un joc que reditxem després de la lectura d'alguns contes d'aquest llibre.
5. **Els nans de Màntua**, un treball exhaustiu i sistematitzat d voltant del llibre del mateix títol.

Les dues primeres (*Què passaria si...* i *El binomi fantàstic*) les reditxem amb l'alumnat del cicle mitjà; les accions *La guia telefònica* i *Vint rondalles més una* estan pensades per a l'alumnat de cicle superior; i l'activitat sobre *Els nans de Màntua* es fa amb els nois i noies de segon de primària.

1. Què passaria si...

Es tracta d'una acció que ens servirà per desenvolupar la capacitat creadora mitjançant una tècnica rodariana.

Gianni Rodari proposa algunes fórmules molt senzilles per inventar contes. Al llibre *Gramàtica de la fantasia* trobem, entre d'altres:

- *L'error creatiu*, on empram les errades ortogràfiques dels infants com a punt de partida. Riure dels propis errors és una manera de desprendre-se'n.
- *Les faules populars* com a matèria primera per equivocar històries conegudes per tothom (*La Caputxeta al país dels robots*).
- *Què passaria si...*

Podem jugar amb aquesta tercera proposta. Es tracta de triar una *hipòtesi fantàstica*. La fórmula és molt simple. Es trien a l'atzar un subjecte i un predicat. La seva unió produirà la hipòtesi sobre la qual treballarem.

Agafem el subjecte *València* i el predicat *volar*: Què passaria si la ciutat de València comencés a volar?

Agafem el subjecte *Guadalajara* i el predicat *envoltada pel mar*. Què passaria si, de cop i volta, la ciutat de Guadalajara es veiés envoltada d'aigua?

Són situacions que multipliquen fins a l'infinit els esdeveniments narratius. Rodari planteja moltes situacions d'aquest tipus:

- Què passaria si Siàlia perdés els botons?
- Què passaria si un cocodril enorme truqués a la porta de casa i us demanés una mica de romaní?
- Què passaria si l'ascensor de casa baixés fins al centre de la Terra o pugés fins a la Lluna?

Doncs bé, seguint les consignes proposem als infants diverses hipòtesis i els demanem que en triïn una per al seu desenvolupament:

- Què passaria si en lloc de cames tinguéssim rodes?
- Què passaria si desaparegués tota la roba del món?
- Què passaria si el mar fos de llimonada?
- Què passaria si les cases fossin de vidre?

Un cop s'ha triat la pregunta d'entre les plantejades (o entre d'altres que els nois i les noies puguin formular) es desenvolupa l'escrit de forma individual o en petit grup i després es llegeix en veu alta.

Què passaria si desaparegués tota la roba del món?

Si desaparegués tota la roba del món quedaríem despullats. Ens hauríem de tapar amb fulles i la vida seria més avarrida. Bé, també seria divertit perquè molta gent aniria despullada i se li veurien les «mandanguilles».

*Els més enfadats serien els fabricants de roba perquè no tindrien res a vendre...*¹¹

2. El binomi fantàstic

Per a Rodari la imaginació no és una facultat aïllada i separada de la ment. La ment neix de la lluita, no de la quietud. Segons ell, la idea de «tou» no es forma abans ni després de la idea de «dur», sinó que neix simultàniament. Aquesta idea, Rodari l'aplica al camp de la creativitat i explica com de dues paraules distants pot sorgir una història. Però han de ser paraules que tinguin una certa distància per tal que la imaginació es vegi obligada a posar-se en marxa i permeti establir entre elles un parentesc.

Rodari proposa que sigui l'atzar qui triï les paraules.

Primer es tracta de crear un cert ambient de misteri i intriga. Es demana a dos integrants del grup, triats a l'atzar, que escriuin una paraula cadascú, sense veure la que escriu el company (aquest petit rituel té la seva importància perquè crea una espera). Si un infant escriu una paraula —*microones*, per exemple—, aquesta paraula ja és una paraula especial, que està preparada per a la sorpresa. Aquest *microones* ja no és un aparell per escalfar menjar. El *microones* ja és un objecte fantàstic, màgic. Si el company ha escrit *vaixell*, ja podem començar a riure, no perquè un vaixell sigui especial per si mateix, un vaixell és un mitjà de transport. Però aquest *vaixell* formant parella amb *microones* ja és una altra cosa, una invenció, un esdeveniment, un estímul.

A continuació es demana a l'alumnat que pensi formes d'ajuntar aquestes paraules i es van anotant. Al nostre exemple serien *El vaixell dins el microones*, *El microones del vaixell*, *Un vaixell damunt un microones*, *Els microones contra el vaixell*, etc.

Tot seguit, entre tots, es tria la proposta que més agradi i sobre aquesta proposta es comença a escriure individualment o en petit grup.

Després es llegeixen, es corregeixen, es passen a net i es poden il·lustrar.

ELS MICROONES CONTRA EL VAISELL

*En un país molt i molt llunyà vivien contents els microones. Els microones eren un poble tranquil i pacífic i només pensaven en viure feliços i en pau. Però un dia va arribar una galera, un vaixell de guerra, ple de soldats disposats a fer una expansió territorial. El vint-i-dinc de novembre va començar la primera guerra microonenca...*¹²

3. Vint rondalles més una

Una activitat per després d'haver llegit alguns dels contes d'aquest llibre consisteix a proposar un joc. En aquest cas el joc es diu *Joc rodarià* i és una mescla del joc de l'Oca i del Trivial basat en els contes del llibre *Vint rondalles més una*¹³.

Està pensat per jugar tota la classe d'hora i ad conèixer les històries que apareixen al recull.

Es juga per grups i segons la casella on es cau, el grup ha de resoldre una prova lingüística, plàstica, musical, etc. Per exemple a la casella 1 hi ha la il·lustració corresponent al conte *En Pesa Poc i en Pesa Massa*, on es veu a en Pesa Poc amb un sac de lletres. Es demana al grup que cau en aquesta casella que sigui capaç de confeir almenys 20 paraules combinant totes les lletres del sac. Per exemple, a la casella 16, que correspon al conte d'*En Tres Botons* s'els demana que diguin quines coses posarien dins la caravana si fossin en Tres Botons.

4. La guia telefònica

Tantes persones, tantes famílies, tantes històries... cada casa és un món.

Aquesta activitat pretén ajudar a inventar relacions imaginàries entre un grup de veïns.

Quan els nois i les noies arriben a la biblioteca es troben amb un llibre molt especial, la guia telefònica dels carrers de la ciutat. Parlem d'aquest llibre, del seu funcionament i de la seva utilitat. Comprovem que saben trobar el telèfon de casa seva.

Després, entre tots, assignem uns codis inventats relacionats amb cadascun dels nombres que podem trobar. Diem: si el número telefònic hi ha un u voldrà dir que en aquella casa hi viu un nen, si apareix un dos és que tenen gos, si hi ha dos números repetits és una oficina, si...

Seguidament sobre la guia a l'atzar i es comença a buscar fins que apareix el primer carrer de L'Hospitalet. Amb l'ajut del mapa de la ciutat el situem amb relació a l'escola: quins edificis l'envolten, quin parc hi ha a la vora, com arribar-hi, etc.

Després es tria un número d'aquest carrer i es copia el que apareix a la guia. Per exemple:

Carrer de La Lluna, núm 1.
Costaño, L. 933374327
Hinjosa, M. 933374378
Hierro, A. 933374567
Gómez S. 933371221

Amb aquestes dades i els codis ressenyats s'inicia el treball de fabulació fent un escrit on s'expliqui la vida de les persones que viuen en aquella adreça.

*la idea és molt parlantina i també molt xafardera, però és molt bona. Ho va passar de tots colors a les guerres i només per això se l'ha d'aguantar. El seu marit va morir a la guerra, ella té ara una mica d'asma..*¹⁴

en aquesta família el pare treballa en una fàbrica tèxtil. Es diu Manuel Hinjosa. Aquests dies la mare no hi és perquè fa de dissenyadora de moda i ara és al Japó a la presentació de la temporada de l'any vinent.

Sempre està molt enfeïnada. Sort que a la casa també hi viu una àvia que cuida dels nens...

Un cop definits els diferents veïns es planteja una situació en la qual s'han de relacionar entre ells, atenent a les característiques descrites.

Aquella tarda, la senyora Castaño estava sola a casa i no es trobava gaire bé. Se li feia tard i el gos començava a estar neguitós perquè era l'hora en què cada dia el treien a passejar pels carrers. Llavors la dona va anar a casa dels veïns per demanar si podien treure el gos a passejar. Els veïns, que eren una mica estranyots, van dir que sí, que cap problema. Un dels nois, que es passava tot el dia cantant les cançons del «Hare Krishna, hare, hare», shi va oferir. Va agafar el gos i van pujar a l'ascensor, amb tan mala fortuna que es va espotllar i va quedar aturat entre dues plantes. El que va passar en aquell ascensor no se sap però quan van arribar els bombers i els van treure, el gos va border d'una manera molt estranya, amb un to que recordava molt, molt, la cantarella del veí. Molt estrany.

5. Els nans de Màntua

Des de la biblioteca es col·labora en la tria dels llibres que poden ser interessants, recomanant les lectures que, pel seu interès i els seus valors pedagògics, poden ajudar els infants en conceptes determinats. La col·laboració entre el servei de biblioteca i les tutories es concreta en l'elaboració d'uns quaderns o guies que pauten el seguiment de determinades lectures que ens semblen idònies. A segon de primària una d'elles és *Els nans de Màntua*, de Gianni Rodari.

No és una manera de treballar que potènciem especialment però això no és obstacle per considerar que aquesta sistematització és necessària. El treball sistemàtic de lectoescriptura recau en les tutories i/o els mestres de llengua, bàsicament. El servei de biblioteca, dins de les seves possibilitats, dóna suport i dedica les sessions que s'estipulen amb les tutories per aquests menesters.

Els objectius són conèixer un llibre nou, ajudar a l'assoliment d'un bon nivell lector i reflexionar sobre els valors que proposa aquesta lectura.

Per aquesta lectura en concret, hi ha programades 10 sessions de 30 minuts, algunes de les quals (tres) es fan a la biblioteca i la resta són activitats a desenvolupar a la biblioteca d'aula.

El servei de biblioteca és l'encarregat de preparar els quadernets. Cadascú disposa d'un exemplar. Per a l'elaboració dels exercicis se segueixen les indicacions i orientacions que l'editorial francesa L'École aplica a la seva col·lecció «Apprendre à lire et à écrire à partir de l'album», amb les adaptacions corresponents al tipus d'alumnat, als llibres i al tarannà de l'escola.

La lectura d'*Els nans de Màntua* està indicada per a finals del segon trimestre o inicis del tercer. Les característiques del text permeten un bon treball amb un alumne

que està adquirint les habilitats lectores necessàries per seguir el fil de la història i unes capacitats d' anàlisi i de relació suficients per entendre el sentit i l' argument del llibre.

Els nans de Màntua ens conta que al Palau Ducal de Màntua hi viuen uns nanets. La seva feina és entretenir els ducs però ells no estan contents de la seva curta alçada i i proven mil maneres diferents de ser més alts: fan gimnàstica, dormen sense la gorra, s'atipen de menjar... però no ho aconsegueixen. Un dia, el més petit de tots, en Fesdet, s'escapa de Palau a la recerca d'una solució i troba uns gegants que li diuen que per deixar de ser nans han de fugir de Palau i buscar la llibertat. I així ho fan. Però són perseguits pels soldats i han d'amagar-se a la ciutat. Allà, amb l'ajut dels vilatants troben la felicitat, una bona feina i se senten útils per primera vegada. No creixen d'estatura però sí de cor, que és allò que realment importa.

LES SESSIONS DE LECTURA

Hem estructurat la lectura del llibre en nou sessions: una primera d' aproximació al llibre com a objecte, de descoberta i de primeres hipòtesis sobre el seu contingut i vuit més en què es va llegint i reflexionant progressivament per tal d' anar elaborant el sentit de la història. Aquestes sessions van acompanyades d' uns petits exercicis que no pretenem que siguin molt exhaustius i que, en funció del desenvolupament diari, es poden anar ampliant o reduint. **L' objectiu principal no és fer els exercicis** Els exercicis han de ser un ajut per a la comprensió i l' anàlisi del text.

Les vuit sessions treballen fragments del conte. No hi ha capítols i, per tant, es fa una divisió atenent les possibles escenes o seqüències. La relació entre les sessions i les pàgines del llibre és la que segueix:

Sessió preparatòria (primera): la portada

Sessió 2: de la pàgina 4 fins a la 9

Sessió 3: de la pàgina 10 fins a la 19

Sessió 4: de la pàgina 20 fins a la 25

Sessió 5: de la pàgina 26 fins a la 31

Sessió 6: de la pàgina 32 fins a la 41

Sessió 7: de la pàgina 42 fins a la 50

Sessió 8: de la pàgina 51 fins a la 59

Sessió 9: de la pàgina 60 fins al final

A continuació presentem, a grans trets, l' esquema de treball amb cadascuna de les sessions.

SESSIÓ 1: PREPARATÒRIA (portada, objecte-llibre)

Objectius:

- | *Entrar en un nou llibre.*
- | *Identificar l' objecte-llibre i la seva fundió.*
- | *Recordar el vocabulari: llibre, coberta, autor, editor,...*
- | *Anticipar l' argument del llibre.*
- | *Observar la seva estructura: text, il·lustracions.*

Desenvolupament de la sessió:

En primer lloc es reparteix un exemplar del llibre a cadascú, d'hora que s' anuncia que els propers dies en farem la lectura.

Es dedica una estona a mirar i remirar lliurement l' objecte-llibre fent un escombrat de les pàgines.

Després s' entra en el diàleg sobre la portada:

- | *Lectura d'allò que hi diu.*
- | *Hipòtesis sobre el seu significat (què pensem que ens explicarà aquest llibre?)*

La portada del llibre, en general, funciona com l' anunci d' intencions de l' autor i dóna pistes sobre el seu contingut. Això ha de permetre fer les primeres reflexions: De què parlarà aquest llibre? Quins en seran els protagonistes? On passarà la història? Qui deu ser el personatge que apareix a la portada? Se' l veu content? Preocupat?

És convenient, també, fer una lectura i/o explicació de les pàgines 4 i 5, així com de la contraportada:

- | *Quin és el títol original?*
- | *En quin idioma està escrit?*
- | *Qui era l' autor?*
- | *En quina època es va escriure?*
- | *Qui l' ha traduït?*
- | *Qui l' edita?*
- | *Quina edició és?*

SESSIONS DE LECTURA

Les sessions de lectura segueixen sempre el mateix esquema:

- p En primer lloc es recorda el que es va llegir el dia anterior.

- ρ Després es miren les il·lustracions que acompanyen el text (observació, descripció, hipòtesis (personatges, context, acció,...).
- ρ En tercer lloc es llegeix. Pot ser una lectura en veu alta o silenciosa.
- ρ Per acabar es fa una passada en comú, s'expliquen el significat de les paraules complicades i es reparteixen els quaderns de treball per fer els exercicis proposats.

A l' escola hi ha informació sobre l' autor, la seva vida i la seva obra. De tota manera, no cal aprofundir-hi gaire perquè serà més endavant, a quart de primària, quan es treballarà la *Gramàtica de la fantasia* i es dedicaran més sessions a parlar d' en Rodari.

Els exercicis de les diferents sessions són els que segueixen:

SESSIÓ 2

Sopa de lletres: Troba i encercla les paraules

Palau, Màntua, joguina, nines, escriptor, història, nans, gegants, trobadors, orquestra.

m	g	h	j	c	g	i	j	l	w	j	t
r	e	g	e	s	c	r	i	p	t	o	r
s	g	s	f	s	c	b	j	u	i	g	o
m	a	d	c	a	s	n	x	c	v	u	b
a	n	e	v	e	p	a	l	a	u	i	a
n	t	c	a	q	l	n	m	t	r	n	d
t	s	v	s	i	k	s	e	r	e	a	o
u	e	i	h	i	s	t	o	r	i	a	r
a	f	u	d	g	h	n	i	n	e	s	s
a	d	o	h	j	k	l	r	i	e	d	v
s	d	l	s	j	i	u	n	u	f	d	e
i	o	p	o	r	q	u	e	s	t	r	a

Comprensió de la lectura: Marca la resposta correcta

On viuen els nans de Màntua?

- En una casa de nines
- En un castell molt gran
- En una caravana de circ

Què fan els trobadors?

- Construeixen cases
- Canten i rediten històries
- Busquen i troben minerals

Què és Màntua?

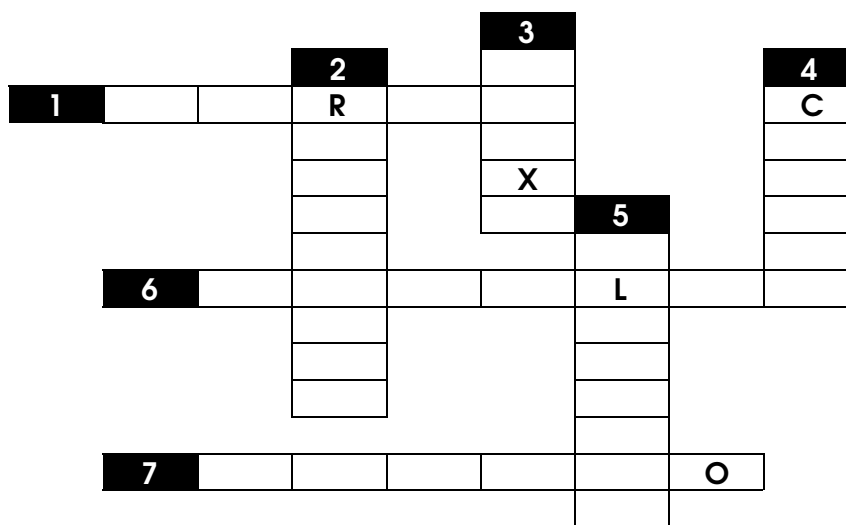
- Una botiga de roba
- Una marca de cotxes
- Una ciutat d'Itàlia

SESSIÓ 3

Torna a escriure aquest fragment de manera ordenada

Escolteu:
No hi ha res més fàcil.
el famós Rigoletto, els escarnia i els feia befa
- Voleu ser més alts?
A vegades, el bufó de la cort,
cada dia al vespre, abans de ficar-vos al llit,
- Voleu créixer?
us heu de regar els peus i creixereu com fesoleres.

Mots encreuats

1. Se la posen al cap els nans per dormir.
2. Nom del bufó de la cort.
3. Li va créixer a un nan que va menjar formatge parmesà.
4. Lloc on en Fesolel va a buscar el secret per créixer.
5. El capità Bombarda ho és.
6. El nan més petit.
7. Riu de Màntua.

Marca la resposta correcta

Com se senten els nans pel fet d' haver nascut nans?

- Tenen molta ràbia
- Són feliços
- Estan tristos

Què feien els nans per ser més alts?

- Es posaven sabates de taló alt

- Gimnàstica
- Es posaven barrets

Escriu la resposta

Com era el lloc on vivien els nans?

SESSIÓ 4

Busca les paraules que tenen les mateixes lletres i uneix-les

explorador •	• nildies
lluna •	• napys.com
gegant •	• rplexador
figures •	• certes
silenci •	• nulla
secret •	• guesfir
companyys •	• nagget

Forma 5 paraules del text i escriu-les

Ecl	cel	seny	find	in
ment	ors	trèpid	obert	fià

Marca la resposta correcta

Què veu en Fesolel pintat sobre les parets de la Sala dels Gegants?

- Muntanyes i rius
- El capità Bombarda
- Homes dits

Què pregunta en Fesolel als gegants?

- Què ha de fer per ser més dt
- Perquè ells són tan dts
- A quin lloc de la ciutat trobarà el secret

SESSIÓ 5

Torna a escriure aquest fragment de manera ordenada

que el mateix vespre
Als nans
l' un contra l' altre,
i els humilia tant, això,

obligats a combatre
decideixen fugir del palau.
els fa tanta ràbia

Uneix les dues parts de les paraules i torna-les a escriure

sobí ·	· altres	⇒χ	_____
nov ·	· au	⇒χ	_____
es ·	· rans	⇒χ	_____
vos ·	· trany	⇒χ	_____
mat ·	· íssim	⇒χ	_____
pal ·	· eix	⇒χ	_____

Marca la resposta correcta

Què proposa el bufó Rigoletto?

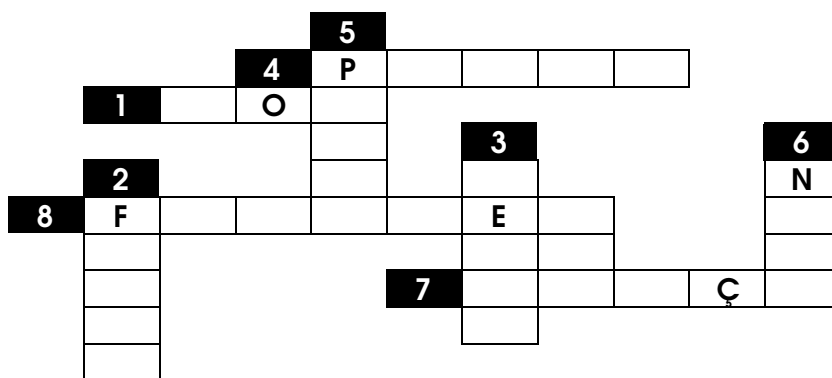
- Que els nans lluitin
- Que els nans ballin
- Que els nans mengin

Què fan els nans aquell vespre?

- S' amaguen al seu dormitori
- Fugen del palau
- Celebren una festa d' aniversari

SESSIÓ 6

Mots encreuats

1. Els nans no tremolen de fred, tremolen de ...
2. Quina relació familiar té Gilda respecte a Rigoletto?
3. Qui va compondre una òpera anomenada *Rigoletto*?
4. Com és la gent del barri on van a buscar feina els nans?

5. On pensa enviar el capità Bombarda als seus soldats si no troben els nans?
6. Li diu «senyor Fesolei»
7. La filla del bufó és tan ...
8. Qui comença a entendre les misterioses paraules del gegant?

Marca la resposta correcta

Per on busca els nans el capità Bombarda?

- Per les places i els jardins
- Pels carrerons foscos i deserts
- Pel bosc

Quina olor fa la casa d'en Rigoletto?

- De caramel
- De formatge
- De desventura

Esriu la resposta

Per què els nans no li diuen a Gilda com és de dolent en Rigoletto?

SESSIÓ 7

Relaciona les dues parts de les frases

La bona gent	els vol entregar.
Els nans tornen a tremolar	protegeix els nans.
Un vellet rondinaire	són cent cops d' olla al cap.
El càstig per amagar els nans	de por.

Reconstrueix la frase i escriu-la

El capità	per trobar-los	Bombarda	a les cases
la gent	els amaga	furga	i castigar-los,

SESSIÓ 8

Sopa de lletres: **Troba i encercla les paraules**

Modista, paraigüer, agulla, guitarra, pescador, enginyer, forner, canya, espia.

i	l	o	n	d	e	r	t	h	l
m	o	d	i	s	t	a	a	s	f
d	e	g	i	o	l	m	d	b	s
e	p	a	r	a	i	g	ü	e	r
a	f	u	i	o	l	p	h	j	d
w	a	g	u	l	l	a	v	p	f
c	x	c	v	g	u	i	u	i	o
a	g	u	i	t	a	r	r	a	r
n	a	e	d	e	t	u	r	i	n
y	q	u	i	e	j	b	v	d	e
a	e	p	e	s	c	a	d	o	r
s	k	j	h	g	y	t	r	e	i
e	n	g	i	n	y	e	r	s	e

Marca la resposta correcta

Els nans tenien el cor

- . D' home coratjós
- . Encangit de por
- . Inflat de ràbia

Els nans van lluitar amb:

- . Espases i pistoles
- . Estris de treballar
- . Porres i pds

La gent del barri

- . S' amagava a les cases
- . S' ho mirava indiferent
- . Va ajudar els nans

SESSIÓ 9

Torna a escriure aquest fragment de manera ordenada

i explica-ho a tothom,
Fins i tot els nans
- Vés-te'n,
en gegants.
Que, units,
capità Bombarda,
es transformen

Reconstrueix les paraules i torna-les a escriure amb l' ajut del text

La primera lletra està en **negreta**.

1. s, a, **m**, i, t, o, d,
2. a, e, r, i, **c**, n, t, a,
3. g, a, e, t, n, s, **g**,
4. a, **n**, s, n,

5. t, a, n, u, **M**, à

6. u, a, **f**, a, l

1	2
3	4
5	6

Dibuixa

El personatge que més m'ha agradat	El personatge que no m'ha agradat
---	--

Gianni Rodari va morir l'any 1980 i desgraciadament està un xic ignorat. La seva obra no figura entre la dels principals autors contemporanis i calia retre-li un petit homenatge. Per això hem escrit aquest capítol, perquè no volem que es perdin les seves indicacions, les seves reflexions. Les mestres i els mestres que van assistir a l'escola d'estiu de l'any 1977 recordaran les seves conferències extraordinàries on, amb la col·laboració de l'Assumpció Lissón que li feia de traductora, va deixar una petja inesborrable. Els qui no hi van anar tenen les seves novel·les, els seus escrits i la possibilitat de donar-lo a conèixer al seu grup.

Hi ha alguns autors que són dau i l'escola té l'obligació de tenir-los presents. Rodari n'és un, com també ho són, per exemple, Rodd Dahl, Joaquim Carbó, Chris van Allsburg, Joan Manuel Gisbert, Joana Raspall, Roberto Innocenti, David McKee o Carme Salé Vendrell.

NOTES

1. Il·lustració de Francesco Tonnuci per a l'artide «Andiamo a costruire un storia», escrit per Vincenzo Masdia a la revista *Riforma della scuola*, al núm. 5.
2. RODARI, Gianni. *Contes per telèfon*. Barcelona: Joventut, 1989.
3. RODARI, Gianni. *Molts contes per jugar*. Barcelona: Grup Promotor, 1995.
4. RODARI, Gianni. *Contes escrits a màquina*. Barcelona: Empúries, 1998.
Aquest llibre d'en Rodari conté vint-i-sis històries independents entre si, entre les quals n'hi ha algunes amb una dura crítica social i amb al·lusions polítiques. Hi ha, també, influències surrealistes en alguns dels contes.
5. RODARI, Gianni. *Les aventures d'en Tonino l'invisible*. Barcelona: La Galera, 1998. («Els Grumets», 77).
En Tonino, un xicot d'un barri de Roma, somnia a convertir-se en invisible. Dit i fet! La seva pensada es converteix en realitat. Ja no li caldrà tornar a fer els deures i podrà tramcar les mil i una trapelleries sense ser vist. Però de mica en mica, Tonino s'anirà sentint sol i enyorarà els amics i la seva figura.
6. RODARI, GIANNI. *La Fletxa blava*. Barcelona: La Galera, 1987.
La Fletxa blava és un tren elèctric, la joguina més preuada de la botiga. Francesco mai tindrà prou diners per comprar-la, però la Nit de Reis les joguines s'escapen de la botiga i la Fletxa blava se les enduu, veloç, amb la protecció de pells-roges i cowboys que li flanquegen la marxa. A l'alba, tots, també Francesco, trobaran un sorprenent desenllaç.
7. RODARI, Gianni. *El pastís caigut del cel*. Barcelona: La Galera, 1986. («Els Grumets de Mar Enllà», 31).
Un misteriós objecte circular aterra a Roma i alarma el Govern. Només dos nens, en Paolo i la Rita, descobreixen que aquella astronau és en realitat un immens pastís de molts colors.
El seny dels nois fa que, finalment, tothom gaudeixi del pastís en lloc de destruir-lo amb míssils, canons i altres bestieses.
8. RODARI, Gianni. *Els nans de Màntua*. Barcelona: Cruïlla, 1997. («Voxell de Vapor», 12).
9. Aquesta entrevista imaginària està redactada a partir d'artides de Rodari i d'altres autors:
Artides de Rodari:
«La imaginació en la literatura infantil». A *Perspectiva escolar*, núm. 43. (Març 1980).
«Un juguete llamado libro». A *Cuadernos de pedagogía*, núm. 36. (Desembre 1977).
«Apunts per a una escola de la creativitat». A *Perspectiva escolar*, núm. 30. (Desembre 1978).
«Com ensenyar a odiar la literatura als nens». A *Llibres d'Aliarna. Sugeriments per a una lectura creadora* (Abril 1988).
Artides sobre Rodari:
TONUCCI, Francesco. «El valor de inventar». A *Reforma de la Escuela*, núm. 21. (Setembre 1980).
DURÁN, Teresa. «El mestratge de Gianni Rodari». A *Perspectiva escolar*, núm. 52. (Febrer 1981).
«La gramàtica de la fantasia o el arte de contar historias». A *El desván*, núm. 1. Seminario de Literatura Infantil de Guadalajara.

10. RODARI, Gianni. *Gramàtica de la fantasia*. Barcelona: Columna, 2002.
11. L'exemple de l'activitat *Què passaria si...* està extret de la revista monogràfica que, amb motiu del desè aniversari de la mort d'en Rodari, va ser objecte d'unes jornades rodarianes que van implicar tota la col·lectivitat de l'escola Sant Josep–El Pi.
12. L'exemple usat en l'explicació de l'acció *El binomi fantàstic* també pertany a la revista monogràfica sobre Rodari.
13. RODARI, Gianni. *Vint rondalles més una*. Barcelona: Aliana, 1986.
14. L'exemple de *La guia telefònica* pertany a la revista monogràfica sobre Gianni Rodari, elaborada per l'alumnat de l'escola Sant Josep–El Pi.

Capítol 10

L'aventura d'escriure un llibre o de les herbes màgiques que creixen dalt dels núvols

La biblioteca escolar com a impulsora
de la creació de llibres col·lectius

Tots podem ser « creatius »,
a condició de no viure
en una societat repressiva,
en una família repressiva,
en una escola repressiva..
És possible una educació cap a la « creativitat ».

MARTA FATTORI

Un desig latent en la ment de molts mestres és aconseguir que l'alumnat sigui creatiu, però no tan sols quan ha de dibuixar o redactar un escrit, no. Es pretén una creativitat en tot moment: al pati, en les relacions personals o a classe de matemàtiques. Per aconseguir-ho cal aparcar el rol de mestres amansidors de criatures i esdevenir uns veritables animadors, ajudant-los a conformar el seu intel·lecte, orientant les seves investigacions i felicitant els seus descobriments.

Escriure no és fàcil. Si pretenem que l'infant aconseguixi unes produccions dignes cal que abans senti molts contes, que practiqui i que tingui ben assolit l' esquema necessari que fa que una història sigui una història. I si l'infant té al costat un mestre que li « facilita » el procés creador, millor. Una orientació del tipus *què passaria si...?* o *què et suggereix aquesta imatge?* pot donar embranzida al desenvolupament mental i pot il·luminar els camins obscurs i ocults de la imaginació¹.

La redització de llibres col·lectius és una estratègia que va en la direcció de la formació de lectors. Si s'aconsegueix crear un ambient adequat i hi ha les condicions per generar relacions afectives i duradores amb el món de la lletra impresa estem ajudant els infants en el seu procés lector.

Formar lectors és, també, formar escriptors. Llegir i escriure d'hora. Aprendre a llegir escrivint i aprendre a escriure llegint.

Quan l'infant està elaborant el seu llibre personal o compartit, s'estableix una relació directa, diferent, amb els llibres perquè ell mateix és partícip de tot el procés, des de la concepció de la idea inicial fins a la seva materialització completa, i en aquesta interacció deixa de ser únicament el receptor per esdevenir escriptor, productor, editor, il·lustrador, etc.

A l'escola, *l'aventura d'escriure llibres col·lectius* s'activa i emana directament de les accions relacionades amb la biblioteca escolar. Hi ha uns acords previs del Claustre i un procés general que permeten aquest tipus d'activitat.

Convé recordar que a la biblioteca els nens i nenes llegeixen àlbums il·lustrats, escolten narracions de contes, passen per uns processos de descoberta de tota mena de llibres (antics i moderns, de ficció i de no-ficció, de poesia i de prosa, còmics, diccionaris, etc.), en comprenen la funció (explica una història, informa, enriqueix), hi mantenen una actitud propera i poden usar-lo com a element de suport en el propi procés d'aprenentatge, descobrixen les diverses maneres d'il·lustrar, manifesten el desig d'escriure (passen de ser lectors a creadors de textos), elaboren projectes de lectura, d'escriptura, de fabricació de llibres i coneixen quin és el seu procés d'elaboració.

En la realització dels llibres col·lectius es treballen un seguit de competències — transversals, metodològiques i disciplinàries — al voltant de la llengua oral i escrita, entre les quals destaquem:

- ♣ La construcció de la personalitat mitjançant les històries creades i totes les situacions que permeten diferenciar allò que és real d'allò que és imaginari.
- ♣ L'adquisició de l'autonomia, acceptant la responsabilitat de les tasques encarregades per a l'elaboració dels materials col·lectius.
- ♣ La sensibilització dels valors estètics durant la realització del projecte.
- ♣ L'adquisició de mètodes de treball pel que fa a la previsió de les feines, l'anticipació, la realització de les consignes, l'organització material i personal.
- ♣ El reforç de la memòria.
- ♣ L'aplicació de tècniques d'escriptura i dibuix.

El *Programa d' Invitació a la Lectura* de l' Escola Sant Josep-El Pi projecta durant el segon trimestre unes accions encaminades a la creació de llibres individuals o col·lectius. Les accions s' anomenen l' **aventura d' escriure un llibre** i tenen com a **objectius**:

- p Despertar el gust i l' afició de l' alumne per l' expressió escrita.
- p Estimular la creativitat, la sensibilitat i l' esperit crític.

- ρ Acostumar els infants a observar el medi on viuen, emprant diverses fonts d' informació per al seu coneixement i valoració.
- ρ Desenvolupar la capacitat descriptiva, narrativa, d' anàlisi i de síntesi.
- ρ Perfeccionar aspectes formals de l' expressió escrita: presentació, sintaxi, morfologia, puntuació, ortografia, etc., tot des d' un punt de vista pràctic i funcional.
- ρ Millorar el vocabulari.
- ρ Desmitificar la creació d' un llibre i, paral·lelament, ajudar els infants a valorar les obres literàries.
- ρ Fer partícips els familiars de la importància de l' expressió escrita en l' educació.

Desenvolupament de «l'aventura d'escriure un llibre»²

Per tal que l' experiència sigui possible, prèviament cal engrescar els nens i les noies a escriure i recordar al Claustre que darrera de «l' aventura.» hi ha un projecte coherent amb la manera que té l' escola d' entendre el llenguatge. Aquest projecte només pot tirar endavant amb la participació activa d'un Claustre de mestres capaç de fer néixer il·lusions i contagiar d' esperit creatiu i d'entusiasme els infants de l' escola, veritables protagonistes del projecte.

El mestre o la mestra que proposa al seu grup la creació d' un llibre col·lectiu és conscient del que està proposant. El coneix i sap que, sovint, són impacients i que, normalment, estan acostumats a uns resultats ràpids i immediats. Però aquest mestre o aquesta mestra que acaba de proposar el repte d' escriure i il·lustrar un llibre creu en la constància, la tenacitat i la meticulositat, i sap que el resultat obtingut després d' un esforç produeix satisfacció. Sospita, també, que aquests esforços individuals i col·lectius generaran actituds de confiança i els lligams afectius uniran encara més un grup capaç d' aconseguir allò que es proposa.

En l' espai de temps que va des del plantejament inicial fins que el llibre col·lectiu és acabat, la biblioteca es convertirà en un laboratori on s' escomparan idees, discussions i suggeriments diversos, es col·laborarà, s' avançarà i s' aprendrà.

La creació d' un llibre col·lectiu es pot plantejar de múltiples maneres. Un llibre col·lectiu pot ser:

- ρ Una col·lecció de diversos textos escrits (poemes, contes, endevinal·les³) dibuixats individualment sobre un tema predeterminat.
- ρ Un treball en equip en el qual es distribueixen, d' acord amb les possibilitats i capacitats de cadascú, les diferents tasques per tal d' obtenir un resultat que serà la unió de tots els esforços.

- p La il·lustració d'un text conegut (una llegenda, uns poemes d'autor, una narració que ens captiva) que s'adapta i es dibuixa intentant transmetre plàsticament les emocions llegides.
- p El canvi d'argument d'un conte conegut per tothom; la imaginació d'històries diferents a partir de personatges famosos⁴.
- p Una pregunta que empeny l'imaginari. Per exemple, *què passaria si de cop arribés un monstre i truqués a la porta de la classe?*, o també, *i si estiguéssiu a casa vostra i sortís el monstre de la pantalla del televisor?*
- p La confecció d'un cançoner, il·lustrat entre tots, de les cançons preferides que es conten a classe.
- p La il·lustració d'un conte clàssic tradicional, conegut per l'alumnat.
- p La construcció d'un llibre-joc on no intervingui cap tipus de text.

D'entrada, cada grup-classe disposa de les fitxes orientatives del Programa d'Invitació a la Lectura del segon trimestre. Són accions encaminades a conduir i a fer observar i analitzar les diverses possibilitats d'escriptura. Les exigències, naturalment, varien segons els nivells.

Les fases de l'experiència

1. La tria del tema

Sobre què podem escriure? Es suggereix la conveniència que els temes, ja siguin realistes o fantàstics, tinguin com a protagonistes els personatges, llocs, tradicions, etc. del barri o de la ciutat, perquè, entre d'altres avantatges, es facilita molt la tasca d'observació i de recerca d'informació, tot i que sempre es deixa llibertat total al grup per fer la seva *tria*.

2. La recerca d'informació

Un cop l'alumnat ha decidit sobre què escriure, es fa la recerca d'informació amb l'ajut dels pares, mestres, avis, etc. i també amb els materials de la biblioteca (llibres, revistes, internet).

3. L'ús dels diversos gèneres literaris

Quan s'ha decidit el tema i s'ha recollit la informació es comença a escriure. Algunes de les sessions programades fan incidència en els diversos gèneres, per tal que es coneguin i es puguin aplicar, si convé.

4. La correcció

És una de les tasques més feixugues i que demanen moltes hores per revisar i millorar la presentació, l'ortografia, la sintaxi, el tractament dels temes, etc.

5. La il·lustració

Amb el text acabat i corregit, es passa a la il·lustració. Es poden fer dibuixos, emprar fotografies, *collages*, etc.

6. El pròleg, la dedicatòria i la biografia

Els llibres es poden prologar. Pares, mestres i companys en poden ser els encarregats.

Les dedicatòries poden anar adreçades als avis, als pares i mares o als companys.

Les biografies dels «autors» i de les «autores», amb la seva foto, han de ser motiu de satisfacció.

7. L'edició

L'Escola, amb els mitjans tècnics i econòmics que disposa, és l'editora dels llibres. Els alumnes veuran com els seus fulls, els seus dibuixos, les portades, els pròlegs, prenen forma de llibre, el seu llibre. Dels més reeixits se'n pot fer una edició limitada.

8. Les presentacions

Durant la setmana cultural de l'Escola o al llarg de les Festes de Primavera de la ciutat s'organitzaran les presentacions dels llibres. Els resultats s'exposaran als companys d'altres grups i als familiars.

De tots els aspectes que hem enumerat⁵ ampliarem els dos més importants: el text i les il·lustracions.

El text

Es necessita una història per explicar, el *contingut*, i una manera d'explicar-la, l'*estructura narrativa*. El *què* i el *com*.

Aquests elements són els que configuren la narració.

El contingut

La producció d'un text sorgeix a partir d'una idea. Aquesta idea inicial pot néixer més o menys espontàniament o es pot «forçar», és a dir, es pot induir a la seva producció.

Per tal de generar idees es recorre a les propostes dels mateixos infants, recollint els seus suggeriments.

L'objectiu serà, en tots els casos, aconseguir la idea base. Després es continuarà decidint. Hi ha diverses opcions i es triarà el tipus d'escribit: un conte humorístic, d'aventures, d'animals, de ciència-ficció, policíac, etc.

Paral·lelament cal considerar altres aspectes que ajudaran a anar formant tota l'estructura.

Els protagonistes: La narració tindrà uns personatges principals i uns altres de secundaris. Col·lectivament s'han d'anar definint els principals trets del caràcter de cada personatge. S'indouran aquí tant les característiques físiques com les de personalitat. Es poden elaborar unes llistes on es defineixi cada personatge per saber com ha d'actuar en cada situació.

L'intriga de la història: És l'acció, les aventures que viuran els personatges i la manera com resoldran cada conflicte.

Els escenaris de la història: Són els llocs on passarà l'acció. Cal definir quin serà l'escenari principal i quins altres indrets poden aparèixer.

El temps històric: Ens marca quan passarà l'acció. Pot ser en un temps passat indefinit, en el present o en el futur.

Amb els elements que s'han presentat fins ara ja es pot elaborar un primer esborrany. Serà un primer *argument*, l'esquelet de la narració.

L'esquema bàsic serà

1. Un *inici o plantejament* on apareixen els personatges, el temps i el lloc on es desenvolupa la història. Es mostra el conflicte, que serà el nus que s'haurà de resoldre.
2. Un *nudi* on es desenvoluparà el conflicte presentat. S'aniran encadenant diverses accions i s'arribarà al punt més emocionant de la història.
3. Un *acabament o desenllaç*, a partir del qual s'inicia la resolució del conflicte.

L'estructura narrativa

Ara ja es disposa de l'argument, però abans de començar a escriure encara s'han de prendre unes altres decisions:

- *El temps de la narració:* referit al temps verbal. Escriure en passat dóna més llibertat perquè permet moure's millor en el temps. El present dóna més dinamisme i rapidesa a l'acció.
- *La modalitat narrativa* es refereix al tipus de discurs que s'emprarà. En aquest apartat l'elecció passarà per resoldre com s'indouen les veus dels personatges: mitjançant el diàleg o mitjançant la narració en tercera persona.
- *La veu narrativa* Qui farà de narrador? Es pot optar per narrar des de fora, en tercera persona, però també hi ha l'opció de donar a un protagonista el paper de narrador. En aquest cas el text s'escriu en primera persona i serà a través del personatge que narra com es va veient tot allò que succeeix.

Quan s'han pres totes les decisions mencionades anteriorment, s'entra en l'elaboració del text. Per tal que l'escriptura sigui el més correcta possible, s'han de considerar els elements que proporcionaran coherència al fons i a la forma.

- Coherència de fons

Els esdeveniments han de tenir relació els uns amb els altres, el desenvolupament ha de ser coherent amb el conflicte, les accions s'han d'orientar cap a la resolució dels conflictes plantejats, les característiques dels personatges han d'anar relacionades amb la personalitat que se'ls ha donat.

- Coherència de forma

Referida a l'estructura del text, que s'entengui allò que es vol expressar. S'hauran de vigilar els temps verbals, el lèxic i els connectors.

La revisió del text

Un cop hurem fet una primera redacció del text, entrarem en el procés de revisió.

En aquesta revisió final provarem de fer una lectura més allunyada i de situar-nos en el punt de vista d'un futur lector. Un text que hem fet amb la pretensió d'una certa qualitat haurà de ser agradable i fàcil de llegir.

La il·lustració

En aquest punt partim, d'entrada, amb un cert avantatge: l'infant gaudeix dibuixant. La motivació, pràcticament, no és necessària.

La funció del mestre o de la mestra és la de saber crear l'ambient necessari no limitar les seves possibilitats creatives i deixar que avanci sense directrius ni normes per la via del plaer creador. És important estar molt atents als pensaments o solucions plàstiques originals.

En principi es parteix d'un text escrit pels infants —un conte, un poema, una descripció— que s'ha d'il·lustrar.

El procés a seguir és el següent:

- p Primer és aconsellable verificar que el text s'ha comprès i s'ha imaginat perfectament. Va bé una lectura en veu alta o que s'expliqui de què va la història intentant descriure els matisos, les sensacions, els colors, les imatges.
- p Seguidament cal definir els personatges, és a dir, anotar els trets que els caracteritzen, la seva professió, dir com el lloc on passa l'acció, l'època i el moment.

- p A continuació cal delimitar els episodis o escenes que es volen dibuixar, incidint en aquells moments de més intensitat els quals ajudaran a comprendre millor la història.

El mestre o la mestra, així mateix, dedica algunes estones a fer observar al seu grup els diferents plans que s'empren habitualment en les il·lustracions. Els àlbums de Tintín solen ser de molta utilitat. Hergé, el seu creador, es documentava exhaustivament. Per dibuixar els paisatges de l'àlbum *L'illa negra* va enviar un dels seus col·laboradors a Escòcia i Anglaterra a fer fotografies. En altres ocasions va recórrer a llibres o revistes, o visitava museus on trobar els objectes o les imatges que anava a emprar⁶.

- p Quan es té una idea aproximada dels dibuixos a fer, ja es pot començar a esbossar. Primer s'han de fer uns apunts a llapis —no és necessària la precisió en el detall— procurant que els diferents plans redin, suggereixin i embelleixin la història que s'està creant. Convé pensar en la mida del suport. Per exemple, una panoràmica demandarà un espai més gran que un detall determinat. En aquests esbossos s'ha de donar llibertat per tal que els infants deixin anar la seva imaginació, la seva espontaneïtat i la seva originalitat.
- p El pas següent, un cop obtinguda la visió global d'allò que es vol dibuixar, serà entrar a crear la imatge exacta del personatge. Va bé ajudar-se d'algun model que es presti a representar amb mímica l'acció a dibuixar. Si els personatges han d'aparèixer en diversos dibuixos és necessari conservar les seves particularitats (color del cabell, vestuari, alçada, aspecte,...), si és que la narració així ho exigeix.

Podem emprar qualsevol tècnica, encara que és recomanable que sigui una que el grup domini, de manera que el seu ús no suposi una dificultat afegida. Si es vol que el noi o la noia doni intensitat, densitat i profunditat a la producció caldrà facilitar-li una superfície proporcionada a la seva fecunda capacitat creadora⁷.

Cal deixar tranquil l'infant que ha començat a dibuixar. Deixar-lo que investigui, que gaudeixi, que trobi el seu propi estil, que deixi la seva pròpia empremta personal, que sigui el seu «geni» qui recriï la realitat, que es prengui el temps que calgui, que pugui tornar a començar, que retoqui, que pinti en llibertat.

Un cop s'ha acabat l'elaboració del llibre col·lectiu —tant la part escrita com la plàstica— se li ha de donar forma i això és el que constituirà la redització del llibre en si.

Els llibres col·lectius poden tenir tants formats com siguem capaços d'imaginar, depenent de l'ús que se'n farà. Serà diferent si el que es vol és un llibre de format gran, del qual només es farà un original però que, en formar part de la biblioteca, passarà per moltes mans (haurà de ser especialment sòlid), a si ha de ser un llibre que permeti fer còpies de manera que cada autor tingui el seu exemplar (s'haurà d'emperrar un format de paper estàndard).

Els llibres col·lectius ens ofereixen un gran ventall de possibilitats: poden ser de mides molt diferents, molt petits o gegants, poden estar enquadernats en format clàssic amb auc d'espinal o poden enquadernar-se per ser usats com un desplegable, poden tenir elements mòbils o pàgines tridimensionals on algun element sobresurti del fons, etc.⁸

Es poden crear petits llibres, ideats per ser manipulats amb facilitat, o llibres molt grans, ideats per ser explicats al grup... la imaginació no té límits.

En qualsevol cas, si el llibre col·lectiu, per la seva mida i la tècnica utilitzada en la il·lustració, permet ser plastificat i enquadernat pàgina a pàgina, sempre quedarà més resistent i més ben acabat. Això cal tenir-ho en compte, ja que és molt important que una obra en la qual s'han invertit tants esforços sigui sòlida i duradora.

S'ha d'elaborar una portada i una contraportada adequades on hi ha de constar el títol, els autors del text i les il·lustracions, el nivell educatiu i el nom de l'Escola.

A l'Escola la redització de llibres col·lectius és una pràctica habitual. Se'n fan de moltes maneres i amb diferents estímuls. L'actuació del mestre o de la mestra és la de l'acompanyant que percep com es posen en moviment un munt de sabers i actituds — escriure, retallar, preguntar a la mestra de plàstica com resoldre un enquadrament, fotocopiar, etc.— i la de l'observador que gaudeix veient com el seu grup treballa, s'equivoca, recomença, esborra, troba una bona idea, s'adona que no serveix, torna a començar, viu, assumeix tots els rols.

Com a mestre no et queda més remei que admetre que no s'ha perdut el temps, que el progrés ha estat evident i el resultat molt ric. Com a mestre no et queda més que felicitar els teus infants i emocionar-te amb ells quan llegeixes

un poema que ha escrit una alumna de cicle superior⁹

És dels teus ulls la claror,
la que il·lumina la nit,
la que tapa la foscor
i fa l'oblit més petit.
Dels teus ulls el resplendor
d'estels deixa el cel guarnit.

Música és la teva veu,
escoltar és sentir alegria,
com el caure de la neu

ta persona és harmonia
No m'agrada dir-te adéu
i et dedico poesia

un escrit d'un petit grup de nois i noies de segon¹⁰

... el blat de moro, quan li va arribar a la panxa, amb l'escalfor del foc del drac,
es va obrir i va començar a petar i a fer arispetes. Llavors el drac va explotar.
Va ser el dia que van ploure trocets de color verd a la nostra ciutat...

o el resultat d'una pluja d'idees i la posterior posada en comú del conte col·lectiu dels
nens i nenes de parvulari¹¹

... i sen va anar volant a cercar les herbes màgiques. Ell sabia on es trobaven i
només ell podia agafar-les. Per créixer, les herbes màgiques necessiten aigua.
El cavall volador sabia on hi havia aigua: als núvols. **Les herbes màgiques
creixen dalt dels núvols** i per això no les veiem...

Finalment per exemplificar i resumir el que hem explicat *grasso modo* sobre la creació
de llibres col·lectius presentem dues accions concretes: *Història d'un cerde vermell* i *El
somni de Fellini*.

Exemple número 1.

Història d'un cerde vermell

Activitat reditzada amb l'alumnat de primer curs del cicle inicial de primària.
Va ocupar quatre sessions de 45 minuts.

Els **objectius** marcats inicialment eren:

1. Donar a conèixer un llibre relacionat amb el tema objecte de treball
per a la confecció d' un llibre individual.
2. Desenvolupar l' imaginari a partir d' una forma i d' un color.
3. Observar els aspectes tècnics d' un llibre: varietat de formats, plegat,
espessor, religat, etc.

El **desenvolupament** de les quatre sessions va ser el següent:

Sessió 1

L'alumnat descobreix a la biblioteca un llibre que parla d' un globus vermell. És *El
globito rojo*¹², un llibre sense text que presenta a la seva primera imatge un nen que
està inflant un globus vermell. A les planes següents el globus creix i s'escapa. Després
apareix una cua que sembla el fil que subjecta el globus. Aquest va canviant d'aspecte
fins a esdevenir una poma. La poma arriba a una branca on s'adhereix. Passa el temps,

madura i cau. En caure, s'esberla i pren la forma d'una papallona... A mesura que anem passant planes la taca vermella va variant el seu aspecte, esdevé flor i, tancant el cerde, finalment apareix la mà d'un nen (possiblement el mateix nen que bufava el globus), arrenca la flor i continua el viatge amb una darrera transformació, plou i la flor és ara un paraguís.

Un cop s'ha explicat i mirat el conte se'n presenta un altre, que també parla d'un globus, però d'un globus blau¹³. S'explica i, posteriorment, es fan les comparacions entre els dos contes.

La sessió s'acaba experimentant amb globus. Es reparteix a cada infant un globus vermell i es juga: s'inflen el globus, s'estiren, se'n deixa escapar l'aire a poc a poc, es colpegen, es freguen amb el dit ensdivat, s'electrifiquen per fregament, se'n fa petar algun, es pinten amb retoladors,... se'n enduen a casa.

Sessió 2

S'inicia la sessió recordant i tornant a mirar *El globito rojo*.

Després cadascú rep la consigna d'imaginar allò que ens pot evocar un cerde de color vermell. Es verbalitza en gran grup. Asseguts, com sempre, en cerde, les mans s'aixequen i es van apuntant totes les opcions.

- *Un cerde vermell pot ser una arera.*
- *També pot ser botó.*
- *A mi em recorda el nas d'un pallasso.*
- *Doncs a mi em fa pensar en una gota de sang.*

La imaginació es dispara i les propostes arriben a més de trenta.

Després es lliura un full-plantilla per tal que dibuixin dotze possibilitats de les comentades¹⁴.

Sessió 3

De totes les opcions que van sorgir el dia anterior, es trien les més reeixides (en triem set per al nostre llibre). Són propostes de l'estil *globus, poma, cor de flors, botó, sol, areres, nas de pallasso, marieta, tomàquet, maduixes, perles d'un collar, direcció prohibida, etc.*

Amb les set propostes triades es planteja la possibilitat de fer un minilibre.

Es discuteix i es decideix que a la coberta només hi haurà el títol (*Història d'un cerde vermell*), un cerde vermell dibuixat i pintat i el nom del nen o la nena.

La primera pàgina plantejarà la pregunta: *Què veus tu en aquest cerde vermell?*

La resta de pàgines seran les propostes triades. A la part de dalt de cada plana s'escriu la proposta i els infants la dibuixen.

Abans de marxar es redacten un parell de pàgines.

Pàgina 1.

El cor d'una flor!

Ahhhhhhh! Quina doreta tan agradable!

Potser està esperant que arribi la papallona!

Pàgina 2.

Un gelat!

La bola del mig és de maduixa i les altres dues són de llimona i de vainilla.

Amb l'ajut de la mestra, el grup rep l'encàrrec d'acabar, a classe, la redacció dels textos que falten i portar-los a la propera sessió.

Sessió 4

El gran grup comença revisant i aprovant el text definitiu. S'aproven també les il·lustracions de cada pàgina.

Després es reparteixen les feines de concreció i maquetació i cadascú participa aportant allò que és més necessari per al grup. Uns passaran el text a l'ordinador, altres retolaran i poliran els dibuixos, un grup s'encarregarà de parlar amb consergeria i quedar per anar a fer-ne les còpies, un altre grup serà el que ho enquadernarà, etc. Aquest és un procediment senzill i habitual per aconseguir un petit llibre col·lectiu. Ho hem dividit en quatre sessions però convé remarcar que corresponen a les estones presenials a la biblioteca. Les hores que en reditatz es dediquen en són algunes més. La resta és treball d'aula i labor de la tutoria.

Exemple número 2.

El somni de Fellini

Activitat reditzada amb l'alumnat de segon curs del cicle inicial de primària.

Va ocupar tres sessions de 45 minuts.

Els objectius marcats inicialment eren:

1. Donar a conèixer un llibre relacionat amb el tema objecte de treball per a la confecció d'un llibre col·lectiu.
2. Memoritzar el vocabulari específic del circ. Evidenciar la necessitat d'emprar el diccionari.
3. Reditzar un llibre col·lectiu.

El **desenvolupament** de les tres sessions va ser el següent:

Sessió 1

A la primera sessió es narra el conte *El somni de Fellini*¹⁵ i s'observen els dibuixos. Es tracta d'un conte basat en la vida del director de cinema Federico Fellini. Ens explica que Federico és un noi somniador, de cara pàl·lida i allargada com la lluna, que un matí quan es lleva veu passar un circ. No s'ho pensa dues vegades i s'uneix a la

caravana. Allà coneix Gelsomina, una pallassa. El noi vol actuar al circ i es dedica mag. Aquella nit uns personatges estranys vinguts de les estrelles l'ajudaran i la seva actuació deixarà embadalit tot el públic. És el moment en què ell sabrà que, sempre, sempre, serà mag.

Les il·lustracions de l'àlbum, en tons pastel, són molt suggerents i copen perfectament l'esperit del circ i del món màgic que l'envolta.

Després d'explicar el conte, es parla del circ. Alguns infants hi han anat i d'altres han vist els cartells pel carrer. Es recorden els personatges que actuen al circ, com es diuen i què fan.

Per a la segona sessió ens comprometem a aportar més informacions.

Sessió 2

Comença la sessió amb el recordatori del conte narrat el dia anterior i la conversa mantinguda. Després es miren els materials aportats pel grup: dibuixos, d'altres llibres, retalls de diari, una entrada, fotografies, una informació extreta d'internet, tot s'hi val.

És el moment de repassar els noms dels espectacles i explicar en què consisteixen:

- Aquest dibuix representa un trapezista, que és un home o una dona que puja dalt de tot de la carpa, es fa silenci i els timbals redoblen. Llavors se sent que farà el triple salt mortal. És perillós i poden caure. Per això hi ha una xarxa a sota..
- Els pallassos porten uns vestits estrambòtics, unes sabates enormes i la cara pintada. Alguns pallassos toquen instruments musicals, d'altres fan malabarismes, i n'hi ha que fan de domadors, però tots, tots fan riure!!!
- *Els mags poden treure un conill d'un barret o fer que un mocador es transformi en un colom. Els mags tenen un objecte màgic que és la seva vareta. De vegades poden fer desaparèixer objectes i fins i tot persones.*

I també l'home forçut, els pallassos, el domador de lleons, els cocodrils, els micos, els dromedaris, els equilibristes, la dona bola, els contorsionistes, els venedors de llepalleries i de cacauets, els músics...

Amb l'ajut d'un diccionari mirem què volen dir exactament aquests noms i en busquem les semblances (equilibristes - acrobates; mags - prestidigitadors, etc.).

Fem un llistat dels «números» que volem incloure en el nostre llibre col·lectiu (trapezistes, equilibristes, domadors, pallassos, mags, funambulistes).

Repartim els nens i les nenes en grups i amb l'encàrrec de trobar moments per dibuixar i redactar els diferents capítols del llibre, ens acomiadem fins a la propera sessió.

Sessió 3

Durant la setmana, a classe, s'han dedicat estones a les produccions. Han dibuixat, pintat i triat aquelles imatges que avui confeïrem.

És el moment de donar forma al llibre. Cada grup organitza el seu apartat seguint el mateix esquema. Sobre la base d'un DIN A3 dividit en tres parts es van enganxant els elements. A l'esquerra el nom dels personatges, al centre els dibuixos i a la dreta l'explicació.

Als laterals de cada full es farà un forat per passar una beta de manera que cada dibuix pugui ajuntar-se amb els adjacents.

El llibre es presentarà vertical i simularà la pista del circ. Un tros de feltre vermell serà la base, com si fos la pista.

Es confeïrà una capsa per guardar tot el material. Aquesta capsa servirà perquè el llibre pugui anar de casa en casa sense malmetre's.

NOTES

1. Alguns llibres dels quals es poden extreure moltes idees:
 - RODARI, Gianni. *Gramàtica de la fantasia*. Reforma de la escuela. Barcelona, 1979.
 - PASSATORE, Franco i altres. *Yo soy el árbol, tu el caballo*. Reforma de la escuela. Barcelona, 1984.
 - BADIA, Dolors i altres. *Contes per fer i refer*. Guix, núm. 8.
2. En el desenvolupament de l'aventura d'escriure un llibre col·lectiu ens hem basat en els següents documents, dels quals hem agafat idees o suggeriments per orientar el nostre procés. Són:
 - L'opuscle PAUTES I SUGGERIMENTS PER IL·LUSTRAR I ESCRIURE COL·LECTIVAMENT UN CONTE escrit per Montserrat Castillo (il·lustració) i per Mercè Company i l'equip d'Editorial Barcanova, amb la col·laboració d'Anna Camps (escriptura).
 - Un article d'Istvan intitulat UN LIBRO PARA CHICOS. INGREDIENTES I COCCIÓN, editat a *La obra Revista de Educación* (Buenos Aires, maig 2001) i que es pot llegir via telemàtica a la revista virtual IMAGINARIA (www.imaginaria.com.ar).
 - Les orientacions del GFEN (Groupe Française d'Education Nouvelle).
 - Les indicacions elaborades per Joan Portell i Jaume Centelles per al PLAN DE ANIMACIÓN LECTORA, pertanyent al PROGRAMA BIBLIOTECA-ESCUELA de la Fundación Bertelsmann.
3. Si ens decidim a confeccionar, per exemple, un petit llibre d'endevinalles partirem d'un treball en el qual ensenyarem diferents endevinalles, que han d'ésser prou fàcils per tal que puguin ser compreses perfectament. Posteriorment mirarem algun llibre d'endevinalles senzill, on aquestes tinguin una salutó visual i gràfica. Un bon exemple serien els llibres *Què és això?* o *Qui sóc?* d'Edicions Cruïlla. A continuació es confeccionaran endevinalles gràfiques diferents seguint el model d'aquests llibres, però partint d'algunes del folklore popular, o d'altres inventades col·lectivament.
4. Novament Gianni Rodari ens dona moltes pistes. Per exemple, al capítol 17 de la *Gramàtica de la fantasia*: «La Caputxeta vermella en heliòpter».
5. Si analitzem cadascun dels aspectes anteriors haurem d'assenyalar:

Els nens i nenes d'educació infantil i de primer cicle de primària és convenient que treballin amb fulls, com a mínim, mida DIN A4. Necessiten espai per escriure i dibuixar amb facilitat, sense els límits que poden comportar fulls de mida més petita que la citada. A més, si el llibre conté il·lustracions, ha de permetre indoure dibuixos de mida gran.

A partir del cicle mitjà, la mida utilitzada pot ser variable. Malgrat això, una mida similar a la d'un llibre de lectura (mig DIN A4) permet que els nois i noies tinguin la impressió d'estar escrivint un llibre «com els de debò».

Si el llibre ha de formar part de la biblioteca de l'escola o de la biblioteca pública del barri, tan sols serà necessari fer un original i, per tant, la dificultat de producció que pugui comportar només queda reduïda a d'èl·l que l'imaginari dels autors determina.

Si, en canvi, el llibre ha de ser lliurat a cadascun dels autors que ha col·laborat en la seva producció, és important que permeti una reproducció barata, del tipus fotocòpies. Si aquest fos el cas, és convenient emprar paper estàndard, que en faciliti la reproducció. Totes les tècniques que s'usaran en les il·lustracions quedaran també limitades pel mètode de reproducció.

Les mides de paper més emprades per a reproduccions en fotocòpies són la DIN A4 i la DIN A3. Si emprem aquestes mides no tindrem problemes a l'hora de reproduir diversos exemplars per a cadascun dels infants que han col·laborat en l'obra.

6. Podem buscar —per fer la seva observació i anàlisi— en els àlbums de Tintín:
 - Plans generals panoràmics: s'usen per representar espais grans.
 - Plans generals: en els quals es fa referència a l'ambient que envolta els personatges.
 - Plans sencers: en els quals el personatge, de cos sencer, és l'objecte principal.
 - Plans americans o 3/4: en els quals es talla la figura humana a l'alçada dels genolls.
 - Plans mitjans: retallen l'espai aproximadament a l'alçada de la cintura.
 - Primers plans: retallen l'espai a l'alçada de les espatlles.
 - Plans de detall (o primeríssims plans): retallen l'espai al voltant d'una part de la figura o d'un objecte en particular. Són de lectura ràpida i assenyalen un moment significatiu de l'acció.

7. Si el format és massa petit, la imaginació i el traç de la mà es limita; si el format és molt gran pot provocar una paràlització, un buit, i l'alumnat pot sentir-se perdut. Com més edat tingui el grup, més petit pot ser el format de suport. Abans de començar, és interessant reflexionar sobre diversos aspectes que ens ajudaran en la tria d'una o altra mida: quina edat tenen els autors? quines tècniques plàstiques dominen? quina divulgació tindrà el llibre col·lectiu? haurem de fer fotocòpies del llibre col·lectiu per a tot l'alumnat?

8. Per tal de donar un acabat adequat al llibre col·lectiu és interessant que s'enquaderni de manera atractiva i resistent. Algunes de les tècniques que es poden fer servir per enquadrar són les següents: grapat del llom, cosit, amb una guia de plàstic, amb espiral de plàstic, amb espiral metàl·lica, unint els laterals dels fulls amb cintes de colors. L'enquadernat amb grapes es pot embellir tapant-les amb cinta adhesiva de colors. Totes aquestes tècniques serviran per conservar i donar resistència al llibre col·lectiu. Al final tan sols és necessari col·locar el llibre a la biblioteca de la classe o de l'escola perquè passi a formar part de les lectures habituals dels infants.

9. Poema d'una alumna, extret del recull *54 poemes en blanc* del qual es van fer 200 exemplars i es van repartir en el decurs d'una festa *happening* on es van llegir tots els poemes del llibre davant dels familiars i amics.

10. Fragment del conte *El dia que va ploure verd*, extret d'*Els nostres contes*, recull de contes de l'alumnat de segon de primària, editat amb motiu de la diada de Sant Jordi l'any 1998.

11. Extracte de la gravació d'un conte inventat col·lectivament a la classe de P-5. El procés va seguir les orientacions del GFEN francès. Està recollit en el dossier núm. 6 de la col·lecció «Experiències», editat pel Departament de Dinàmica Educativa de l'Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat, el desembre de 1985.

12. MARI, Iela. *El globito rojo*. Barcelona: Lumen, 1967.

13. INKPEN, Mick. *El globus blau*. Barcelona: Molino. És un llibre que explica la història d'un nen que troba un globus un xic especial perquè aquest globus pot ser invisible, quadrat, indestruïble, serveix per jugar i mai se sap què pot passar amb ell. El format és resistent i té algunes pàgines amb pestanyes que es poden obrir i descobrir les múltiples possibilitats de joc que ens ofereixen els globus.

14. Plantilla del full lliurat als infants:

Imagina i dibuixa què pot ser un cerde vermell.		

15. SANGBERG, Monica; GALLI, Letizia. *El sueño de Fellini*. Barcelona: Destino, 1994.

De rana a rana y tiro porque...
o com saber si dins la gàbia hi ha un kiwi au o un kiwi fruita

La biblioteca escolar
com a afavoridora de les possibilitats educatives del joc

É difficile fare
le cose diffidili:
parlare al sordo,
mostrare la rosa al cieco.
Bambini, imparate
a fare le cose diffidili:
regalare una rosa al cieco,
Cantare per il sordo,
liberari gli schiavi
che si credono liberi.

GIANNI RODARI

Gianni Rodari va interpretar perfectament el significat de l'expressió lliure, creadora, que hauria de presidir la vida escolar en tots els àmbits; va entendre que *expressió lliure* significa investigació, coneixement, comunicació, socialització, creativitat i, sobretot, **actitud permanent de joc**. Però resulta que, sovint, enfront d'aquesta actitud permanent de joc se situen la rigidesa dels programes, els horaris, l'espai, els estereotips, etc.

Aquesta reflexió ens fa pensar que llegir de manera creativa no és llegir per a l'escola ni per aconseguir superar una avaluació o uns exercicis de comprensió. La lectura s'ha d'entendre com una lectura per a un mateix, i no per comentar uns textos ni per resseguir en silenci el fragment que un company llegeix en veu alta.

El mestre ha de procurar que el seu grup tingui, cada dia, uns moments per a la lectura silenciosa individual, ha d'organitzar el raó de la lectura a l'aula amb llibres adients o interessants i ha de sistematitzar i potenciar la descoberta d'aquests bons llibres, i així afavorir activitats creatives.

El mestre s'ha d'implicar en la descoberta, en el joc que permeti un aprenentatge socialitzat de la realitat, una conscienciació dels problemes reals a partir de les possibilitats expressives i creatives dels infants.

A la biblioteca de l'Escola organitzem algunes sessions que tenen el joc com a fil conductor de l'activitat lectora. Prenem com a base les normes de jocs de taula coneguts per tothom (trencaossos, dòmino, cartes, etc.), sobre les quals fem les adaptacions corresponents. Hi ha llibres que ho permeten especialment. A partir de l'acció del joc es descobriren els llibres que, més tard, quedaran a disposició de l'alumnat que vulgui continuar la lectura.

En aquest capítol presentem alguns dels jocs que usem habitualment:

- *L'Òscar i el lleó de Carreus*. És un joc en el qual la resolució de mots encadenats, les set diferències i el jeroglífic ens dona les pistes per conèixer un llibre abans de la seva lectura. Es tracta d'aplicar les estratègies i habilitats necessàries per a la resolució dels jocs i ser capaçs de fer prediccions a partir de les dades relacionades.
- *Mites*. És una activitat que es basa en el *Joc de les famílies* i ens serveix per situar el lloc on passen les històries (la Grècia clàssica) i conèixer d'hora alguns dels personatges que hi apareixen o algunes llegendes de la mitologia grega. També ens permet aprendre a respectar les normes del joc.
- *Manual de monstres domèstics*. Es tracta d'un joc basat en les normes del *memory*, amb el qual es pretén llegir el citat llibre mentre es va jugant i, posteriorment, practicar l'escriptura com a instrument de comunicació.
- *Hasta (casi) 100 bichos*. Basat en el conegut joc de l'Oca. Cada casella correspon a un capítol del llibre que s'ha de llegir en veu alta als companys quan s'hi cau. A més a més de conèixer el llibre i l'autor es demana a l'alumnat que sigui capaç de compartir una estona de joc, tot respectant les normes.
- *Qui sóc?* Un llibre-joc que ens introdueix en el món de les endevindles i ens ajuda a llegir expressivament un text breu. Serveix també per estimar el llibre com a joguina, com a amic i com a patrimoni col·lectiu.
- *Els jocs de la lliga dels llibres*. Són unes activitats per jugar amb un gran grup. Formen part de les accions que cada any concentren tres-cents infants de diferents escoles de la ciutat per compartir plegats la festa de cloenda de *La lliga dels llibres*. N'expliquem quatre: *Relacionar portades amb text*, *El Bingolibre*, *Els personatges perduts* i *El saber perdut*.

L'ÒSCAR I EL LLEÓ DE CORREUS¹

Vicente Muñoz Puelles

L'autor va néixer a València l'any 1948 i amb aquesta novel·la va aconseguir el Premi Nacional de Literatura, l'any 1999.

Ha col·laborat amb la il·lustradora en altres llibres infantils com *Laura y el ratón* (Madrid: Anaya, 2000) i *Ricardo y el dinosaurio rojo* (Madrid: Anaya, 2003).

Noemí Villamuza va néixer a Palència l'any 1971. Va estudiar Belles Arts i es va especialitzar en disseny gràfic. *L'Òscar i el Lleó de correus* va ser el seu primer llibre infantil.

Altres llibres que ha il·lustrat són *Un vaquero con babero* de Mercedes Garín (Madrid: SM, 1998), *De verdad que no podía* de Gabriela Keselman (Madrid: Kókinos, 2001) i *Me gusta* de Javier Sobrino (Madrid: Kókinos, 2002).

Resum

Aquest llibre parla de les porcs d'un nen i de com vèncer-les. Una de les porcs és la nit, la foscor, una por molt comuna. Tot i que el nen té el suport del pare i la mare, que l'ajuden a comprovar cadascun dels racons de la casa, arriba un moment, inevitablement, que es queda sol al llit, a les fosques i llavors apareix *la criatura de la nit*.

L'altra por de l'Òscar és una bústia de correus, d'aquelles que tenen forma de cap de lleó amb la boca oberta per on s'introdueixen les cartes. Una bústia de llautó que sembla d'or. El nen ha d'anar a dipositar algunes cartes i s'empessa una manera molt original de tenir ocupat el lleó.

Als sis anys, a l'Òscar li feien por dues coses: la criatura de la nit i el lleó de Correus. No l'espantaven les persones grans. Tampoc no li importava batre's amb uns altres nens, encara que preferia no fer-ho.

Però quan pensava en la criatura de la nit o en el lleó de Correus, les dents li cruïen com quan s'estava massa temps dins de la banyera i l'aigua es gelava.

Activitat

Recomanada per al cicle mitjà.

Abans de presentar el llibre a l'alumnat proposarem una sèrie d'entreteniments que hauran de resoldre per obtenir algunes dades que els permetran saber el títol i altres aspectes de la lectura que farem.

Es distribueixen en petits grups (de dos en dos o de tres en tres). A cada grup se li lliuren dos fulls amb els entreteniments i se'ls demana que, quan acabin, es

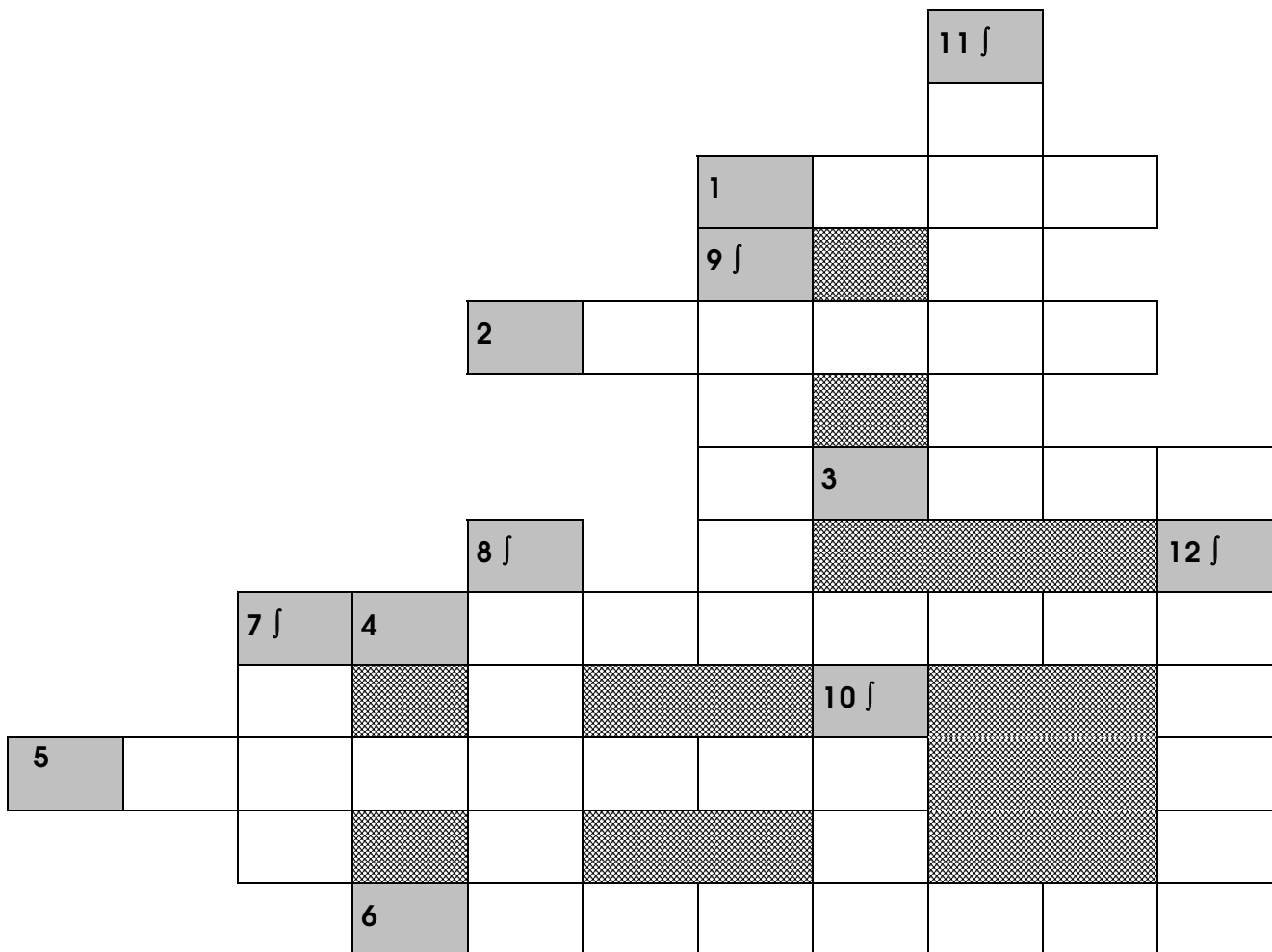
reservin les solucions fins que la resta de companys els hagin resolt. Es dóna un temps prudencial, per exemple vint minuts.

Si cal explicar la mecànica d'algun entreteniment es pot fer abans amb qualsevol altre exemple extret d'algun diari o d'alguna revista.

Quan s'acaba el temps es comproven els resultats i es fan les correccions oportunes. És el moment d'establir una conversa i de fer una predicció col·lectiva a partir de les solucions.

Finalment es presenta el llibre *L'Òscar i el lleó de Correus* i es comenta que aquest llibre està a la biblioteca i que n'hi ha d'altres de la mateixa col·lecció molt interessants (els podem mostrar, naturalment).

Mots encreuats

HORIZONTALS:

1. És el contrari del dia, quan apareix la criatura que espanta el protagonista de la història.
2. L'òpat que fem cada dia, abans d'anar a dormir.
3. Nom d'un tren molt ràpid que llegit al revés dóna com a resultat el nom de la germana del protagonista.

4. És dolç i serveix per distreure la bèstia que atemoreix el nen del llibre. Abans de menjar-tel li has de treure l'embolcall de paper.
5. Oficina on anem a portar les cartes o a recollir paquets que ens envien els familiars i amics.
6. Al revés, forat on dipositem les cartes o les postals que volem enviar.

VERTICALS:

7. És el sentiment que tenim quan imaginem algun perill. Alguns ho pateixen quan hi ha tempesta, molts amb les pel·lícules de monstres, i tots quan ens perdem.
8. La mare del protagonista l'envia a Correus a tirar-ne una.
9. Nom del protagonista de la narració.
10. Els anys que té el nen de la història.
11. Vestit per anar a dormir.
12. Animal que al llibre és de llautó i s'està a la paret, ben quietó (amb la boca oberta, això sí!) i del qual diuen que és el rei de la selva.

MITES²

Gerdaline McCaughrean

Resum

Es tracta d'una col·lecció que recull les mitologies de la Grècia clàssica. A cada volum hi ha una, dues o tres històries. Estan escrites de manera molt amena. Les il·lustracions d'en Toni Ross, en blanc i negre, són un complement ideal tant per la seva expressivitat com per la forma com estan inserides en el relat.

Mites com *Perseu i la gòrgona Medusa*, *Els dotze treballs d'Hèrcules* o *Teseu i el Minotaure* són una manera d'entrar en les referències culturals occidentals, així com un motiu de goig en poder fruit de les aventures clàssiques.

—Em sap greu—va dir el rei Minos—, però no et puc deixar sortir de Creta, Dèdal. Tu ets l'únic que coneix el secret del laberint i com fugir-ne. Aquest secret no pot sortir mai d'aquesta illa. Així que em sembla que tu i Ícar us haureu de quedar aquí durant un temps.

—Durant quan de temps?—li va preguntar Dèdal amb un fil de veu.

—No gaire, només fins que us moriu—va respondre Minos, sorneguer—. Però tant se val. Tinc moltíssima feina per a un home tan llest com tu.

Activitat

Recomanada per al cicle superior.

Segons la Gran Enciclopèdia Catalana, un mite és «una dita, narració, etc. fabulosa i contraposada a qualsevol tipus de formulació enraonada i demostrada, emprada sobretot per a expressar conviccions filosòfiques, cosmovisionals o religioses». També entenem com a mite una narració fabulosa purament inventada.

La mitologia grega és una de les més conegudes i de les més extenses.

L'editorial Cruïlla ha publicat una col·lecció on es presenten les llegendes mitològiques més notòries. Són uns llibres escrits de manera planera i entenedora, amb un vocabulari molt actual.

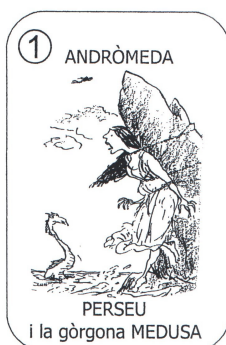
Comencem l'activitat explicant als nens i a les nenes on se situa Grècia, què era la Grècia clàssica, quines ciutats eren les més importants i quines eren les seves creences.

Després els expliquem què eren els mites, els déus, els herois, qui era Ulisses, etc. i fem la narració d'algun mite, de viva veu. Són adients els de *Dèdal i Ícar* (volum

núm. 5) o també els de *Persèfone i les llavors de magrana* (volum núm. 3), però qualsevol altra història pot anar bé. Totes són prou interessants per captivar-los.

A continuació els expliquem que coneixeran algun detall més d'aquests personatges, i que ho faran a partir d'un joc que té unes normes semblants a les del conegut joc de cartes *Famílies de set països*.

Es divideix l'alumnat en grups (dinc o sis) de quatre o cinc persones i a cada grup se li lliura un joc anomenat *Famílies mitològiques*.

El joc té 42 cartes en total, agrupades en set famílies de sis figures cadascuna.

A la part de dalt hi ha un número dins d'un cercle, que és comú a les sis cartes de la mateixa família, seguida del nom del dibuix que representa la carta. Per exemple: (1) ANDRÒMEDA.

A la part de sota hi ha el nom de la família —que correspon al títol del llibre al qual pertany la carta. Per exemple: PERSEU I LA GÒRGONA MEDUSA.

Cada infant disposa d'un full, que és la plantilla³, on hi ha els noms dels personatges de cada família.

Per començar a jugar es reparteixen totes les cartes, d'una en una, fins que no en quedi cap sobre la taula. Prèviament s'ha determinat qui serà el primer jugador. Es pot fer per mitjà d'un sorteig qualsevol, d'una cançó eliminativa, etc.

El jugador anomenat «mò», el primer, demana a un altre jugador una carta determinada de qualsevol família de la qual en tingui com a mínim una altra. Si el jugador al qual se li demana la té, l'ha de lliurar a qui la sol·licita. Qui la rep continua demanant cartes fins que completi la família o fins que, quan demani una carta, el jugador interpellat no la tingui. En aquest moment el jugador perd el seu torn i comença a preguntar al següent.

La finalitat del joc consisteix a formar el major nombre de famílies i quan un jugador n'ha completat una, exposa les cartes sobre la taula. El joc continua fins que totes les famílies han estat formades. El jugador que ha sumat més famílies és el guanyador.

Els guanyadors dels cinc o sis grups seran els encarregats de fer una lectura en veu alta a la següent sessió.

A la segona sessió quan el grup arriba a la biblioteca troba l'espai preparat per a la dramatització: una música de fons, una taula i uns companys —els guanyadors— que seran els encarregats de fer la lectura. Amb l'ajut del mestre, han triat una de les mitologies que es llegirà. S'han entrenat en petit grup i s'han repartit els papers (un fa la veu del narrador; l'altre és Minos, el rei de Creta; un tercer serà Ariadna, etc.).

MANUAL DE MONSTRUOS DOMÉSTICOS⁴

Stanislav Marijanovic

Stanislav Marijanovic va néixer l'any 1957 a Bòsnia. Professionalment es dedica a la pintura. A causa de l'èxit del *Manual de monstruos domésticos* ha escrit un segon llibre amb més monstres, que encara no s'ha publicat en català.

Resum

Manual de monstruos domésticos és un llibre divertidíssim que presenta vint-i-nou monstres que viuen a les cases i de tant en tant ens ataquen. A cada plana hi ha un dibuix amb l'explicació corresponent de com actua. Són uns personatges que tenen noms tan simpàtics com «Voracio» (*el monstruo de la glotonería y el apetito insaciable*), «Topomí» (*el monstruo de la posesividad*) o «Rayo Catódico» (*el monstruo de la televisión*). La seva lectura ens porta a la reflexió i a la constatació dels defectes o manies que tots tenim. Alguns d'aquests defectes són molt familiars i comuns.

PÁNICUS MATUTINUS

El monstruo de las dudas de vestimenta (o el monstruo «no sé que ponerme»)

Pánicus Matutinus ataca por las mañanas, especialmente antes de ir al colegio. Sale de los armarios y de los cajones y, te pongas lo que te pongas, hace que te sienta mal.

Te va pasando, una tras otra, las prendas de tu armario, y no cesa hasta que todo tu guardarropa está desparramado encima de la cama. Un remedio eficaz: prepara tu ropa la noche anterior. (Este remedio también puede resultar útil a veces en el caso de los adultos.)

Activitat

Recomanada per al·lode superior.

Es tracta de conèixer un llibre i de llegir-lo de manera col·lectiva. Es divideix la classe en cinc grups i a cada grup se li facilita un exemplar del llibre i un joc amb 16 targetes (8 parelles) dels monstres que coneixerem.

Shi juga igual que al *memory*. Les targetes són fotocòpies reduïdes dels monstres que apareixen al llibre, duplicades, retallades totes iguals i plastificades.

Es col·loquen les cartes sobre la taula, cap per avall i remenades. El primer jugador aixeca dues cartes a l'atzar. Si són iguals, se les queda, busca al llibre la pàgina on apareix el monstre que li ha tocat i llegeix als companys el text que hi

apareix. Si no són iguals, les torna a deixar al mateix lloc i el següent jugador té la seva oportunitat. El joc s'acaba quan no queden cartes sobre la taula.

Quan s'acaba la partida, el grup ha llegit vuit monstres del llibre. És moment de recordar que a la biblioteca hi ha alguns exemplars per si volen conèixer més monstres domèstics.

El mestre o la mestra podrà iniciar un debat sobre alguns dels monstres que s'han llegit, preguntar a qui han «atacat» en alguna ocasió i què es pot fer per evitar la seva mossegada.

Es planteja, per acabar, un debat obert sobre altres monstres que no apareixen al llibre però que ens fan ser, de vegades, obsessius i maniàtics. Dels que se citen, es convida els nois i noies a fer-ne un dibuix i a escriure com actuen.

L'alumnat de cinquè inventa monstres d'aquest estil:

ORDENADEITOR

El monstre de l'ordinador.

Ordenadeitor és un monstre molt emprenyador que viu a la sala d'informàtica. Fa que tho passis bé fent les activitats però quan el mestre diu que és l'hora d'acabar, notes que et costa tancar l'ordinador, no pots perquè tens ganes de continuar i sempre ets l'últim a sortir. Ordenadeitor pot ser un bon monstre de companyia si l'ensinistres adequadament.

COMIKUS

El monstre dels còmics

Viu a la biblioteca i quan t'ataca fa que vagis disparat a la prestatgeria on hi ha els Mortadelas, els Massagrans, els Tintins i els Astèrixs. A ell li encanten i t'encomana el desig de llegir sense parar. Ell pot llegir sis còmics d'hora perquè té nou ulls i sis braços, un per a cada llibre.

Cada infant dibuixa el seu monstre i entre tots es fa un mural que s'exposa a la biblioteca.

HASTA (CASI) 100 BICHOS⁵

Daniel Nesquens

L'autor va néixer a Saragossa i, a les poques fotos que es troben d'ell a la premsa, se'l veu sempre amb un llapis entre les dents, com si fos un pirata subjectant un sobre abans de fer un abordatge.

Per aquest llibre li van concedir un dels premis White Ravens. Altres llibres d'ell són *Diedisiete cuentos y dos pingüinos* (Anaya, 2000), *Mermelada de fresa* (Anaya, 2001) i *Una travesura* (La Galera, 2001).

Elisa Arguilé, la il·lustradora, va néixer a Saragossa l'any 1972. Va estudiar Gravat a l'escola de Belles Arts de Madrid. Un dels llibres que ha il·lustrat (*Sombra de manos*) va ser premiat al II Certamen Internacional de Álbum Ilustrado Ciudad de Alicante 2002.

Resum

Hasta (casi) 100 bichos és un bestiar molt ben editat. Es presenten els animals ordenats alfabèticament, des de l'*Abeja* fins al *Zorro*. Està escrit en dau humorística i hi tenen cabuda la paròdia, les al·lusions absurdes i les comparacions delirants. Tot el llibre és un constant anar i venir de les paraules als significats que evocuen. Hi ha referències a la lògica de les paraules, a les normes d'ortografia, a la transgressió lingüística, a les metàfores i als dixés de la parla.

Es pot llegir seguint la numeració natural o anar saltant pels capítols de manera desordenada.

Les il·lustracions estan fetes amb tons foscos, marrons, ocre i grisos.

Tortuga

Se tiene la creencia de que la tortuga es lenta. Mentira. Claro que si comparamos una tortuga con un leopardo, o si la comparamos con un coche de fórmula 1, la tortuga es lenta, lentísima. Pero comparemos una tortuga con un libro. ¿Quién es más rápido? Lo que les decía. (...)

La tortuga es muy fácil de dibujar por tres razones: tiene una forma sencilla y se mueve muy despacio.

Kiwi

Para diferenciar un kiwi ave de un kiwi fruta, basta con meterlos en una jaula. Una jaula con su comedero de alpiste, su agua y su hoja de lechuga. Si a los tres días lo que hemos metido en la jaula (todavía incógnita) no se ha movido un ápice, no ha comido, no ha bebido, y lo más importante, la hoja de lechuga está intacta, es que lo que está dentro de la jaula es un kiwi fruta. (...)

Activitat

Recomanada per al·l·le de superior.

El juego de las bichas és una activitat basada en el popular joc de l'Oca. S'han substituït les caselles amb 50 animals dels que apareixen al llibre. Es juga en petit grup i cada jugador té a la seva disposició una fitxa i un dau. El primer jugador avança tantes caselles com indica el dau i busca al llibre l'animal que hi apareix. El llegeix en veu alta als companys. A continuació el següent jugador llança el seu dau i repeteix l'operació de lectura amb l'animal que li ha tocat.

Hi ha un personatge que permet avançar més de pressa. És la rana i quan es cau en una casella d'aquest tipus s'avança fins a la següent tot dient *de rana a rana i tiro porque...*

L'objectiu del joc és llegir uns quants animals del llibre. S'acaba la partida quan un jugador arriba a la darrera casella, el sapo.

Alguns paràgrafs demanen una explicació prèvia o posterior. Per això és convenient que el mestre hi participi jugant o fent els comentaris corresponents. Per exemple si a araña es llegeix *la araña y el gato se llevan de maravilla en el país de Alíada* potser caldrà fer un adariment i recordar el capítol del llibre *Alíada en terra de maravillas* on hi ha el famós gat de Cheshire.

En acabar la partida, s'informa a l'alumnat que el llibre està a la biblioteca per si se'l volen endur en préstec.

QUI SÓC?⁶

Aurélie Lanchais i Alain Crozon

Resum

Qui sóc? presenta vint-i-una endevindalles d'animals de tota mena (domèstics, salvatges, mamífers, aus, etc.). Les endevindalles són rodolins fàcils de recordar i de resoldre. Hi ha una pista visual que permetrà als infants trobar la solució en la majoria dels casos.

Sóc un animalàs que té una trompa per nas.

De mi se n'ha parlat pel meu pijama ratllat.

Munta a la meua gropa i vés, galopa!

De negre i blanc vestit, pel glaç vaig eixerit.

Activitat

Recomanada per al cicle infantil.

Qui sóc? i la resta de títols de la col·lecció d'endevindalles, són uns llibres-joc que ens van molt bé per iniciar les sessions de contes amb els infants de cicle infantil.

Tenen un format allargat i cada endevindalla dona una pista per a la seva descoberta. En el cas d'endevindalles d'animals sol ser una part de l'animal (les potes, la cua, etc.).

A l'escola els presentem mitjançant el que anomenem «sacs d'endevindalles»: els sacs d'endevindalles són unes bosses de roba o de roba de sac, dins de les quals hi ha l'objecte que és la solució (animals de peluix, vehicles de joguina, objectes de casa, etc.). Cada objecte va lligat a una veta de color que té a l'altre extrem (el que està fora de la bossa) el text de l'endevindalla que s'ha de llegir. Si s'encerta es pot estirar la cinta i apareix l'objecte solució.

ELS JOCS DE LA LLI GA DELS LLIBRES

La lliga dels llibres és una activitat de dinamització de la lectura que s'ofereix a l'alumnat de cinquè de primària dels CEIP de L'Hospitalet. La nostra Escola hi participa habitualment.

L'activitat està organitzada per l'Àrea d'Educació i Cultura i el Servei de Biblioteques de l'Ajuntament de L'Hospitalet.

Des de l'escola Sant Josep-El Pi tenim un doble compromís. D'una banda, la participació de l'alumnat de cinquè, i de l'altra, la col·laboració del servei de biblioteca de l'Escola en la reditxació de la tria de les lectures i l'organització dels jocs que es munten a la festa final als jardins de la biblioteca Can Sumarro.

Els objectius que es proposa *La lliga dels llibres* són:

- Engrescar els nris i les noies en el plaer de la lectura.
- Reforçar l'hàbit, el domini i la comprensió lectora.
- Apropar i donar a conèixer les biblioteques de la ciutat.
- Atansar als nris i les noies un ventall de llibres que els permetran conèixer diversos tipus d'estils narratius.

Funcionament

La lliga dels llibres proposa a cada grup la lectura de 15 llibres de temes i estils variats, els mateixos llibres per a tots els grups participants. Els lots els proporciona l'Ajuntament.

La participació en aquests jocs és col·lectiva: cada equip-classe ha de llegir els 15 llibres proposats⁷. Es poden llegir tants llibres com es vulgui.

Cada grup prepara preguntes i parany s sobre les lectures, que aniran dirigides als grups amb els quals competiran. Els parany s han de ser concrets i enginyosos, han de respondre a qüestions sobre els personatges, les situacions, els paisatges. No s'admeten preguntes sobre cites textu als dels llibres.

La tasca del mestre se centra en el seguiment de les lectures dels infants, ajudant-los a preparar els parany s del llibre. Per tant, és necessari que el professorat llegeixi tots els llibres per tal de dinamitzar i compartir la lectura i valorar si els parany s són o no adequats dins del context.

La lliga s'estructura en successives eliminatòries entre els grups-classe de les escoles participants. A les eliminatòries es fan les preguntes proposades pels nris i les noies.

Totes les eliminatòries s'organitzen a les biblioteques públiques de la ciutat.

Quan s'acaba la competició es reditxa una gran festa amb tot l'alumnat i el professorat participant.

Activitats

Com a conseqüència de *La lliga dels llibres* s'organitzen uns jocs amb tot l'alumnat dels jardins de la biblioteca Can Sumarro. Serveixen de recordatori i de resum de les lectures. A més, dins del marc festiu es compta amb la participació d'alguns autors, es presenta un espectacle de màgia i un esmorzar col·lectiu. No hi ha premis. El premi és la lectura i les bones estones que els llibres ens fan passar.

A continuació presentem alguns dels jocs que s'han preparat en els darrers anys:

1. Relacionar portades amb text

Durant el curs 2000-2001 es proposava llegir quinze pàgines dels llibres (una pàgina de cadascun) i aparellar-les amb les portades. Els infants, agrupats en petits grups, havien de fer la lectura i entre tots recordar a quin llibre corresponia. Després, havien d'anar enganxant la portada reduïda en un quadrat que s'havia inserit dins la plana. Així fins a arribar a completar els quinze fulls.

L'objectiu del joc era evocar totes i cadascuna de les lectures.

2. El Bingolibre

Al curs 2001-2002 es proposava el joc anomenat *Bingolibre*. Els nois i les noies, asseguts a l'herba en grups de quatre, tenien a la seva disposició una plantilla⁸ de cartolina en la qual hi havia escrits nou títols dels llibres llegits i uns gomets per anar-los enganxant a les respostes trobades.

De cada lectura s'anaven donant pistes per trobar la solució. Hi havia cinc pistes: un fragment del llibre, un personatge o objecte, un lloc, l'autor i el tema.

Per exemple, del llibre *Kasai*, vas arribar pels aires, les pistes eren les següents:

Pista 1. Fragment: Fa molts anys, en un moment en què hi havia molta fam, l'avi del meu avi es va veure obligat a matar un elefant. Gràcies a la seva carn, ningú de la nostra família...

Pista 2. Personatge: Un ocell

Pista 3. Lloc: Aeroport

Pista 4. Autor: Patxi Zubizarreta

Pista 5 .Tema: El llibre explica perquè hi ha persones que han de deixar el seu país de naixement

En la majoria dels llibres, va ser suficient la lectura de la pista primera per trobar la resposta correcta. En algun cas es va haver de llegir la pista segona. Les pistes tercera, quarta i cinquena, no van ser necessàries.

3. Els personatges perduts

A la festa del curs 2002-2003 es va plantejar una activitat que consistia a recordar els personatges principals de cadascuna de les lectures i relacionar-los amb els llibres. Cada grup disposava d'un temps per retallar els personatges del primer full i enganxar-los a les caselles dels títols dels llibres del full 2.

FULL 1.

Nois i noies, tenim un petit problema. Al llarg d'aquest curs els quinze exemplars de *La lliga dels llibres* que heu llegit han compartit amb vosaltres escola, classe i prestatgeria. I vés per on, els personatges que viuen en el seu interior, s'han volgut afegir a la festa que avui celebrem. Tànfers com són, no han pogut estar-se de sortir a saludar-se, han organitzat un bon sidral i no hi ha manera de tornar-los a encabir al lloc on han de ser. És per això que us demanem el vostre ajut. Si us plau, podríeu distribuir-los bé? Ens estalviareu molta feina i els companys que els han de llegir el proper curs us ho agrairan de totes totes.

∇

En Ramon	Nitserena	Julian	Laia Antonia	Doc Smith
Rex	Sònia	Pan	Miquel	Willy
Sr. Hazell	Mangosta	Flamenco	Ulla	Violet
Gerard	Sirius	Zombi	Marta	En Rollo
Ricard	Pablo	Gracián	Okapi	Lucio
Compte Olaf	Magrís	En Ventura	Minos	Meritxell
Zacaries	Dràcula	Florià	Eulàlia	Dr. Spencer
Sra. Dubois	Jordi Canticorum	Fabrizio	Mòmia	Sunny
Apolo	G. G. A.	Alicia	Ramon Cistell	Kiko

FULL 2: (mida red DIN A3)

LES AVENTURES DE LA MÀ NEGRA	DÉDALO E ÍCARO	DANNY, EL CAMPIÓ DEL MÓN	UN MAL COMENÇAMENT	UN CARGOL PER A L'EMMA
LA MÀQUINA DELS CONTES	SEGRESTATS D'INCÒGNIT	HASTA (casi) 100 BICHOS	SIGUE ESTANDO BIEN	EL MENSAJE DE LOS PÁJAROS
RETALLS POÈTICS	VOLS SER EL NÒVIO DE LA MEVA GERMANA?	HISTÒRIES DE POR	STONE FOX Y LA CARRERA DE TRINEOS	EL SABER PERDUT

4. El saber perdut

Joc de presentació d'una autora convidada a la festa. En aquest cas, es tractava d'Anna Vilar, autora del llibre *El saber perdut*, indòs en la tria d'aquell curs.

A cada grup, format per quatre membres, se li va lliurar un sobre que contenia una plantilla mida DIN A4 (base del trencadosques) en cartolina, un sobre amb les 15 peces del trencadosques retallades i una barra de cola.

Es tractava de muntar un trencadosques. La dificultat estava en el fet que no es disposava de la mostra i calia anar provant fins que totes les peces encaixaven.

Aquesta activitat va servir de presentació de l'autora convidada a la festa, amb la qual l'alumnat va poder intercanviar punts de vista i fer-li preguntes al voltant de la història del llibre *El saber perdut*.

NOTES

1. MUÑOZ PUELLES, Vicente. *L'Òscar i el lleó de Carreus*. Il·lustracions de Noemí Villamuza. Barcelona: Barcanova, 2002. («Sopa de llibres», 74).
2. McCAUGHREAN, Geraldine. *Mites*. Il·lustracions de Toni Ross. Barcelona: Cruïlla, 2001.
Entre les seves obres de ficció per a infants i joves cal destacar *El hijo del pirata*, *Una sarta de mentiras* i *Polvo de oro*. Toni Ross és un veterà il·lustrador molt conegut dins la literatura infantil i juvenil. Va néixer l'any 1938 i va estudiar a l'Escola d'Art de Liverpool. Ha guanyat nombrosos premis i els seus llibres es troben arreu del món. Ha il·lustrat autors contemporanis i ha recreat molts dels clàssics.
3. PLANTILLA:

EL JOC DE LES FAMÍLIES MITOLÒGIQUES		
Programa d'invitació a la Lectura		Cicle superior

1. PERSEU I LA GÒRGONA MEDUSA
Perseu
Arisi d'Argos
Andròmeda
Dànac
Gòrgona Medusa
Polídecs

2. ELS DOTZE TREBALLS D'HÈRCULES
Hèrcules
El lleó
L'Hidra
Euristeu
Gegant Atlas
Les amazones

3. PERSÈFONE I LES LLAVORS DE MAGRANA
Demèter
Hades
Hermes
Persèfone
Zeus
La magrana

4. TESEU I EL MINOTAURE
Minos
El Minotaure
Egeu
Teseu
Ariadna
El cordill

5. DÈDAL I ÍCAR
Dèdal
Ícar
Minos
Les aus
El laberint
La torre del castell

6. EL CAVALL DE TROIA
Helena
Troia
Menelau
Ulisses
El cavall
Aquil·les

7. JÀSON I EL VELLÓ D'OR
Jàson
El rei Fineu
Pèlies
Els argonautes
Medea
Èson

4. MARIJANOVIC, Stanislav. *Manual de monstruos domésticos*. Barcelona: Lumen, 1997.
5. NESQUENS, Daniel. *Hasta (casi) 100 bichos*. Il·lustracions d'Elisa Arguillé. Madrid: Anaya, 2001.
6. LANCHAIS, Aurélie; CROZON, Alain. *Qui sóc?*. Barcelona: Cruïlla, 1998.
7. LATRIA

Els 15 llibres que s'han llegit en la darrera edició (curs 2003-2004) han estat:

- 1 ***El secret de l'andana 13***, d'Eva Ibbotson
Barcelona: Cruïlla, 2002. («El vaixell de vapor», 122). Sèrie taronja
- 2 ***La venjança dels mofetes***, de Roddy Doyle
Barcelona: Columna, 2000.
- 3 ***Kor de parallamps***, d'Andreu Satorra
Barcelona: Edebé, 2003. («Tuacón verd», 93).
- 4 ***Maïto Panduro***, de Gonzalo Moure
Saragossa: Edelvives, 2002. («Ala Delta», 4). Sèrie verda
- 5 ***La màquina dels contes***, de Carles Cano
Bromera: («L' elefant», 4).
- 6 ***Disfresses***, de Joseph M. Sala-Valldaura
Barcelona: La Galera, 2001. («Els Grumets», 114).
- 7 ***El Palacio de los tres Ojos***, de Joan Manuel Gisbert
Saragossa: Edelvives, 2002. («Ala Delta», 1). Sèrie blava
- 8 ***Els últims gegants***, de François Place
Barcelona: Blume, 2000.
- 9 ***El saber perdut***, d' Anna Vilar
Barcelona: La Galera. («Els Grumets»).
- 10 ***Les peljades misterioses***, de M. Àngels Bogunyà
Barcelona: Edebé, 2003. («Tuacón verd», 92).
- 11 ***Històries de por***, d'Angela Sommer-Bodenburg
Barcelona: Bromera, any? («El Malet Galàctic», 49).
- 12 ***El cavall de Troia*** de Geraldine McCaughrean
Barcelona: Cruïlla, any? (Mites)
- 13 ***Stone Fox y la carrera de trineos***, de John Reynolds Gardiner
Barcelona: Noguer, any? («Cuatro Vientos», 113).
- 14 ***Cuentos para jugar***, de Gianni Rodari
Alfaguara
- 15 ***Les bruixes***, de Rodal Dahl
Empúries

8. Una de les planes del Bingolibre

Kasai, vas arribar pels aires		Temporal a l' Illot Negre		Bala perduda
	El saber perdut		La composició	Natasha
Danny, el campió del món	Óyeme con los ojos	Lota y la casa patas arriba		

Capítol 12

Vine amb mi a la biblioteca dubi, dubi, dubi, dubi, dubi, dubà

Dotze accions d'invitació a la lectura a l'educació primària

—Pare—va dir—, que em podries comprar un llibre?
—¿Un llibre?—va dir ell—, i per a què el vols, un llibrot, tu?
—Per llegir, pare.
—¿Què té de mal la televisió, valga'm Déu! Tenim una tele
predosa amb pantalla de dotze polzades, i ara em vénis amb
això d'un llibre! T'estàs avidant, filla meua.

ROALD DAHL¹

La biblioteca és una capsa plena de sensacions i sentiments, però no està tancada, només espera que algú s'atreveixi a obrir-la. Amb la invitació a la lectura pretenem que aquesta capsa que hem obert es transformi, mitjançant la narració de contes i la lectura, en un lloc màgic ple d'aventures fantàstiques en les quals convidem els nois i les noies a jugar amb les paraules, a riure i a crear amb els llibres. Desitgem que entre un infant i un llibre hi hagi una relació oberta que es vagi produint de manera gradual, agradable, jugant, fent teatre, creant històries, cantant, fins que arribi un moment en què esdevingui un veritable lector.

El mestre fa d'intermediari i ha de procurar que l'ambient on es produeix la trobada sigui prou digne, que es puguin expressar els sentiments lliurement. El mestre, naturalment, ha de ser lector, i per tant, ha de compartir les lectures amb el seu grup. N'ha de parlar i també ha de preocupar-se pel que llegeixen.

La invitació a la lectura, els moments setmanals de treball a la biblioteca, tot i sent extraordinaris, es plantegen com un servei més que l'escola ofereix. A la biblioteca es fan trobades amb autors, presentacions de llibres per als pares i les mares, jocs de llenguatge, lectures de poemes, recerques en petit grup, narracions de contes, etc. La biblioteca és un focus generador d'activitats que s'escampen per tota l'escola.

En els capítols precedents s'han explicat les implicacions del servei de biblioteca en aspectes concrets de la programació. S'han comentat les sessions que es dediquen a la poesia, a la creació de llibres col·lectius i a les festes populars, entre altres coses.

En aquest capítol indourem, a manera de catàleg de sastre, exemples d'altres accions que s'organitzen de manera habitual, depenent del grup-classe o de circumstàncies concretes i determinades. Algunes d'aquestes sessions són *accions-comodí* i no estan preparades per a un moment específic.

Normalment, un grup d'educació primària realitza a la biblioteca trenta-dues sessions l'any. Aquestes visites es reparteixen de la manera següent:

Vint-i-tres accions fixes:

- ♣ Quatre sessions es dediquen a les accions-joc comentades al capítol número 11 «*De rana a rana...*».
- ♣ Quatre sessions per a la formació d'usuaris del tipus de les comentades al capítol 6 «*Entendre la biblioteca...*».
- ♣ Quatre sessions són per a la poesia. Vegeu el capítol 8 «*Estimar la poesia...*».
- ♣ Quatre sessions dedicades al diada festiu corresponents a les dates assenyalades al capítol 5 «*Castanyes, neules, esparriots i dracs...*».
- ♣ Tres sessions per a les visites a les exposicions. Vegeu el capítol 7 «*Les exposicions creatives...*».
- ♣ Quatre sessions per a la creació de llibres col·lectius. Vegeu el capítol 10 «*L'aventura d'escriure...*».

Nou accions variables on s'indouen:

- ♣ Les visites a la biblioteca pública del barri.
- ♣ El treball sobre un autor determinat com les activitats sobre Rodari explicades al capítol 9 «*Recordant Rodari*».
- ♣ Les accions de coneixement dels llibres recomanats per a cada nivell.

Aquestes darreres accions es programen a demanda dels tutors o a proposta de l'equip de biblioteca i tenen com a base les orientacions del Departament d'Ensenyament pel que fa a l'educació primària en les àrees de llengües, especialment.

A continuació, i a tall d'exemple, presentem quatre accions per a cada diada:

Per al cicle inicial:

- II ***¡Ahora no, Fernando!*** Una activitat en la qual, a part de conèixer un llibre i el seu autor, es pretén reflexionar sobre la incomunicació entre les persones.
- II ***L'estrella de la Laura***, per escoltar amb atenció, gaudir de la narració i fer una producció plàstica posterior relacionada amb el conte.

- II **La guerra i la pau** és una activitat que presenta tres llibres que aborden el tema de les guerres i planteja una reflexió col·lectiva sobre el seu significat.
- II **Las primeras fresas** ens acostarà al món dels indis americans recreant els llibres a través de l'àl·lode, la imatge i el ritme per fer possible una posterior trobada solitària amb la lectura.

Per al cicle mitjà:

- II **El secret dels núvols** és una activitat d'ampliació de vocabulari i de potenciació de la capacitat d'escolta i atenció.
- II **La patxanga de la biblio** serveix per reflexionar sobre el que es fa o es pot fer a la biblioteca d'hora que potencia la creació literària i musical.
- II **L'Endrapasomnis** ajuda a potenciar els hàbits d'escola i desenvolupa l'expressió plàstica.
- II **Los misterios del señor Burdick** és una acció que intenta relacionar text amb imatge i viceversa, desenvolupant la capacitat creadora.

Per al cicle superior:

- II **El barret de l'avi** potencia els hàbits d'escolta d'una narració i desenvolupa les aptituds per a la creació plàstica.
- II **Operación Dragón Amarillo** és una lectura políaca que ajuda a participar d'un treball cooperatiu resolent els enigmes plantejats a la narració.
- II **El cal·ligrama** és una activitat de creació.
- II **Cuando los gigantes aman** introdueix l'alumnat en el món de la fantasia i possibilita la reflexió sobre els sentiments que apareixen al llibre: l'amor, la tendresa, la solitud.

¡AHORA NO, FERNANDO!²

David McKee

L'autor és conegut sobretot per la sèrie d'aventures de l'elefant Elmer. Altres llibres seus són *El monstruo y el asito*, *Què és aquest sarall, Isabel?* i *El cochinito de Carlota*.

Resum

Aquest petit conte planteja la manca d'atenció d'uns pares envers el seu fill. Quan Fernando arriba a casa i saluda el pare i la mare, aquests estan ocupats en els afers domèstics i li contesten sempre amb la mateixa frase: *¡Ahora no, Fernando!*

El nen surt al jardí de casa i allà se'l cruspeix un monstre que ocupa el seu lloc. El monstre entra a casa però els pares ni el veuen. —*¡Ahora no, Fernando!* —li diuen. El monstre fa tot el que fa el nen habitualment: sopa, mira la televisió, trenca alguna joguina i se'n va dormir sense que els pares ni se'n donin.

*... el monstruo se comió a Fernando enterito. No dejó ni una pizca.
Luego el monstruo entró en la casa*

«Grr...», hizo el monstruo detrás de la madre de Fernando.

«Ahora no, Fernando», dijo la madre de Fernando.

El monstruo mordió la pierna del padre de Fernando.

«Ahora no, Fernando», dijo el padre de Fernando.

«Tu cena está lista», dijo la madre de Fernando.

Y puso la cena delante de la televisión. El monstruo se comió la cena de Fernando. Luego miró la televisión. Después leyó alguna de las historietas de Fernando. Y rompió alguno de sus juguetes...

Activitat

En primer lloc es narrarà o es llegirà el conte *¡Ahora no, Fernando!*, emprant com a suport visual fotocòpies en color ampliacades de les pàgines del llibre.

Es pot plantejar un diàleg sobre els pares i les mares que sempre estan molt ocupats i no tenen temps per atendre els fills.

Després observarem quins colors posa David McKee a les cares segons els estats d'ànim (observarem les del pare) i plantejarem quin color posaríem a una cara enfadada, trista, sorpresa, indiferent, molesta, etc. i per què.

Dividirem la classe en quatre grups i demanarem a cada grup que faci un llistat de les coses que fa cada personatge del conte.

<i>PARE</i>	<i>MARE</i>	<i>FERNANDO</i>	<i>MONSTRE</i>
Llegir el diari	Regar les plantes	Sortir al jardí	Mirar la tele
...	...	...	...

Per acabar demanarem a cada grup que faci dibuixos dels personatges que han observat, tot recordant la conversa sobre la relació *color de la cara - estat d'ànim*.

Enganxarem els fulls dibuixats en un paper continu que haurèm dividit en quatre seccions, una per a cada grup.

Acabarem la sessió amb la narració del conte *Julieta y su caja de colores* ³, on es mostra la importància de les il·lustracions com a reflex de situacions anímiques particulars.

L'ESTRELLA DE LA LAURA⁴

Klaus Baumgart

L'autor va néixer l'any 1951 a Alemanya i va estudiar a Berlín, a l'Escola Superior d'Arts i Oficis, on es llicencià en Disseny Gràfic. Actualment treballa com a publicista.

Resum

La Laura no pot dormir i mentre mira per la finestra veu caure un estel molt a la vora de casa. La nena va a buscar-lo i el troba, però una de les punxes està trencada. La porta a casa amb molta cura i l'arregla amb un esparadrap. Aquella nit la Laura dorm molt contenta amb l'estrella al seu coixí però l'endemà al matí quan es lleva l'estrella ha desaparegut. La busca per tot arreu però no la troba. Aquell serà un dia trist per a la noia, no tindrà ganes de jugar, ni de menjar, ni de fer res.

A la nit, quan es fa fosc, l'estrella torna a aparèixer damunt del coixí. És da! només es veu de nit! quina degrad! Però sembla que ha perdut lluentor i s'està apagant... potser és el moment de pensar com retornar-la al cel.

Encara li queden uns globus del seu últim aniversari. Una mica trista, s'acomia de l'estrelleta, li dóna els globus, obre la finestra i la deixa per tal que surti volant.
La segueix amb la mirada durant una bona estona.
I sempre que la Laura no pot dormir i mira per la finestra, té la sensació que una estrella parpelleja només per a ella.

Activitat

Quan arriben a la biblioteca, els nens i nenes s'asseuen en rotllana. El llibre està present.

Sobre per la primera pàgina i es va explicant i mostrant les il·lustracions, comentant amb els infants els dibuixos, els colors, la forma del personatge, la textura, les combinacions de les imatges i colors, etc.

Després se'ls convida a fer una estrella com la del conte per portar-la a casa o per guarnir la biblioteca.

Es reparteixen fulls i pintures i tothom pinta la seva estrella. Quan el dibuix està sec, es retalla l'estrella i s'enganxa una tireta sobre una punta, com al conte.

LA GUERRA I LA PAU⁵

Activitat

Les guerres existeixen de debò, no només a les pel·lícules. Les guerres porten la destrucció, la por, la mort.

Els llibres d'aquesta sessió parlen de guerres:

En Flan-Flan i la Museta són dos conillets molt amics, els millors amics del món, sempre volen estar junts. Un dia, sense saber com ni per què, una guerra els separa. Flan-Flan deixa de veure la seva amiga i ni tan sols pot parlar amb ella perquè, segons li diu la mare, la Museta «està a l'altre costat de la guerra».

El conte parla del malson de la guerra però també de l'amistat que vola per damunt dels murs i de qualsevol conflicte bèl·lic.

A en Fabià no li interessa la guerra és un llibre amb unes il·lustracions molt grans i molt boniques que situa l'acció en el país dels Vermells i dels Blaus, uns guerrers que estan, dia rere dia, lluitant per un tros de terra. El príncep dels Blaus, en Fabià, no té cap interès pel tema i passa les hores assegut dalt de la branca d'un arbre, del seu arbre. Un dia, però, ha d'acudir al camp de batalla i enfrontar-se amb el príncep dels Vermells. Un accident desgraciat i una mentida seran les causes de l'acabament de les discussions.

Per què? Una disputa per una flor acaba en una terrible batalla. Un llibre sense text (no cal) en què les imatges són prou entenedores.

Aquests tres llibres ens serviran per centrar la sessió al voltant de les guerres.

Comencem repartint uns trencadossos que hauran de compondre. Els infants no han vist els llibres i els demanem que els muntin sense model. Un cop estiguin muntats els anirem presentant un per un.

Després, el mestre n'agafa un i l'explica o el llegeix.

A partir de la lectura o narració s'ençeta un diàleg sobre el que els infants saben del tema i proposen alternatives per a la solució dels conflictes:

- Quines guerres coneixeu? Les heu vist als telenotícies? Us ho ha explicat el pare, la mare, l'avi?
- Per què hi ha guerres?

- Quines altres maneres hi poden haver per resoldre els problemes entre països?
- De quin color dibuixaries la guerra?
- Com tenen els ulls els personatges d' aquest conte?

Amb els altres dos àlbums se segueix el mateix procediment.

Acabarem l' activitat demanant als infants que facin un dibuix. El resultat el podem exposar al mural de la biblioteca.

LAS PRIMERAS FRESAS⁶

Joseph Bruchac

L'autor ha escrit altres llibres relacionats amb el món dels indis de Nord-amèrica, un món que coneix molt bé. La il·lustradora, Anna Vojtech, a més de *Las primeras fresas* ha col·laborat amb l'autor al conte *Janko y el gigante*.

Resum

Las primeras fresas és un àlbum il·lustrat a doble pàgina, de gran format, que narra una llegenda dels indis xeroquis. Explica la vida del primer home i de la primera dona que vivien a la Terra. Eren feliços fins que un dia, quan l'home torna de caçar i veu la dona recollint flors s'enfada perquè no ha fet el dinar. La dona l'abandona. L'home, penedit, surt a buscar-la. Pel camí parla amb el Sol i aquest decideix ajudar-lo. El Sol fa brotar davant la dona fruits saborosos però aquesta continua sense aturar-se fins que finalment no ho pot evitar i aull les primeres maduixes. Quan l'home arriba li demana perdó.

Por fin, el Sol se esforzó al máximo. Iluminó la hierba delante mismo de los pies de la mujer y aparecieron las fresas. Brillaban como fuego en la hierba y la mujer tuvo que pararse a verlas delante.

Se arrodilló, arrancó una y la mordió. Nunca había probado una cosa igual. Su dulzor le recordó lo felices que habían sido ella y su marido antes de reñir.

Activitat

A la biblioteca s'habilita un espai decorat amb un tipí indi. Mentre van entrant els infants una melodia⁷ índia els va submergint en l'ambient. Seuen en cercle. Se'ls dona la benvinguda i s'els fa una presentació que servirà per contextualitzar la sessió.

El mestre diu:

Benvinguts al Gran Consell. És molt probable que els qui veniu per primera vegada desconegueu la seva fundició, ignoreu quins són els seus objectius i ignoreu també les raons per les quals avui ens hem reunit en aquest espai.

Fa moltes llunes, quan els vostres avantpassats els indis pells roges no vivien a les reserves com avui dia, sovint els guerrers més valents i més savis es reunien al voltant del foc per prendre les decisions més importants. Parlaven amb paraules que sortien dels seus cors, intenses, veraces, fins que es posaven d'acord en allò que els havia reunit.

Però també, d'altres vegades, molts cops, els infants s'aplegaven al voltant dels vells de la tribu perquè els expliquessin històries. Eren històries que parlaven de l'origen dels estels i de la terra, llegendes que explicaven la formació dels rius i les muntanyes, aventures dels avantpassats i sobretot la manera correcta de comportar-se i d'estimar la terra, la manera de respectar tot el que ens envolta perquè nosaltres també formem part de la natura igual que les pedres i l'herba.

Avui hem constituït un Gran Consell per explicar-vos la història on es troba la saviesa del nostre poble, per això ens hem trobat davant del tipi sagrat que guarda els llibres que contenen tot el Saber. Però abans de començar caldrà que aprenguem a romandre en silenci i siguem respectuosos perquè els esperits dels nostres avantpassats ens estan observant.

A continuació, el «mestre-fetiller» entra al tipi, treu el llibre *Las primeras frescas*, i narra aquesta història d'amor que conté elements de la natura i tocs màgics. Mentre l'explica va mostrant els dibuixos.

Després es demana als infants que triïn un nom, com si fossin indis i l'expliquin als companys. Es donen exemples: Flor de neu, Pluja a la cara, Llop afamat, Gegant del vent, Peus lleugers,...

Seguidament, el mestre treu una cartolina que simula una pell on hi ha uns dibuixos. Es comenta que els indis, de vegades, per explicar les històries empraven pictogrames com els que es presenten. Es mostra també el llibre d'on s'han tret: *Cuentos iroqueses*⁸ i es narra el conte representat a la cartolina: *¿Por qué existen tantas mosquitos?*⁹

A continuació es presenten i es comenten la resta de llibres sobre el món dels indis que podem trobar a la biblioteca.

S'acaba la sessió repartint fotocòpies del conte *La invención del arco y la flecha*¹⁰ i els participants són convidats a dibuixar la història seguint el sistema dels pictogrames abans comentat, inventant els que calguin.

EL SECRET DELS NÚVOLS¹⁷

Fred Bernard

L'autor i l'il·lustrador acostumen a treballar junts creant àlbums de gran format com aquest. Altres obres seves són *El tren amarillo* i *La comèdia dels ogres*.

Resum

Es tracta d'un àlbum il·lustrat que descriu una cursa d'avions entre Nova Escòcia i les Bahames passant pel temut Triangle de les Bermudes.

El protagonista és un vell aviador que hi participa amb el seu biplà al costat d'altres avions molt més moderns i sofisticats. El motiva el plaer de volar. Enmig de la cursa hi haurà una forta tempesta que posarà en perill el seu avió i es veurà obligat a fer un aterratge d'emergència per reparar-lo.

Les il·lustracions són precioses i indueixen perspectives poc habituals i molt variades.

Les seves ombres s'allarguen al terra i es persegueixen sobrevolant el prat com una canilla de llops amb set de victòria. Com un ramat d'ovelles plàcides, els núvols són travessats sense immutar-se per la canilla en vol rectilini. Tan sols l'aparell de Marco els perfila i els acompanya amb la vora de l'ala.

De sobte, al final d'un núvol, la terra desapareix. El cel i el mar s'uneixen, i el sol i l'aigua barregen les seves brillantor. A poc a poc, la distància entre els concursants augmenta i, molt aviat, cadascun vola sol en el seu tros de cel blau.

Activitat

Una activitat que fem amb aquest llibre, però que és extrapolable a qualsevol altre és EL JOC DE LA CADIRA BUIDA. Triem aquest llibre per la riquesa de vocabulari i perquè cal explicar el significat d'algunes frases o expressions abans de la seva lectura.

Els nois i noies seuen formant un cercle de cadres. Tantes cadres com infants i una més, buida. Es reparteixen unes cartes on hi ha frases extretes del capítol primer, una per a cada un.

Per exemple:

El motor fa un singlot	El seu fulard al vent	Una canilla de llops	Juga a esquilar les onades
------------------------------	-----------------------------	----------------------------	-------------------------------------

Després es llegeix la frase i, si cal, s'explica el seu significat.

Al mig del cerde es col·loca el barret de l'aviador cap per amunt, però pot servir una cassa buida, una paperera o qualsevol altre recipient.

El mestre comença el primer capítol:

Pam! Un tret i comença la competició.

Fan l'estrèpit d'un miler de trans, escapint flames i vapor....

El mestre, que sha llegit el llibre, sabrà trobar l'entonació adequada, sabrà quins són els moments en què cal sentir, baixar o exagerar la veu. L'alumnat està atent a la lectura, gaudint de la història i quan sent la frase que té escrita a la seva carta crida «prou» o «meva» o «la tino». Satura la lectura i disposa la seva carta al barret situat enmig del cerde i ocupa la cadira buida.

La lectura continua, la història avança i es deté quan algú altre diu «és la meua frase». Els infants van canviant de lloc i quan arriba el final del capítol tots han disposat el seu fragment al barret.

Aquesta activitat va bé per centrar l'atenció dels qui escolten, és participativa i divertida.

Si els ha agradat el primer capítol, ja saben que a la biblioteca de l'escola trobaran el llibre i el podran demanar en préstec.

LA PATXANGA DE LA BIBLIO¹²

Biblioteca Comtat de Gerdanya de Puigcerdà

LA PATXANGA DE LA BIBLIO

A casa a l' estiu em maro,
em foto de color,
la tele és un bon pal
i truco a algú per anar a fer el pendó.

Anem a la biblioteca,
No, no estic gens penjat,
podem llegir un bon llibre
i fer partida a l' ordinador.

*Em quedaré a sopar,
em quedaré a dormir,
mala la biblioteca,
totes seran així.*

Pots trobar molts compactes,
hi ha centres d' interès,
si vull puc mirar un vídeo,
em deixen tranquil i ningú em diu res.

La gent té molt bon rotllo,
i mentre escolto Els Pets
m' estic llegint El Víbora
i em passejo per Internet.

*Em quedaré a sopar,
em quedaré a dormir,
mala la biblioteca,
totes seran així*

Activitat

Aquesta acció se sol fer durant el tercer trimestre perquè, tot i que és una acció de treball, té un to festiu i divertit que arrodoneix un any de recerques i lectures. També es pot organitzar aquesta activitat durant les sessions prèvies a la diada de Sant Jordi. D'aquesta manera el treball de creació musical podrà ser mostrat als companys durant la celebració de la festa.

Primerament, es recorda alguna de les cançons que s'han cantat a la biblioteca en cursos anteriors i que, o bé han estat creació dels companys de cursos superiors o bé són cançons que expliquen la història que hi ha en un llibre¹³.

A continuació es comenta que escriurem una cançó sobre les coses que es poden i les que no es poden fer a la biblioteca. Encestem un torn de paraules on cadascú va dient què li sembla la biblioteca, quins efectes beneficiosos creu que té, que li agradaria trobar, quins llibres li han interessat, o el que sigui.

Després es triaran les idees més reeixides, les més originals o les més divertides, que serviran de base per a la cançó.

Quan el text està redactat s' escolta la cançó *La patxanga de la biblia* i es reparteix una còpia de la lletra a cada infant. S' escolta un cop i es demana que quan es torni a escoltar provin d' afegir-se a la cançó tot llegint la lletra que tenen d' davant. Es pot repetir dos o tres cops. És divertida.

Amb l' ajut del mestre de música es tria una melodia d'algun dels cedés que es treballen a l'aula de música¹⁴, sobre la qual es faran els ajustaments de lletra i melodia. També es buscarà una tornada prou significativa, que sigui fàcil de recordar.

Amb la cançó acabada i arrodonida (lletra i música en sintonia) es farà una còpia per a tot el grup i es demanarà que facin un dibuix per a la portada del casset o CD. Amb les possibilitats que disposa l' escola es procurarà fer-ne una edició que es guardarà a la biblioteca.

Solen ser cançons de l'estil *Vine amb mi a la biblioteca*¹⁵, el text de la qual diu:

Vine amb mi a la biblioteca
dubi, dubi, dubi, dubi, dubi, dubi.
Vine amb mi a la biblioteca
dubi, dubi, dubi, dubi, dubi, dubà

És un lloc fet per somniar
dubi, dubi, dubi, dubi, dubi, dubi,
per trobar, riure i pensar
dubi, dubi, dubi, dubi, dubi, dubà

Amb l'Àstèrix, Harry Potter, la Matilda i Tintín
amb la Maisy i Mandito ens anem a divertir.

dubi, dubi, dubi, dubi, dubi, dubi,
dubi, dubi, dubi, dubi, dubi, dubà

L'ENDRAPASOMNIS¹⁶

Michael Ende

Michael Ende és un dels grans autors de la literatura infantil i juvenil. Va néixer a Alemanya l'any 1928 i d'allà va estudiar Art Dramàtic.

Entre les seves obres destaca *L'aventura interminable*, autèntic best-seller de la LIJ. Altres novel·les seves són *Momo*, *Tranquila tragdeguas*, *La mariposa y el dragón*, *El secret de la Lena*, *La potió del desig*, *Un dia complicat*, *La leyenda de la luna plena*, etc.

Resum

Al País de la Bona Son creuen que dormir és la cosa més important de totes perquè les persones que dormen molt tenen el caràcter amable i els pensaments clars. Però no tot és felicitat al País de la Bona Son. El rei i la reina tenen una filla, de nom Dormissona, que pateix d'uns malsons terribles que no la deixen descansar i per això està malalta.

El seu pare, el rei, decideix fer un viatge per tal de trobar remei al mal de sa filla. Pregunta, recorre tot el món i quan sembla que no trobarà la solució coneix l'Endrapasomnis, un follet que s'alimenta precisament del malsons i que l'ajudarà.

Lleuger com el vent, el geni va sucar la ploma al tinter i va escriure aquestes paraules al gran full de paper:

Gran geni que menges somnis:
porta el ganivet de banya
i la forquilla de cristall
i atipat ben atipat.
No vol malsons na Dormissona
que vol tranquil·la fer la nona.
Menjat tos aquests mals somnis
que em treuen el bon dormir
i que et fadin bon profit.
No vol malsons, na Dormissona
que vol tranquil·la fer la nona.

Activitat

Aquesta sessió estarà dedicada a parlar d'aquells llibres que narren històries de personatges inquietants.

Començarem plantejant un diàleg al voltant dels llibres de la literatura màgica i fantàstica que coneixen o dels que han sentit a parlar.

Es comentaran aspectes relacionats amb la lectura de la imatge:

- Què ens inquieta més, una narració —que hem d'imaginar— o una visió concreta d'una pel·lícula o d'un còmic?

- Què ens preocupa més, allò que es veu o allò que només s' intueix?
- I les músiques? I els sons o sorolls?

Després seguirem parlant dels somnis i dels malsons que tenim. Pors i pensaments que ens angixen i amoïnen, personatges que apareixen en els nostres malsons o imatges que ens produeixen trasbalsament.

Demanarem als nois i noies que dibuixin i pintin algun d' aquests «monstres», seguint l'estil de Maurice Sendak a *Allà on viuen els monstres*.

Amb tots els somnis obscurs i misteriosos es confeccionarà un mural col·lectiu que titularem *El mural dels malsons*.

Després narrarem o llegirem en veu alta el conte de *L' Endrapasomnis* i insistirà en la figura d' un dels grans autors de la literatura infantil i juvenil, Michael Ende. Potenciarem la figura d' aquest autor contemporani.

La lectura es pot fer amb la llum tènue d' unes espelmes que substitueixin la llum habitual. Es tracta de crear un clima inquietant, una penombra misteriosa.

Un cop llegit o narrat el conte es passarà a cada infant el text del poema que recita la princesa per tal d' atraure l' Endrapasomnis i se'ls demanarà una altra producció gràfica. Aquest cop dibuixarem aquell somni bonic o agradable que s' hagi tingut o que es voldria tenir. Amb tots els dibuixos es confeccionarà *El mural dels somnis bonics*.

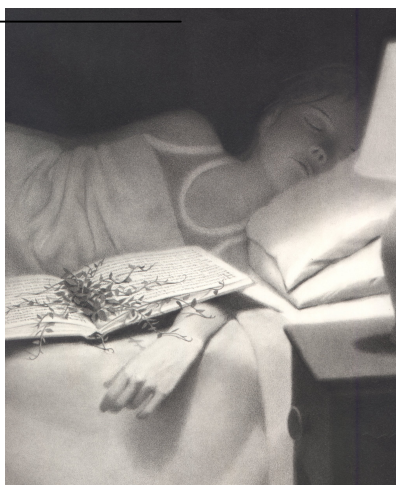
LOS MISTERIOS DEL SEÑOR BURDICK¹⁷

Chris Van Allsburg

Van Allsburg va néixer l'any 1949 a Michigan, als Estats Units, on va estudiar Belles Arts i Escultura. Ha escrit i dibuixat molts àlbums il·lustrats com *Jumanji*, *El Expreso Polar*, *La escoba de la viuda* i *El higo más dulce*.

Resum

Un dia arriba a ca l'editor el senyor Harris Burdick. Duu sota el braç catorze dibuixos que corresponen a catorze contes que vol publicar. Els deixa a l'editorial perquè s'els mirin però mai no torna a buscar-los. Els dibuixos, molt bons, van acompanyats de la primera frase, la que comença cada relat. Mai torna a portar els textos o a recollir els dibuixos. Desapareix. Trenta anys després es publiquen en forma de llibre, tal com els va portar, és a dir, només amb la primera frase i amb la il·lustració que l'acompanya.

LA BIBLIOTECA DEL
SEÑOR LINDEN

*Ell l'havia previngut
sobre el llibre.
Ara era massa tard...*

Activitat

Normalment, quan es fa un llibre es parteix d'un text base que s'il·lustra en funció del que explica. És el procés habitual. Però el camí invers també és possible, és a dir, explicar allò que una imatge ens suggereix. En aquesta sessió farem els dos camins. Començarem per un text que s'ha d'il·lustrar. Ens servim d'un llibre de Julio Cortázar anomenat *Historias de cronopios y de famas*¹⁸. Són uns relats breus que acompanyaran els nois i noies, més endavant, d'ide superior.

Els dividim en petits grups i a cada grup li lliurem uns retoladors gruixuts, un tros de full continu blanc i el conte d'en Cortázar *Las líneas de la mano*. S'els demana que el llegeixin tranquil·lament i que després provin de dibuixar el recorregut que fa la línia del relat, ocupant tot l'espai del paper.

LAS LÍNEAS DE LA MANO

De una carta tirada sobre la mesa sale una línea que corre por la plancha de pino y baja por una pata. Basta mirar bien para descubrir que la línea continúa por el piso de parqué, remonta el muro, entra en una lámina que reproduce un cuadro de Boucher, dibuja la espalda de una mujer redinada en un diván y por fin escapa de la habitación por el techo y desciende en la cadena del pararrayos hasta la calle. Ahí es difícil seguirla a causa del tránsito, pero con atención se la verá subir por la rueda del autobús estacionado en la esquina y que lleva al puerto. Allí baja por la media de nilón cristal de la pasajera más rubia, entra en el territorio hostil de las aduanas, rampa y reptas y zigzaguea hasta el muelle mayor y allí (pero es difícil verla, sólo las ratas la siguen para trepar a bordo) sube al barco de turbinas sonoras, corre por las planchas de la cubierta de primera clase, salva con dificultad la escotilla mayor y en una cabina, donde un hombre triste bebe cañac y escucha la sirena de partida, remonta por la costura del pantalón, por el chaleco de punto, se desliza hasta el codo y con un último esfuerzo se guarece en la palma de la mano derecha, que en ese instante empieza a cerrarse sobre la culata de una pistola.

Els resultats obtinguts per cada grup es comenten i es comparen. Després es poden exposar als passadissos de l'escala, al costat del text.

Per fer el pas contrari, presentarem el llibre *Los misterios del señor Burdick* i l'explicarem. Ens servirem de la introducció del llibre per recordar la figura de l' editor.

Un cop s' ha llegit el llibre es reparteix a cadascú, a l'atzar, una imatge¹⁹ per escriure una història partint de la frase que acompanya el dibuix.

Previ a l' escriptura és convenient, de manera general, confeccionar un llistat de paraules —substantius i adjectius— del vocabulari específic d'aquestes imatges: por, malfiança, horror, ensurt, opressió, pànic, recel, esglai, temor, inquietant, esgarriós, amenaçador, ...

Per fer aquest llistat ens pot ser molt útil comentar al grup l' existència de diccionaris de sinònims i antònims.

Finalment, es farà una lectura en veu alta d' alguns dels escrits i es comentaran els diferents camins que han seguit els nens i nenes partint del mateix dibuix.

EL BARRET DE L'AVI²⁰

Francesc Bofill i Pere Virgili

Resum

El barret de l'avi (la història més gran que mai s'hagi contat) explica l'aventura d'un noi, en Dant, que un dia va al teatre a veure l'espectacle que presenta el seu avi, el mag Teseo Odissei, i veu com en un dels trucs és engolit pel barret de copa.

Sense pensar-s'ho dues vegades el noi seguirà el seu avi a través del barret fins a arribar a un món paral·lel —a l'Altra Banda— on, amb l'ajut de l'Oca Beatriu, tractarà de trobar-lo. Pel camí haurà d'enfrontar-se a grans perills, caurà al pou, es perdrà al laberint i se les veurà amb la Mort, talment com si d'una partida del Joc de l'Oca es tractés.

Les il·lustracions combinen elements dibuixats amb collages dels personatges de les cartes (reis, cavalls) i cromos antics. Un llibre diferent.

Activitat

La sessió s'inicia mostrant als infants les cartes de la baralla. N'hi ha de diferents models, de pòquer, franceses, etc. Les més conegudes són les espanyoles i les usarem per a l'activitat. A l'escola disposem d'un joc de cartes grans (de les anomenades «de màgia») que van bé per la seva mida.

En primer lloc s'ensenyen diferents naips i es pregunta al grup: *Què pot ser això?* Per exemple, si presentem la carta de l'as d'oros les respostes seran «una moneda», «el sol» o «un botó»; si presentem el dos d'espases ens diran «les vies d'un tren» o «uns esquís»; si el que mostrem és una de les figures, per exemple el cavall, la imaginació es dispara. Es tracta precisament d'això, d'empènyer l'imaginari col·lectiu a la recerca de solucions creatives a imatges concretes.

Tot seguit, i amb l'ajut dels naips «de màgia», es narra la història de *La princesa dels tres marits*²¹ o la d'*En Nofre i la Poma*²² i es van mostrant, en cada situació, els naips que marquen el personatge o l'acció. Es va formant la història que es deixarà a la vista del grup.

Se'ls mostren també altres possibles combinacions com la que presenta el conte *Els 4 fills del rei*²³ i s'observen les solucions donades per l'autor. Després se'ls conviden a construir plàsticament una història. Es pot deixar llibertat a la seva imaginació desbordant o, si es vol, se'ls pot facilitar algun petit conte o text que hauran de representar.

Es mirarà també el conte *d'El barret de l'avi* i s'observaran les possibilitats de combinacions que els autors proposen.

Es dividirà la classe en petits grups i a cada grup se li facilitarà una cartolina, tisores i un joc de naips. El resultat es pot penjar als murs de la classe, a la biblioteca o als passadissos.

OPERACIÓN DRAGÓN AMARILLO²⁴

Julian Press

Julian Press va néixer a Hamburg (Alemanya). Va estudiar Arts Gràfiques i Il·lustració.

Operación Dragón Amarillo és el seu primer llibre i segueix l'èssquema que va iniciar el seu pare Hans Jürgen Press fa trenta anys amb la novel·la *Histories de la mà negra*. Ha escrit també *Operación Cetro de Oro*.

Resum

Operación Dragón Amarillo és un llibre que conté vuit aventures protagonitzades pel grup «La banda del regaliz», formada per Leo, l'amo d'una botiga de caramels; Luís, un comisari de policia aficionat a la informàtica; tres nens (Carolina, Felipe i Florentino) i un lloro.

La gràcia del llibre està en la combinació de text i il·lustració. A cada plana es planteja un enigma que cal resoldre observant detingudament el dibuix en blanc i negre que hi ha a la pàgina adjacent.

... estaban demasiado nerviosos por encontrar de una vez los microfilmes. Como la botella con el sobre ya no estaba en la taquilla, los detectives sospecharon que debía de estar detrás del escenario. En efecto la encontraron en un cajón del tocador. La botella tenía el corcho puesto, al lado estaba la carta. Felipe la abrió, le dio la vuelta y un montón de arena oscura cayó sobre un papel que habían extendido hasta que aparecieron los tres microfilmes...

Activitat

Quan el grup arriba a la biblioteca s'agrupa per parelles. A continuació es presenta el llibre i es parla de com està fet. S'explica que cal estar molt atents a cadascun dels detalls dels dibuixos per resoldre els casos polítics.

Seguidament, a cada parella se li passa una fotocòpia de les il·lustracions d'un dels casos (per exemple el cas «Operación Dragón Amarillo» que dona títol al llibre consta de set enigmes) i s'explica l'aventura (narrada, no llegida), aturant-se quan algui per intentar resoldre el cas entre tots. Quan una parella troba la solució s'espera que tothom hagi tingut temps per pensar.

Un cop donada la resposta de cada enigma es planteja una discussió col·lectiva on s'aporten els diversos punts de vista i es fan hipòtesis sobre com pot continuar la història.

Es va avançant plana a plana fins a la resolució del cas.

EL CAL·LIGRAMA

Activitat

Comencem la sessió explicant als nens i a les nenes el significat de la paraula. Un cal·ligrama és una poesia visual, una composició poètica que expressa, mitjançant la seva tipografia, el tema o idea base.

El cal·ligrama està a mig camí entre la poesia i l'expressió plàstica, entre la literatura i la imatge. Podem fer cal·ligrames a partir de contes, d'endevinalles on el propi dibuix ens doni la solució, i també a partir de poemes.

Nosaltres elaborarem un cal·ligrama a partir d'una paraula. Pot ser simplement la resolució d'aquesta paraula, tal com fa en Miquel Obiols sovint als seus llibres.

En primer lloc veurem alguns exemples extrets de llibres o elaborats per companys de l'escola en altres cursos.

Arribats a aquest punt es proposa una paraula i entre tot el grup s'elabora el cal·ligrama (per exemple: núvol, sol, pluja..).

Quan s'ha comprès el concepte, passem a fer cal·ligrames. En grups de dos es treballa bé. Primer hauran de triar la paraula que es vol representar (un coet, una papallona, un paraigua, un tren, el mar, un arbre,..) i a continuació plantejar la resolució gràfica. Amb tots els cal·ligrames es pot fer un mural o un petit llibre col·lectiu.

CUANDO LOS GIGANTES AMAN²⁵

Folke Tegetthoff

Resum

Quan arriba la primavera, el gegant Arnaldo es troba desconsolat i trist. Està turmentat i es troba sol, molt sol. No té ningú a qui agafar de les mans, amb qui xerrar, a qui estimar.

Els seus veïns, les persones que viuen a la vall, decideixen ajudar-lo i comencen la recerca d'una companya per al gegant. Envien cartes i visiten circs sense èxit. Només l'arribada d'un narrador de contes porta un raig d'esperança: la geganta existeix, es diu Jane i cria elefants a Waihiiki, Hawai.

A partir d'aquí se succeeixen un seguit de preparatius per al gran viatge: el vestit nou, la foto que s'ha de fer arribar a la Jane, les cartes, l'aprenentatge de com creuar l'oceà quan no se sap nedar, etc.

Quan arriba el moment, l'Arnaldo empren el viatge però pel camí viu alguna situació perillosa i ha de resoldre un enigma abans de trobar la Jane.

Aquest autor austríac se serveix de l'humor i de les exageracions per explicar les seves històries. Són narracions que mantenen l'esquema clàssic dels contes de fades, és a dir, hi ha un heroi que patirà per superar un conflicte, haurà de menester l'ajut d'uns auxiliadors, humans i preternaturals, i es farà inevitable «lluitar» amb l'antiheroi abans no aconseguixi el seu objectiu.

Quando los gigantes aman és una narració tancada, amb frases curtes i estructura senzilla, amb predomini de diàlegs que donen agilitat i plasticitat, amb un llenguatge ric en imatges suggeridores i poètiques.

Con el dedo índice, el gigante araba los campos; dos puñados de semillas y un movimiento bastaban para sembrar medio valle. Con la izquierda cuidaba el bosque, donde podaba fácilmente pinos, abetos y otros árboles.

A cambio recibía comida: verduras, frutas y cereales (pues el gigante era vegetariano)

Activitat

Quan arriben els nois i noies s'els parla dels personatges menuts que apareixen a la literatura i també dels personatges grans. Entre tots es fa un llistat dels que recorden:

Personatges grans

El drac
El gegant
L' ogre
Abiyoyo

Personatges petits

En Patufet
Els nanets de la Blancaneu
Els nans de Màntua
Almendrita

Després es fa la lectura del conte i, en acabar, es proposen dues activitats:

- * La primera, escoltar i aprendre la cançó *Quando los gigantes aman*.²⁷
- ♣ La segona, escriure i enviar una carta d' amor com si fóssin l' Arnaldó i la Jane. Han de ser cartes molt elaborades, troquelades, amb enganxines, dibuixos, petites o grans,... fetes amb diversos materials i amb molta imaginació.

NOTES

1. DAHL, Rodd. *Matilda*. Barcelona: Empúries, 1988. («L'Odissea», 40).
2. McKEE, David. *¡Ahora no, Fernando!*. Madrid: Altea, 1986.
3. PELLICER LÓPEZ, Carlos. *Julieta y su caja de colores*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1993.
4. BAUGMART, Klaus. *L'èstrella de la Laura*. Barcelona: L'Arca de Junior, 1997. («El rovell de l'ou»).
5. L'activitat **La guerra i la pau** es treballa amb els llibres:
ELZBIETA, *Flon-Flon i la Museta*. Barcelona: Cruïlla, 2001. («El Vaixell de Vapor»);
VAUGELADE, Andès. *A en Fabià no li interessa la guerra*. Barcelona: Corimbo, 2000.
POPOV, Nikolai. *Per què?*. Barcelona: L'Arca, 1996.
6. BRUCHAC, Joseph. *Las primeras frescas*. Il·lustracions d'Anna Vojtech. Palma de Mallorca: José J. de Cañeta, 1994. Aquesta activitat està inspirada en una de similar reditzada pel col·lectiu de literatura infantil i juvenil d'Elx a la biblioteca pública de la ciutat.
7. Normalment empram les melodies dels cedés *Medicine woman* i *Medicine woman II*, interpretades per Meddwyn Goodall.
8. *Cuentos iroqueses (con pictogramas de Tehanetorens)*. Madrid: Miraguano, 1981. («Libros de los malos tiempos», 5).
9. Pictogrames de *¿Por qué existen tantas mosquitos?*
10. La invención del arco y la flecha
Hace mucho tiempo, los Onkwehonwe, el Pueblo Natural, no usaban el arco y la flecha entre sus armas. En aquellos tiempos era la lanza el instrumento de caza habitual. Un día, un joven cazador, de nombre Okwironto, dejó su poblado y salió en busca de un oso. Su única arma era una larga lanza de punta de piedra. Okwironto caminó mucho tiempo sin ver ni una sola señal de osos. Después de un buen rato, pensó que quizá los encontrara en cierta cañada de un espeso bosque que se extendía no muy lejos del lugar en el que se encontraba. Allí crecían viñedos silvestres y, como era la estación de la Luna de las Hojas que caen (alrededor de octubre), las uvas ya estarían maduras y los glotones osos estarían rondando cerca. Okwironto no se equivocó. Y así, nada más adentrarse en la espesura de aquella cañada, vio la figura de una tremenda mole negra. Se trataba de Okwari, el oso, muy ocupado comiendo uvas silvestres. De vez en cuando lanzaba gruñidos de placer mientras comía incesantemente aquellos dulces frutos. El joven cazador se acercó al oso cuanto pudo, reptando por el suelo. Silenciosamente, levantó la lanza para asestar un golpe definitivo. Entonces sucedió algo escalofriante. Mientras Okwironto blandía su arma, resbaló con una roca y cayó cuan largo era sobre la tierra, casi bajo las garras del oso, que, lanzando un gruñido de sorpresa, le descubrió. Aún sujetaba el cazador su lanza, pero no se hallaba en posición de poderla utilizar. Okwari, el oso, normalmente se habría adelantado sobre aquel humano que le acosaba, pero la súbita aparición del joven le había sobresaltado y en lugar de atacarle, como hubiera hecho cualquiera de sus hermanos osos, sólo se volvió y se quedó quieto, observándole asustado. Okwironto no lo pensó dos veces, se incorporó de un salto y en pocas segundos corría ya por el bosque. Okwari, viendo huir despavorido al cazador, se envalentonó y se dispuso rápidamente, a su vez, a darle caza. Durante un largo trecho, los dos, Okwironto y el oso, mantuvieron la distancia

que el primero obtuviera del segundo en su rápida escapada, pero al poco el oso empezó a ganar terreno.

Okwironto comprendió que en poco tiempo el oso le atraparía y le despedazaría sin piedad. Pensó en la mujer y en los hijos que le esperaban en la aldea, en la inmensa tristeza que les embargaría si no regresaba nunca. Este pensamiento le impulsó a hacer frente al oso y matarle o morir en el intento. Volvió sobre sus pasos decididamente blandiendo su lanza, pero el extremo de ésta se enredó en una fina liana que colgaba de un fresno joven. Tiró el cazador con fuerza de la lanza para saltarla, pero sólo consiguió que el fresno de la que pendía se doblara.

El oso ya casi había dado alcance a Okwironto, que intentaba aún liberar su arma de la liana. Con un supremo esfuerzo tiró y tiró hasta que la copa del fresno llegó a tocar la tierra. No podía esperar más. Con un grito de terror saltó la lanza y echó a correr. No había dado muchos pasos cuando notó que el oso ya no le seguía. Volvió la cabeza. El oso yacía en tierra con la lanza atravesada en la garganta. La sangre manaba a borbotones y se esparcía entre las hojas caídas del bosque. De Okwari, el oso, se habían apoderado los estertores de la muerte.

El sorprendido cazador se acercó para ver qué había sucedido. La lanza, al engancharse en la liana, había provocado que el fresno se doblara, de la misma manera que lo hubiera hecho un arco. La liana había actuado de cuerda y los tirones dados para rescatar la lanza habían servido para tensarlo. Así, cuando la saltó, el fresno volvió a su posición natural y la fuerza de la cuerda impulsó la lanza directamente a la garganta de Okwari.

El cazador recogió su lanza y volvió a colocarla sobre la liana. Tiró, y el fresno volvió a arquearse. Cuando ya casi la copa tocaba el suelo, saltó la lanza, que voló veloz surcando el cielo. Acababa de inventarse el arco.

Desde entonces, los Onkwehonwe, el Pueblo Natural, fabricaron sus arcos con ramas de fresno, sustituyendo la liana de nuestra historia por largas tiras de cuero. En lugar de la pesada lanza, emplearon flechas de punta de piedra, terminadas en unas pequeñas plumillas que aseguraron el rumbo.

Y así el arco se convirtió en el arma principal de los Onkwehonwe, nuestros antepasados.

11. BERNARD, Fred. *El secret dels núvols*. Il·lustracions de François Roca. Barcelona: Lumen, 2003.
12. *La patxanga de la biblia* va ser editada en forma de casset l' estiu de 1995 a la biblioteca Comtat de Cerdanya de Puigcerdà, amb la col·laboració de Xavier Terrones (composició), José Pedro Rodríguez (mescla i gravació), Glòria Tàpia (veu) i Josep Lizandra.
13. Hi ha un cedé preciós editat per Fondo de Cultura Econòmica de Mèxic amb motiu del seixantè aniversari de l'editorial. Recull 15 cançons de 15 llibres de la col·lecció «A la orilla del viento».
14. Són molt adients els llibres que edita Televisió de Catalunya (Club Super 3) perquè tenen les peces cantades i després només la música sobre la qual es pot cantar a sobre, com si féssim *playback*. Títols com *Els infants componen cançons*, o la sèrie de *Supermúsics* són molt aprofitables.
15. La melodia de *Vine amb mi a la biblioteca* és:
16. ENDE, Michael. *LEndrapasomnis*. Il·lustracions d'Annegert Fuchshuber. Barcelona: Joventut, 1980. («Col·lecció Quadrada»). Altres llibres que usem en aquesta sessió són: *Allà on viuen els monstres* de Maurice Sendak, *En Xavier té por* de Joles Sennell i *El Papu està pioc* de Fernando Lladana.
17. VAN ALLSBURG, Chris. *Los misterios del señor Burdck*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1996. («A la orilla del viento»).

18. CORTÁZAR, Julio. *Historias de arañas y de famas*. Madrid: El País, 2002. («Clásicos del siglo XX», 22).
19. Les imatges són fotocòpies en làser de les il·lustracions del llibre. El text es dona traduït al català.
20. BOFILL, Francesc; VIRGLI, Pere. *El barret de l'avi*. Barcelona: HYMSA, 1981. («La capsa dels jocs»).
21. *La princesa dels tres marits* és una rondalla meravellosa recollida per Joan Amades a la seva *Rondallística* (Ed. Selecta) i és una història molt antiga que s'explicava amb naips.
22. La rondalla d'*En Nofre i la Pona* també es troba recollida a la *Rondallística* d'en Joan Amades.
23. *Els 4 fills del rei* va aparèixer a la revista infantil *Cavall Fort* (número 408).
24. PRESS, Julian. *Operación Dragón Amarillo*. Madrid: Espasa, 2003.
25. TEGETTHOFF, Folke. *Cuando los gigantes aman*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1995. («A la orilla del viento», 33).

Cafè i llibres o quan la biblioteca fa olor de berbena

Una interacció de les famílies amb l'escola
a partir de la biblioteca escolar

Pero lo más importante es que el niño vea a sus padres leer. Discretamente, sin ostentación, pero de una forma arrebatada y absurda. El rubor en las mejillas de una madre joven, mientras permanece absorta en el libro que tiene delante, es la mejor iniciación que ésta puede ofrecer a su niño al mundo de la lectura.

GUSTAVO MARTÍN GARZO¹

Els infants reparteixen les hores del dia entre l'escola i la casa. El mestres i, sobretot, els pares i les mares tenen una influència fonamental en la promoció de la lectura. La família pot estimular perfectament —des de l'estimació, l'ambició, la confiança i la paciència— el goig que proporcionen els moments de lectura.

A l'escola Sant Josep-El Pi s'organitza, des de la biblioteca escolar, un programa que ofereix la possibilitat de compartir experiències i dubtes. És un programa que anomenem *Cafè i llibres* i que té com a objectiu principal facilitar la trobada dels familiars i organitzar tertúlies de debat i discussió de temes relacionats amb el món dels llibres.

Cafè i llibres és una activitat periòdica que intenta trobar respostes, mitjançant la reflexió col·lectiva i l'ajut d'especialistes, si cal. La participació és oberta i flexible. Un pare o una mare pot venir a les sessions que li interessin. Del que es tracta és de meditar al voltant de les preguntes:

- Per què és important la lectura?
- Per què és important que els infants llegeixin a casa?
- Quin és el moment més adequat per llegir a casa?
- Quins llibres triar?
- Hem d'obligar a llegir?
- Com explicar contes? Quan?

- Com aprèn el nen a llegir?

Aquestes trobades, a més, permeten un coneixement i un enriquiment personal que depassa el marc de les relacions habituals perquè normalment els pares i les mares només es relacionen amb els familiars dels companys de curs dels seus fills. A *Cafè i llibres* es creen lligams i complicitats diferents. Un pare o una mare que té un fill més gran podrà aconsellar, des de la seva perspectiva i experiència, a altres que estan vivint situacions noves.

Totes les sessions s'avisen amb antelació. El dia i l'hora són sempre els mateixos i hi ha un personatge mascota que fa d'animador, el superheroi de la lectura, en Bookman².

Cafè i llibres és una acció que pretén facilitar la interacció del triangle Escola-Lectura-Família i enviar missatges cap als tres sectors.

L'activitat està conduïda i dirigida des de l'Escola, que és l'encarregada del suport tècnic (tria de materials, infraestructura, coordinació i moderació).

Competències de l'Escola:

- o L'Escola convoca totes les mares i els pares un dia determinat de cada mes, a la tarda, des de les tres fins a dos quarts de cinc, a la biblioteca del centre.
- o L'escola vetlla per tenir a punt l'espai (comoditat, tranquil·litat, silenci, ambient cordial i amistós on tothom s'hi senti bé, acollit i respectat).
- o L'escola s'encarrega de tenir preparat el cafè i l'acompanyament (sucre, llet, pastes, tasses, culleres, tovallons, etc.).

Competències dels mestres responsables de l'activitat:

- o Dos mestres, en representació del Claustre, són els encarregats de conduir les sessions, moderar els debats, recollir les informacions aportades, proposar temes, recomanar lectures, preparar les fotocòpies dels documents, etc.
- o Els mestres, d'hora, s'encarreguen de lliurar al Claustre tota la informació que sorgeixi d'aquestes trobades.
- o Els mestres tenen el vist-i-plau del Claustre i de l'Equip Directiu per fer les gestions amb les Administracions Públiques (locals i autonòmiques) i per demanar les subvencions i les aportacions de material que l'activitat exigeixi.

Competències dels pares i les mares:

- o Les mares i els pares participants prenen el compromís de llegir els documents aportats en cada sessió. En el cas dels llibres es comprometen a tornar-los i comentar-los a la sessió corresponent.
- o Les mares i els pares, dins les seves possibilitats, es comprometen a col·laborar activament en les activitats que el programa proposi:
 - narracions de contes a casa (i, eventualment, a l' escola).
 - participació en la preparació de les exposicions.

Al llarg del curs es fan vuit sessions. Hi ha un guió prèviament conegut i consensuat per tots els assistents. A la primera sessió s' aprova el calendari i el llistat de temes presentat pels mestres responsables.

Algunes de les sessions que s'han organitzat han estat:

Llegir, per a què?	Aproximació al llibre com a objecte. Llegir per: Informar-se? Plaer? Necessitat bàsica? Creixement personal?
Els àlbums il·lustrats (de 0 a 6 anys)	Característiques gràfiques i temàtiques dels àlbums per a les primeres edats. Coneixement dels títols més reeixits. Lectura i comentari d' àlbums.
Novetats editorials	Presentació de les novetats aparegudes al mercat. Criteris per fer una bona compra (d'acord amb l' edat, el tema, la qualitat literària i plàstica,...).
La narració de contes	El decàleg del narrador. L' hora del conte a l' escola. El poder dels contes. Participació a <i>Les 12 hores de contes</i> de L' Hospitalet.
La xarxa de biblioteques de la ciutat	Convidem un responsable de la xarxa de biblioteques a explicar el funcionament de les biblioteques públiques, especialment les més properes (hores del conte, préstec, xerrades,...).
Lectures per a l' estiu	Selecció i tria de les novetats aparegudes per Sant Jordi. Lectures per a l' educació primària.

La biblioteca es transforma, una tarda al mes, en un lloc de trobada. Les mares i els pares, com a integrants de la comunitat escolar, la fan seva i participen activament de les tertúlies. En benefici dels seus fills, per la seva educació literària. El to de les converses és relaxat i l'ambient molt agradable. L'olor de cafè impregna l'ambient i així, amb la tassa al davant, un grup de pares i mares, còmplices del mateix projecte educatiu, recreen un acte d'estimació envers l'escola, els seus fills i la lectura.

Sempre hi ha un moment per gaudir de l'últim poema que algú ha llegit, sempre hi ha una estona per escoltar una mare que ens descobreix una manera de llegir nova (*a casa un dia ma filla llegeix unes pàgines i deixa el punt d'loc on l'ha acabat, l'endemà m'ho explica i segueixo llegint jo, llavors li explico i ella continua llegint on he deixat el punt, fins que acabem el llibre. Li diem lectura en cadena, és una manera bonica de compartir lectures*), sempre hi ha punts de vista comuns i punts de vista divergents.

La tarda de *Cafè i llibres* respira bonhomia, ens fa sentir feliços com a mestres i ens empeny a millorar.

La biblioteca fa olor de cafè mesclat amb l'olor del paper i l'olor de la verbena que surt del llibre d'en Roberto Piumini³.

¿Por qué la biblioteca olía a verbena? Porque la señorita Luisa, la bibliotecaria, que tenía el pelo entre rubio y castaño y los ojos muy verdes, usaba un perfume de verbena que se mezclaba con los demás olores de la biblioteca de la calle Carbajal.

De totes les sessions es fa una acta que es reparteix als assistents i serveix de resum dels temes parlats. Es lliura, també, un punt de lectura, fet expressament per a cada sessió i que n'és el recordatori.

A tall d'exemple presentem els resums de tres de les sessions:

- p **Llegir, per a què?** La primera de les tertúlies que va servir de punt de partida i d'ara permetia centrar els coneixements previs de cadascú.
- p **Novetats editorials.** Amb la presència d'un llibreter de la ciutat.
- p **Les relacions amb la xarxa de biblioteques públiques de la ciutat.** Amb la participació d'un bibliotecari de la ciutat.

Escola sant Josep – El Pi	CAFÈ I LLIBRES
Servei de Biblioteca	LLEGIR, PER A QUÈ?

Assisteixen a aquesta tertúlia 26 persones.

La tarda comença amb una referència a l' **evolució del fet lectori** del tipus de lectures. Es reparteix la reproducció d' un fragment del quadre *El filòsof que llegeix* de Chardin⁴ i s' obre la conversa analitzant, a través de la visió d' aquesta pintura, com es llegia fa 250 anys, com i què llegíem fa vint anys i cap onensem que es tendeix actualment.

Es fan algunes anotacions del quadre de Chardin. De la seva visió podem extreure algunes opinions. Per exemple sobre el *vestit* del lector que es representa (un amic del pintor) es comenta com la capa i el barret fan pensar que l' home va preparat com si anés a un acte molt important. Vestit per a l' ocasió, no de qualsevol manera, com si la lectura fos un acte seriós. La roba és rica i denota que la lectura era cosa de gent adinerada. Es tracta d' una trobada cerimoniosa.

Al quadre hi ha, sobre la taula, un rellotge d'arena que ens indica el pas del temps. Té forma de signe infinit. El temps passa per a nosaltres. Avui hi som i demà no, però les paraules i els llibres romanen esperant que algú, en el futur, els torni a agafar i els llegeixi. El marbre es trenca i el ferro es rovella però el paper perdura. Hi ha una relació entre llibre i temps. Els llibres serveixen per conservar la memòria dels fets. ¡Qui sap si un llibre dels que hi ha a la biblioteca no servirà d' aquí a vuitanta anys per donar llum, coneixement i plaer a un altre lector!

Uns altres elements curiosos que s'observen són tres discs de metall situats davant del llibre. Semblen monedes o medallions. S' usaven per estirar els fulls que eren molt grans i tendien a arrugar-se per les puntes.

El llibre podria ser part d' una col·lecció de diversos volums perquè darrere se'n entreveuen un parell més. La seva presència és majestuosa. No és un llibre de butxaca com els que portem a sobre i llegim al metro. És el centre del quadre, el focus que desprèn la llum que es reflecteix en la cara del lector.

Sobre la taula també hi ha un calam o ploma d' au que ens fa pensar en la possibilitat de resposta. Serveix per fer anotacions al marge. El lector pot contestar, pot anotar, pot copiar. És un diàleg entre el lector i el llibre.

Llegir amb el llapis al costat per repetir les frases, per aprendre-les, per recordar-les... Lectura i escriptura van (o haurien d' anar) de la mà.

Al quadre es nota la presència del *silenci*. Es nota en la paret, en les cortines,... tot fa pensar en el silenci, com si la lectura fos un acte silenciós. Es comenta que, en canvi, avui dia el soroll ens envaeix, hi ha una mena de mecanisme que ens acciona el cervell i fa que siguem capaços de llegir amb música de fons, amb les discussions dels veïns, amb la tele en marxa, etc.

Després s'obre un torn de paraules on cadascú explica què l'legia de petit (Juli Verne, les aventures de *Los cinco*, *Esther y su mundo*, els *TBO*, els còmics, etc.).

Una mare fa una intervenció criticant els còmics *manga* i algunes sèries de televisió. Es fa alguna reflexió respecte a la violència que hi havia en els tebeos de fa uns anys (*Capità Trueno*, *Hazañas bélicas*). Hi ha qui considera que no és el mateix tipus de violència. Sembla un tema interessant. S'apunta per al seu debat en properes trobades.

Finalment s'explica que per a la segona tertúlia s'ha fet una demanda de llibres a la biblioteca Teda Sala. És una tria a l'atzar, no passada per cap sedàs. Del que es tracta és de llegir el que hi ha, tant si és bo com si és dolent. De cara a la propera trobada es demana que tothom agafi alguns d'aquests llibres, els llegeixi i així la tertúlia serà més dinàmica i més participativa.

Escola sant Josep – El Pi	CAFÈ I LLIBRES
Servei de Biblioteca	NOVETATS EDITORIALS

Assisteixen a aquesta tertúlia 21 persones.

El tema per a la sessió d'avui és: **les novetats editorials** aparegudes en els darrers mesos.

Ens trobem davant d'un mercat editorial que no para de créixer i en el qual és difícil estar al corrent del que apareix diàriament. Molt més difícil és saber quins materials són realment interessants i quins no. Per aquest motiu es va decidir convidar a aquesta sessió de *Cafè i llibres* un llibreter de la ciutat, en **Carles Ferrer** de la llibreria Perutxo⁵

Els llibreters tenen un paper molt actiu en la difusió dels llibres. Són les persones que ens apropen les lectures, que ens aïden l'atenció sobre una determinada obra que, altrament, passaria desapercebuda i també són les persones que ens poden aconsellar i orientar.

Davant l'altu d'oferta de llibres i per saber-nos moure amb certes garanties d'èxit, centrem la sessió en tres moments:

1. Quan compris un llibre... baixa de la figura
2. Llibres i editorials comercials.
3. Llistats de llibres recomanats.

1. Quan compris un llibre... baixa de la figura

Es reparteix aquest document elaborat a partir d'unes orientacions de l'equip de col·laboradors de la Fundación Germán Sánchez Ruipérez de Salamanca en el qual s'aporten orientacions i es donen pistes per comprar llibres.

Es va llegint i es van comentant alguns aspectes sobre els que cal insistir:

- 1 No sempre el llibre més car és el més adient.
- 1 Cal pensar en l' infant al qual va dirigida la compra del llibre, les seves aficions, la seva edat...
- 1 Cal defugir de les mercaderies que venen de pel·lícules o sèries de TV. El seu interès sol ser merament comercial. S'esmenta el cas de molts dels llibres que són fotogrames de les pel·lícules d' en Disney.

De tot el que s' exposa hi ha una frase de la Carmen Martín Gaité que podria servir. Diu així:

Con los libros pasa lo mismo que con las personas, que unas empiezan a hablarte de otras y se va tejiendo y ampliando una red de conocidos de amigos, y de amigos de conocidos, a las que se acaba conociendo por curiosidad o por azar.

2. Llibres i editorials comercials

Més que parlar de llistes exhaustives de llibres, convé trobar criteris més generals que ens puguin donar pistes a l' hora de comprar un llibre.

En aquest sentit hi ha un indicador fonamental que ens pot donar garanties o ens pot fer arrufar el nas: les editorials.

Hi ha dos tipus principals d' editorials:

- Les que tenen com a estratègia i com a objectiu guanyar quotes de mercat sigui com sigui.
- Les que tenen objectius literaris o artístics, que es preocupen de publicar obres de qualitat creades per artistes (novel·listes, narradors o il·lustradors).

D' entre aquestes darreres es poden assenyalar algunes:

- II Siruela: té una col·lecció molt bona («Las tres edades») indicada per a tot tipus de lectors, especialment a partir de vuit anys.
- II Fondo de Cultura Económica (FCE): La seva col·lecció, *Los espejados* de «A la orilla del viento», és molt bona i hi trobem llibres per als més menuts de gran qualitat artística.
- II Cruïlla: És una editorial que publica en català i castellà (SM) i tenen col·leccions molt adients («El Vajell de Vapor», per exemple).
- II La Galera: la seva col·lecció «Els grumets» és d'un nivell literari elevat.
- II Joventut: publica llibres clàssics de qualitat.

II Per al mercat de 0 a 6 anys hi ha editorials que fan veritables joies. Són Corimbo, Kalandraka, Kókinos i Lóguez.

Es parla també del fenomen Harry Potter i s'indica que si bé els llibres que han aparegut fins ara són recomanables, cal estar atent a tota la sèrie de productes que, a remolc de la pel·lícula, estan fets únicament amb interès comercial.

Es comenta que hi ha editorials que ho publiquen tot, empesos per la necessitat de bastir novetats contínuament i això porta a un nivell literari molt pobre.

Es cita el cas de la tria que es fa des de l' escola per *la lliga dels llibres*⁸ adreçada als infants de cinquè de les escoles de L' Hospitalet. Costa trobar bons llibres.

3. Llistats de llibres recomanats

S'insisteix en què, davant del desconeixement, es pot optar per:

- Consultar els llibreters, els mestres o els bibliotecaris.
- Seguir les indicacions que surten en alguns suplementos de premsa escrita (pocs) i a les revistes especialitzades que ofereixen comentaris de novetats. És el cas de les revistes *Faristol*, *CLIJ*, *Notícia de llibres*,... però tenen el problema que no es troben al mercat si no és per subscripció.
- Consultar uns assessors importants: els amics, els veïns i els mateixos llibres que et porten a d'altres obres.

S'acaba la sessió comentant alguns dels llibres que en Carles ens ha portat i es deixa temps per remenar i mirar.

Escola sant Josep – El Pi	CAFÈ I LLIBRES
Servei de Biblioteca	LES RELACIONS AMB LA XARXA DE BIBLIOTEQUES PÚBLIQUES DE LA CIUTAT

A la sessió hi assisteixen 24 persones.

Es recorda que les tertúlies *Cafè i llibres* són lliures i cadascú hi pot venir o deixar d'assistir sense cap altra mena de compromís. En aquest sentit es remarca que algunes de les persones assistents fan un esforç considerable perquè venen directament del treball a l'escola sense dinar.

Avui hem convidat José Luís de Blas⁹, bibliotecari de la Teda Sda.

Per a moltes persones nascudes a la ciutat és un goig poder comprovar com han anat creixent les biblioteques i ara, amb la inauguració de la nova biblioteca Josep

Jonés (a la plaça Guernica), el somni de tenir biblioteques en condicions a cada barri és molt a la vora.

Es recorden les primeres biblioteques ubicades al barri centre, la de Mossèn Homar i la de la Caixa, amb un funcionament ben diferent a l' actual.

En José Luís opina que, més que centrar la discussió sobre informacions i dades, val més reflexionar sobre el concepte de biblioteca i així ho fem.

Es van apuntant algunes idees:

- 1 La biblioteca no és un magatzem de llibres. La biblioteca té una dinàmica pròpia, que incideix de manera favorable en la vida de moltes persones.
- 2 Les biblioteques encara són llocs desconeguts per a bona part de població. Els qui la visiten saben, però, que és un punt de trobada. Un punt on es troben persones diverses i no només estudiants que van a fer els deures. També hi ha gent gran que va a llegir el diari, grups que volen informació sobre un lloc concret (un vídeo, per exemple) perquè han de fer un viatge a l' estiu, immigrants que fan ús del servei gratuït de connexió a internet per enviar els correus electrònics als seus amics llunyans, i hi ha també nens que descobreixen per primera vegada la biblioteca gràcies a alguna activitat que s' organitza, com ara tallers diversos, visites escolars, hores del conte, o exposicions.
- 3 A la biblioteca no només hi ha llibres. Actualment podem trobar cèdès, vídeos educatius, revistes, i tota mena de materials en diversos suports.
- 4 La biblioteca és un servei gratuït que paguem entre tots amb els impostos.
- 5 L' espai on s' ubica la biblioteca ha de ser acollidor. Per això hi ha butaques, llocs de trobada, sales per fer treballs, fil musical, llum natural, etc.
- 6 La biblioteca no ha de ser només un lloc per consultar, per estudiar, sinó també un lloc estimulador per conèixer, descobrir, apassionar-se i compartir les nostres descobertes. En José Luís fa la broma que a la biblioteca es «lliga» més que al gimnàs.
- 7 La biblioteca de Bellvitge té un servei per portar llibres als malalts de l' Hospital. S'explica el seu funcionament.
- 8 Algunes biblioteques organitzen «llibre-fòrums». Són trobades voluntàries de gent que ha llegit el mateix llibre. Una persona¹⁰ col·laboradora és qui coordina l'activitat i la resta opina sobre la lectura. Solen ser molt enriquidores.

A demanda d'una mare es proposa fer per a la darrera sessió una experiència similar amb les persones que estem aquí. Com que és la segona vegada que surt l' interès per les lectures dels adults i malgrat que no era l' objectiu inicial del *Cafè i llibres*, s' agafa la paraula i es fan les gestions per buscar un llibre adient i que ens pugui aportar a tots plegats alguna estona d' entreteniment i reflexió. Es demanarà al servei de biblioteques el

l'listat dels llibres del «llibre-fòrum» i en farem una tria entre quatre o cinc persones.

- 1) La biblioteca pública té el compromís de relacionar-se amb les escoles. Segons la Llei del sistema bibliotecari de Catalunya

als Centres d'Ensenyament no Universitari s'establirà una biblioteca escolar com a part integrant de l'ensenyament i en col·laboració amb el Sistema de Lectura Pública.

En cada comarca i en cada municipi que compti amb una biblioteca central urbana hi ha una comissió de lectura pública (...) Té per funcions (...) coordinar l'actuació de les biblioteques públiques i escolars.

Donat que la biblioteca escolar no té un fons tan complet que li permeti donar resposta a totes les demandes dels seus usuaris, és aquí on entra en joc el recolzament que la biblioteca pública pot prestar a la biblioteca escolar.

Les funcions de la biblioteca pública envers la biblioteca escolar són:

- *Informació bibliogràfica*: l'accés des de la biblioteca pública als catàlegs de la majoria de xarxes de biblioteques de Catalunya (Generalitat, universitats, Diputació de Barcelona, etc.) permet ampliar la informació bibliogràfica necessària per als centres.
- *Préstec interbibliotecari*: els centres d'ensenyament han de conèixer la possibilitat d'accés als fons d'altres biblioteques mitjançant el préstec interbibliotecari.
- *Suport temàtic*: la biblioteca pública pot cedir temporalment lots documentals d'interès puntual als centres.

Finalment es reparteix un article que sembla interessant, «Las bibliotecas como bien público: el factor humano», de Javier Pérez Iglesias, publicat a *Educación y biblioteca* el gener del 1999 ¹¹.

NOTES

1. MARIN GARZO, Gustavo. «Instrucciones para enseñar a un niño a leer». Publicat el 17 d'abril del 2003 i guardonat amb un premi al millor article de foment de la lectura.
2. El nostre superheroi de la lectura, en Bookman, és una creació de Douglas Wright, il·lustrador argentí que publica les seves tires a la revista virtual *Imaginaria*. En Bookman és un personatge de nos gran —un nos per ensumar els llibres nous i els vells—, que gaudeix d'orant la tinta i el paper, que cada nit s'adorm amb la sensació agradable d'un llibre obert, cap per avall, contra el pit, i a qui agrada passejar a l'aire lliure, asseure's sota una dzina i llegir. Viu en un país imaginari, Bookland.
3. PIUMINI, Roberto. *Un amor de libro*. Zaragoza: Luís Vives, 2002. («Ala Delta Internaciional», 50).
4. *El filòsof que llegeix* és un quadre que està al Museu del Louvre, a París. Va ser pintat per Chardin l'any 1774. El pensador George Steiner fa una exhaustiva anàlisi al capítol intitulat «El lector infreqüent», dins el seu llibre *Pasión intacta (ensayos 1978-1995)*, publicat el 1997 a Madrid per Siruela dins la col·lecció «Biblioteca de Ensayo».
5. Carles Ferrer és un dels socis de la Llibreria Perutxo, situada al barri centre de L'Hospitalet.
Aquesta llibreria col·labora de bon grat amb la vida cultural de la ciutat i de les escoles. Una activitat que hem compartit amb ells i que ha resultat molt educativa és la visita que fan els nois i noies de cicle superior als seus locals. Allà els orienten i els expliquen què és una llibreria, quin camí segueix un llibre abans no està als prestatges i quins serveis ofereixen.
6. La Fundación Germán Sánchez Ruipérez de Salamanca és un dels Centres d'investigació i difusió de la literatura infantil més importants del territori espanyol. Tenen una pàgina web molt ben documentada i molt completa. Publiquen col·leccions de llibres d'investigació i assessoren qualsevol mestre que ho sol·liciti.
De les seves orientacions es va elaborar el document que es va repartir als assistents a la tertúlia.

QUAN COMPRIS UN LLIBRE... BAIXA DE LA FIGUERA

(A alguns suggeriments útils per comprar als vostres fills el llibre més adient)

REGALA LLIBRES...els dies feiners, de no aniversaris. REGALA LLIBRES com qui regala daus, plànols o viatges. Estàs regalant oportunitats per descobrir, orientar-se i volar...

ABANS DE COMPRAR

- No sempre el llibre més car és el més adequat.
- Hi ha il·lustracions que es van crear per a la televisió i el cinema, la seva reproducció en llibres atén a criteris purament comercials.
- Penseu en l'edat del nen o del jove a qui voleu regalar el llibre, i en els seus gustos, afeccions...
- Les indicacions de l'edat amb què les editorials etiqueten els seus llibres són només orientacions. Consulteu un especialista: un llibreter, un bibliotecari o un professor.

ALGUNES ORIENTACIONS SOBRE INTERESSOS LECTORS

Abans dels 5 anys

- } Busqueu llibres on la il·lustració sigui predominant, innovadora i estètica.
- } Hi ha il·lustracions que es van crear per a la televisió o el cinema.

- l Malgrat que encara no llegeix, no compreu només llibres d'imatges exclusivament. Recordeu que vosaltres podeu descobrir les històries amb ell.
- l Trieu un moment del dia o de la nit per mirar o llegir junts els llibres. Ho convertireu en un espai de comunicació i afecte.
- l Mostreu-li les il·lustracions dels contes. El nen comprendrà que les imatges també expliquen històries.

Interessos

- ♣ Llibres d'imatges.
- ♣ Històries rimades, amb repeticions.
- ♣ Històries on el protagonista és un animal, humanitzat o no.
- ♣ Contes de fades senzills.
- ♣ Històries quotidianes sobre les coses que ens envolten.

A partir dels 6 anys

- l Ara que comencen a llegir, no els abandoneu.
 - l Podeu seguir compartint aquells moments especials al voltant de la narració del conte, i això serà ben compatible amb les petites estones de lectura individual.
 - l Aneu fent la seva petita biblioteca particular: uns quants llibres col·locats estratègicament entre les seves coses, a la seva habitació.
 - l Que tingui també al seu abast llibres informatius: diccionaris, llibres de cuina, manuals sobre les plantes i els animals... Descobrirà que la lectura, a més de divertir-nos, és útil i necessària a la nostra vida quotidiana.

Interessos

- ♣ Històries que passen en ambients coneguts: la casa, l'escola.
- ♣ Contes senzills amb elements meravellosos.
- ♣ Faules i llegendes.
- ♣ Contes folklòrics i tradicionals.
- ♣ Llibres que responen als seus perquè (tant de ficció com informatius).
- ♣ Contes i històries d'humor.
- ♣ Poesies amb rimes senzilles.
- ♣ Llibres informatius.

Des dels 8 anys

- l Ja pot llegir llibres amb alguns arguments més complicats.
- l Pregunteu-li quins temes prefereix abans de comprar alguna cosa que no tingui cap interès per ell.
- l També hi ha còmics de qualitat, tenen la seva tècnica i llenguatge propis.
- l S'interessa per temes més allunyats del seu entorn. És el moment d'oferir llibres d'informació, partint de les seves preguntes o comentaris. Fomentarem així la seva curiositat envers els llibres de coneixements.

Interessos

- ♣ Llibres d'aventures.
- ♣ Contes fantàstics.
- ♣ Històries de colles, on els protagonistes són nens de la seva edat.
- ♣ Llibres d'humor.
- ♣ Poesia.
- ♣ Llibres informatius sobre: animals, esports, jocs, altres països, invenció, mecànica, ciència i experiments científics.

Des dels 12 anys

-] Compreu revistes sobre temes que els interessin i premsa diària. És important crear un ambient de lectura a casa i captar la seva atenció vers la lectura partint de temes d'actualitat.
-] S'interessa per temes diversos, propis de la seva edat, Trobarà resposta als llibres informatius.

Interessos

- ♣ Històries de suspens, de misteri. Històries policíiques.
- ♣ Aventures perilloses.
- ♣ La vida real: els sentiments.
- ♣ Ciència-ficció.
- ♣ Biografies.
- ♣ Ecologia, pacifisme, convivència.
- ♣ Llibres informatius sobre: temes científics, sexe, religions, història, futur professional...
- ♣ Els clàssics: Àlícia, Tom Sawyer...

I, A MÉS DE COMPRAR LLIBRES...

- És bo crear un ambient on la lectura i l'escriptura formin part de la nostra vida quotidiana: consultar un diccionari, preparar les vacances amb una guia de viatges, comprar la premsa, comentar els llibres que hem llegit, visitar llibreries, anar a la biblioteca...
- Facilitar espais i temps de lectura a casa. La lectura exigeix una concentració i cal crear l'ambient adient.
- La lectura no consisteix a «devorar» llibres: cal ensenyar als nostres fills a gaudir amb allò que es llegeix.

7. MARTÍN GAITE, Carmen. *El cuento de nunca acabar*. Barcelona: Anagrama, 1988.
8. *La lliga dels llibres* és una activitat promociada pel servei de biblioteques de LHospitalet en la qual participen quinze escoles. Els infants de cinquè de primària reben un lot de llibres i tenen uns mesos per llegir-los. Cap a final de curs, normalment el mes de maig, s'organitzen unes trobades a les biblioteques on es comenten les lectures fetes.
9. José Luís de Blas és un bibliotecari de llarga tradició a LHospitalet. Actualment treballa a la biblioteca Teda Sola, després d'haver estat molts anys adscrit a la Biblioteca Popular de Bellvitge. Com a persona vinculada a la ciutat ha format part del grup Sopa de Lletres, dependent del Centre d'Estudis de LHospitalet.
10. Mnerva Álvarez és la persona que coordina els *llibre-fòrums* a les biblioteques de la ciutat. Una gran lectora que va estar molt vinculada —com a mare— a la nostra escola.
11. PÉREZ IGLESIAS, Javier. «Las bibliotecas como bien público: el factor humano». A *Educación y biblioteca*, 97. (Gener de 1999).
En aquest article, l'autor fa unes reflexions molt encertades del valor de la biblioteca pública com a agent socialitzador.

**Sísif, el mite de l'esforç inútil
o quan el voluntarisme, la tenacitat i la constància es
dilueixen inevitablement per insuficiència de cobertura
legal**

La (no) normativa que regula el funcionament de les biblioteques escolars

A la mitologia grega Sísif, rei de Corint, representa un heroi hàbil i llest que és capaç de desafiar els déus, bo i sabent que la lluita serà desigual.

A la llegenda, Sísif és vençut i queda condemnat a empènyer fins al·l'alt de tot d'una muntanya una roca que, quan arriba al cim, torna a caure rodolant fins al peu de la muntanya.

La possibilitat d'avançar en la definició d'un model de biblioteca escolar passa per l'aprovació d'unes normatives legals que l'emparin i li permetin desenvolupar-se plenament.

Hi ha un ampli col·lectiu de mestres —determinats des de fa uns quants anys a defensar la bondat i els guanys que suposarien per a l'alumnat un correcte funcionament de la biblioteca escolar— que està demanant, d'una banda, un compromís administratiu que es tradueixi, bàsicament, en dotació econòmica; i de l'altra, l'augment del personal amb la implantació de la figura del bibliotecari o bibliotecària escolar.

En aquests darrers temps hi ha, també, la percepció d'un cert desencant en el món educatiu pels canvis periòdics de lleis i per l'aparent manca de criteris a l'hora d'enfocar aquesta i altres qüestions que no s'acaben de concretar.

Els dies passen, els cursos també i se segueix a l'espera del «gest» que posi en marxa el desplegament real d'unes normatives que emplenin de contingut el buit actual. Mentre això no succeeixi els mestres fassuts continuen, com a la llegenda de Sísif, abocats a fer rodar la pedra, il·lusionats, esperançats i pensant que la propera vegada no caurà i no s'haurà de tornar a començar.

És notori que el col·lectiu d'ensenyants (o una part) es caracteritza per la generositat i per la il·lusió amb què sovint suplanten les deficiències organitzatives dedicant les hores i els esforços que calguin a tirar endavant projectes de biblioteca. Enumerar les experiències que es fan —totes— arreu de Catalunya queda fora del

nostre abast però sí que podríem detallar diverses accions prou reeixides que hem conegut o de les quals tenim constància.

A Catalunya s'organitzen trobades de mestres constituïts en **grups de treball** per intercanviar opinions, redactar projectes i aprofundir en la literatura infantil i juvenil. Són significatius, entre d'altres,

- ♣ el col·lectiu de mestres del Baix Llobregat de Sant Vicenç dels Horts, un grup de mestres que quinzevegades es reuneixen itinerants en les escoles de la zona¹.
- ♣ El grup de mestres de les zones de Sant Andreu, Sant Martí i Sants-Montjuïc de Barcelona, coordinats des dels CRP's respectius que es troben a la biblioteca pública de Can Fabra o a la del Vapor Vell per organitzar unes tertúlies que anomenen *Aperitiu i llibres*².
- ♣ El col·lectiu de mestres del Baix Penedès, un grup molt actiu i molt dinàmic que es reuneix periòdicament per debatre, conèixer i difondre les seves experiències³.

També hi ha escoles que demanen **assessoraments** puntuals.

Són centres amb voluntat de prendre un compromís col·lectiu i que a través dels plans de zona organitzen seminaris als seus centres i s'impliquen efectivament. Valdríem citar el cas de l'escola Sant Julià de l'Arboç, com a exemple de progressió espectacular. En un parell d'anys i amb les idees molt clares han estat capaçs d'organitzar i dinamitzar la biblioteca escolar de tal manera que, ara, s'els fa imprescindible⁴.

Podem citar escoles que compten amb un **suport** efectiu dels departaments d'Educació **dels Ajuntaments** respectius.

Són les escoles d'alguns municipis que tenen establerts convenis i reben ajuts econòmics (dotacions de llibres, de mobiliari, d'ordinadors, etc.). El col·lectiu més afortunat és el de les escoles municipals de Barcelona, aïllades al Pla de biblioteques escolars (1998-2010), al recer de la Comissió de Lectura Pública de l'Ajuntament⁵, però també hi ha col·laboracions importants a altres municipis com el Prat de Llobregat o Cornellà.

Finalment hi ha els mestres que assisteixen i participen als cursos que s'organitzen a les **Escoles d'Estiu i cursos de tardor** (els que s'organitzen des de l'Associació de Mestres Rosa Sensat), **xerrades** puntuals, **jornades**, etc.

La voluntat hi és i d'experiències n'hi ha un bon grapat. Estem, en aquest moments, vivint una fase en la qual es comencen a buscar referents, a conèixer les pràctiques que, aquí i allà, col·lectius de mestres han anat gestant però encara està una mica descoordinat. És una etapa que anomenaríem EXPERIMENTAL i de difusió.

El procés ha de ser aquest perquè després de la fase d'experimentacions diverses arribarà una fase de CONSOLIDACIÓ, quan, fruit de les necessitats fets i contrastades, finalment s'aprovin les normatives que regulin un funcionament ordenat i normal de les biblioteques, de la seva dotació pressupostària i de personal. Ha d'arribar.

Sigui com vulgui, els docents, col·lectius i moviments de mestres tenen en l'actualitat ben poca cosa on agafar-se. De les lleis que regulen les biblioteques escolars i de les declaracions d'intencions d'alguns organismes internacionals en parlarem en aquest darrer capítol.

La referència més àmplia i general la tenim a la CONSTITUCIÓ ESPANYOLA⁶, aprovada l'any 1978. En ella hi ha dos articles que cal mencionar.

Un és l'article 44, el qual diu:

1. «Els poders públics promouran i tutelaran l'accés a la cultura, a la qual tothom té dret».
2. «Els poders públics promouran la ciència i la investigació científica i tècnica en benefici de l'interès general».

L'altre és l'article 148 i indica que «les comunitats autònomes podran assumir competències en els museus, les biblioteques i els conservatoris de música d'interès per a la comunitat autònoma».

A Catalunya tenim un altre referent principal: L'ESTATUT⁷. Podem llegir a l'article 9:

«La Generalitat de Catalunya té competència exclusiva sobre les matèries següents: arxius, **biblioteques**, museus, hemeroteques i altres centres de dipòsit cultural que no siguin de titularitat estatal».

I l'article 15 apunta:

«És de competència plena de la Generalitat la regulació i administració de l'ensenyament en tota la seva extensió, nivells i graus, modalitats i especialitats...».

Les dues darreres lleis orgàniques que han regulat l'educació en els últims temps han estat la LOGSE i l'actual LOCE (en procés de revisió). En elles es poden llegir algunes línies que diuen qüestions relacionades amb la biblioteca escolar.

A la primera d'elles —a la LOGSE⁸— el terme *biblioteca escolar* no apareixia. De totes maneres hi va haver un seguit d'indicacions i orientacions metodològiques i

d'objectius didàctics que només es podien concretar de manera efectiva amb una bona biblioteca escolar que disposés de personal, un bon fons documental i una estructura organitzada (espai, horaris, préstecs). Repassem el que deia la llei.

Al preàmbul s'assenyava que «en aquesta societat del futur, configurada progressivament com una societat del saber, l'educació compartirà amb d'altres instàncies socials la transmissió d'informació i coneixements, però adquirirà una major rellevància la seva capacitat per ordenar-los críticament, per donar-los un sentit personal i moral, per tal de generar actituds i hàbits individuals i col·lectius, per desenvolupar aptituds...».

Més endavant assenyava que l'activitat educativa s'havia de desenvolupar atenent els següents principis:

- «La metodologia activa que assegurí la participació de l'alumnat en els processos d'ensenyament i aprenentatge» (article 2.3).
- «La metodologia didàctica s'orientarà al desenvolupament general de l'alumne, integrant les seves experiències i aprenentatges. A l'ensenyament tindrà un caràcter personal i s'adaptarà als diferents ritmes d'aprenentatges de cada infant» (article 14.1).
- «Els centres docents estaran dotats dels recursos educatius, humans i materials necessaris, per tal de garantir un ensenyament de qualitat» (article 58).

El mateix any que es va aprovar la LOGSE, el Ministeri d'Educació i Ciència va presentar el Disseny Curricular Base (DCB) per a les etapes d'infantil, primària i secundària obligatòria. En aquest DCB s'apuntaven les intencions educatives de cada etapa i es definia un pla per aconseguir-les. Eren propostes obertes que les comunitats autònomes haurien de desenvolupar i concretar. Eren propostes en les quals, malgrat que la biblioteca i altres serveis no quedaven prou definits, sí que es podia entreveure com aquests serveis (biblioteques i centres de documentació) es consideraven necessaris.

Un any després es va promulgar la legislació corresponent on s'indicava que a les escoles d'educació primària s'hauria de contemplar l'existència d'una biblioteca, com a mínim, de 45 metres quadrats (article 20)⁹.

La segona de les lleis esmentades, la LOCE¹⁰ va tornar a deixar escapar una nova oportunitat de regular i de donar un impuls realment efectiu a la biblioteca escolar. Com havia passat amb la LOGSE, les referències que hi apareixien eren mínimes. Així a l'exposició de motius que iniciava el seu redactat es feien algunes reflexions sobre el moment actual de l'educació i després d'apuntar que «els nostres alumnes se situen per sota de la mitjana de la Unió Europea en els seus coneixements

de matèries instrumentals com poden ser les matemàtiques i les ciències», insistia en «les greus deficiències d'expressió oral i escrita que estan relacionades amb la falta d'hàbits de lectura. La solució passa per potenciar un millor ús i funcionament de les biblioteques escolars».

Aquesta és l'única vegada que apareix la paraula *biblioteca escolar* a la LOCE, tot i que en el mateix preàmbul es fa menció de la importància de l'adquisició d'hàbits de lectura. És on diu:

«Es posa l'accent a l'educació infantil en la iniciació a la lectura, a l'escriptura (...) en aquesta etapa i en l'educació primària es fonamenten les bases per a l'aprenentatge de les habilitats bàsiques en llengua i s'adquireixen, per a la resta de la vida, hàbits de lectura».

Més endavant, en el desplegament del títol preliminar trobem algunes indicacions referides a l'aprenentatge de la lectura. Per exemple als **objectius de l'educació infantil** es pot llegir:

e) *«desenvolupar les habilitats comunicatives orals i iniciar-se en l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura».*

Al capítol corresponent a l'**educació primària** es torna a insistir:

e) *«conèixer i usar adequadament la llengua, en les seves manifestacions oral i escrita, així com adquirir hàbits de lectura».*

De manera semblant s'expressen els objectius per a l'educació secundària. És ben poca cosa.

Mesos després de la publicació de la LOGSE van començar a publicar-se les lleis de biblioteques de totes les comunitats autònomes que, si fa no fa, venien a ser unes còpies unes de les altres.

De totes elles, les que volem destacar són les següents:

Llei de biblioteques de Catalunya¹¹

L'any 1993 el Parlament de Catalunya va aprovar una nova Llei de biblioteques que venia a substituir l'anterior de l'any 1981 on se ditava expressament «totes les biblioteques públiques hauran d'informar el públic dels seus fons i facilitar gratuïtament la seva consulta i el seu ús, excepte les biblioteques escolars» (article 3.2.). Aquesta llei de l'any 1981 va ser molt criticada i contestada des del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya en una declaració publicada l'any 1989, on s'assenyala que «les biblioteques escolars, excloses de la Llei de biblioteques, han estat menyspreades (...) la majoria de la població escolar no disposa de biblioteques on complementar i ampliar la seva formació».

A la Llei del 1993, en canvi, ja es pot llegir, en el seu títol IV, el següent article:
Article 44

Biblioteques dels centres d' ensenyament no universitari:

1. «Les biblioteques dels centres d' ensenyament no universitari proporcionen el material necessari per al compliment de llurs funcions pedagògiques, faciliten l' accés a la cultura, eduquen l' alumne en la utilització de llurs fons i li permeten de complementar i ampliar la seva formació i el seu lleure».
2. «En els centres d' ensenyament no universitari s' ha d' establir una biblioteca escolar, com a part integrant de l' ensenyament i en col·laboració amb el Sistema de Lectura Pública».
3. «Les normes específiques sobre l' organització, l' activitat i el finançament de les biblioteques dels centres públics d' ensenyament no universitari han d' ésser fixades per reglament».

I unes línies abans ja obre una altra via a la integració de les biblioteques escolars al sistema bibliotecari. És a l'article 5 que podem llegir:

Sistema Bibliotecari de Catalunya:

«El Sistema Bibliotecari de Catalunya és el conjunt organitzat de serveis bibliotecaris existents a Catalunya. Integren el Sistema Bibliotecari de Catalunya:

- a) La Biblioteca Nacional de Catalunya.
- b) El Sistema de Lectura Pública de Catalunya.
- c) Les biblioteques universitàries, **les biblioteques de centres d' ensenyament no universitari** i les biblioteques especialitzades».

En un altre article (23.2) sobre la porta a la integració de les biblioteques escolars al Sistema de Lectura Pública. Article 23:

Biblioteques que integren el Sistema de Lectura Pública

«Excepcionalment, si les necessitats del Sistema de Lectura Pública ho requereixen, i amb la conformitat prèvia del titular, hi poden ésser integrades les biblioteques dels centres d' ensenyament no universitari. Si el titular és la Generalitat, cal l' informe favorable previ del Departament d' Ensenyament».

És una possibilitat que, excepcionalment, algunes biblioteques de centres docents tinguin una doble vessant, escolar i pública.

Cal assenyalar encara una altra referència a les biblioteques escolars en la citada llei. És la que fa esment del Sistema de Lectura Pública. A l'article 38.3 es pot llegir:

Comissions de lectura pública

1. «En cada comarca i en cada municipi que compta amb una biblioteca central urbana hi ha una comissió de lectura pública».
2. «La determinació de la composició i el règim de funcionament de les comissions de lectura pública correspon al Consell Comarcal o a l'Ajuntament respectius. En tot cas, les comissions d'àmbit comarcal són presidides per un representant del Consell Comarcal i les d'àmbit local per un representant de l'Ajuntament, i n'ha de formar part el director de la biblioteca central comarcal o de la biblioteca central urbana, respectivament».
3. «Les comissions de lectura pública tenen entre altres funcions la de *coordinar l'actuació de les biblioteques públiques i escolars*».

La Llei planteja un seguit de possibilitats per a la col·laboració entre les biblioteques públiques i les escolars i indou les biblioteques escolars com a part integrant del Sistema Bibliotecari de Catalunya.

Aquesta llei, com assenyaldàvem més amunt, (art. 44.3) encara està pendent del reglament que la desenvolupi. És de l'any 1993.

Paral·lelament a l'aprovació de la Llei de biblioteques de Catalunya, a la resta de comunitats de l'Estat espanyol es van anar aprovant les respectives lleis. Fem una breu repassada per algunes comunitats:

Andalusia¹²

Cap referència a les biblioteques escolars. Podem trobar alguna menció al caràcter educatiu dels serveis que ofereix la biblioteca pública. A l'article 1 es pot llegir:

... su finalidad (el de la biblioteca pública) será el desarrollo cultural, la enseñanza, investigación, información, educación permanente y el enriquecimiento del ocio, en beneficio de la comunidad.

Astúries¹³

Una de les primeres lleis de biblioteques que es van publicar. Data de l'any 1986 i les referències a les biblioteques escolars són nul·les.

Darrerament, però, l'esforç econòmic que s'està fent al Principat d'Astúries és dels més reeixits. Des de la Consejería de Educación y Cultura s'han convocat ajuts a projectes relacionats amb el programa **Asturias, espacio educativo** que té en compte 5 àmbits, un dels quals és el de les biblioteques escolars. L'import total dels ajuts per a les biblioteques és de 75.000 €, essent el màxim per centre de 1.200 €. Poden rebre aquest ajut tots els centres, tant públics com privats, i els requisits que es demanen són:

- 1.— *Creación de un grupo de trabajo o seminario específico sobre Bibliotecas Escolares que se ha de vincular al Centro de Profesorado y de recursos del ámbito geográfico.*
- 2.— *Contar con un profesor/a responsable de la biblioteca escolar y un equipo de apoyo para la realización de las distintas tareas derivadas del Proyecto, con dedicación específica para llevarlas a cabo.*
- 3.— *Tener un proyecto de trabajo definido sobre la biblioteca escolar que abarque actividades diversas y que tenga como fin último la transformación de la biblioteca en un centro de recursos integrado plenamente en las prácticas educativas de aula y de centro.*
- 4.— *Contar con la aprobación para la participación en este programa del Claustro, Equipo Directivo y Consejo Escolar, que además han de comprometerse a facilitar la puesta en práctica de los proyectos.*

Castella - La Manxa¹⁴

Comença la Llei amb les paraules més boniques que podem trobar a totes les lleis (*un libro añade vida a la vida*), fent menció a les definicions de la UNESCO sobre les biblioteques. És el paràgraf que anomena *Exposición de motivos*. Diu:

(..) Un libro añade vida a la vida. Cada libro contiene un mundo vivo de ideas, sensaciones, imágenes y hechos que el autor traduce al lenguaje escrito para que el lector se transforme en coautor al yuxtaponer su experiencia y sus sentimientos. Permite, en definitiva, la creación personal y libre, (..) las bibliotecas son algo más que locales adecuados de conservación y ordenación de los libros para su lectura. La Organización de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura – conocida como UNESCO – definió en su momento la biblioteca pública como una institución democrática para la enseñanza, la cultura y la información. Esto es, como espacios vivos de aprendizaje continuo, y como instrumentos indispensables para la comprensión tolerante entre personas, naciones y culturas. (..) Constituye, por tanto, un servicio público que de un modo natural debe ser el centro cultural de una colectividad.

Després d'aquest esperançador preàmbul, només trobem un parell d'anotacions mínimes pel que fa a l'ensenyament, sempre des de l'àmbit de la biblioteca pública, mai des de l'escola.

(..) la biblioteca pública tiene un compromiso prioritario con la población escolar para completar los medios que se le ofrecen desde la enseñanza reglada. (..) Toda biblioteca pública tendrá una sección infantil y juvenil, dada la importancia formativa en estos sectores de población.

Castella – Lleó¹⁵

Una exposició de motius on es diu *resulta difícil proclamar la existència de una verdadera igualdad si todos y cada uno de los castellanos y leoneses no disponen de las fuentes de información necesarias para el estudio, la educación permanente y la toma de decisiones personales de alcance individual, profesional o social*. Un bon principi per a una llei que té la particularitat que indou les escoles en el Sistema de Biblioteques i que en el seu Consejo de Bibliotecas indou *dos directores o personas responsables de las bibliotecas de los centros no universitarios integrados en el Sistema*

Cantabria¹⁶

És una llei recent, de l'any 2001. Fa referència a un programa d'animació a la lectura adreçat als infants. Indou també, com en el cas de Castella-Lleó, les biblioteques dels centres públics escolars en el Sistema de Lectura Pública de Cantabria i preveu que els serveis es puguin proporcionar a través de les escoles.

...las localidades de más de mil quinientos habitantes deberán contar con una biblioteca pública con fondos locales y personal cualificado suficientes para proporcionar a los ciudadanos, al menos, los servicios mínimos. (...) Podrán prestarse estos servicios a través de las bibliotecas escolares.

Navarra¹⁷

La llei de Navarra, així com la de Cantabria, citada anteriorment, és molt posterior a la resta de normatives i es nota una major sensibilitat respecte a les escoles. Aquesta preocupació queda plasmada en diversos articles. És, sens dubte, una de les lleis més compromeses amb els centres escolars. Després d'uns preàmbuls on se citen les recomanacions de la UNESCO (*la biblioteca como fuerza viva para la educación*), s'estructuren els diferents capítols de les disposicions generals. Un d'aquests capítols, el IV està dedicat íntegrament a les biblioteques dels centres d'ensenyament. L'article 19 en parla en els següents termes:

Artículo 19. Bibliotecas escolares.

- 1. La biblioteca escolar es un centro básico de recursos, plenamente integrado en los Proyectos Educativo y Curricular, y un servicio activo de información que cumple un papel esencial en relación con el aprendizaje de los alumnos, con las tareas docentes y con el entorno social y cultural del centro.*
- 2. Para responder a lo que la Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo determina, habrá en todos los centros escolares una biblioteca escolar como parte integrante de la enseñanza, abierta a profesores y alumnos, y dotada de los recursos*

documentales, espacials y personales suficientes para cumplir con las funciones específicas que la Ley Ford le asigna

3. *La organización, funcionamiento, actividades y financiación de las bibliotecas escolares de los centros públicos de enseñanza no universitaria serán regulados por un reglamento.*

De la mateixa manera que passa a Catalunya, el finançament i el funcionament estan pendents de regulació.

Múrcia¹⁸

Una única menció als centres educatius:

Por parte de la Consejería de Cultura, Educación y Turismo se recomendará el desarrollo de servicios bibliotecarios en establecimientos penitenciarios, hospitales y otros Centros de residencia, culturales, sociales o educativos, a los que podrá prestar su asesoramiento y colaboración técnica, respetando en todo caso la prioridad que les corresponde a los servicios de carácter general.

València¹⁹

Indou un apartat específic per a les biblioteques escolars.

Artículo 10.

1. *Se promoverá la creación y/o mantenimiento de Bibliotecas escolares en los Centros de los distintos niveles o modalidades de enseñanza no universitaria.*
2. *La función básica de estas Bibliotecas será la de promocionar a los Centros a los que sirven el material bibliográfico necesario para el cumplimiento de sus funciones pedagógicas, así como educar al alumno en el correcto manejo y utilización de sus fondos.*

Hi va haver durant un període de tres anys una «Campanya de Foment de la Lectura», amb dotació econòmica d'uns 2.000 euros per cadascuna de les 353 escoles que hi participaren —la tercera part de les que hi ha a la comunitat. La citada campanya també incloïa recomanacions de funcionament i d'organització i apuntava que l'escola, un cop cobertes totes les necessitats horàries de l'alumnat possibilitaria que un o dos mestres atenguessin la biblioteca.

Aquella campanya, modesta si es vol, es va anar diluint i actualment la situació és l'hàbitud, és a dir, escoles que funcionen gràcies al voluntarisme d'algun mestre i escoles sense biblioteca.

Galícia²⁰

En aquesta llei hi ha un apartat que cita les biblioteques escolars.

Artículo 12.

1. *Las bibliotecas escolares son parte integrante y fundamental de las actividades pedagógicas de los Centros docentes.*
2. *Las Consellerías de Cultura y Deportes y Educación y Ordenación Universitaria deberán establecer Convenios de colaboración a fin de que las bibliotecas de los Centros públicos de enseñanza no universitaria puedan ser disfrutadas por la Comunidad escolar.*
3. *A estos efectos se tendrá en cuenta la autonomía de gestión de los Consejos Escolares.*

Euskadi²¹

La llei del País Basc s'anomena de «patrimoni cultural» i fa incidència sobretot en la dotació i conservació del fons de la cultura del poble basc. La llei no cita explícitament cap incidència en les escoles. De tota manera, hi ha algunes experiències molt reeixides (programa Acex)²² sorgides de la Conselleria d'Educació.

Extremadura²³

Un parell de paràgrafs fan referència a la col·laboració que hauria d'existir entre la biblioteca pública i els centres d'ensenyament.

(...) es misión de los poderes públicos implicados promover la colaboración con otro tipo de bibliotecas o sistemas bibliotecarios, especialmente educativas, (...) (...) la Consejería de Cultura y Patrimonio promoverá la colaboración con las bibliotecas escolares o de centros de enseñanza no universitaria (...)

Les comunitats de **Madrid**²⁴, **La Rioja**²⁵ i **Aragó**²⁶ no fan cap referència a les biblioteques escolars.

Fins aquí el que hi ha reglamentat. Com es pot deduir és insuficient.

Les escoles i els col·lectius de mestres, mitjançant els seus representants en els moviments de renovació pedagògica, tenen coses a suggerir. Un organisme que recull i engloba bona part de les preocupacions que es detecten és Bibliomèdia, adscrit a la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica i impulsor, juntament amb el Col·legi de Bibliotecaris, de les Jornades de Biblioteques Escolars. Aquestes jornades de caràcter bianual són llocs de trobada i presentació d'experiències i reflexions. Solen tenir també un caire reivindicatiu i les que s'han fet fins ara han generat uns manifestos prou clars que marquen els objectius a aconseguir.

Un altre organisme que aplega moltes de les inquietuds pedagògiques és la UNESCO. Una secció és IFLA i ens serveix de referent perquè periòdicament emet informes i marca les pautes que poden ajudar a organitzar la biblioteca de l'escola.

Tres documents prou clarificadors per veure cap a on hem d'anar i quines han de ser les reivindicacions prioritàries són:

- Les conclusions de les Segones Jornades de Biblioteques Escolars celebrades a Cornellà l'any 2002²⁷
- El Manifest adoptat pel PGI de la Unesco el desembre de 1998²⁸.
- Una part del darrer document publicat per IFLA/UNESCO, *School Library Guidelines*²⁹ (*Guia per a la biblioteca escolar*), on es presenten consideracions d voltant dels objectius i política, els recursos, el personal, el programa, les activitats etc. En concret ens referim als capítols segon (recursos econòmics) i tercer (recursos humans).

Finalment hi ha els mestres, les persones que, dia a dia, a les aules i fora d'elles, s'esforcen a fer del seu alumnat persones de ple dret, persones que tinguin totes les oportunitats de créixer en les millors condicions. Els mestres, un a un, també tenen coses importants a dir, reivindicacions i propostes de millora a demanar. Organitzats o no, hem de tornar a recuperar l'esperit combatiu que en altres èpoques ens ha identificat com un grup necessari i amb opinió. Com a la cançó d'en Patxi Andión³⁰:

Con el alma en una nube
y el cuerpo como un lamento
viene el problema del pueblo
viene el maestro.
Dicen que lee con los niños
lo que escribió un tal Machado
que anduvo por estos pagos
antes de ser exilado.
Les habla de lo innumerable
y de otras cosas peores,
les lee libros de versos
y no les pone arejones.

NOTES

1. Es poden consultar els seus progressos i les seves inquietuds a la pàgina web del CRP Baix Llobregat VI. És un grup relativament nou, coordinat per l'Helena Larreula, mestra molt preocupada pels aspectes relacionats amb la lectura i les biblioteques escolars.
2. Les trobades, de periodicitat bimensual o trimestral, tenen com a objectiu conèixer novetats editorials i intercanviar experiències concretes realitzades a les escoles respectives. *L'Aperitiu i llibres* de Sant Andreu i Sant Martí està coordinat per la Montserrat Gabarró i la Mercè Abeyà, ambdues integrants del nudi del Pla de biblioteques de Barcelona. Les reunions Sants-Montjuïc estan coordinades per la Maria Vallverdú. Es poden consultar les dades a la pàgina web dels CRPs respectius i hi ha un apartat amb fotografies de les sessions.
3. És un col·lectiu que es reuneix setmanalment, els dijous, a la Fundació Àngels Garriga, a Banyeres del Penedès. De mica en mica, deixant-se assessorar, llegint, compartint dubtes i troballes i essent rigoroses, comença a ser un referent de com s'han de construir i compartir els projectes.
4. Sovint calen persones amb les idees clares i l'ímpetu i el magnetisme personal com els d'en Manuel Piñero i la Sandra García per fer possibles els projectes més agosarats. El que estan aconseguint a l'escola Sant Julià ni ells mateixos s'imaginen com n'és de valuós. Conèixeix i veurels treballar et fa sentir orgullós de ser mestre.
5. La Comissió de Lectura Pública de l'Ajuntament de Barcelona va encarregar a l'Institut d'Educació la creació d'un grup de treball sobre biblioteques escolars i va engegar diverses accions per tal de promoure el seu funcionament. Sota la direcció de la Marina Subirach i amb la gestió del CDAM i els CRP de Sant Andreu i Sant Martí han elaborat estudis de l'estat de la qüestió als IES i als CEIP de les zones respectives, han dinamitzat activitats de formació i han fet actuacions específiques a les escoles municipals (dotació de maquinari: ordinador, lector òptic, connexió de l'Absys Web Prof., dotació de fons de llibres i suport extern per assessorar en el funcionament de la biblioteca i iniciar el procés d'informatització).
6. La Constitució Espanyola fou publicada en llengua catalana en el Boletín Oficial del Estado, núm. 311.3, el dia 29 de desembre de 1978.
7. L'Estatut d'Autonomia de Catalunya fou publicat en llengua catalana i llengua castellana en el Diari Oficial de la Generalitat, núm. 38, el dia 31 de desembre de 1979.
8. La LOGSE (Llei orgànica d'ordenació general del sistema educatiu) va ser aprovada l'any 1990.
9. Real decreto 1004/1991, de 14 de junio, por el que se establecen los requisitos mínimos de los centros que imparten enseñanzas de régimen general no universitarias.
10. La LOCE (Llei orgànica de la qualitat de l'educació) va substituir la LOGSE a partir de juny del 2002.
11. Llei 4/1993, de 18 de març, del sistema bibliotecari de Catalunya (DOGC núm. 1727, de 29.3.1993).
12. Ley 8/1993, de 3 de noviembre, de Bibliotecas de Andalucía (BOJA, núm. 89, de 8 de noviembre de 1993).

13. Decreto 65/86, de 15 de mayo, por el que se establecen las normas generales de actuación del Principado de Asturias para la promoción y coordinación de servicios bibliotecarios (BOPA, núm. 142, de 19 de junio de 1986).
L'any 2003 la Consejería de Educación y Cultura va publicar la Resolució per la qual es procedia a convocar projectes pedagògics i ajuts i subvencions per al programa «Asturias Espacio Educativo». En el seu tercer apartat fixa les bases específiques per subvencionar les escoles que vulguin transformar la biblioteca en un centre de recursos integrat en les pràctiques educatives d'aula i de centre.
14. Ley 1/1989, de 4 de mayo, de Bibliotecas de Castilla-La Mancha (BOE, núm. 142, de 15 de junio de 1989).
15. Ley 9/1989, de 30 de noviembre, de Bibliotecas de Castilla y León (Publicada en el Boletín Oficial de Castilla y León de 22 de diciembre de 1989).
16. Ley de Cantabria 3/2001, de 25 de septiembre, de Bibliotecas de Cantabria (BOC, núm. 192, de 3 de octubre de 2001).
17. Ley Foral 32/2002, de 19 de noviembre, por la que se regula el sistema bibliotecario de Navarra (Publicada en el Boletín Oficial de Navarra de 25 de diciembre de 2002).
18. Ley 7/1990, de 11 de abril, de Bibliotecas y Patrimonio Bibliográfico de la región de Murcia (BOE., núm. 171, de 18 de julio de 1990).
19. Ley 10/1986, de 30 de diciembre de Organización Bibliotecaria de la Comunidad Valenciana (BOE, núm. 38, de 13 de febrero de 1987).
20. Ley 14/1989, de 11 de octubre, de Bibliotecas de Galicia (Diario Oficial de Galicia, núm. 204, de 24 de octubre de 1989).
21. Ley 7/1990 de 3 de julio de Patrimonio Cultural Vasco (Boletín Oficial País Vasco 6.8.1990).
22. A les províncies de Biscaia i Guipúscoa hi ha en vigor un programa d'activitats complementàries anomenat «Programa ACEX» que gestiona, des de la Conselleria d'Educació del País Basc, cinc actuacions a les escoles que ho sol·liciten. Hi ha un programa mediambiental, un de teatre, un de menjadors escolars, un d'activitats esportives i un de biblioteques. Aquest darrer és el que té més participació d'escoles (només a la província de Biscaia hi ha al voltant de vuitanta escoles públiques acollides). El programa inclou la dotació d'un mestre que fa les funcions de bibliotecari. El seu horari és de dotze del migdia fins a les set de la tarda. Intervé en els d'austers i és un membre més de ple dret del centre educatiu. Aquests professionals tenen com a funció dinamitzar i gestionar la biblioteca escolar. Alhora reben formació contínua en sessions quinzenals. És un bon model. Si pensem que hi ha escoles de 10 unitats (4 nivells de parvulari —des dels 2 als 6 anys— i 6 nivells de primària) que estan acollides als cinc programes, serà fàcil imaginar com deuen treballar amb una plantilla de mestres de 20 persones.
23. Ley 6/1997, de 29 de mayo, de Bibliotecas de Extremadura (BOE, núm. 188, de 7 de agosto de 1997).
24. Ley 10/1989, de 5 de octubre, de Bibliotecas de la Comunidad Autónoma de Madrid (BOE, núm. 283, de 25 de noviembre de 1989).
25. Ley 4/1990, de 29 de junio, de Bibliotecas de La Rioja (BOE, núm. 209, de 31 de agosto de 1990).

26. Ley 8/1986, de 19 de diciembre, de Bibliotecas de Aragón (BOE, núm. 14, de 16 de enero de 1987).

27. Conclusiones finals de les Segones Jornades de Biblioteques Escolars

Cornellà de Llobregat, 14, 15 i 16 de febrer de 2002.

Els participants a les Segones Jornades de Biblioteques Escolars, després de les sessions de treball, han arribat a les conclusions següents:

Per tal que la biblioteca escolar pugui afrontar els reptes de la societat cal:

1. Tenir definit un model educatiu que impliqui aprendre a utilitzar la informació i que incideixi en els procediments de recerca, selecció, tractament i anàlisi de la informació, la comunicació dels resultats i l'ús dels diferents suports d'informació. El centre ha de proporcionar estructures metodològiques i d'organització que facilitin la incorporació d'aquest treball en el currículum i a l'aula. Per fer-ho possible la biblioteca ha de ser una prioritat per al claustre i ha d'estar integrada en el Projecte Educatiu de Centre i en tots els seus documents interns de funcionament.
2. Disposar de recursos econòmics, després adequats i de recursos materials, seleccionats i organitzats segons les necessitats dels seus usuaris. La integració de les tecnologies de la informació i la comunicació dins la biblioteca escolar és imprescindible per entendre-la com a un recurs més d'informació i lleure.
3. Disposar de les eines necessàries amb el mínim cost possible, econòmic i humà, per a la gestió de la col·lecció, del pressupost i dels serveis. Per tal de compartir recursos, seria necessari crear un catàleg col·lectiu gestionat per un centre catàlegador únic i treballar conjuntament amb els grups i entitats que es dediquen a la selecció de materials, a la promoció de la lectura i a la formació en l'ús de la informació. En aquest sentit és d'especial rellevància la col·laboració amb la biblioteca pública.
4. Convertir la biblioteca escolar en un espai i un temps de trobada, de treball i gaudi, diferent de l'aula, que permeti incentivar el plaer per la lectura i fer possible la transformació de la informació en coneixement. La biblioteca escolar és una part integrant del Projecte de Lectura, que ha de partir del PEC. Per això, el responsable de biblioteca i els tutors han de conèixer els llibres i els altres materials i, també, conèixer els gustos i els nivells de lectura dels nois i noies per orientar-los en la lectura i formar-los en la seva utilització.
5. Posar la biblioteca al servei de la comunitat educativa i prioritzar la seva obertura en horari lectiu. Cal vetllar, però, per obrir la biblioteca en hores no lectives ja que facilita l'ús compartit de pares i alumnes.
6. Dotar la biblioteca de la figura del responsable de biblioteca que ha de ser seleccionat, a proposta de l'equip directiu, entre les persones formades per a aquesta finalitat. La formació específica del responsable de biblioteca escolar ha de contemplar aspectes pedagògics —que considerem prioritaris per a l'educació primària— i biblioteconòmics, que complementin la seva formació inicial.
7. Garantir la viabilitat i la continuïtat de la biblioteca mitjançant la creació d'una comissió de biblioteca. Aquesta comissió hauria d'estar integrada per membres de l'equip directiu, responsables de biblioteca (2 com a mínim amb dedicació suficient), mestres o professors de cada cicle/seminari i de diverses disciplines, representants de l'AMPA i representants dels alumnes. Aquesta comissió té com a funcions principals l'elaboració del projecte de biblioteca i l'establiment del pla de treball anual.
8. Participar activament en les organitzacions que donen suport a les biblioteques escolars i fer que les biblioteques escolars i públiques estiguin cada cop més presents en la societat.

Cornellà, 16 de febrer de 2002

28. MANIFEST DE LA UNESCO SOBRE LA BIBLIOTECA ESCOLAR

adoptat pel PGI de la Unesco el desembre de 1998

La biblioteca escolar en el context de l' ensenyament i de l' aprenentatge per a tothom

La biblioteca escolar proporciona informació i idees que són fonamentals per tal de reeixir en la societat contemporània, basada en la informació i el coneixement. La biblioteca escolar dota els estudiants amb les eines que els permetran d'aprendre a llarg de tota la seva vida i desenvolupar la seva imaginació, fent possible així que esdevinguin ciutadans responsables.

Missió de la biblioteca escolar

La biblioteca escolar ofereix serveis d'aprenentatge, llibres i altres recursos a tots els membres de la comunitat escolar per tal que desenvolupin el pensament crític i utilitzin de manera eficaç la informació en qualsevol suport i format.

Les biblioteques escolars estan lligades a l'àmplia xarxa de biblioteques i d'informació, d'acord amb els principis del *Manifest de l'Unesco sobre la Biblioteca Pública*.

El personal de la biblioteca ajuda a utilitzar els llibres i altres recursos d'informació, tant els d'imaginació com els de coneixement, tant impresos com electrònics i tant d'accés directe com d'accés remot. Aquests materials complementen i enriqueixen els llibres de text, els materials docents i els mètodes pedagògics. S'ha demostrat que quan bibliotecaris i ensenyants treballen en col·laboració, els estudiants milloren la lectura i l'escriptura, l'aprenentatge, la resolució de problemes i treballen més bé amb les tecnologies de la informació i la comunicació.

Els serveis de la biblioteca escolar s'han d'adreçar per un igual a tots els membres de la comunitat escolar, sense distinció d'edat, raça, sexe, religió, nacionalitat, llengua i condició social o professional. Cal oferir serveis i materials específics per aquells usuaris que, per alguna raó, no puguin utilitzar els serveis i materials habituals.

L'accés als serveis i als fons s'ha de regir pels principis de la *Declaració Universal dels Drets Humans* de les Nacions Unides i no poden estar sotmesos a cap forma de censura ideològica, política o religiosa, ni tampoc a pressions comercials.

Finançament, legislació i xarxes

La biblioteca escolar és un component essencial de qualsevol estratègia a llarg termini per a l'alfabetització, l'educació, la provisió d'informació i el desenvolupament econòmic, social i cultural. La biblioteca escolar és responsabilitat de les autoritats locals, regionals i nacionals, i, per tant, ha de tenir el suport d'una legislació i d'una política específiques. La biblioteca escolar ha de disposar d'un finançament suficient i regular per destinar a personal format, materials, tecnologies i equipaments. La biblioteca escolar ha de ser gratuïta.

La biblioteca escolar és un col·laborador essencial en les xarxes locals, regionals i nacionals de biblioteques i d'informació.

Si la biblioteca escolar hagués de compartir els seus locals i/o recursos amb algun altre tipus de biblioteca, com ara una biblioteca pública, caldria que els objectius específics de la biblioteca escolar fossin reconeguts i preservats.

Funcions de la biblioteca escolar

La biblioteca escolar és part integrant del procés educatiu.

Les funcions següents són essencials en l'adquisició de la lectura i l'escriptura, de les capacitats per a informar-se i per al desenvolupament de l'educació, de l'aprenentatge i de la cultura. Aquestes funcions són els fonaments dels serveis de la biblioteca escolar:

- donar suport i facilitar la consecució dels objectius del projecte educatiu del centre i dels programes;
- crear i fomentar en els infants i adolescents l'hàbit i el gust de llegir, d'aprendre i d'utilitzar les biblioteques a llarg de tota la seva vida;
- oferir oportunitats de crear i utilitzar la informació per adquirir i comprendre coneixements, desenvolupar la imaginació i entretenir-se;
- ensenyar a l'alumnat les habilitats per avaluar i utilitzar la informació en qualsevol suport i format, tot fomentant la sensibilitat per les formes de comunicació presents en la seva comunitat;

- proporcionar accés als recursos locals, regionals, nacionals i globals que permetin a l'alumnat conèixer idees, experiències i opinions diverses;
- organitzar activitats que afavoreixin la presa de consciència i la sensibilització cultural i social;
- treballar amb l'alumnat, el professorat, l'administració del centre i les famílies per aconseguir els objectius del projecte educatiu del centre;
- promoure la idea que la llibertat intel·lectual i l'accés a la informació són indispensables per aconseguir una ciutadania responsable i participativa en una democràcia;
- promoure la lectura, així com els recursos i els serveis de la biblioteca escolar dins i fora de la comunitat educativa.

Per aconseguir aquestes funcions, la biblioteca escolar ha d'aplicar polítiques i serveis, seleccionar i adquirir materials, facilitar l'accés físic i intel·lectual a les fonts d'informació adequades, proporcionar recursos de formació i disposar de personal format.

Personal

La responsabilitat de la biblioteca recaurà en aquell membre de l'equip escolar qualificat professionalment per fer-se càrrec de la planificació i funcionament de la biblioteca escolar, ajudat pel personal de suport necessari. Aquest professional treballarà amb tots els membres de la comunitat escolar i en contacte amb la biblioteca pública i altres centres.

El paper del bibliotecari escolar variarà en funció del pressupost, dels programes educatius i els mètodes pedagògics dels centres, dins el marc legal i financer establert. Hi ha àrees de coneixement que són fonamentals en la formació dels bibliotecaris escolars per aplicar i desenvolupar serveis eficaços de la biblioteca escolar: gestió de recursos, de les biblioteques i de la informació, i pedagogia.

En un entorn cada vegada més connectat en xarxa, els bibliotecaris escolars han de ser competents en la planificació i l'ensenyament de les diferents tècniques d'utilització de la informació tant a docents com a estudiants. Per tant, han de mantenir-se continuament al dia i perfeccionar la seva formació.

Funcionament i gestió

Per garantir un funcionament efectiu i amb resultats:

- cal formular una política de la biblioteca escolar que defineixi els objectius, les prioritats i els serveis de la biblioteca en funció del projecte educatiu;
- la biblioteca escolar s'ha d'organitzar i gestionar segons els estàndards professionals;
- els serveis de la biblioteca escolar han de ser accessibles a tots els membres de la comunitat escolar i han d'implicar-se en el context de la comunitat local;
- cal assegurar la cooperació amb el professorat, els òrgans de direcció del centre escolar, l'administració de qui depèn, les famílies, les associacions d'interès dins de la comunitat i els altres bibliotecaris i professionals de la informació.

Implantació del manifest

S'insta els governs, a través dels seus polítics responsables d'educació, a elaborar estratègies, polítiques i programes que permetin aplicar els principis enunciat en aquest Manifest. Aquests plans haurien de preveure la difusió d'aquest Manifest en els programes de formació inicial i formació permanent dels bibliotecaris i dels ensenyants.

(Aquest Manifest ha estat adoptat pel PGI de la Unesco el desembre de 1998. Traduït pel Grup de Biblioteques escolars del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya).

29. GUIA PER A LA BIBLIOTECA ESCOLAR (IFLA)

En el darrer informe *School Library Guidelines (Guia per a la biblioteca escolar)* es presenten algunes consideracions interessants d voltant dels objectius, els recursos, el personal, les activitats, etc.

Hi ha dos apartats dedicats als recursos humans i econòmics que són els que haurien de comptar amb un recolzament per part de l'Administració educativa. Respecte a aquests punts la *Guia* apunta, entre d'altres qüestions:

CAPÍTOL 2. RECURSOS

Finançament de la biblioteca escolar

Cal assegurar-se que la biblioteca rebi la proporció justa dels recursos econòmics de l'escola. Un pla de finançament ha d'incloure una part per als recursos nous (llibres, revistes, material no imprès), una altra part per a materials de papereria i d'administració i la despesa per a utilitzar equipament de noves tecnologies.

Generalment, el finançament del material de la biblioteca hauria de ser com a mínim el 5% de la despesa destinada a cada alumne. Els costos del personal de la biblioteca es poden incloure dins del finançament de la biblioteca o comptabilitzar-se com a personal general. Els projectes especials requereixen d'un finançament apart. Fóra bo escriure informes sobre la utilització del pressupost i clarificar si la quantitat de diners gastats en la biblioteca ha estat suficient per cobrir els objectius. Val la pena justificar l'augment de suport econòmic recordant que:

- Un bon funcionament de la biblioteca reverteix en els èxits acadèmics.
- Els alumnes amb millors notes en exàmens oficials acostumen a venir d'escoles amb personal bibliotecari i més llibres, revistes i materials de vídeo, sense tenir en compte altres factors.

Situació i espai

Consideracions que cal tenir presents:

- Localització central, a la planta baixa si és possible.
- Accessibilitat i proximitat, a prop de les aules.
- Pol·lució acústica, sectors o racons de la biblioteca lliures de sorolls externs.
- Llum suficient i apropiada.
- Temperatura adequada.
- Sense barreres arquitectòniques.
- Mida suficient per encabir-hi els materials de lectura, àrees d'estudi, de lectura, espai pels ordinadors, àrees d'exposició.
- Àrea d'estudi i recerca amb catàlegs, ordinadors connectats, taules d'estudi i recerca, materials de referència i col·leccions bàsiques.
- Àrea de lectura informal.
- Espai per a treballar en grup.
- Espai d'oficina per a processar els materials de la biblioteca, guardar l'equipament audiovisual, etc.

Els materials de la col·lecció

Una col·lecció acceptable comprendria uns deu llibres per estudiant. L'escola més petita hauria de comptar com a mínim amb 2500 ítems actualitzats i rellevants per assegurar un estoc anivellat per a totes les edats, aptituds i bagatges. El 60% de l'estoc com a mínim hauria d'estar relacionat amb el currículum i amb recursos de no-ficció.

A més, una biblioteca hauria d'adquirir materials amb finalitats lúdiques i de lleure, com novel·les populars, música, jocs d'ordinador, vídeos, revistes, pòsters. Aquest tipus de

materials s'han de triar amb la col·laboració dels alumnes per assegurar que reflecteixen els seus interessos.

Recursos electrònics

Indouen: accés a internet, materials de referència, bases de dades, els paquets de software, CD-ROM i DVD.

És important triar un sistema per a catalogar la biblioteca aplicable per classificar i catalogar els recursos segons els estàndards bibliogràfics acceptats nacionalment o internacionalment. Això facilitarà la seva inclusió en xarxes més àmplies. Arreu del món les biblioteques escolars es beneficien del fet d'estar unides/connectades per un catàleg. Col·laborar així pot fer augmentar l'eficiència i la qualitat de la tramitació dels llibres i pot facilitar la combinació de recursos.

CAPÍTOL 3. EL PERSONAL

El personal de la biblioteca

La riquesa i la qualitat de la biblioteca depenen del personal amb qui es compta. És important comptar amb personal motivat i ben preparat. El terme «personal» en aquest cas significa bibliotecaris i assistents de biblioteques. A més, pot haver-hi personal de suport com professors, tècnics, pares i voluntaris. Els bibliotecaris escolars haurien d'estar preparats i qualificats professionalment, amb estudis addicionals de teoria educativa i metodologies d'aprenentatge.

El paper del bibliotecari escolar

El bibliotecari té els coneixements i les habilitats referents a la provisió d'informació i és expert en la utilització de tots els recursos, tant impresos com electrònics. A més, hauria de liderar les campanyes de lectura i la promoció de la literatura infantil.

El suport de l'escola és essencial si la biblioteca ha de portar a terme activitats interdisciplinàries. El bibliotecari ha de ser acceptat com un membre més del col·lectiu, ha de tenir el dret de participar a les reunions i de treballar en equip com a cap del departament de biblioteca.

Cooperació entre els mestres i el bibliotecari escolar

La cooperació entre el professorat i el bibliotecari és essencial per optimitzar el potencial del servei.

Mestres i bibliotecaris treballen junts per aconseguir:

- Desenvolupar, instruir i avaluar el procés educatiu.
- Desenvolupar i avaluar les habilitats informatives dels alumnes i el seu aprenentatge.
- Desenvolupar unitats de programació.
- Integrar la tecnologia informativa en el currículum.
- Informar els pares de la importància de la biblioteca escolar.

Els deures del bibliotecari escolar

S'espera que el bibliotecari faci el següent:

- Analitzar els recursos i les necessitats informatives de la comunitat escolar.
- Desenvolupar polítiques i sistemes d'adquisició de recursos bibliotecaris.
- Catalogar i classificar el material.
- Instruir en la utilització de la biblioteca.
- Instruir en les habilitats informatives.
- Ajudar els alumnes i els professors en la utilització dels recursos i de la tecnologia.
- Respondre demandes informatives i de referències utilitzant els materials adequats.
- Promoure esdeveniments culturals i programes de lectura.
- Participar en la planificació d'activitats relacionades amb la concreció del currículum.

- Participar en la preparació, realització i avaluació d'activitats d'aprenentatge.
- Promoure l'avaluació dels serveis bibliotecaris com a part del sistema general d'avaluació de l'escola.
- Tenir lligams amb organitzacions externes.
- Preparar i gestionar els pressupostos.
- Dissenyar plans estratègics.

30. ANDI ON, Patxi. Fragment d' *El maestro*, cançó indosa dins del seu disc *A donde el agua*, de la discogràfica Philips, data de l'any 1973.

Agraïments

Vull donar les gràcies a la Glòria Bordon per haver-me acompanyat amb la seva presència discreta i per les seves aportacions oportunes per a la gestació d'aquest treball. El capítol «Estimar la poesia» va dedicat a ella i a Mercè Segarra i Patricia Batalla, companys mestres de l'escola El Puig d'Esparreguera.

Hi ha un escrit paral·lel al que teniu a les mans • , de fet, ve a ser com la darrera novel·la de Harry Potter respecte a un conte d'Augusto Monterroso —*Quando despertó, el dinosaurio todavía estaba allí*—, però no està fet amb lletres i signes ortogràfics. Podríem dir que diverses circumstàncies (temps, limitacions personals) m'impedeixen fer-vos avinents de totes i cadascuna de les converses, dubtes compartits i ensenyaments que he rebut de moltes persones. De totes elles n'he après. De les més properes i quotidianes, els companys i les companyes de l'escola Sant Josep-El Pi, i de les ocasionals, amb les quals m'he creuat a Caldarra, Orida, Avdon o Ushuaia, posem pel cas, en jornades de lectoescriptura, conferències sobre literatura infantil o intercanvis d'experiències bibliotecàries. Persones sàvies que han enriquit la meua vida amb la seva presència com l'Ana López, mestra del CEIP Diego Velázquez de Fuenlabrada; Aitor Zenarruzabeitia, que em va fer veure la relació estructurant entre la música i la lectura; Benito Olleros, mestre del centre de professors de Logronyo; o Sílvia Gràcia, companya d'escoles d'estiu i aperitius literaris.

A la Maria Dolars Rius, la persona que —amb el permís de Noam Chomsky— fa entenedors els coneixements de psicolingüística generativa, millor que ningú.

A la Dolars Nadal, la mestra més professional que he conegut, per haver-se llegit i per haver compartit bona part de les experiències que hem comentat. Ella és, igual que el senyor Hunterg, el professor de la pel·lícula *El dub dels emperadors*, un dels pilars de l'estructura més íntima de l'escola perquè esdevé la força impulsora i l'energia que acompanya el seu grup.

A les persones que, amb passió, han compartit lectures infantils i juvenils els dijous a la tarda a les trobades del grup de treball de l'Associació de Mestres Rosa Sensat: Josep-Francesc Delgado, Isabel Batlló, Magalí Serra, Sílvia Soler, Pilar Ferriz, Montse Pujol, Amàlia Ramoneda, Maria Guarro, Josssette Morant, Rosa Cano, Eva M. Cantón, Àngels Sánchez, Felisa Balsera i Verònica Cano.

A la Pau Raga per l'atenció amb què ha tractat sempre les meves rudimentàries demandes bibliogràfiques.

Als amics i a les amigues de L'Hospitalet amb qui hem conversat sobre els aspectes més nobles i sobre els més lili·liputenas a les tertúlies de la «Sopa de lletres»: Nelly Peydró, Anna Riera, José Luís de Blas, Núria Vila, Montserrat Salana i Carles Ferrer.

Biotzez eskerrik asko Herminio Apariciari, Alfonso Santamariari eta Bizkaiko Aacex programaren eskoleetako lankidei bere liburutegietako ateei zabaltzeko.

Un agraïment també a Herminio Aparido, Alfonso Santamaría i als companys i companyes de les escoles del programa Acex de Biscaia per obrir-me les portes de les seves biblioteques.

A les companyes mestres de LHospitalet que van col·laborar en els reculls de contes editats pel Casalet (associació de mestres de LHospitalet) durant els anys 1990, 1991 i 1992. Algunes de les idees que expressem en el capítol dedicat a les festes populars són compartides. Gràcies a Simona Barber, Gemma Bas, Pilar Blasi, Cristina Carreras, Lúcia Esteban i Montserrat García.

Un altre agraïment a Ignasi i a l'Anna Deldós per les hores dedicades desinteressadament a la lectura i la traducció de la guia d'usuaris de IFLA. Em consta que han estat hores «robades» a afers més emocionants.

Al Ferran perquè —ell encara no ho sap— algun dia serà un bon mestre. Ell és com Mitch Albom, l'alumne de Marrie satisfet d'ofereir als altres tot allò que pot donar, i no em refereixo als diners. Em refereixo al seu temps, al seu interès i a la seva capacitat per infondre entusiasme als qui l'envolten.

A la Marisa Marrón pels dibuixos de l'activitat «Entendre la biblioteca».

A la Conxa Planas i la Marta Martínez per l'afany mostrat en la correcció lingüística de tots i cadascun dels capítols. Les errades —les que hi ha— són responsabilitat meua exclusivament.

Al Pedro Sáenz per ensenyar-me la cançó de Patxi Andión *El maestro*.

A la Neus Juvillà per la col·laboració en l'organització de les activitats de *La lliga dels llibres*.

A totes i a tots els qui menciono en algun capítol del present recull d'experiències.

A l'alumnat de l'escola Sant Josep-El Pi, els d'ara i els d'abans, perquè com a destinataris principals han retornat sempre el seu agraïment i han mostrat una alegria embolcallant que ens ha impulsat —i de quina manera!— a intentar millorar dia a dia, pas a pas.

Un agraïment molt especial a la Maribel per la seva comprensió i estimació i per mostrar-me la cita de Zoé Valdés del llibre *El pie de mi padre*, on la protagonista explica que... *había presentado un proyecto poético —sí, aún existen sitios donde los proyectos pueden ser poéticos— en La Rochelle, y había ganado una beca de seis meses, billete de avión y estancia...* A totes i a tots, gràcies. I a tu, també.

Bibliografia

- AA.DD. *La nova biblioteca escolar*. Barcelona: Rosa Sensat/Edicions 62, 1999.
- ARELLANO, Villar. *Bibliotecas y aprendizaje autónomo. Guía práctica para descubrir, comprender y aprovechar los recursos documentales*. Navarra: Gobierno de Navarra, Departamento de Educación y Cultura, 2000. («Blitz, ratón de biblioteca», 3). Serie verde.
- CARRERAS, Concepció; MARTÍNEZ, Concepció; ROMIRA, Teresa. *Organització d'una biblioteca escolar, popular o infantil*. Barcelona: Rosa Sensat/Edicions 62, 1985.
- BARÓ, Mònica; MAÑÀ, Teresa. *Formar-se per informar-se: propostes per a la integració de la biblioteca a l'escala*. Barcelona: Rosa Sensat/Edicions 62, 1994. («Rosa Sensat. Didàctiques», 41).
- BETTELHEIM, Bruno. *Aprender a leer*. Barcelona: Crítica, 1982.
- BRAVO VILLASANTE, Carmen. *Historia y antología de la literatura infantil*. Valladolid: Miñón, 1988.
- BRYAN, Sara Cone. *El arte de contar cuentos*. Barcelona: Nova Terra, 1973.
- CASTÁN, Guillermo. *Las bibliotecas escolares: soñar, pensar, hacer*. Sevilla: Díada, 2002. («Investigación y enseñanza. Fundamentos», 18).
- COL·LECTIU DE LITERATURA INFANTIL I JUVENIL DELX. *De la animación a la lectura y otras confusiones*. Alicante: Compás, 1993.
- COLOMER, Teresa. *La formación del lector literario. Narrativa infantil y juvenil actual*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1998. («El árbol de la memoria»).
- COLOMER, Teresa i d'altres. *Siete llaves para valorar las historias infantiles*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 2002.
- CORONAS, Mariano. *La biblioteca escolar: un espacio para leer, escribir y aprender*. Navarra: Gobierno de Navarra, Departamento de Educación y Cultura, 2000. («Blitz, ratón de biblioteca», 1). Serie verde.
- DURAN, Teresa; ROS, Roser. *Primeres literatures. Llegir abans de saber llegir*. Barcelona: Pirène, 1995. («Deixeu-los llegir!»).
- EQUIPO PEONZA. *El rumor de la lectura*. Madrid: Anaya, 2001. («La sombra de la palabra», 1).
- FAJARDO, Luz Amparo; MOYA, Constanza. *Fundamentos neuropsicológicos del lenguaje*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 1999.
- GAMARRA, Pierre. *Llegir: per què? El llibre i l'infant*. Barcelona: Pirène, 1987. («Deixeu-los llegir»).
- GARCÍA GUERRERO, José. *La biblioteca escolar: un recurso imprescindible*. Sevilla: Junta de Andalucía. Consejería de Educación y Ciencia, 1999.
- GARRALÓN, Ana. *Historia portátil de la literatura infantil*. Madrid: Anaya, 2001. («La sombra de la palabra», 3).
- HELD, Jacqueline. *Los niños y la literatura fantástica: función y poder de lo imaginario*. Barcelona: Paidós, 1987.

- HÜRLIMANN, Bettina. *Tres siglos de literatura infantil europea*. Barcelona: Juventud, 1982.
- JEAN, Georges. *El poder de los cuentos*. Barcelona: Pirene, 1998.
- JORDI, Catherine. *Guía práctica de la biblioteca escolar*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1998. («Biblioteca del libro», 69).
- La biblioteca escolar como recurso educativo*. Oviedo: Consejería de Educación y Cultura, Viceconsejería de Educación, Servicio de Innovación y Participación de la Comunidad Educativa, 2002.
- La biblioteca escolar: un derecho irrenunciable*. Kepa Osaro (coord.). Madrid: Asociación Española de Amigos del Libro Infantil y Juvenil, 1998.
- La nova biblioteca escolar*. Assumció Lissón (coord.); Concepció Martínez (coord.). Barcelona: Edicions 62, 1999. («Llibres a l'abast», 342). Sèrie Rosa Sensat.
- LLADÓ, Ceàlia; SOLÉ, Sílvia. *Projecte marc per a la biblioteca mediateca escolar*. Barcelona: Rosa Sensat/Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya, 1997. («Per una immensa minoria»).
- LURIE, Alison. *No se lo cuenten a los mayores. Literatura infantil, espacio subversivo*. Madrid: Fundación Sánchez Ruipérez, 1998. («El árbol de la memoria»).
- MORENO, Víctor. *El deseo de leer. Propuestas creativas para despertar el gusto por la lectura*. Navarra: Pamela, 1993.
- MORENO, Víctor. *Lectura, libros y animación. Reflexiones y propuestas*. Navarra: Gobierno de Navarra, Departamento de Educación y Cultura, 2000. («Blitz, ratón de biblioteca», 2). Serie verde.
- PARMEGANI, Claude-Anne (dir.). *Lecturas, libros y bibliotecas para niños*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1997.
- PASSATORE, Franco i altres. *Yo soy el árbol (tú el caballo)*. Barcelona: Reforma de la escuela, 1984. («Pedagogía», 9).
- PATTE, Geneviève. *¡Dejadles leer! Los niños y las bibliotecas*. Barcelona: Pirene, 1988. («Dejadles leer», 1).
- PENNAC, Daniel. *Com una novel·la*. Barcelona: Empúries, 1993. («Biblioteca Universal», 61).
- PROGRAMA DE INNOVACIÓ EDUCATIVA LECTURA Y BIBLIOTECA. *¡A la lectura! bibliotecas escolares y animación a la lectura: educación infantil y primaria*. Las Palmas de Gran Canaria: Consejería de Educación, Cultura y Deportes del Gobierno de Canarias, Dirección general de Ordenación e Innovación Educativa, 2002.
- RICO, Lolo. *Castillos de arena. Ensayo sobre literatura infantil*. Madrid: Alhambra, 1986.
- RUEDA, Rafael. *Bibliotecas escolares*. Madrid: Narcea, 1998. («Educación hoy»).
- SAVATER, Fernando. *La infancia recuperada*. Madrid: Taurus, 1997.
- SOLÉ, Isabel. *Estrategias de lectura*. Barcelona: Graó, 1992.
- SPINK, John. *Niños lectores: un estudio*. Salamanca: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1990.